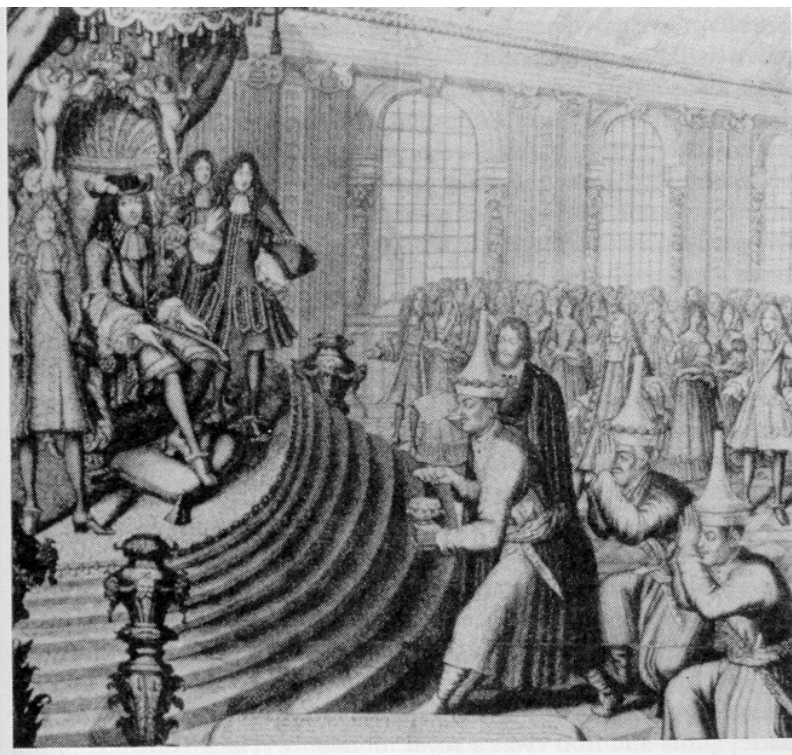

รูปที่ 35ก หลวงกัลยาราชไมตรี หนึ่งในคณะทูตสยามที่ไปฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1688

รูปที่ 35ข พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ต้อนรับทูตสยามที่แวร์ซายส์ใน ค.ศ. 1686

จากประมวลกฎหมายครั้งแรกตอนต้นสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของอิสกันดาร์ มูดา—Ito 1984:

8) ประมวลกฎหมายเช่นนี้จะคัดลอกและขยายความให้ชัดเจนในรัชสมัยต่อมา และไม่ควรที่จะมองข้ามศักยภาพของกฎหมายเหล่านี้ในการสร้างสภาพแวดล้อมสำหรับการเติบโตของการค้าอย่างยั่งยืน แต่ชุดเงื่อนไขที่ทำให้พ่อค้าในนครต่างๆของยุโรปเหนือจัดตั้งสิทธิในทรัพย์สินและวิธีดำเนินการที่สามารถบอกได้ล่วงหน้า บางรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้มาเป็นบางส่วนและชั่วระยะสั้นๆ

หลักฐานสำหรับการเพิ่มอย่างสูงผิดปกติในขอบเขตการผูกขาดของกษัตริย์ส่วนใหญ่มาจากศตวรรษที่ 17 โดยเฉพาะระหว่าง ค.ศ. 1620 – 80 ในช่วงนี้รัฐต้องแข็งแกร่งขึ้นหรือไม่ก็ล้มไป พ่อค้าชาวยุโรป โดยเฉพาะบริษัทใหญ่ๆของฮอลันดาและอังกฤษ นิยมทำธุรกิจอย่างรวดเร็วและในปริมาณมากๆ และหากไม่สามารถทำเช่นนั้นกับผู้ครองรัฐที่เข้มแข็งจนเป็นที่พอใจได้ บริษัทเหล่านี้ก็จะพยายามทำให้อ่อนกำลังลงโดยไปติดต่อกับหัวหน้าในท้องถิ่น ตั้งแต่สมัยของคุณ บริษัท VOC ขยายการผูกขาดรายการสินค้าสำคัญไปทุกเมืองท่าที่ไม่เข้มแข็งพอที่จะต่อต้าน เมื่อราคาที่สูงสำหรับสินค้าส่งออกของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตกลงในกลางศตวรรษก็ยิ่งเพิ่มความกดดัน ทำให้ผู้ครองรัฐต้องบีบบังคับให้ผู้ผลิตและผู้ซื้อขายสินค้าจำนนรายได้ของรัฐ

การส่งออกผลิตผลสำคัญของประเทศ โดยเฉพาะแร่ที่ผู้ครองรัฐจะผูกขาด และเป็นกฎเกณฑ์ไปสู่ความร่ำรวยของคนกลุ่มนี้มายาวนานก่อนยุคการค้า ในพม่าการขาย “อำพัน เพชรพลอย ทอง ยางไม้ [หอม] และเหล็ก” เป็นเอกสิทธิ์ของกษัตริย์ (Than Tun 1963: 9) ในสยาม “ฝาง ดีบุก ตะกั่ว และดินปะสิว” ซึ่งเป็นผลิตผลหลักของประเทศ จะขายแก่ชาวต่างชาติได้ก็ต้องมาจากคลังสินค้าของกษัตริย์เท่านั้น (van Vliet 1636: 26 - 27) การผูกขาดสินค้านำเข้ามีการปฏิบัติกันมาไม่นานเท่า มีเหตุผลสนับสนุนสำหรับสยามว่ารูปแบบนี้เริ่มด้วยประกาศห้าม ซึ่งเชื่อว่าเริ่มในรัชสมัยพระเจ้าจักรพรรดิ (1548 – 69) ไม่ให้ผู้ใดนอกจากกษัตริย์ซื้อปืนที่นำเข้ามา (Ouansakul 1976) รายการสินค้านำเข้าอื่นๆที่กษัตริย์ผูกขาดได้แก่ เงิน ทองแดง หรือ หอยจ๋าที่ใช้เป็นเงินตรา

ในสยาม เช่นเดียวกับที่อื่นๆ กษัตริย์ได้เข้ามาเกี่ยวพันมากขึ้นกับการเดินเรือในขอบเขตที่กว้างขวางในกลางศตวรรษที่ 17 ตั้งแต่ประมาณ ค.ศ. 1624 เรือของกษัตริย์เริ่มแข่งขันในเส้นทางโคโรมันเดล – มะริดที่ทำกำไรงาม (Subrahmanyam 1990: 215) วัน วลิต (1636: 90, 93) โทษว่าส่วนใหญ่เป็นเพราะการเข้าแทรกแซงตลาดโดยพระเจ้าปราสาททองผู้ดูร้ายที่แย่งราชสมบัติ (1629 – 56) ในรัชสมัยนี้ “การค้าเสียหายมากจากการผูกขาดและอุปสรรคอื่นๆ . . . เนื่องด้วยกษัตริย์องค์ปัจจุบันชอบที่จะให้พ่อค้าคนกลางของพระองค์บีบบังคับตลาด . . . ทั้งยังเก็บภาษีอีกและไม่ซื้อตามราคาตลาด ไม่มีใครมาสยามนอกจากถูกบังคับให้มา” แต่พ่อค้าต่างชาติเองก็เป็นตัวการสำคัญที่สร้างแนวโน้มที่แน่นอนนี้ บริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดากดดันเรื่องข้อสัญญาการผูกขาดกับกษัตริย์ทุกที่ที่สามารถทำได้ เป็นต้นว่าการจัดหาหนังกวาดตั้งแต่ทศวรรษ 1630 และดีบุกของลิกอร์

(นครศรีธรรมราช) ใน ค.ศ.1671 (Pombejra 1984: 39) ส่วนชาวจีน มุสลิม และอังกฤษต่างก็กระตือรือร้นที่จะปฏิบัติงานในเรือของกษัตริย์ทำให้พระองค์สามารถแข่งขันด้วยเงินไขที่เอื้อประโยชน์

ในรัชสมัยพระนารายณ์ระบบการค้าของหลวงได้ขึ้นสูงถึงระดับที่ไม่เคยเป็นมาก่อน พระนารายณ์ได้ฟื้นความสัมพันธ์กับญี่ปุ่นซึ่งหยุดชะงักไปสมัยพระเจ้าปราสาททอง และหลังจากนั้นก็ประกันว่าเรือสำเภาของพระองค์ ที่ลูกเรือเป็นคนจีน เล่นบทบาทสำคัญในสาขาการค้าที่ทำกำไรงาม (Innes 1980: 176; Smith 1974: 121) ชาวมุสลิมอินเดียทำงานเดินเรือไปอินเดียให้กับพระนารายณ์มาจนกระทั่งทศวรรษ 1680 เมื่อ ฟอลคอนได้นำชาวยุโรปในอุปถัมภ์ของเขาเข้ามารับราชการ พระนารายณ์ใช้ตำแหน่งที่ได้เปรียบของพระองค์ในฐานะผู้จัดหาสินค้าให้พ่อค้าชาวยุโรป กว้านซื้อผ้าที่นำเข้าไว้หมด

พระองค์ได้ดำเนินการไปจนถึงขั้นที่ว่าสินค้ามิได้เป็นการค้าของคนอื่นๆที่สยามอีกต่อไป พระองค์ไม่ได้พอพระทัยเพียงการขายส่งเท่านั้น แต่ยังมีร้านในบาซาร์ หรือตลาด เพื่อขายปลีก สินค้าหลักที่ขายให้ราษฎรคือผ้าฝ้าย พระองค์ส่งของไปยังร้านค้าของพระองค์ในมณฑลต่างๆ เดิมทีกษัตริย์องค์ก่อนๆและพระองค์เองส่งของไปที่นั่น ทุกๆ 10 ปี ในปริมาณพอสมควร เมื่อจะขาย ก็มีบุคคลบางคนได้รับสิทธินำเอาไปขาย ปัจจุบันพระองค์ส่งของไปเรื่อยๆ และมีของในร้านค้ามากกว่าที่จะสามารถขายได้หมด และบางครั้งเพื่อที่จะได้ขายมากขึ้น... พระองค์บังคับราษฎรให้จัดเสื้อผ้าให้ลูกๆใส่ก่อนอายุที่เคยทำกัน ก่อนที่พวกฮอลันดามายังอาณาจักรลาวและพื้นที่ใกล้เคียง กษัตริย์สยามทำการค้าผ้าลินินที่นั่นได้กำไรมากทีเดียว (La Loubère 1691: 94)

บันเตินดำเนินการในรูปแบบคล้ายๆกัน เมืองนี้เกือบจะเรียกได้ว่าเป็นตลาดเสรีเมื่อกองเรือฮอลันดาและอังกฤษมาถึงเป็นครั้งแรกในช่วงเวลาอันยาวนานที่สุดด้านอับดุล กาดิรี (1596 – ราวๆ 1624) เป็นยุวกษัตริย์ ขณะที่ บันเตินมีความขัดแย้งกับ คุณ ผู้ปกครองใหญ่ที่หยุดเรื่องการค้าควบคุมปริมาณพริกไทย แต่ใน ค.ศ. 1619 ผู้สำเร็จราชการรัฐบันเติน ผลักดันนโยบายอนุญาตให้ชาวต่างชาติซื้อพริกไทยผ่านทางราชสำนักบันเตินเท่านั้นได้สำเร็จ (Meilink-Roelofs 1662: 254) ภายใต้การปกครองที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดของสุลต่านแห่งบันเตินอับดุลฟาตะห์ อาเก็ง (1651 – 82) พริกไทยที่ปลูกที่ ลัมปุง ทั้งหมดจะต้องส่งไปยังสุลต่านตามระบบการเพาะปลูกแบบบังคับ บริหารงานโดยขุนนางของบันเติน มีการผูกขาดอย่างเข้มงวดในการขายให้แก่ชาวต่างชาติ อันเป็นมาตรการหนึ่งในการต่อสู้อย่างต่อเนื่องกับพวกฮอลันดาแห่งปัตตาเวีย (Kathirithamby-Wells 1990: 115 – 17) สุลต่านได้ค่อยๆพัฒนากองเรือที่ใช้เรือของจีนและอุปกรณ์ของตะวันตก มีกัปตันเป็นชาวต่างประเทศ เพื่อทำการค้ากับเมืองท่าที่ไกลถึงมะนิลา จีน ญี่ปุ่น สยาม โคโรมันเดล สุรัต และ โมซา การปฏิบัติกรร่วมกันเช่นนี้อาจเป็นโอกาสเดียวของบันเตินที่จะประสบความสำเร็จ

ในการแข่งขันกับเพื่อนบ้านที่มีการจัดระเบียบอย่างน่าเกรงขามที่ปัตตาเวีย ซึ่งถือว่าความสำเร็จของบันเตินเป็นการคุกคามที่สำคัญ (de Jonge 1862 – 88 VI: lxvii – lxviii, 124)

ในอาเจะห์ สุลต่านอิสกันดาร์ มูดา (1607 – 36) มีความเชี่ยวชาญในการใช้อิทธิพลกับพวกฮอลันดาและอังกฤษจัดการเรื่องผูกขาดที่ผู้สูญเสียประโยชน์หลักๆ คือชาวอาเจะห์ และพ่อค้าชาวคุชราตในพื้นที่ ประมาณ ค.ศ.1612 สุลต่านประกาศห้ามผู้ซื้อพริกไทยชาวคุชราตที่เป็นที่ยอมรับแล้ว ไม่ให้เข้าไปในพื้นที่ชายฝั่งตะวันตกที่ผลิตพริกไทย (*LREIC* II: 270; III: 123 – 24) มีการให้สัญญาทั้งกับพวกฮอลันดาและพวกอังกฤษในเวลาที่แตกต่างกันว่าจะให้ผูกขาดการค้าในพื้นที่เหล่านี้ตามเงื่อนไขของสุลต่าน แต่ในที่สุดพ่อค้าคนกลางและเรือของสุลต่านเองครอบงำการจัดการสินค้า พอถึง ค.ศ. 1615 พวกอังกฤษก็รู้แล้วว่า “สุลต่านได้รวบพริกไทยทั้งหมดไว้ในมือ . . . และผู้คุ้มครอง และ ชะบันดาร์ เป็นพ่อค้าในสังกัด ของพระองค์” (*LREIC* III: 103) ใน ค.ศ.1622 สุลต่านได้สร้างความขุ่นเคืองให้แก่พวกฮอลันดาอย่างรุนแรงโดยห้ามไม่ให้ผู้ใดขายพริกไทยแก่ชาวยุโรป โดยมีโทษถึงตายจนกว่าพระองค์จะได้ขายพริกไทยของพระองค์ในราคาที่สูงอย่างมาก หนึ่งบาฮาร์ต่อ 25 เรียล (Coen 1622: 695) มีผลทำให้ทั้งพวกฮอลันดาและพวกอังกฤษถูกกีดกันออกไปหลัง ค.ศ. 1622 และสุลต่านมีกำลังเพิ่มขึ้นมากพอที่จะจัดการกับตลาดได้ตามต้องการ ในทศวรรษ 1630 เช่นเดียวกับผู้ครองยะไข่ และอยุธยา สุลต่าน อิสกันดาร์ มูดาส่ง “เรือใหญ่” ไปโคโรมันเดลทุกปีทำให้เกิดรอยแหว่งใหญ่ในการค้าของทั้งบริษัท VOC และพวกเปอร์เซีย แห่งมาซูลิปัตนัม ผู้ครอบครองภาคนี้มาก่อน (Subrahmanyam 1990: 335; ดูตารางที่ 5 ข้างต้น)

แนวโน้มอย่างเดียวกันนี้ดูเหมือนจะกระทบรัฐที่ปลูกพริกไทยส่วนใหญ่ในครึ่งหลังของศตวรรษที่ 17 ราคาที่ต่ำลงและความกดดันเรื่องการผูกขาดของพวกฮอลันดาทำให้เป็นการยากขึ้นสำหรับผู้ครองรัฐที่จะรักษาระดับของกำไรไว้ได้ จัมปี และปาเล็มบัง ได้เลียนแบบวิธีการปฏิบัติของบันเติน ในลัมปุง โดยแต่งตั้งตัวแทนการค้า (เจเน้ง) ของสุลต่าน ให้แลกเปลี่ยนผ้าและเกลือ กับพริกไทยในราคาที่ต่ำกว่าท้องตลาด (Andaya 1989: 39) ผู้ครองบันจาร์มาซิน เริ่มในทศวรรษ 1660 ที่จะบังคับผู้ปลูกให้ขายแก่ตัวแทนของตนในราคาที่ต่ำเพื่อจะได้ปฏิบัติตามสัญญา กับ VOC และยังคงได้กำไร (Coolhaas 1968: 422, 455) ระหว่างทศวรรษท้ายๆของศตวรรษ สุลต่านบาราฮามัน ได้เสนอแก่ มากินดาเนา วิธีการที่จะผูกขาดการจัดหาผลผลิตสำหรับส่งออกแก่เรือต่างชาติ (Laarhoven 1990: 176)

แม้แต่มะกัสซาร์ เมืองท่าที่เสรีที่สุดในศตวรรษที่ 17 เริ่มก่อความรำคาญให้กับพ่อค้าต่างชาติในทศวรรษ 1650 โดยให้ประโยชน์พิเศษแก่เรือและการค้าของกษัตริย์ ชาวอังกฤษร้องทุกข์ว่า “กษัตริย์เหล่านี้ [แห่ง กัว และ ตัลโละกั] ได้กลายเป็นพ่อค้าที่ไม่มีเหตุผล เพราะจะซื้อสินค้าตามราคาที่ตัวเอง” และสองปีต่อมา “กษัตริย์ ด้วยความโลภในธุรกิจ ได้เลื่อมทราลงไปกว่าบรรพบุรุษ” (Macassar Factory 1658, 1660) สุลต่านฮาซานุดดิน (1653 – 69) อันที่จริงแล้วเป็นผู้บริหาร

ประเทศที่สุขุมรอบคอบน้อยกว่าสุดด้านที่ยิ่งใหญ่องค์ก่อนๆ แต่ปลายศตวรรษที่ 17 เป็นช่วงเวลาอันตรายสำหรับผู้ครองรัฐนอกจากจะเลียนวิธีการที่เข้มงวดบางประการของบริษัท VOC

สมบูรณาญาสิทธิราชย์และคู่แข่ง

พระองค์ [พระนเรศวร] ตรัสเสมอว่า “นี่คือวิธีที่จะต้องปกครองพวกเจ้าชาวสยาม เพราะเป็น คนดีที่มันมีนิสัยน่ารังเกียจและอยู่ในสภาวะที่เสื่อมทราม แต่ข้าจะดำเนินการเหล่านี้กับพวก เจ้าจนกระทั่งทำให้พวกเจ้าเป็นชนชาติที่น่านับถือ พวกเจ้าเป็นหญ้าในนาที่อุดมสมบูรณ์ ยิ่ง ดัดให้สั้นเท่าใด ก็ยิ่งโตขึ้นมาอย่างสวยงามเท่านั้น ข้าจะให้โปรยทองตามถนนและปล่อยให้ อยู่เช่นนั้นเป็นเดือน ใครก็ตามที่มองดูทองนี้ด้วยความโลภจะต้องตาย”

—van Vliet 1640: 83

ผู้ครองรัฐที่ทรงอำนาจในยุคการค้าดูเหมือนจะมีอำนาจเด็ดขาดทั้งในทางทฤษฎีและการ ปฏิบัติ มีการประกาศสถานภาพเหนือธรรมชาติอยู่ในราชทินนามและพิธีกรรม อ่างสิทธิที่จะจัดการ ที่ดินและทรัพย์สินของราษฎรของตน มีรายงานมากมายที่ยืนยันเรื่องการสังหารและการริบทรัพย์ สมบัติของเจ้าประเทศราชที่ขวางทางตามอำเภอใจ อำนาจเด็ดขาดเช่นนี้มีข้ออ้างเชิงทฤษฎีที่เอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ได้ปรับใช้แนวคิดของอินเดียเรื่องกษัตริย์ที่เหนือธรรมชาติมานานแล้ว และมี ชาวต่างชาติ (พราหมณ์ อุลามาฮ์ญูร ผู้แสวงโชคชาวยุโรป) พร้อมเสมอที่จะช่วยกษัตริย์ที่ ทะเยอทะยานทำให้แนวคิดเช่นนี้เป็นจริงขึ้นมา แต่เราต้องคิดว่าสมบูรณาญาสิทธิราชย์จะต้อง จัดการกับมูลฐานซึ่งมิใช่ระบบเจ้าขุนมูลนาย ไม่ใช่ระบอบรัฐธรรมนูญ แต่เป็นเชื้อสายสกุลที่ปกครอง ตนเอง เผ่าชนต่างๆ และผู้ประกอบการที่ยังไม่ได้รวมเข้ากับโครงสร้างของรัฐ

กษัตริย์ผู้สร้างรัฐสามารถปลูกให้คิดถึงรูปแบบของกษัตริย์ที่ประเสริฐสุดในแผ่นดิน สมัยก่อนๆ—รัฐไทยเฝ้ามองคิดจากนครธม มอญ และพม่าจากพุกาม มลายูจากศรีวิชัย และชาว- บาหลีจาก มัชปาหิต—แม้ว่าในความเป็นจริงแล้วรัฐที่เป็นเลิศในอดีตกาล โดยเฉพาะสองรัฐหลังไกล จากการบริหารจากศูนย์กลาง แต่ภูมิหลังตอนนั้นของการสร้างรัฐต่างๆ ในยุคการค้า (ยกเว้น เวียดนามเหนือ) ด้านหนึ่งคือความเป็นอิสระอย่างแรงกล้าของท้องถิ่น อีกด้านหนึ่งคือความ หลากหลายอย่างมากของพ่อค้าต่างชาติที่มั่งคั่ง ถึงแม้ว่าการพิชิตมีบทบาทในการเติบโตของแต่ละ รัฐ แต่ก็มักจะมีการรวมตัวกันเป็นสหพันธ์ด้วยความสมัครใจ ตามด้วยเงื่อนไขบางประการระหว่าง เมืองท่าและบริเวณหลังเมืองท่า หรือระหว่างคู่แข่งที่เห็นความจำเป็นที่จะต้องผนึกกำลังกันต่อสู้การ คุกคามจากภายนอก ดังนั้นจึงมีแรงดึงดูดระหว่างถ้อยคำอันเลอเลิศที่จูงใจเรื่องสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และความเป็นจริงของความเป็นอิสระในการปกครองตนเอง ความหลากหลาย และความนิยมในการ ทำสัญญา

ตัวอย่างของความหลากหลายนี้เห็นได้ง่ายทั่วหมู่เกาะต่างๆ และ ตามหลักฐานในช่วงหลังๆ ตามเขตที่สูงบนแผ่นดินใหญ่ ในมะละกาศตวรรษที่ 15 ชาวโปรตุเกสได้ให้ภาพสถานการณ์ที่อำนาจของกษัตริย์ผู้ปกครองประชากรซึ่งส่วนใหญ่มาจากที่อื่นนั้นไม่มั่นคงนัก แม้แต่พระราชพงศาวดาร ซึ่งห่วงใยประชากรระดับยอดและค่านิยมของกลุ่มนี้มากกว่า ก็ได้รวมสัญญาประชาคมระหว่างผู้ครองรัฐคนแรกกับราษฎรตามที่แสดงให้เห็นในแบบอย่างของสกุลเบ็นดาฮารา มีการให้ผู้ก่อตั้งสกุลนี้ประกาศอย่างเป็นทางการว่า “ผู้สืบเชื้อสายของข้าพระองค์พร้อมที่จะเป็นราษฎรของฝ่าพระบาท และผู้สืบเชื้อสายของพระองค์ก็ต้องปฏิบัติต่อเขาเหล่านี้เป็นอย่างดีเช่นกัน” (*Sejarah Melayu* 1612: 57) ขณะที่ราษฎรก็จะถูกชักจูงให้จงรักภักดีต่อผู้ครองรัฐ ส่วนผู้ครองรัฐเองก็จะถูกตักเตือนซึ่งเห็นได้จากคำกล่าวของผู้ดำรงตำแหน่งคนก่อนขณะใกล้เสียชีวิตถึงขอบเขตของอำนาจ

ลูกชายเรา จงอย่ากระสันในทรัพย์สินของผู้อื่น หรือปวารณาภรรยาของราษฎรของเจ้า . . .
ลูกชายเรา จงอย่าเอาสิ่งที่เป็นของผู้อื่นโดยไม่ถูกต้อง เพราะคนรับใช้ของพระเจ้าทั้งหมดอยู่ในความดูแลของเจ้า . . . ส่วนพวกมลายู ไม่ว่าความผิดจะมากมายแค่ไหน อย่าได้สั่งให้สังหารนอกจากจะมีบทลงโทษเช่นนั้นในกฎหมายของพระเป็นเจ้า (เพ็งอ้าง: 74, 79, 150)

ที่น่าสนใจยิ่งกว่านั้นก็คือพงศาวดารชมเซยตุณ เประ (Tun Perak) เมื่อผู้ครองรัฐซักถามเรื่องที่มีการร้องเรียนในเขตกลัง ซึ่งเขาปกครองอยู่ เขาตอบว่าการบริหารส่วนท้องถิ่นมิได้เป็นเรื่องของประมุขผู้ต้องเชื่อใจเขา มิเช่นนั้นก็ไล่เขาออก (เพ็งอ้าง: 95)

รัฐซึ่งอยู่ในระหว่างการก่อตัวในเขตมะนิลาเมื่อพวกสเปนมาถึงยังคงรวมกันเป็นสหพันธ์ที่ได้ผล ทำให้พระราชชาซูโลมาน สามารถบอกกับเลกซ์ปี (เมื่อพระองค์เห็นว่าสมควร) “อย่างที่ท่านทราบอยู่แล้ว ไม่มีกษัตริย์และไม่มีผู้ใดมีอำนาจแต่ผู้เดียวในดินแดนแห่งนี้ แต่ทุกคนมีทรรศนะและความคิดเห็นเป็นของตนเอง และทำตามที่ปรารถนา” (Riquel 1573: 235) พิธีกรรมในการขึ้นครองราชย์ของบูกิสและมะกัสซาร์สะท้อนให้เห็นว่าแนวคิดเรื่องระบบสหพันธรัฐได้พัฒนามาอย่างดีเป็นพิเศษ โดยที่หัวหน้าแต่ละสกุลที่สร้างรัฐจะย้ำความเป็นอิสระของตน “ข้าขอความคุ้มครองจากท่าน (กษัตริย์) แต่ข้าจะดำเนินกิจการของตนเอง ข้าจะรักษาวิธีการของข้าฯ อารงขนบธรรมเนียมของข้าฯไว้ จะขอคำแนะนำจากท่านเมื่อข้าต้องการเท่านั้น” (อ้าง Pelras 1971: 173 – 74) แม้แต่การรวมศูนย์อำนาจที่เข้มแข็งที่สุดเมื่อมาถึงยุคการค้าในซูลาเวสีได้ การรวมกันของ กัว-ตัลโละกั ที่ใจกลางของอาณาจักรมะกัสซาร์ ประสานกับกลุ่มเขตปกครองตนเองที่มีสัญญาต่อกัน ยังความจงนให้แก่ชาวยุโรปที่ต้องรับมือกับพวกนี้ ชาวฮอลันดาผู้พิชิตมะกัสซาร์ คอร์เนลิส สปีลมัน (1670 III: 117) วิจารณ์ว่า “กษัตริย์แห่ง ตัลโละกั และ กัว ไม่สามารถก้าวผิดแม้แต่ก้าวเดียวทันทีที่ออกมานอกประตูวัง” เกือบจะทุกหนแห่งในกลุ่มหมู่เกาะ แม้แต่ในชวา (นอกจากในรัชสมัยของสุลต่าน อางู)

พวกฮอลันดาและพวกอังกฤษผิดหวังจากความยากลำบากในการหาขัตติย์ผู้สามารถทำข้อตกลงที่
ผูกมัดราษฎรได้

หลักการประนีประนอมเป็นที่ยอมรับกันอย่างดีที่รัฐเมืองท่าบางแห่งซึ่งพวกฮอลันดาไปเยือน
ราวๆ ค.ศ.1600 ที่บันเติน (ขณะนั้นมีผู้สำเร็จราชการปกครอง) ที่บันดา และที่ เตร์นาเต พวกเขา
พบว่าไม่สามารถทำข้อตกลงสำคัญๆทางการค้าหรือทางการเมืองโดยไม่มีการประชุมบุคคลผู้มี
ชื่อเสียงหลายคน แต่ละคนมีสิทธิออกความคิดเห็น (รูปที่ 36ก 36ข) มีการจัดตั้งการปกครองใน
รูปแบบคณาธิปไตยขึ้นที่ชูลู ในศตวรรษที่ 18 หลังจากช่วงสูงสุดของสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้ผ่าน
พ้นไปนานแล้ว ตามที่ฟอร์เรสต์ (1779: 326) ได้บรรยายไว้ การปกครองอยู่ในมือของสภา ซึ่ง
ประกอบด้วยสุลต่านและดาโต๊ะ 15 คน “สุลต่านมี 2 เสียงในที่ประชุมนี้ และ ดาโต๊ะแต่ละคนมีหนึ่ง
เสียง รัชทายาท (ราชา มุดา) . . . หากอยู่ข้างสุลต่านก็มี 2 เสียง แต่ถ้าไม่เห็นด้วยก็จะมีเพียงเสียง
เดียว มีผู้แทนจากประชาชนสองคนเรียกว่า มันตรี เหมือนกับนายทหารสมัยโรมันผู้ดูแลสิทธิของ
ประชาชน”

ประมุขที่รวมอำนาจไว้ในส่วนกลางมีแหล่งรายได้ใหม่ อาวุธใหม่ และได้ความช่วยเหลือและ
ตัวอย่างจากชาวต่างชาติ ได้ทำการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงกับรูปแบบนี้ สยามและอาเจะห์ ที่
ระบอบการปกครองแตกต่างกันในหลายประเด็น ได้ปรับใช้นโยบายคล้ายๆกันคือลดขุนนางท้องถิ่น
ในช่วงต้นของศตวรรษที่ 17 ตามคำของ ชีมง เดอ ลา ลูแบร์ (1691: 42) สยามแต่ก่อนนี้มีราชสำนัก
ที่หรูหรามาก เต็มไปด้วย “ขุนนางจำนวนมากสวมเสื้อผ้าสวยงามประดับเพชรพลอย และมีข้าทาส
ห้อมล้อม 100 หรือ 200 คนพร้อมด้วยช้างมากมาย” เขาเชื่อว่าพระเจ้าปราสาททอง (1629 – 56) ได้
ทำลายพวกขุนนาง แม้ว่าแหล่งข้อมูลสมัยก่อนหน้านั้นแสดงว่าขบวนการนี้เริ่มต้นที่พระนเรศวร
(1590 – 1605) นักบวชผู้ยิ่งใหญ่ที่พลิกฟื้นโชชะตาของสยามหลังจากการรุกรานของพม่า วัน วลิต
(1640: 82 – 83) บรรยายว่าพระนเรศวรทรงปฏิเสธความพยายามของบรรดาขุนนางที่จะให้พระองค์
ครองบัลลังก์จนกระทั่งคนเหล่านี้ตกลงที่จะเชื้อฟังพระองค์ในทุกเรื่อง ทันทีที่ขึ้นครองราชย์ “รัชสมัย
ของพระองค์เป็นช่วงที่ใช้กำลังบีบบังคับมากที่สุดและรุนแรงที่สุดที่ปรากฏมาในสยาม มีเรื่องเล่าและ
ประจักษ์พยานมากมายรายงานว่าในระยะ 20 ปีที่พระองค์ปกครอง พระองค์สังหารและได้สังหาร
ตามกฎหมายผู้คนมากกว่า 80,000 คน ไม่รวมผู้ที่เป็นเหยื่อของสงคราม . . . พระองค์เป็นกษัตริย์
องค์แรกที่ทำให้ขุนนางคลานเข้ามาเฝ้าและหมอบก้มหน้า ระเบียบปฏิบัติที่ยังคงใช้อยู่จนทุกวันนี้” (เพ็ง
อึ้ง: 83; ดูรูปที่ 34 ข้างต้น) พระองค์โปรดชาวต่างชาติ มีพระประสงค์ที่จะดรัสกับชาวต่างชาติ
โดยตรงโดยไม่ผ่านล่าม และคนเหล่านี้ได้รับการยกเว้นไม่ต้องปฏิบัติเยี่ยงทาสเช่นที่บังคับกับ
ประชาชนของพระองค์เอง “ในสมัยนี้การปฏิบัติต่อชาวต่างชาติเป็นไปด้วยความเคารพ จนเจ้าหน้าที่
นำของกำนัลมาให้เพื่อที่คนพวกนี้จะได้ฟ่องร้องตน ขุนนางผู้ใหญ่มีชีวิตอยู่ด้วยความกลัวพระเจ้า

แผ่นดิน เมื่อถูกเรียกให้เข้าเฝ้าก็จะจัดกิจการบ้านเรือนให้เรียบร้อย เหมือนกับที่กำลังไปสู่ความตาย เพราะมีความกลัวอยู่เสมอว่าจะไม่ได้กลับมา” (เพ็งอ้าง: 84)

กษัตริย์ที่ครองราชย์ต่อมาสององค์ดูเหมือนว่าจะดำเนินนโยบายเอาใจต่างชาติและควบคุม ขุนนางพื้นเมืองอย่างเคร่งครัดต่อไป เชื่อกันว่าพระเอกาทศรถ (1605 – 10) ทรงเริ่มธรรมเนียม เรียกร้องสิทธิหนึ่งในสามของที่ดินของข้าราชการทุกคนเมื่อเสียชีวิต (เพ็งอ้าง: 88; Smith 1974: 71 – 72) แต่พระเจ้าปราสาททองได้บีบบังคับในเรื่องนี้อย่างเต็มที่

พระองค์เป็นกษัตริย์องค์แรกที่ทำให้ขุนนางเหมือนทาส จนต้องมาราชสำนักทุกวันและ... ไม่อนุญาตให้พูดในหมู่ กันเอง ยกเว้นในสถานที่สาธารณะ... กษัตริย์องค์นี้ต้องการทุกอย่าง ถ้าขุนนางคนหนึ่งเสียชีวิต ภรรยา และบุตร ของเขาจะถูกควบคุมตัว ขุนนางมักจะคอยสอดแนมกันและกันเพื่อหาว่ามีสิ่งใดซุกซ่อนหรือไม่ แม่หม้ายและลูก กำพร้าจะแสดงความกตัญญูรู้คุณอย่างสูง เมื่อกษัตริย์หยิบนายกเสนาขึ้นน้อยนิคมมาให้จากทรัพย์สินของตน ดู เหมือนว่าพระเจ้าแผ่นดินไม่สามารถจะคิดว่าพระองค์ร้ายว่ จนกว่าจะได้สมบัติอันมีค่าทั้งหมดเข้ามาใน ห้องพระคลังและได้ค้นทุกอย่างจากชุมชน (van Vliet 1640: 96)

พ่อค้าที่ร่ำรวยที่สุดคนหนึ่งในอยุธยา ราตี อิบราฮิม ชาวมุสลิมถูกประหารชีวิตใน ค.ศ. 1639 ตาม บัญชาของกษัตริย์องค์นี้และที่ดินของเขาถูกริบเป็นของหลวงทันที (Smith 1974: 109)

กระบวนการนี้ดูเหมือนจะดำเนินไปจนถึงระดับสูงสุดในแผ่นดินพระนารายณ์ พระองค์ สามารถใช้ชาวต่างชาติช่วยส่งเสริมผลประโยชน์ทางการค้าของพระองค์และควบคุมพวกขุนนาง อย่างเข้มงวด มีแหล่งข้อมูลฮอลันดาที่ความน่าเชื่อถือยังเป็นที่เคลือบแคลง อ้างว่าพระนารายณ์ได้ ดำเนินการกวาดล้างขุนนางนับร้อยด้วยข้ออ้างว่าพวกนี้เกี่ยวข้องกับแผนที่จะวางยาพิษพระธิดาของ พระองค์ (Glanus 1682: 136 – 42)⁶ การควบคุมชนชั้นสูงในทศวรรษ 1680 ยังประทับใจแม้แต่ ผู้สอนศาสนาชาวฝรั่งเศสที่คุ้นเคยกับอำนาจเด็ดขาดของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 “ข้าราชการทั้งหลาย อาจกลายเป็นคนสิ้นเนื้อประดาตัวตามความพอใจของกษัตริย์ที่แต่งตั้งพวกเขาขึ้นมา พระองค์ปลด ได้ตามใจชอบ... ในการกระจายความรับผิดชอบจะให้ความสำคัญกับคุณความดี ประสพการณ์ และ การปฏิบัติงาน ไม่ใช่เชื้อสายซึ่งจะประกันว่าทุกคนอุทิศตัวเพื่อให้เป็นที่โปรดปรานของกษัตริย์” (Bourges 1666: 158 – 59; cf. Ibrahim 1588: 149)

⁶ หนังสือโดยนักเดินทางชาวฮอลันดาผู้ใช้นามปากกา Glanius ปรากฏในลอนดอนเพื่อแสวงประโยชน์จากความ สนใจของสาธารณชนในคณะทูตที่มาจากบันเติน แม้ว่าจะไม่มีข้อมูลโดยตรงจากอาณาจักรแห่งนั้น เนื้อหาที่ น่าสนใจที่สุดในหนังสือเล่มนี้เกี่ยวกับที่ทำงานของฮอลันดาในสยามและคณะสำรวจของเจนัวที่ไปสุมาตรา แม้ว่า จะลงวันที่ก่อนวันจริงไป 20 ปี เป็น ค.ศ. 1669 มีความใกล้เคียงกันมากกับรายงานของ Struijs ซึ่งพิมพ์ที่ อัมสเตอร์ดัมใน ค.ศ. 1686 ดู Subrahmanyam 1990: 286 - 92

ที่อาเจะห์ ประมุขร่วมสมัยของพระนเรศวร สุลต่าน อาเลาะห์-ดิน รืออายัต ซะห์ อัล-มุกัมมิล (1589 – 1604) ได้ดำเนินการยึดอำนาจจากชนชั้นขุนนาง เหตุการณ์นี้ได้จบยุคพหุนิยมและความไม่มั่นคงในอาเจะห์ ซึ่งมีสุลต่าน 5 คนใน 10 ปี และ 4 คนสิ้นพระชนม์จากความรุนแรง ในยุคนี้ ตามความเห็นของ โบลิเยอ (1666: 112) “พวกขุนนางมีบ้านที่สวยงามใหญ่โตแข็งแรง ตั้งปืนใหญ่ที่ประตูบ้าน มีทาสมากมายทั้งที่ทำหน้าที่เป็นผู้คุ้มกันและคนรับใช้ เมื่อออกจากบ้านก็แต่งตัวหรูหรา มีบริวารติดตามจำนวนมาก เป็นที่เคารพนับถือของประชาชน อำนาจยิ่งใหญ่ขนาดนี้ลดอำนาจของ

รูปที่ 36ก การประชุมสภาแห่งรัฐบันเต็นเขียนตามความคิดของชาวฮอลันดาใน ค.ศ. 1596

รูปที่ 36 นายพลเรือโทฮอลันดา วัน เนค เจริญกับขุนนางระดับสูงของบันเติน ประมาณ ค.ศ. 1600 ผู้ที่นั่ง A และ B คือ ข้าหลวงเตรินาเต และอนุชาของสุลต่าน ส่วนผู้ที่นั่งอยู่ส่วนหน้าคือพวกขุนนาง

สุลต่านไปอย่างมาก” สุลต่าน อัล-มุกัมมิล เช่นเดียวกับพระนเรศวร เคยเป็นผู้นำในการรบในรัชสมัยก่อน ตามความเห็นของ เดวิส (1600: 148) “สุลต่านได้จับชีวิตขุนนางและคนในตระกูลสูงมากกว่าพันคนและตั้งพวกอันธพาลเป็นขุนนางรุ่นใหม่และออกกฎหมายใหม่” สิบปีหลังเหตุการณ์เหล่านี้ โบลิเยอ (1666: 112) ได้ให้รายงานอย่างชัดเจนว่าการสังหารหมู่ในงานเลี้ยงหลังการขึ้นครองราชย์ดำเนินไปอย่างไร ชนชั้นปกครองใหม่อยู่ในความควบคุมอย่างเข้มงวดมาก หากอาณาเขตของขุนนางในสมัยก่อนมีการป้องกันแข็งแรง เช่นที่โบลิเยอยืนยัน (และมีอยู่แน่นอนที่บันเติน) เมื่อมาถึงสมัยอัล มุกัมมิลก็ได้หายไปหมด “พระองค์ไม่ยอมให้ผู้ใดมีทรัพย์สินมาก เมื่อรู้มาว่าใครมีอะไรดี ก็จะไปริบเอามา และหาข้ออ้างในการกระทำเช่นนั้น ให้มีการกล่าวหาว่าคนผู้นั้นกระทำความผิด แล้วก็ตัดมือและเนรเทศไปยังเกาะปูลาเว หรือ กามิสโปลา . . . สุลต่านไม่อนุญาตให้ผู้ใดก่อสร้างด้วยหิน ด้วยกลัวว่าจะเสริมกำลังไว้ต่อสู้กับพระองค์” (Martin 1604: 39, 53)

สุลต่านอัล มุกัมมิล ยังเหมือนกษัตริย์ไทยร่วมสมัยอีกในข้อที่ว่าพระองค์ผูกมิตรกับอังกฤษ และฮอลันดาผู้ซึ่งเข้ามาในตอนนั้น และสูญเสียพ่อค้าอิสลามผู้ซึ่งอาจเป็นภัยคุกคาม (Beaulieu 1666: 113; Warwijck 1604: 14)

หลานปู่ผู้ยิ่งใหญ่ของอัลมุกัมมิล ชื่อสุลต่านอิสกันดาร์ มูดา (1607 – 36) ได้ดำเนินนโยบายรวมศูนย์อำนาจไปถึงระดับสูงสุดด้วยทรัพยากรที่มากกว่ามาก โบลิเยอ (1663: 63) ได้กล่าวถึงรัชสมัยนี้จากประสบการณ์ตรง “พระองค์ได้กำจัดขุนนางเก่าแก่เกือบทั้งหมดและได้สร้างขุนนางใหม่”

หลักฐานเอกสารจากการมอบที่ดินสาธารณะที่หลงเหลืออยู่แสดงว่าอิสกันดาร์ มูดา แบ่งอาเจห์ออกเป็นมุกิม (เขตอิสลาม) โดยให้ที่ดินแก่ผู้นำในการทหารของพระองค์ หรืออูลีบาลัง (Ito and Reid 1985: 201 – 04) สมาชิกของอิกชนกลุ่มใหม่นี้ รับผิดชอบในการระดมกองทัพจากท้องที่ของตนเมื่อเป็นที่ต้องการ พวกนี้จะต้องเวียนกันเข้าเวรโดยไม่มีอาวุธที่พระราชวังทุกๆ สามคืน เป็นตัวประกันในกรณีที่มีการคบคิดกันประทุษร้ายสู่ลutan⁷ พระราชวังชั้นในเป็นเขตของผู้หญิงโดยเฉพาะ พวกนี้หลายคนมีอาวุธ ขณะที่ราชธานีอยู่ในความควบคุมของทหารรักษาพระองค์อาซีฟซึ่งประกอบด้วยทาสต่างชาติ ที่ได้ฝึกทำสงครามตั้งแต่อายุน้อย เหมือนทหารรักษาพระองค์สุลต่าน (janisseries) ในกองทัพตุรกีโบราณ (Beaulieu 1666: 103) ตั้งแต่ ค.ศ. 1621 เขตผลิตพริกไทยที่สังกัดสุมาตรา ตะวันตกควบคุมโดยการมอบหมายของข้าหลวง (ปังลิมา) ซึ่งจะถูกรายงานมายังเมืองหลวงเพื่อรายงานการปฏิบัติงานทุกปีและเปลี่ยนทุกๆ สามปี (เพ็งอ้าง: 44; Kathirithamby-Wells 1969: 460 – 61)

รายงานของต่างชาติให้ภาพของประชากรที่อยู่ในสภาพถูกบังคับโดยยุคแห่งความหวาดกลัวในตอนต้นของรัชสมัย สุลต่านอิสกันดาร์ มูดาขึ้นชื่อว่าเมื่อประสงค์หญิงคนใดก็จะเอาไปไว้ที่ฮาเร็มและถ้าสามีของนางคัดค้าน “พระองค์ก็จะให้ตัดองคชาติของสามีออกไป” (Croft 1613: 176) การทำลายชนชั้นร่ำรวยยิ่งหนักมือขึ้นเรื่อยๆ โดยขุนนางจำนวนมากถูกประหาร และทรัพย์สินสมบัติถูกริบเข้าหลวง “พระองค์ได้เงินมากมายจากผู้ประหารทุกวัน . . . สาเหตุสองประการโดยเฉพาะที่ทำให้ ขุนนางทั้งหลายเสียชีวิต ได้แก่ชื่อเสียงที่ดีในหมู่ประชาชน และประการที่สองคือความร่ำรวย . . . พระองค์ได้ทำให้ดินแดนอาเจห์ทั้งหมดร้างผู้คน และระบายเงินของทุกคนไปจนหมด แม้แต่ชาวต่างประเทศทุกคนที่อยู่ที่นี่” (Beaulieu 1666: 109, 114) ถึงแม้ว่าพระองค์จะสิ้นพระชนม์ไปหลายทศวรรษแล้วก็ตาม บรรดาผู้ที่อยู่ในระดับชนชั้นนำของอาเจห์ ก็ยังจดจำกันว่า สุลต่าน อิสกันดาร์ มูดาเป็น “ทรราชที่โหดร้ายที่สุดที่มีมาในหลายยุคหลายสมัย” (Bowrey 1680: 296)

แต่ก็มีผู้ได้รับประโยชน์จากนโยบายของสุลต่านที่ควบคุมอิกชนอย่างโหดร้าย ในความคิดเห็นของชาวอาเจห์ที่สืบทอดกันมา อิสกันดาร์ มูดาเป็นบิดาแห่งกฎหมาย และไม่มีข้อสงสัยเลยว่าการธำรงกฎหมายในสมัยของพระองค์โดยระบบศาลที่แยกกัน 4 ประเภท—ศาลอาญา ศาลศาสนา ศาลชำระหนี้ และอีกประเภทหนึ่งที่บังคับใช้กฎหมายการค้า (Adat Aceh: 17; Beaulieu

⁷ อิกายัต ปัตตานี (188) เล่าเรื่องที่น่าสนใจเกี่ยวกับความพยายามที่จะแพร่วิธีการแบบเด็ดขาดนี้ไปยังปัตตานีซึ่งมีชื่อในการปกครองแบบประนีประนอมของพระราชินี ชาวอาเจห์ที่ติดตามไปกับกองทัพของเจ้าชายแห่งยะโฮร์ น้องเขยของพระราชินีปัตตานี พยายามทำให้เจ้าชายเชื่อว่าระบบที่ อิสกันดาร์ มูดา ใช้ควบคุมพวก ขุนนาง โดยให้ “ภรรยาของเสนาบดีและข้าราชการพลัดกันเข้าวัง เพื่อทำหน้าที่อยู่ยาม ส่วนสามีก็ทำหน้าที่อยู่เวรที่ห้องพระโรง” ควรนำมาใช้ในปัตตานี เจ้าชายและบริวารชาวอาเจห์ของพระองค์ถูกกลุ่มผู้ทรงอำนาจในปัตตานีขับออกไปจากเมือง

1666: 31; Ito 1984: 155 – 67) คนรุ่นหลังๆ ได้ลืมความทารุณโหดร้ายของพระองค์และจดจำว่าเป็นความภาคภูมิใจของอาजेห์ ในคำปราศรัยของสุลต่านกับโบลียอ (1666: 62) สนับสนุนสมบูรณาญาสิทธิราชย์ คงจะเป็นข้อพิสูจน์อย่างดี

พระองค์กล่าวว่าพวก ขุนนางของพระองค์นั้นชั่วร้ายและเหี้ยมโหด และไม่ได้ตระหนักว่าความชั่วร้ายของตนเองเป็นสิ่งที่ต้องพิโรธของพระเป็นเจ้าลงมาที่ตน พระเป็นเจ้าได้ใช้พระองค์ให้ลงโทษคนเหล่านี้ และพวกเขาไม่มีเหตุที่จะกล่าวหาเพราะพระองค์ได้ปล่อยให้อยู่กับภรรยา ลูก ทาส และมีทรัพย์สินพอที่จะเลี้ยงดูตัวเองและยังชีพ ทำนุบำรุงศาสนา ป้องกันไม่ให้กษัตริย์ประเทศเพื่อนบ้านมาลากตัวจากบ้านไปเป็นทาส หรือพวกต่างชาติมาปล้น พระองค์รู้ว่าอาजेห์สมัยก่อนนั้นเป็นที่หลบภัยของฆาตกรและโจร ที่ซึ่งผู้ที่แข็งแรงเหยียบย่ำผู้อ่อนแอ ที่ซึ่งผู้คนต้องป้องกันตัวเองจากโจรที่มีอาวุธในเวลากลางวันแสบๆ และต้องปิดกั้นบ้านในตอนกลางคืน เหตุผลที่พวกนี้เกลียดชังพระองค์ก็คือพระองค์ขัดขวางความชั่วร้าย การวิธิดา การสังหารหมู่ และการขโมยของพวกเขา และกล่าวว่าคนพวกนี้ต้องการตั้งกษัตริย์ตามใจชอบของตน และสังหารเสียเมื่อเกิดเบื่อขึ้นมา

ในสยามและอาजेห์ และที่อื่นๆ ในภูมิภาคนี้ การยึดที่ดินของทั้งราชรัฐและชาวต่างชาติที่เสียชีวิตโดยไม่มีทายาทที่แต่งงาน มีส่วนสำคัญในการเปลี่ยนไปสู่ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ วิธีการที่พอเทียบเคียงกันได้คือการให้ที่ดินตกเป็นของรัฐในยุโรป โดยที่ขุนนางสมัยกลางบางทีก็สามารถเอาที่ดินกลับคืนมาจากขุนนางผู้น้อย ระบบนี้ได้เลิกไปเมื่อถึงศตวรรษที่ 16 เมื่อมีการรื้อฟื้นกฎหมายเรื่องการรับมรดกของโรมันทำให้สิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคลเกือบจะเด็ดขาด แต่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มันตรงกันข้าม วิธีการนี้ได้กลายมาเป็นลักษณะเด่นของนโยบายรัฐในช่วงนี้ ทฤษฎีที่ว่าที่ดินทั้งหมดในที่สุดแล้วเป็นของผู้ครองแผ่นดินและพระองค์สามารถเอามาแจกจ่ายได้ใหม่มีมานานแล้ว แม้ว่าจะไม่ค่อยมีความหมายนักในเมืองขึ้นที่อยู่ห่างไกล การยึดที่ดินมาเป็นของรัฐไม่ค่อยมีการกล่าวถึงในต้นศตวรรษที่ 16 และคงจะเด่นขึ้นมาพร้อมกับความร่ำรวยที่เกิดจากการค้า ในสยามเราได้เห็นว่าการถือเอาที่ดินหนึ่งในสามเริ่มจากสมัยพระเอกาทศรถ (1605 – 10) ขณะที่ในเขมร กล่าวกันว่ากษัตริย์เริ่มอ้างสิทธิในที่ดินของราชรัฐในศตวรรษที่ 16 หลังการกบฏที่ล้มเหลว (da Cruz 1569: 62) หากมีการเคลื่อนไหวในทางนี้ ในช่วงสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ก็อาจเป็นเพราะความประสงค์ของกษัตริย์ที่จะได้ส่วนแบ่งมากขึ้น จากโภคทรัพย์ใหม่ที่มาจากการค้า และความชอบธรรมตามคำแนะนำของที่ปรึกษาชาวมุสลิม เนื่องด้วยการยึดที่ดินมาเป็นของรัฐเป็นแนวปฏิบัติ ในรัฐมุสลิมส่วนใหญ่แถบมหาสมุทรอินเดียมานานแล้ว (Wittfogel 1957: 77; Barrington Moore 1966: 322 – 33)

ในสยาม ลาว เขมร และพม่า เป็นที่เข้าใจกันว่าเมื่อข้าราชการเสียชีวิต กษัตริย์มีสิทธิที่จะเรียกทรัพย์สินที่เขาสะสมระหว่างรับราชการคืน กษัตริย์ลาว พระเจ้าสุริยวงศา ธิปที่ดินและทรัพย์สินของข้าราชการของพระองค์ “บางครั้งขณะยังมีชีวิตอยู่ แต่เป็นที่แน่นอนเมื่อเสียชีวิตแล้ว” (Marini

1663: 456) ในสยามมีกฎหมายตั้งแต่ ค.ศ. 1635 กล่าวว่ากษัตริย์สามารถยึดที่ดินทั้งหมดของข้าราชการ แต่ในทางปฏิบัติตามปกติแล้วเพียงหนึ่งในสามเข้าเป็นของหลวง หนึ่งในสามหรือมากกว่านั้นเป็นของทายาท และที่เหลือเป็นค่าใช้จ่ายในงานศพ (“Verloofing” 1622: 290; Pombejra 1984: 34 – 36) ธรรมเนียมปฏิบัติของพม่าดูเหมือนจะคล้ายๆกัน (van der Hagen 1607: 33) ที่ดินของชาวต่างชาติที่เสียชีวิตในพุกามศตวรรษที่ 16 จะถูกแบ่งระหว่างกษัตริย์ ผู้ได้ไปหนึ่งในสาม และทายาท “และไม่เคยมีการใช้กลวิธีหลอกลวงหรือข้อโกงในเรื่องนี้” (Frederici 1581: 268)

ในรัฐอิสลามในศตวรรษที่ 17 อย่างน้อยในอาเจะห์ บันเต็น และ มาตารัม ที่ดินของชายที่เสียชีวิตโดยไม่มีทายาทชายจะตกไปเป็นของกษัตริย์ ส่วนภรรยาหม้ายและบุตรสาวที่ยังไม่แต่งงานอาจถูกรับราชการ ด้วยเหตุนี้ชายที่มีชื่อเสียงหลายคนจัดการให้บุตรสาวแต่งงานไปเมื่อ อายุเพียง 8 หรือ 9 ปี (“Tweede Boeck” 1601: 149; Croft 1613: 176; Pyrard 1619 II: 164; Beaulieu 1666: 108; de Haan 1912 III: 205 – 06) ที่บรูไนในศตวรรษที่ 16 สุลต่านมีส่วนแบ่งในมรดกของราษฎรของพระองค์เท่ากับบุตรของเขา แต่ได้ทรัพย์สินทั้งหมดของผู้ที่เสียชีวิตโดยไม่มีทายาท (Dasmariñas 1590: 5)

ส่วนประมุขอิสลามที่เข้มแข็งกว่าและมีความทะเยอทะยานมากกว่ายืนยันจะเอาส่วนแบ่งในทรัพย์สินของพ่อค้าต่างชาติผู้เสียชีวิตที่เมืองของตน อาดัต อาเจะห์ (74) ระบุว่าเมื่อพ่อค้าของชาติใดถึงแก่กรรม “ห้องของเขาจะมีคนเฝ้า บัญชีรายละเอียดของสินค้ารวมทั้งกุญแจก็จะถูกเก็บไป . . . แล้วก็จะมีการประเมินค่าของทรัพย์สิน และตามอาดัต ทุกๆ 10 ตาฮิล จะเก็บ 1 ตาฮิล” แต่ตามข้อมูลจากโบลิเยอ (1669: 109) สุลต่านอิสกันดาร์ มูดาเอาทรัพย์สินทั้งหมดของพ่อค้าที่ประสบเคราะห์กรรมดังกล่าว ทรมานคนรับใช้เพื่อหาว่ามีทรัพย์สินซุกซ่อนไว้ที่ไหน ที่ปาเล็มบังมีการอ้างสิทธิในทรัพย์สินทั้งหมดเช่นเดียวกัน (de Haan 1912 III: 205) ไม่เพียงแต่สินค้าเท่านั้นที่ถูกยึดคนที่เรือแตกก็ถูกกุมตัวไปให้กษัตริย์ด้วย(Beaulieu 1666: 109; Mantegazza 1784: 118 – 19) บริษัทยุโรปยื่นกรานจนเป็นผลสำเร็จให้พ่อค้าของตนได้ยกเว้นจากธรรมเนียมปฏิบัตินี้

แนวโน้มที่จะไปสู่การปกครองแบบรวมอำนาจแม้จะเป็นส่วนตัวแต่ก็แพร่หลาย ซึ่งเห็นได้จากการพัฒนาในบันเต็น มาตารัม และ มะกัสซาร์ ระหว่าง ค.ศ.1600 และ 1660 ซึ่งขนานกันไปกับกรณีของอาเจะห์และอยุธยาซึ่งมีเอกสารหลักฐานประกอบดีที่ว่า ปราบกฏการณ์นี้ส่วนหนึ่งอาจเป็นผลของการกดดันภายนอกจากบริษัท VOC รัฐพหุนิยมโดยเฉพาะอย่างยิ่ง มะละกาเผชิญกับโปรตุเกส และบันดา เผชิญกับฮอลันดา เป็นพวกแรกที่ถูกทำลายทางการทหาร แม้ว่าทั้งสองรัฐนี้ได้สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการค้า บันเต็นที่เผชิญกับการข่มขู่อยู่ตลอดเวลาจากสำนักงานใหญ่ของ VOC ในปัตตาเวียที่อยู่ไม่ไกลนัก ไม่สามารถปล่อยให้เกิดการณ์แบบเดียวกันนี้เกิดขึ้นได้ บันเต็นซึ่งเป็นรัฐพหุนิยมอย่างเข้มข้นในทศวรรษแรกของศตวรรษที่ 17 ที่ซึ่งสก็อตต์ (1606: 105) พบว่าเขาไม่สามารถ “พูดอะไรได้มากนักนอกจากฆาตกรรม การลักขโมย สงคราม ไฟไหม้ และ การทรยศหัก

หลัง” เปิดทางให้บันเด็นที่เข้มแข็งด้านการทหารในช่วงกลางศตวรรษ ที่ซึ่ง “เจ้าชายปกครองราชรัฐด้วยอำนาจที่ยิ่งกว่าอำนาจอหิไพบย . . . พระองค์ได้ทำตนเป็นเจ้าชีวิตและทรัพย์สินของราชรัฐโดยเด็ดขาด” (Missions Etrangère 1680: 91 – 92)

มาตารัมเป็นกรณีที่น่าสนใจอีกกรณีหนึ่ง สุลต่าน อางู (1613 – 46) ผู้พิชิตได้ทำลายรัฐเมืองท่าบนฝั่งทะเลด้านเหนือที่เป็นฐานของวัฒนธรรมการค้าของชาวที่เจริญรุ่งเรืองในสองศตวรรษก่อน หลัง ค.ศ. 1641 สุลต่านได้ผูกขาดการจัดหาข้าวชาให้แกพวกฮอลันดา บริษัท VOC ไม่เพียงแต่คุกคามรัฐที่มีได้รวมตัวกันอย่างจริงจัง แต่ยังให้โอกาสทำการค้าในฐานะผู้ผูกขาดรายหนึ่งกับอีกรายหนึ่งโดยไม่ต้องการให้โอกาสแก่นายหน้าซื้อขาย ผู้อาจเป็นภัยคุกคามแก่ทั้งสองฝ่าย อามังกูร์ที่ 1 (1646 – 77) ผู้สืบราชสมบัติต่อจากอางู ได้ใช้การผูกขาดจนสุดโต่งก่อความเสียหายมากที่สุด พระองค์ห้ามราชรัฐไปทำการค้าต่างแดน ปิดเมืองท่าทั้งหมดเป็นเวลายาวนาน และใน ค.ศ. 1655 เกณฑ์ให้ส่งหรือทำลายเรือที่ใช้ในการค้า และแม้แต่เรือหาปลาของประชาชนตามชายฝั่ง เช่นที่หัวหน้าคณะทูตฮอลันดาที่ราชสำนักของสุลต่านได้อธิบายไว้ “พระองค์ประกาศห้ามไม่ให้ราชรัฐเดินเรือไปต่างแดน บังคับบุคคลภายนอกทั้งหมดให้มาประเทศของพระองค์เพื่อซื้อข้าว . . . ครั้งหนึ่งผมเสี่ยงแนะนำสุลต่านว่าพระองค์ควรอนุญาตให้ราชรัฐของพระองค์เดินเรือ เป็นคนรวย . . . แต่คำตอบที่ได้ก็คือ ‘ประชาชนของเราไม่มีอะไรของตัวเองเลยไม่เหมือนท่าน แต่ทุกสิ่งทุกอย่างของพวกเขาที่เรา และถ้าการปกครองไม่เข้มแข็งแล้ว เราก็จะไม่ได้เป็นกษัตริย์แม้แต่วันเดียว’” (van Goens 1656: 200 – 01) ในการแข่งขันที่เข้มข้นขึ้น ความจำเป็นของการค้าเพื่อความมั่นคงและเพื่อเสรีภาพปรากฏว่าไม่สามารถไปด้วยกันได้ รัฐที่เข้มแข็งกว่าที่เกิดขึ้นได้จากการค้า ไม่ช้าก็เร็วจะต้องตกเป็นเหยื่อของอำนาจส่วนบุคคลเกินขอบเขตที่ทำลายหรือขัดกันกับพ่อค้าคนสำคัญๆ กษัตริย์หลายๆองค์ได้ขึ้นไปถึงยอดสูงสุดแห่งอำนาจส่วนบุคคล แต่ไม่มีองค์ใดเลยที่สามารถป้องกันความยุ่งเหยิงและขัดแย้งเมื่อสิ้นพระชนม์

สมบูรณาญาสิทธิราชย์ชั่วระยะหนึ่งอาจจำเป็นในดินแดนได้มเช่นเดียวกับเหนือลม หากสถาบันข้าราชการและกฎหมายจะปรากฏออกมาเข้มแข็งพอที่จะทำให้รัฐสามารถแข่งขันกับคู่แข่งที่แข็งแกร่งขึ้นเรื่อยๆ มีความก้าวหน้าไปในทางนี้บ้างในยุคการค้า ประมุขร่วมสมัยสองคนในศตวรรษที่ 15 พระบรมไตรโลกนาถแห่งสยาม (1448 – 88) และ เล ทัง ตง (Le Thanh Tong) แห่งเวียดนาม (1460 – 97) เป็นผู้รวมอำนาจที่แข่งขัน ประมุขทั้งสองประเทศใช้หรือจัดทำประมวลกฎหมายที่พยายามจัดราชรัฐทั้งหมดตามตำแหน่งที่กำหนดในรัฐที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และจัดตามระบบข้าราชการ มีการกำหนดที่ดินให้แก่ข้าราชการตามตำแหน่งเพื่อให้เป็นรางวัล ซึ่งจะสูญเสียไปเมื่อถูกปลดออกจากตำแหน่งหรือเสียชีวิต กษัตริย์องค์ต่อมาในทั้งสองประเทศยอมให้ศูนย์อำนาจส่วนตัวเกิดขึ้นและตกทอดกับผู้สืบสกุลอีก แต่ทั้งสองรัฐอย่างน้อยก็ยังคงรักษาทฤษฎีการปกครองแบบข้าราชการ

ในต้นศตวรรษที่ 17 การพัฒนาระบบข้าราชการได้เห็นแพร่หลายมากขึ้น ในเวลาเดียวกันกับการปฏิรูปจากข้างบนที่ดำเนินอยู่ในสยามและอาเจห์ การสถาปนาระบบกฎหมายและเสนาบดี (บั๊งลิมา) ที่เปลี่ยนทุกๆสามปี ของสุลต่าน อิสกันดาร์ มูดา ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แม้ว่าความทารุณโหดร้ายของพระองค์จะก่อให้เกิดปฏิกิริยาอย่างเป็นกลุ่มเป็นก้อน การเปลี่ยนแปลงใหม่ในสองเรื่องนี้อยู่ได้นานกว่าสุลต่าน มีการตั้งเสนาบดีเพิ่มขึ้น ดังนั้นในทศวรรษ 1660 มีอยู่ 7 คน ในเมืองท่าต่างๆทางชายฝั่งตะวันตก แต่ละคนมีคณะทำงานขนาดเล็กประกอบด้วยคนเขียนหนังสือ (เกอร์กู) สองคน พนักงานชั่ง (เบ็งฮูตู ดาจิ) หนึ่งคน และพนักงานรักษาความปลอดภัยของท่าเรือ (เบ็งฮูตู กาวัล) หนึ่งคน (Ito and Reid 1985: 206) ที่ในสยาม พระนเรศวรได้เลิกระบอบปฏิบัติสมัยก่อนๆที่แต่งตั้งเจ้านายในราชวงศ์ไปปกครองเมืองขึ้นที่สำคัญๆของสยามในลักษณะที่เลียนแบบของกษัตริย์ พระองค์ให้เจ้าชายเหล่านี้อยู่ในราชสำนัก และปกครองมณฑลต่างๆส่วนใหญ่โดยข้าราชการที่ทรงแต่งตั้งและปลดได้ตามต้องการ นอกจากนี้พระองค์และผู้สืบราชสมบัติต่อมาแต่งตั้งผู้พิพากษา ผู้ควบคุมบริการแรงงาน และเจ้าพนักงานอื่นๆจากส่วนกลางไปช่วยข้าหลวงใหม่เหล่านี้ เป็นการประกันว่านโยบายของกษัตริย์จะดำเนินไปทั่วทั้งราชอาณาจักร (Nidhi Aewsrivongse, อ้าง Ishii 1993: 185 – 86; Lieberman 1980A: 554)

กษัตริย์พม่าอนอคเปตลูน (1606 - 28) และ สลูน (1629 – 48) อาจได้อิทธิพลจากตัวอย่างของพระนเรศวรได้ดำเนินแผนการรวมศูนย์อำนาจของตนเอง ที่ไลเบอร์แมน (1980A: 569) เรียกว่า “จุดหักเหที่สำคัญในวิวัฒนาการของการปกครองของพม่า” ระหว่างการสร้างเอกภาพโดยการพิชิตในศตวรรษที่ 16 และการเข้ามาของชาวอังกฤษ แม้ว่าบุเรงนองจะประสบความสำเร็จอย่างน่าพิศวงในการพิชิตดินแดนต่างๆในศตวรรษที่ 16 พระองค์ปกครองศูนย์การปกครองเดิม ผ่านทางพระญาติสนิทผู้จำลองเครื่องราชกกุธภัณฑ์ พิธีกรรม ยศศักดิ์ และหน้าที่ของกษัตริย์ หลังช่วงการก่อความวุ่นวายครั้งใหญ่ใน ค.ศ. 1595 – 1608 ได้มีการแทนที่ เจ้าชายเหล่านี้ที่เรียกกันว่าบาอิน (องค์อธิปัตย์) โดย เมียวหวุ่น (“มนตรี”เมือง) ผู้มีตำแหน่งต่ำกว่า และไม่สามารถใช้ศและดำเนินชีวิตตามแบบของราชวงศ์ แล้วพระเจ้า สลูน ก็พยายามควบคุมเจ้าหน้าที่เหล่านี้โดยแต่งตั้งจาร์ชนหลวง (nàhkan) ซึ่งแต่เดิมใช้ในกองทัพเท่านั้น ไปตรวจสอบความจงรักภักดีของคนเหล่านี้ อย่างน้อยที่สุดในเมืองหลวงของบางมณฑลมีการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่อื่นๆไปจากศูนย์กลาง เป็นต้นว่าเลขานุการ ผู้ดูแลการคลัง หัวหน้าผู้ข่าวก้าว และมนตรีฝ่ายเก็บรายได้ (เพ็งอ้าง: 550 – 59)

อาณาจักรต่างๆตามหมู่เกาะที่ต้องอาศัยเมืองท่ามากกว่าและเสี่ยงต่อการกดดันจากต่างชาติมากกว่ามักจะประสบความสำเร็จน้อยกว่าในมาตรการเหล่านี้ สุลต่านอาอูงได้นำหัวหน้าสกุลสำคัญของท้องถิ่นมายังราชสำนักของพระองค์ เพื่อย้ายคนพวกนี้จากฐานกำลังของตน ส่วนผู้สืบราชสมบัติคนต่อมาใน ค.ศ. 1669 ได้แต่งตั้งผู้แทนราชสำนัก (อัมบุล) ไปควบคุมข้าหลวงในพื้นที่ชายฝั่งที่อุดมสมบูรณ์สี่คน (Ricklefs 1981: 69) การจลาจลที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในมาตารัม

ตั้งแต่ ค.ศ. 1670 เป็นต้นมาชี้ให้เห็นถึงความไม่พอเพียงของมาตรการเหล่านี้และชี้ว่ารัฐชวายังคงขึ้นอยู่กับความเดือดดาลของบุคคลที่อยู่ตรงศูนย์กลางมากเพียงใด ยิ่งกว่านั้นปัญหาการใช้อำนาจตามอำเภอใจของราชสำนักไม่ได้มีการแก้ไขในรัฐเหล่านี้ ดังนั้นการคุ้มกันทรัพย์สินโดยกฎหมายจึงไม่สามารถทำได้

ต่างจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของยุโรปร่วมสมัย สมบูรณาญาสิทธิราชย์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่ได้มีสถาบันหรือแม้แต่ทฤษฎีที่ให้องค์ประกอบอื่นๆของสังคมมีส่วนได้ส่วนเสียในการสะสมอำนาจแบบใหม่ เนื่องด้วยกษัตริย์เข้ามาแทรกแซงตลาดโดยตรง จึงไม่รู้สึกว่าจะจำเป็นต้องสร้างสัมพันธอันดีกับชนชั้นพ่อค้าเพื่อทำลายอำนาจพวกขุนนางเช่นที่เกิดในรัฐต่างๆจำนวนมากในยุโรป ถ้ากษัตริย์ผู้ทรงอำนาจเด็ดขาดมีพันธมิตร พันธมิตรก็เป็นต่างชาติซึ่งถูกกดดันโดยค่านิยมไม่ให้มีบทบาทในองค์การทางการเมือง และแม้ว่าพหุนิยมจะมีอยู่ทุกหนแห่งในประวัติศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ไม่ค่อยพบผู้ที่ลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่ออุดมการณ์นี้ในงานเขียนเรื่องการเมืองของ ภูมิภาคนี้

ตามที่ได้อธิบายไว้ในบทที่ 3 ผลของการปฏิวัติศาสนาด้านการเมืองประการหนึ่งได้แก่การสนับสนุนให้กษัตริย์ไม่ใส่ใจกับข้อบังคับต่างๆตามประเพณี ศาสนาที่สอนว่ามนุษย์ทุกคนในจักรวาลย่อมอยู่ในความกรุณาของพระเป็นเจ้าทั่วหน้ากัน ได้นำคำวิพากษ์วิจารณ์การใช้อำนาจตามอำเภอใจมาด้วย บางส่วนก็ได้มีการแปล ดัดแปลง และ รวมเข้าไปในวัฒนธรรมที่เป็นลายลักษณ์ของดินแดนได้ลม คำวิพากษ์วิจารณ์เหล่านี้ได้ให้มาตรฐานที่สามารถลงความเห็นได้ว่ากษัตริย์ดีหรือไม่ดีในตำราการเมืองของมลายูที่สำคัญยิ่ง ตัจ อุล-ซาลาติน (มงกุฎของกษัตริย์) ได้แจกคุณสมบัติของกษัตริย์ที่เที่ยงธรรมไว้อย่างแจ่มแจ้ง กษัตริย์จะต้องมีความสุข มีความรอบรู้ พร้อมทั้งจะรับฟังอุลามา (อิสลามผู้ทรงความรู้) มีบุคลิกดี ใจกว้าง ซื่อสัตย์ เดินสายกลาง และไม่แสดงอารมณ์ และจะต้องบังคับใช้กฎหมายของพระเจ้า (Bukhari 1603: 62 – 63) (เพ็งอ้าง: 110) ตำราเล่มนี้ได้บรรยายการกระทำของทรวาซซึ่งเป็นที่รู้จักในประวัติศาสตร์ของอิสลาม มีรายละเอียดอย่างชัดเจนและอ้างถึงคัมภีร์อัลกุรอานที่บรรดาให้เห็นว่าผู้ที่กดขี่เช่นนั้นจะถูกส่งไปนรก เพราะ “จริงๆแล้ว ในบรรดามนุษย์ทั้งปวงผู้ที่พระเป็นเจ้าในสรวงสวรรค์ทรงเกลียดชังที่สุด และผู้ที่จะถูกลงโทษอย่างรุนแรงที่สุดในวันพิพากษาคือกษัตริย์ที่เป็นทรวาซ” (เพ็งอ้าง: 110) แต่ตำราศาสนาอิสลามก็ปล่อยให้เป็นที่รับผิดชอบของพระเป็นเจ้าและกษัตริย์ ไม่มีการกล่าวอ้างเหตุผลในทางทฤษฎีที่จะจำกัดอำนาจของกษัตริย์หรือกันบางเรื่องจากอำนาจของกษัตริย์เช่นที่คริสต์ศาสนาในยุคกลางได้แยกอำนาจของพระและฆราวาส กษัตริย์ควรทำสิ่งที่ถูกต้อง แต่ถ้าไม่ทำก็ปล่อยให้พระเป็นเจ้าลงโทษ

หากผู้ปกครองประเทศจะหวาดหวั่นเมื่อคิดว่าอาจถูกพระผู้เป็นเจ้าลงโทษในความผิด แต่ไม่ต้องกลัวการควบคุมอำนาจจากสถาบันใดในโลกนี้ บางคนอาจมองอุลามาด้วยความไม่ไว้วางใจเพียงเพราะเป็นตัวแทนของมาตรฐานการพิพากษาจากภายนอก และพลังของจิตวิญญาณจากแหล่ง

ภายนอก อามังกูรัตที่ 1 รวบรวมอุลามาที่มีชื่อของมาตารัมสองพันคนหลังจากขึ้นครองราชย์ใน ค.ศ. 1646 ได้ไม่นาน และให้สังหารเสียทั้งหมดเพราะสงสัยว่าพวกนี้สนับสนุนการก่อกบฏ (van Goens 1656: 202)

คดีในเรื่องกษัตริย์ผู้ถูกลงโทษตามแบบพระเจ้าอโศกก็ได้พัฒนาเรื่อยมาอย่างดีในวรรณกรรม พุทธศาสนา ในส่วนของคณะสงฆ์โดยเฉพาะคณะอริยวาสีที่อยู่ในความควบคุมของกษัตริย์น้อยกว่า พุทธศาสนามีศักยภาพที่จะเป็นทางเลือกในด้านของแหล่งอำนาจทางจิตวิญญาณ เราอยากจะเชื่อบางงานอันน่าชื่นชมของปินโต เรื่องที่พระภิกษุสูงอายุชาวพม่าที่ผู้คนนับถือกันมาก กล่าวแก่ผู้ชนที่มาชุมนุมกันในงานพระราชทานเพลิงศพพระสังฆราช พระรูปนี้เป็นญาติกับพระเจ้าตะเบงชเวตี้ ที่ประทับอยู่ ณ ที่นั่นด้วย

พระเจ้าสร้างคนมาเป็นกษัตริย์ . . . ให้มีเมตตาต่อผู้คน ฟังผู้คน ให้สิ่งที่ผู้คนต้องการ และลงโทษผู้คน แต่ไม่ใช่ฆ่าผู้คนเพราะความโหดร้าย แท้ๆ แต่พวกเจ้า กษัตริย์ผู้ต่ำช้า . . . ปฏิเสธคุณลักษณะที่พระเป็นเจ้าได้ประทานให้ . . . กระทำตัวเหมือนปลิงกับบางคน เอาชีวิตและทรัพย์สินของพวกเขาไปที่ละเล็กละน้อย . . . แต่สำหรับพวกที่เป็นคนโปรดของเจ้า . . . เจ้าก็ไม่เคร่งครัดในการลงโทษการกระทำอันโหดเหี้ยมของคนเหล่านี้และเจ้ายังทุ่มเทให้ความช่วยเหลือ โดยผู้ที่เสียหายคือคนยากจน ผู้ที่เจ้าปล้น กวาดเอาทุกอย่างไปนอกจากหนังและกระดูก จนพวกคนที่ต่ำต้อยมีเหตุผลดีที่จะกล่าวโทษเจ้าในเรื่องเหล่านี้ต่อหน้าพระเป็นเจ้า (Pinto 1578: 371)

ตามความเห็นของปินโต ความรู้สึกเช่นนี้มีผลบ้าง กษัตริย์ได้หยุดการรบอันทารุณโหดร้าย แม้ว่าเรื่องนี้จะถูกต้องแต่ก็ยังเป็นสิ่งที่แตกต่างอย่างมากจากการควบคุมอำนาจของกษัตริย์แบบถาวรที่ถูกต้องตามกฎหมาย คณะสงฆ์สามารถมีบทบาททางการเมือง เช่นในการโค่นล้มพระนารายณ์ ใน ค.ศ. 1688 แต่ไม่ได้มีส่วนในอำนาจของอาณาจักรเลย

ความพยายามที่น่าจะประสบความสำเร็จมากที่สุดในการจำกัดขอบเขตของอำนาจโดยพลการมิได้มาจากคตินิยมที่นำเข้ามาแต่จากโครงสร้างของท้องถิ่น ราชานิปไตยคู่เป็นตัวอย่าง ที่แสดงถึงความสำเร็จสูงสุดในกรณีนี้ คือการรวมกันของราชสกุลที่ กัว และ ตัลโลเก้ ในมะกัสซาร์ เริ่มด้วยการสร้างรัฐในรูปแบบของการรวมเป็นสหพันธ์ที่ชูลาเวสได้ แสดงให้เห็นว่ามีความสามารถเป็นพิเศษในเรื่องนี้ วิธีการนี้ได้กลายมาเป็นธรรมเนียมปฏิบัติใน ค.ศ. 1593 อันเป็นการตอบโต้ความพยายามของกษัตริย์องค์หนึ่งผู้มีสิทธิในบัลลังก์ทั้งสองแห่ง ที่จะลบล้างความแตกต่างของทั้งสองรัฐในช่วงครึ่งศตวรรษต่อมา ซึ่งเป็นช่วงที่รุ่งโรจน์ที่สุดในประวัติศาสตร์มะกัสซาร์ ราชสกุลที่กัว ให้กษัตริย์ และราชสกุลที่ตัลโลเก้ให้เสนาบดีหรือผู้บริหารงานประจำ พงศาวดารเต็มไปด้วยคำวิงวอนให้รักษาสมดุลอันบอบบางนี้ อาจจะเป็นเพราะวิธีนี้เริ่มจะล้มเหลวภายใต้การปกครองของฮาซานุุดดิน สุลต่านที่มีความเป็นอิสระอย่างสมบูรณ์องค์สุดท้าย (Reid 1981; Reid 1983A: 134 – 37)

คติเรื่อง “กษัตริย์ที่สอง” ดูเหมือนว่าจะเป็นที่รู้จักกันในประเทศเถรวาทบนแผ่นดินใหญ่ แต่ได้พัฒนาเป็นสถาบันที่แข่งขันในการรักษาคุณในบางช่วงที่สยาม ที่นี้ “วังหน้า” ของกษัตริย์ที่สอง (อุปราช) ซึ่งตามปกติจะเป็นราชโอรส แต่มีใช้ผู้ที่ได้รับเลือกให้สืบราชสมบัติ เป็นสถานที่ที่พวกประชาชนเข้าไปได้ง่ายกว่าและเป็นทีที่ปฏิบัติงานประจำวันมากกว่าวังหลวงจริงๆ เพราะว่าเครื่องมือของทางการและระบบกำลังคนอยู่ในความควบคุมโดยตรงของอุปราช จึงมีความตึงเครียดในตัวระหว่างสำนักงานของอุปราชและของกษัตริย์ ซึ่งเป็นที่มาของการกบฏหลายครั้งหลายครา (Rabhibhadana 1969: 55 – 64) ในโลกมลายูการแบ่งหน้าที่ในทำนองเดียวกันนี้ เป็นลักษณะพิเศษของความสัมพันธ์ระหว่างราชา และ ราชามูดา (ตามตัวอักษร มีความหมายว่า “ยุวกษัตริย์” แต่มักจะแปลว่า “กษัตริย์รอง” โดยพวกฮอลันดา) แม้ว่าราชามูดา ตามปกติจะเป็นรัชทายาท สัมพันธภาพตามสัญญาบางครั้งพัฒนาเหมือนในศตวรรษที่ 18 ระหว่างราชามูดานุกิส แห่งเกาะไรอู ในศตวรรษที่ 18 ผู้ใช้อำนาจในการทำงานประจำ และราชามลายูผู้อยู่สูงเหนืองานบริหารประเทศ ความสัมพันธ์ตามสัญญาเป็นเรื่องธรรมดาเหมือนกันในสุมาตรา บอร์เนียว ซูลาเวซี และมินดาเนา ระหว่างผู้ปกครองรัฐที่อยู่ต้นน้ำและที่อยู่ปลายน้ำ (ราชาสุลู และ ราชาฮีลิรี) ผู้มีชาติกำเนิด หน้าที่ด้านเศรษฐกิจ และความรับผิดชอบทางการเมือง และการทหาร (Drakard 1990; Andaya 1993) ภาวะกษัตริย์คู่ของบาห์ลีปรากฏว่าขึ้นอยู่กับสัมพันธ์ไมตรีกับราชสกุลคู่แข่ง (Geertz 1980: 60 – 61) แม้ว่าจะยังไม่ค่อยเป็นที่เข้าใจกัน อาณาจักรมีนังกาเบาดูเหมือนว่าจะขึ้นอยู่กับความร่วมมือแบบพิเศษของศิลปะในการใช้ภาษาอันน่าประทับใจของกษัตริย์ และการแยกเป็นส่วนๆ ที่มีสำนักทางการเมือง พุดงายๆ ตามแบบเก่าก็คือ “สามกษัตริย์”—ราชา อาลัม (กษัตริย์แห่งโลก) ราชา อาดัต (กษัตริย์แห่งชนบทรรมเนียม) ราชา อีบาดัต (กษัตริย์แห่งศาสนา) (Drakard 1993: 123 – 31)

แหล่งพหุนิยมเหล่านี้ได้ให้สิทธิอันสูงส่งแก่ความเป็นกษัตริย์ของอินเดียนและอิสลาม แม้ว่าความตึงเครียดระหว่างอำนาจต่างๆ ที่ แข่งขันกันจะเป็นเรื่องธรรมดา ในระบบการบริหารสมบูรณ์แบบของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก็อาจแก้ได้โดยกระบวนการปรึกษาหารือและการเห็นพ้องต้องกันเมื่ออยู่ในสภาพที่ดีที่สุด สถาบันพหุนิยมเหล่านี้ก็เป็นฐานสำหรับการทำสัญญาภายในโครงสร้างของรัฐ แต่บ่อยทีเดียวที่ขัดขวางความก้าวหน้าไปสู่การดำเนินการจัดให้อำนาจรัฐเป็นระบบราชการ

ความพยายามซึ่งน่าจะประสบความสำเร็จมากที่สุดในการรวมกลไกรัฐที่ซับซ้อนกับพหุนิยมที่ส่วนกลาง คือการทดลองกับประมุขหญิงในปัตตานีและอาเจะห์ ทั้งสองรัฐคงจะเริ่มการทดลองนี้ใน ค.ศ. 1584 และ 1642 ตามลำดับ เพราะเห็นชัดว่าไม่มีผู้เหมาะสมกับตำแหน่งที่เป็นชาย ดัจ อุล-ซาลาติน ซึ่งอาจเขียนขึ้นที่อาเจะห์และเป็นที่ยอมรับว่า รู้จักและอ่านกันในเมืองนี้ ได้เสนอความเห็นอย่างแข็งขันว่าไม่เห็นด้วยกับการปกครองโดยผู้หญิงแต่ยอมรับว่าธิดาของกษัตริย์อาจขึ้นครองบัลลังก์สืบต่อไปได้ถ้าไม่มีรัชทายาทที่เป็นชายเลย เพื่อป้องกันเหตุการณ์ภายนอกที่อาจเลวร้ายยิ่งกว่า (Bukhari 1603: 53 – 64) แต่ในการตัดสินใจที่จะคงให้ผู้หญิงดำรงตำแหน่งผู้นำสืบต่อไป

สมัยนั้นทำให้ไม่มีข้อสงสัยว่าพวกขุนนางระดับสูงได้เห็นแล้วว่านี่เป็นทางออกที่ดีที่สุดที่จะ
ประนีประนอมตำแหน่งกษัตริย์ที่สูงส่งในแง่ทฤษฎี กับพหุนิยมและความมั่นคงที่พวกเขาต้องการ
ชนชั้นขุนนางในอาเจะห์ ต้องทนทุกข์ทรมานอย่างมากในสมัยอิสกันดาร์ มูดา และไม่น่า
แปลกใจเลยว่า “ตั้งแต่นั้นมาเป็นเวลานานที่เพียงชื่อของกษัตริย์ก็ทำให้รู้สึกขะเขวี่ยง ดันเหตุ
ประการแรกก็คือการปกครองที่กดขี่ทารุณของกษัตริย์องค์สุดท้ายของพวกเขา” (Bowrey 1680: 296)
เรื่องราวของปัตตานีเป็นที่รู้จักกันน้อยกว่า แต่ ปินโต (1578: 68) ได้บรรยายภาพของมุดฮัฟฟาร์ ชะห์
หนึ่งในกษัตริย์องค์ท้ายๆ ที่นั่นว่า มักจะยึดที่ดินของพ่อค้าโดยสร้างข้อกล่าวหาคนเหล่านี้ ในทศวรรษ
1680 แจร์เวส รายงานว่า “ผู้คนเบื่อหน่ายที่ต้องเชื่อฟังกษัตริย์ที่ทารุณตน และสลัดแอกออกไป” (อ้าง
Teeuw and Wyatt 1970 I: 12) ราชนีทั้งหลายนี้มีได้เป็นผู้ที่ไม่มีความสำคัญ โดยเฉพาะสององค์
แรกในแต่ละกรณี ปรากฏว่าเป็นผู้ลงความเห็นสุดท้ายเสมอเวลาที่มีการโต้แย้งกันระหว่างขุนนางชั้นนำ
4 หรือ 5 คน จริงๆ แล้วความเคารพยำเกรงพระราชินีมีลักษณะคล้ายสมัยพระราชินีอลิซเบท การ
แข่งขันอย่างเข้มข้นระหว่างพวกขุนนางที่เป็นเสนาบดีดูเหมือนจะไม่ได้กระทบพระราชินีแต่อย่างใด
และการยอมรับว่าความสมดุลที่น่าพอใจภายในรัฐอาจคลอนแคลนได้ถ้าพระราชินีแต่งงาน—เช่นที่
เกิดขึ้นระยะหนึ่งในปัตตานี

ช่วงที่ผู้หญิงปกครอง ซึ่งนานกว่าหนึ่งศตวรรษในปัตตานี และ 58 ปีในอาเจะห์ เป็นเวลาที่
เมื่อเทียบกันแล้วไม่มีความรุนแรง เป็นระเบียบ และสนับสนุนการค้า (Reid 1988: 171) ในความ
เป็นจริงแล้ว เป็นระบอบขุนนางคณาธิปไตยโดยมีราชินีเป็นผู้ตัดสินสุดท้าย ที่ทำให้กลไกทาง
กฎหมายและการบริหารการปกครอง ซึ่งในกรณีของอาเจะห์ มีความเข้มแข็งขึ้นมาก ดำเนินไปได้
โดยไม่มีการหยุดชะงักจากการทำตามอำเภอใจของประมุข แต่ก็มีจุดอ่อนอยู่สามประการ ประการ
แรก อำนาจของราชินีองค์ที่สามและสี่ดูเหมือนจะลดลงไปมากจนถึงขั้นที่ว่าไม่สามารถตัดสินข้อ
พิพาทในหมู่ขุนนางระดับนำอีกต่อไป ใน ค.ศ. 1688 ชาวอิตาลีที่มาเยือนอาเจะห์บันทึกว่า “จริงๆ
แล้ว ผู้ที่ปกครองราชอาณาจักรคือขุนนางเจ็ดคน” ไม่ใช่พระราชินี และสิบปีต่อมาชาวฝรั่งเศสสงสัย
ว่ายังมีราชินีอยู่หรือไม่ เพราะพระนางไม่มีอำนาจ (Ito and Reid 1985: 207) รายงานของจีนระบุ
ว่าใกล้ๆ ปลายศตวรรษปัตตานีเลิกหลักการสืบราชสมบัติตามสายโลหิต ไปใช้ระบบที่สามารถเลือก
ทหารหญิงผู้เกิดมาด้วยลักษณะที่เป็นมงคลมาเป็นทายาทได้ และปกป้องพรหมจรรย์ของเธอ (Ship
66 of 1694, ในงานของ Ishii ซึ่งกำลังตีพิมพ์) ประการที่สอง ราชินีดำเนินการต่อสู้กับผู้อำนาจ
ภายนอกได้ไม่ดีนัก (แต่ก็อาจแย้งว่าทำได้ดีกว่าประมุขชายประเทศอื่น) อาเจะห์ ถูกกดดันจาก
การปิดล้อมของพวกฮอลันดาระหว่าง ค.ศ. 1647 – 1650 ไม่สามารถขัดขวางไม่ให้บริษัท VOC เข้า
ควบคุมเมืองขึ้นที่ผลิตพริกไทยและดีบุก อันเป็นฐานความมั่งคั่งของรัฐ ความเจริญรุ่งเรืองของ
ปัตตานีลดลงตั้งแต่ทศวรรษ 1650 (ดูตารางที่ 10 ข้างล่าง) และได้สูญเสียภาวะอิสระเมื่อถูกสยาม
รุกรานใน ค.ศ. 1674 และ 1688 ประการที่สาม การปกครองโดยผู้หญิงไม่เคยถูกกฎหมายใน

สายตาของผู้ทรงความรู้ชาวมุสลิม และดังนั้นไม่สามารถใช้เป็นแบบอย่างที่น่าพอใจสำหรับคนรุ่นต่อๆไป การรณรงค์ของอูลามาชาวอาเจห์ต่อต้านราชินีอาเจห์ ก็ประสบความสำเร็จในที่สุด หลังจากที่ได้รับจดหมายจากเม็กกะที่ประกาศว่าการปกครองโดยผู้หญิงเป็นสิ่งที่อิสลามประณาม

ฐานอำนาจที่ทำให้สมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นไปได้กร่อนลงไปตอนปลายยุคการค้า มรดกตกทอดของยุคนี้ก็คือการจัดทำประมวลกฎหมาย และวิธีการบางอย่างของการปกครองแบบอมตยาธิปไตย แต่ไม่สามารถสร้างรูปแบบที่น่าพอใจว่ารัฐบาลที่เข้มแข็งแต่ปกครองด้วยกฎหมาย รัฐบาลชนิครวมศูนย์อำนาจแต่ก็เป็นไปตามรัฐธรรมนูญด้วยนั้น เป็นอย่างไร ดังนั้นสมัยต่อมาก็ได้เห็นการแพร่กระจายของอำนาจที่แท้จริงซึ่งยังคงไม่ลงรอยกับความทรงจำของอดีตอันรุ่งโรจน์

บทที่ 5

ต้นกำเนิดความยากจน ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

เมื่อเราเปรียบเทียบบ้านดินในสมัยก่อนเมื่อครั้งที่ชาวยุโรปชาติต่างๆมาถึงหมู่เกาะอินเดียนตะวันออกเฉียงใต้
กับสมัยปัจจุบันที่มีแต่ความทุกข์ยาก เราก็ต้องยืนอย่างดุษณีต่อหน้าพระเป็นเจ้าผู้ทรงสร้าง
อาณาจักรแล้วก็ทำให้ล่มลงไปตามพระประสงค์

จากเมืองการค้าที่สำคัญที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงใต้ได้กลายมาเป็นเพียงที่อยู่ของผู้ที่ยากจน
ชั้นแค่น

—de Rovere van Breugel 1787: 350

ข้อความในบทที่ผ่านมาคงจะได้ขจัดความคิดที่ว่าตะวันออกเฉียงใต้ไม่เปลี่ยนแปลงในขณะ
ปัจจัยผลักดันความเจริญเติบโตของระบบทุนนิยม และการปรับปรุงด้านวิทยาการรวมตัวอยู่ใน
ยุโรป จริงอยู่การพัฒนาอย่างรวดเร็วของยุโรปในศตวรรษที่ 16 ได้เปลี่ยนแปลงวิธีแสดงปฏิกริยากับ
ส่วนอื่นๆของโลกอย่างลึกซึ้ง รวมทั้งวิธีที่ชาวยุโรปมองชาวเอเชีย ลักษณะเด่นในด้านสังคมอย่าง
เดียวกันที่ดูเหมือนว่าเป็นเรื่องปรกติหรือน่าประทับใจสำหรับชาวโปรตุเกสใน ค.ศ. 1510 แต่ชาว
ฮอลันดาในอีกหนึ่งศตวรรษต่อมาอาจจะเห็นว่าล้าหลัง แต่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เองก็มีการ
เปลี่ยนแปลงที่ลึกซึ้งซึ่งเราจะต้องเข้าใจหากจะดูรูปแบบของการเข้าสู่สมัยใหม่

ที่สำคัญก็คือการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เป็นไปในทางปฏิกริยาอันเข้มข้นกับเศรษฐกิจโลกใน
ศตวรรษที่ 15 และ 16 และการถอยออกมาจากวงการนี้ในกลางศตวรรษที่ 17 ขั้นตอนทั้งสองนี้มีผล
อย่างลึกซึ้งต่อชีวิตในทุกด้าน ช่วงของการขยายอาณาเขตซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการวิเคราะห้ในบท
ก่อนๆ มีทั้งความคล้ายคลึงและแตกต่างจากกระบวนการในยุโรป

ขอสรุปอย่างสั้นๆว่าความคล้ายคลึงกันนั้นได้แก่การรวมเข้าด้วยกันกับการค้าโลก การทำให้
การผลิตและการบริโภคเป็นเรื่องของการพาณิชย์ การเติบโตของเมือง การทำให้การดำเนินงาน
ต่างๆทางเศรษฐกิจเป็นเรื่องของความชำนาญพิเศษ การเก็บภาษีโดยใช้ระบบเงินตรา การปรับปรุง
การทหารและวิทยาการด้านการขนส่งให้ดีขึ้นอย่างรวดเร็วและการเติบโตของรัฐสมบูรณาญาสิทธิ

ราชย์ จากการที่ได้มีโอกาสสัมผัสการค้าของโลกเป็นพิเศษ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีประสบการณ์ที่ใกล้เคียงกับยุโรปตะวันตกและญี่ปุ่น มากกว่าทวีปเอเชียส่วนใหญ่

ความแตกต่างระหว่างเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และภูมิภาคอื่นๆตอนต้นของสมัยใหม่ก็ให้บทเรียนเหมือนกัน ไม่เพียงแต่เกี่ยวกับยุโรปเท่านั้น แต่กับส่วนอื่นๆของเอเชียส่วนใหญ่ การขาดมาตรการป้องกันที่ชัดเจนสำหรับทรัพย์สินส่วนบุคคลในดินแดนได้ลบล้างการพัฒนาศาสนา การเงินและไม่สนับสนุนการสะสมเงินทุนถาวร การพัฒนาอย่างรวดเร็วของตลาดส่วนหนึ่ง และของอำนาจศรัทธียีกส่วนหนึ่ง ทำให้เกิดภาวะตึงเครียดมากกว่าสัมพันธภาพระหว่างสองส่วนนี้ มีการแก้ปัญหาด้วยวิธีต่างๆที่ชาญฉลาดในระยะสั้น แต่สภาพทางยุทธศาสตร์ที่เสี่ยงของศูนย์ค้าขายที่ก้าวหน้าที่สุด ไม่ปล่อยให้ศูนย์เหล่านี้พัฒนาวิธีแก้ปัญหาระยะสั้นเหล่านี้ให้มาเป็นทางเลือกสำหรับการเติบโตที่ยั่งยืน

การยับยั้งการเติบโตของเศรษฐกิจจากภายใน?

เมื่อมาถึงช่วงหลังๆของยุคการค้า และยิ่งมากขึ้นในศตวรรษที่ 18 ชาวยุโรปแทบจะไม่สงสัยเลยว่าเหตุใดชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงไม่ร่ำรวย พวกเขาโทษว่าเป็นเพราะความโลภของผู้ครองรัฐที่ไม่สามารถพัฒนาชนชั้นกลางที่เป็นเจ้าของที่ดินขึ้นมาได้

จามปา: “พวกเขาไม่สามารถมีสิ่งใดที่มีคุณค่าหรือราคาโดยที่กษัตริย์หรือขุนนางของพระองค์ไม่มายึดเอาไป ดังนั้นจึงเหมือนกับทาสมากกว่าเจ้าประเทศราช (Gonçalez 1595: 259)

เขมรและที่อื่นๆ: “จากจามปา . . . ไปไกลจนถึงทั้งอินเดีย มีที่ดินที่ไม่ได้ให้ประโยชน์ . . . และผู้คนมักจะไม่มีความกระตือรือร้นที่จะมาพบปะหรือชุมนุมกัน เพราะพวกเขาไม่เคยได้อะไรหรือมีอะไรที่จะไม่ถูกบีบบังคับเอาไป เพราะของที่พวกเขามีจะเป็นของของพวกเขาดรอปเท่าที่กษัตริย์พอพระทัย และไม่นานไปกว่านั้น” (da Cruz 1569: 62)

ดังกี: “นโยบายหนึ่งของราชสำนักก็คือไม่ทำให้ราษฎรร่ำรวย โดยเกรงว่าพวกเขาจะอวดดีและทะเยอทะยานและไต่สูงขึ้นไป . . . และหาก [กษัตริย์] รู้ว่าใครมีทรัพย์สินสมบัติมากเกินไปเกินราษฎรธรรมดา คนพวกนี้ก็จะเสี่ยงต่อการสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่าง ด้วยข้ออ้างใดข้ออ้างหนึ่ง ซึ่งก่อความท้อใจอย่างมากต่อผู้ที่ขยันขันแข็ง” (Baron 1685: 6)

โคชินจีน: “หากเขา [chúa] รู้ว่าบุคคลธรรมดาจะมีอะไรที่หายากและน่าสนใจ เขาก็จะส่งทหารมาปล้นสะดมและยึดไปหมด ด้วยเหตุนี้บุคคลธรรมดาจึงอยู่อย่างเรียบง่ายมากไม่ให้เป็นสิ่งที่สังเกต พวกเขาเรียนรู้วิธีที่จะทำให้ดูจนกว่าที่เป็นจริง แต่ละคนฝังเงินและของดีที่มี” (Poivre 1750: 111)

สยาม: “ทรัพย์สินของชาวสยามประกอบด้วยสังหาริมทรัพย์เป็นส่วนใหญ่ ถ้าหากพวกเขามีที่ดิน ก็ไม่มีอะไรมากด้วยเหตุผลที่ว่าไม่สามารถคิดเป็นทรัพย์สินได้เต็มที่ ที่ดินเป็นของกษัตริย์เสมอ . . . นี่คือเหตุผลว่าเหตุใดพวกเขาจึงมีสังหาริมทรัพย์น้อยขึ้นที่สุดเท่าที่จะทำได้ และพยายามที่จะซ่อนสังหาริมทรัพย์ไม่ให้กษัตริย์รู้” (La Loubère 1691: 52)

พม่า: “ความเฉื่อยชาหรืออับเฉาของประเทศในเรื่องการประดิษฐ์และความก้าวหน้าของศิลปะต่างๆ อาจมีสาเหตุหลายประการ แต่สาเหตุหลักก็คือรัฐบาลเองเป็นผู้บีบคั้นความขยันหมั่นเพียร . . . ถ้าผู้ใดร่ำรวยเกินระดับธรรมดาด้วยความขยันหมั่นเพียร ก็จะทำให้ตนเองเป็นเป้าของความอิจฉาริษยาและการถูกฟ้องร้อง” (Mantegazza 1784: 103)

มาจินดาเนา: “ความเกียจคร้านของคนพวกนี้ดูเหมือนว่าจะเริ่มมา . . . จากความโหดเหี้ยมของเจ้าเมืองที่พวกเขาเกรงกลัว เพราะเจ้าเมืองจัดการกับพวกเขาตามใจชอบ และยึดสิ่งที่พวกเขาได้มาไปหมด การกระทำเช่นนี้นับถือนความขยันหมั่นเพียร ดังนั้นจึงไม่พยายามที่จะมีอะไรนอกจากหาเช้ากินค่ำ (Dampier 1697: 223)

อาจะห์: “ดูเหมือนว่ากษัตริย์ไม่ยอมให้ราษฎรกลายเป็นผู้มีอำนาจและร่ำรวย ใครก็ตามที่เป็นเช่นนั้นก็ไม่กล้าให้ใครรู้” (Warwijck 1604: 14)

ผู้สังเกตการณ์เหล่านี้ได้เห็นสิ่งที่เขามองว่าเป็นความแตกต่างทางวัฒนธรรม ผู้ปกครองประเทศและราษฎรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดูเหมือนว่ามีความคาดหวังในกันและกันแตกต่างกันมากกว่าในยุโรปในศตวรรษที่ 17 ผลก็คือชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มักจะไม่นำทรัพย์สินของตนไปใส่ในทุนถาวร เช่น อาคาร เรือ สินค้า หรือเครื่องจักร ผู้ที่มีความทะเยอทะยานมากกว่ามักจะสะสมบริวารทั้งเพื่อความปลอดภัยและสถานภาพ พวกคนธรรมดาจะเก็บทรัพย์สินที่มีในรูปของเพชรพลอยและผ้าคุณภาพดีที่สามารถซ่อนหรือเอาไปได้เวลาหลบหนี รูปแบบบ้านไม้โปร่งและยกพื้นสูงตามประเพณีนิยม แม้จะทำลายได้อย่างง่ายดาย แต่ก็สร้างขึ้นใหม่ได้อย่างง่ายดายเช่นกัน ไม่สนใจการเก็บสะสมทรัพย์สินจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนรุ่นต่อไป

ความแตกต่างเหล่านี้เป็นเรื่องจริง แต่มีข้อว่าจะไม่มีการเปลี่ยนแปลง ข้อสังเกตข้างต้นนี้เกิดขึ้น ณ เวลาและสถานที่ที่ตลาดส่วนใหญ่ขายแพะแกะรายวัน อย่างที่เราเห็นในเวลาอื่นและสถานที่อื่น—ที่มะละกาประมาณ ค.ศ. 1500 ที่บันเต็นและปัตตานี ประมาณ ค.ศ. 1600 ที่อาจะห์ดูเหมือนจะในทศวรรษ 1580 และที่แน่นอนก็คือในช่วงทศวรรษ 1650 ที่บันดาในศตวรรษที่ 16—เมื่อพ่อค้าใหญ่ปลอดภัยจากการใช้อำนาจบาตรใหญ่ และมีแนวโน้มที่จะสร้างอาณาเขตที่มั่นคงแข็งแรงและสร้างโรงเก็บสินค้าด้วยอิฐ ต่อจากนั้นก็ไม่น่าจะคิดไปถึงโอกาสในประวัติศาสตร์ยุโรปและญี่ปุ่นเมื่ออำนาจตามอำเภอใจได้ทำลายทรัพย์สินส่วนบุคคล ความนิยมด้านวัฒนธรรมและกลยุทธ์ทางเศรษฐกิจมีอิทธิพลและบ่อนทำลายซึ่งกันและกันอยู่เสมอ เอเชียมิได้ถูกกำหนดเส้นทางของวิวัฒนาการไว้อย่างแน่นอนไปกว่ายุโรป

ความแตกต่างประการหนึ่งที่เห็นได้ชัดระหว่างเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และส่วนอื่นๆ ของภาคพื้นยุโรปและเอเชียก็คือความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างอำนาจและการค้า ประมุขผู้ครองเมืองและเสนาบดีร่วมทำการค้าอย่างจริงจังและวรรณกรรมของเมืองเหล่านี้แสดงความชื่นชมในการค้า พ่อค้าผู้ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องค่อยๆ พัฒนาขึ้นมาเป็นผู้กุมอำนาจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยการสร้างสัมพันธ์ไมตรีกับราชสำนักที่มีอยู่เดิมหรือไม่ก็สร้างราชสำนักขึ้นมาใหม่

ทั้ง วัน เลอร์ (1934) และไมลิงค์-รูลอฟสกี (1962: 9) ได้ชี้ให้เห็นว่าการขาดชนชั้นพ่อค้ากลุ่มใหญ่ที่มีจรรยาบรรณของตนเองแตกต่างจากราชสำนัก เป็นเครื่องกีดขวางทุนนิยมที่สำคัญ (Subrahmanyam 1990: 298 – 99) แต่ในสังคมเช่นอินเดียหรือยุโรปตะวันออก การแบ่งเป็นส่วนๆ อย่างชัดเจนระหว่างชนชั้นพ่อค้าหรือชนกลุ่มน้อยต่างศาสนา และผู้ทรงอำนาจที่ถูกต้องคนพวกนี้ ก็มองกันว่าเป็นเครื่องยับยั้งการเติบโตอย่างยั่งยืนเหมือนกัน ประมุขของรัฐที่ถือว่าการค้ากับต่างชาติเป็นเรื่องไม่ควรจะให้ความสนใจเลย อาจเป็นภัยต่อผลประโยชน์ทางการค้าเสียยิ่งกว่าผู้ครองรัฐที่ต้องการได้ส่วนแบ่งมากขึ้น ในสภาพแวดล้อมทางประวัติศาสตร์ที่ถูกต้อง การจัดการด้านสังคมที่สิ้นเปลืองได้ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่มีอิทธิพลต่อกันและกันตลอดเวลาระหว่างอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมือง อาจเป็นจุดแข็งมากกว่าจุดอ่อน

ในกรณีนี้ ศตวรรษที่ 17 เกิดการผลักดันอย่างเด็ดขาด ซึ่งทำให้ชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ออกไปจากวิถีทางที่จะไปเกี่ยวพันอย่างเข้มข้นกับการค้าระหว่างชาติ กำลังทางทหารและการเมืองมีส่วนทำให้เกิดผลเช่นนี้พอๆกับปัจจัยทางเศรษฐกิจ ไม่มีใครสามารถที่จะรู้ได้ว่าวิถีทางนั้นจะไปถึงที่ใดหากสมดุลงแห่งกำลังในศตวรรษที่ 17 แตกต่างไปจนเป็นผลให้รบชนะในบางครั้งแทนที่จะพ่ายแพ้ แต่คงไม่ได้เป็นไปในทิศทางเดียวกับยุโรปตะวันตกที่เป็นนายทุน หรือญี่ปุ่นที่แยกอยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่เจริญรุ่งเรือง แต่คงทำให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้แตกต่างไปจากดินแดนที่ถูกพิชิตโดยเงินทุนและวิทยาการด้านการทหารของยุโรปในปลายศตวรรษที่ 19

การปะทะทางทหารครั้งสำคัญกับชาวยุโรป

ราชอาณาจักรสยาม ดังเกีย และอื่นๆส่งเครื่องบรรณาการมาให้เราทุกปี และไม่มีเจตนาร้าย ผู้ที่เราจะต้องกลัวก็มีแต่พวกยุโรปเท่านั้น เนื่องจากเป็นมนุษย์ที่ร้ายกาจที่สุดและหัวดื้อที่สุด . .

[โดยเฉพาะพวกฮอลันดา] เมื่อมาถึงประเทศใด ก่อนอื่นก็จะตรวจสอบดูว่ามีวิธีใดที่จะเอาชนะได้ . . . เรือของพวกนี้ไม่มีใครสามารถต้านทานได้ เพราะมีอาวุธยุทโธปกรณ์หนักและ ความสามารถที่จะต้านทานลม

—หนังสือร้องทุกข์ต่อจักรพรรดิจีน อ้างอิงใน Mailla 1717: 11 – 12

จงฟังคำขอร้องของข้า สุกภาพบุรุษทั้งหลาย

อย่าผูกมิตรกับพวกฮอลันดา

คนเหล่านี้ประพฤติตนเยี่ยงปีศาจ

เมื่อมีพวกนี้อยู่ ไม่มีประเทศใดปลอดภัย

—Amin 1670: 214

ศูนย์ค้าขายทางทะเลที่สำคัญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ส่วนใหญ่ถูกทำลายทางกายภาพหรือไม่ก็ถูกยึดครองโดยกองกำลังที่ไม่เป็นมิตร ณ ช่วงใดช่วงหนึ่งในศตวรรษที่ 17 การพ่ายแพ้ครั้งสำคัญส่วนใหญ่แล้วจะเป็นด้วยน้ำมือของชาวยุโรปตามลำพังหรือไม่ก็เป็นพันธมิตรกับกองทหารเอเชีย ชาวโปรตุเกส เช่นเดียวกับชาวยุโรปเหนือที่มาภายหลัง ตระหนักว่าพวกตนได้เปรียบในวิทยาการด้านการทหารและการจัดระเบียบ อันมีผลสำคัญยิ่ง และใช้ข้อได้เปรียบนี้โดยไม่รีรอเพื่อบรรลุมิติประสงค์ทางการค้า ที่มีแก่นนั้นแล้วก็ไม้อาจเป็นไปได้ ตามที่ เปียร์โร สโตรซซี (Pierro Strozzi) กล่าวไว้เมื่อปะทะกันครั้งแรกๆ “ผมคิดว่า [ชาวเอเชีย] มีภาษีกว่าเราในหลายต่อหลายเรื่อง นอกจากการสู้ด้วยดาบ ซึ่งพวกเขาสู้เราไม่ได้” (อ้าง Subrahmanyam 1900: 256)

ความได้เปรียบนี้ส่วนหนึ่งมาจากความโหดเหี้ยมทารุณที่เรียนรู้มาจากการสงครามในยุโรป ซึ่งบางครั้งทำให้ชาวยุโรปสามารถเอาชนะกำลังคนที่มีมากกว่าของเอเชียแม้ในการประจัญบาน แต่ถ้าพิจารณาจำนวนอันท่วมท้นของผู้ที่อาจเป็นคู่ปรปักษ์แล้ว ชาวยุโรปสามารถเปลี่ยนดุลอำนาจในดินแดนได้ลมด้วยปัจจัยเพียงสามอย่างเท่านั้น อาวุธปืนที่มีกำลังสูงกว่าโดยเฉพาะที่ตั้งบนเรือ ป้อมปราการซึ่งเกือบจะไม่มีทางตีให้แตกได้ และสัมพันธภาพกับชาวเอเชีย มีกรณียกเว้นอยู่บ้าง—โดยเฉพาะพวกสเปนในลูซอน และพวกฮอลันดาในชวา—นี่ก็หมายความว่าพวกยุโรปแข็งแกร่งเมื่ออยู่ในทะเลเท่านั้น และร่วมกันโจมตีเป้าหมายเฉพาะตามชายทะเลโดยทางเรือ ส่วนรัฐที่มีฐานทางการเกษตรและอยู่ลึกเข้าไปห่างจากทะเลไม่ค่อยมีอะไรที่จะต้องกลัวคนพวกนี้ แต่ประเด็นสำคัญของการค้าก็คือศูนย์แห่งการเจริญเติบโตเข้าถึงได้ทางทะเล

โดยไม่รีรอพวกโปรตุเกสตั้งเป้าไว้ที่เมืองท่าซึ่งดูเหมือนจะเป็นที่รวมของการค้าส่งออกของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ “การค้าและการพาณิชย์ระหว่างชาติต่างๆ ที่อยู่ไกลออกไปถึงพันยชน์ต้องมาที่มะละกา . . . ผู้ใดก็ตามที่ทรงอำนาจในมะละกาก็จะกุมเวนิสไว้ในมือ” (Pires 1515: 287) มะละกาใน ค.ศ. 1511 ยังเป็นเมืองที่อยู่ในพหุภาวะมากที่สุดเมืองหนึ่งของโลก ประชากรส่วนใหญ่ประกอบด้วยชาว ชาวอินเดียได้ ชาวคุชราต ชาวจาม ชาวตากลือก และผู้คนจากทุกท่าเรือในเอเชีย พวกโปรตุเกสสามารถยึดเมืองได้เพราะระดมโจมตีด้วยอาวุธปืนอย่างรุนแรงอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนในดินแดนใต้ลม เพราะการจู่โจมโดยไม่ให้รู้ตัว อีกทั้งประชาชนในเมืองจำนวนมากก็หนีสุลต่านไปอย่างรวดเร็ว พวกโปรตุเกสสามารถรักษาเมืองไว้ได้แม้จะมีการปิดล้อมอย่างเข้มข้นโดยสุลต่านสืบกว่าครั้งในศตวรรษต่อมา ทั้งนี้เพราะได้สร้างป้อมปราการที่ยุทธศาสตร์ด้านการทหารของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่สามารถหาทางทำลายลงได้ แม้ว่าการสูญเสียมะละกาจะเป็นเหตุการณ์สำคัญ แต่ก็ทำให้การค้าของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ชะงักไปเพียงชั่วคราวเท่านั้น การค้าและพ่อค้าของมะละกาแยกย้ายไปตามเมืองท่าต่างๆ ทั่วทุกแห่ง

พวกโปรตุเกสย้ายไปมาลากูอย่างรวดเร็วทันทีที่พบว่ามาลากูเป็นแหล่งงานพลูและลูกจันทน์เทศที่แท้จริง แต่ขณะที่ อัลบูเกอ์รเกมามาลากูกับเรือ 13 ลำและทหาร 1200 คน เซร์ราโอ

(Serrão) ก็ถูกส่งไปมาลากูด้วยเรือเพียงลำเดียวซึ่งอับปางใกล้อัมบน ดังนั้นพวกโปรตุเกสจึงมาถึง เตร์นาเต ซึ่งเป็น ศูนย์การส่งออก산물ที่สำคัญ ในฐานะพันธมิตรกลุ่มเล็กๆที่เอื้อประโยชน์แทนที่จะเป็นผู้พิชิต คนกลุ่มนี้ได้เข้าไปพัวพันกับความขัดแย้งและสัมพันธไมตรีอันซับซ้อนซึ่งรวมมาลากู ที่มักจะอยู่ข้างเตร์นาเต ที่เกาะนี้พวกเขาได้สร้างป้อมเป็นแกนกลาง (1522) ข้อได้เปรียบทางเทคนิคที่มีอยู่ (เสือเกราะและอาวุธปืน) ถูกกลบฝังไปเมื่อชาวสเปนไม่กี่คนเข้ามาถึง เริ่มด้วยคณะสำรวจของมะเจลแลน ผู้ต่อต้านการอ้างสิทธิของโปรตุเกสใน “หมู่เกาะเครื่องเทศ” ได้สร้างสัมพันธภาพกับรัฐคู่แข่งของสูลต่านแห่งตีโดเร พวกโปรตุเกสควบคุมเครื่องเทศของมาลากูได้เพียงส่วนน้อยเท่านั้น ส่วนผลผลิตอื่นๆไม่ต้องพูดถึง คนพวกนี้สามารถได้ชัยชนะทางการทหารเพียงชั่วคราว แต่ไม่เคยมีเรือมากพอในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่จะทำการปิดล้อมอย่างต่อเนื่อง หรือบังคับใช้ระบบคาร์ตซ์ (cartaz) อย่างมีประสิทธิภาพเช่นในอินเดียตะวันตก พวกโปรตุเกสได้ยั่วยุความโกรธแค้นของชาวเตร์นาเตโดยทรยศสังหารสูลต่านไฮรูนใน ค.ศ.1570 และไม่มี การส่งกำลังเสริมมายังป้อมปราการที่ถูกล้อมเป็นเวลาสี่ปี กองทหารประจำป้อมจำเป็นต้องหนีจากอาณาจักรของสูลต่านที่นั่นกำลังกันอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ผลโดยรวมของพวกโปรตุเกสก็คือทำให้รัฐต่างๆที่ดำเนินการค้าเข้มแข็งขึ้นแทนที่จะอ่อนแอลง

การปรากฏตัวอย่างต่อเนื่องของพวกสเปนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เริ่มด้วยคณะสำรวจของเลกซ์ปี ซึ่งขึ้นบกที่เจบู และอ้างว่าเกาะนี้เป็นสิทธิของพระเจ้าฟิลลิปที่ 2 ใน ค.ศ.1565 แม้ว่าบทบาทในการค้าเครื่องเทศเป็นส่วนหนึ่งของเป้าหมายของสเปน แต่การทำให้ผู้คนเปลี่ยนมานับถือคริสต์ศาสนาและการยึดครองฟิลิปปินส์เป็นการถาวรก็มีความสำคัญในอันดับต้น มะนิลาถูกเลกซ์ปียึดจากราชชาซูโลมาน ใน ค.ศ. 1571 ชัดขวางวิวัฒนาการรัฐการค้าของเผ่าตากาล็อกไปตามแนวอิสลาม จากที่นั่นมีการส่งคณะสำรวจไปยังศูนย์การค้าของมุสลิมที่ใกล้ที่สุด บรูไนที่มีการเชื่อมโยงกับมะนิลา มุสลิมด้วยการแต่งงานและสัมพันธไมตรี รวมทั้งการค้า ถูกทำลายราบไปใน ค.ศ.1578 เช่นเดียวกันกับศูนย์ย่อยของมุสลิมในตอนนั้นที่ซูลู มีการส่งคณะสำรวจไปยังเตร์นาเตโดยไม่ประสบความสำเร็จใน ค.ศ. 1582, 1585, 1593 และ 1603 ผลจากปฏิบัติการเหล่านี้ก็คือความสำคัญของบรูไนทั้งในฐานะศูนย์ค้าขายและการเมืองถูกลดลง และเกิดการสนับสนุนการรวมตัวของพวกโจรสลัดมุสลิมที่ต่อต้านสเปนใน ซูลู ซึ่งเป็นรัฐสูลต่านที่กระจายอำนาจอย่างมาก และสร้างเศรษฐกิจของรัฐจากการปล้นชุมชนชาวคริสต์ในฟิลิปปินส์

พวกโปรตุเกสมองไม่ค่อยเห็นทางเลือกอื่นนอกจากต่อสู้กับพวกมุสลิมที่ปักหลักมั่นอยู่ ถ้าต้องการที่จะมีส่วนในการค้าของเอเชีย ส่วนสเปนของพระเจ้าฟิลลิปที่ 2 นั้นอย่างน้อยก็จริงจังเรื่องการทำสงครามศาสนากับพวกมุสลิมแต่ขาดแรงจูงใจเร่งด่วนด้านเศรษฐกิจแบบเดียวกันกับโปรตุเกส แม้ว่าพวกสเปนจะประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจที่สำคัญๆน้อยแห่งมากนอกเหนือจากฟิลิปปินส์ แต่ฐานการค้าของคนกลุ่มนี้เป็นแบบสำเร็จรูปคือแร่เงินของอเมริกา ที่พ่อค้าชาวเอเชียขนขวายมาซื้อ

ที่มะนิลา บังเอิญจีนเริ่มออกไปอนุญาตใน ค.ศ.1567 ให้เรือสำเภามาค้าในดินแดนทางใต้ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย และเมื่อมาถึง ค.ศ. 1588 สำเภาจีนเดินทางมามะนิลาปีละ 16 ลำซึ่งทำให้แน่ใจได้ว่าต้องเป็นเมืองที่เจริญรุ่งเรือง การค้าแร่เงินของอเมริกาโดยเรือเกลเลียน ทำให้เป็นที่แน่นอนว่าการเฟื่องฟูของการค้าในช่วง ค.ศ.1570 – 1630 ไม่ได้ช่วยรัฐเอเชียริมทะเลในฟิลิปปินส์ให้คงอยู่อย่างต่อเนื่อง แต่เป็นการช่วยรัฐสเปน

การผูกขาดแบบพิเศษที่โปรตุเกสได้เคยใช้มาในการเดินเรือรอบแหลมกู๊ดโฮปถูกละเมิดในทศวรรษสุดท้ายของศตวรรษ ติดต้ามมาด้วยการหลั่งไหลของเรือจากยุโรปเหนือ หลังจากคณะสำรวจที่บุกเบิกของฮูตมันกลับไปฮอลแลนด์ใน ค.ศ.1597 พร้อมด้วยสินค้าเครื่องเทศจากบันเต็น เรือฮอลันดา 22 ลำเดินทางไปยังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในปีต่อมา เมื่อเรือพวกนี้กลับมาพร้อมกับสินค้าอันมีค่าแต่ก็มีรายงานเรื่องการขัดแย้ง รัฐสภาของฮอลแลนด์มีความเห็นว่าการแข่งขันระหว่างธุรกิจของฮอลันดาจะเป็นผลเสีย-- ควรมีการก่อตั้งองค์กรที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่จะดำเนินงานทั้งด้าน การค้า และการต่อสู้กับกองกำลังของไอปีเรียนในน่านน้ำเอเชีย ใน ค.ศ. 1602 ชาวฮอลันดาผู้มีผลประโยชน์ต่างๆได้รวมตัวกันเป็นบริษัท เวเรนิกด โอสต์-อินดิช (Verenigde Oost-Indische Compagnie) เรียกย่อว่า วีไอซี (VOC) ที่มีสิทธิพิเศษในการค้าทางตะวันออกของแหลมกู๊ดโฮป อัมสเตอร์ดัมได้กลายเป็นตลาดเงินที่มีประสิทธิภาพที่สุด คิดดอกเบี้ยต่ำที่สุดในโลก เปิดบริษัท VOC ให้เป็นสถาบันบริษัทที่ก้าวหน้าที่สุดของสมัยนั้น ด้วยเงินทุน 6.5 ล้าน กิลเดอร์ ซึ่งเป็นเงินจำนวนมากอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน แตกต่างจากบริษัทอีสต์อินเดียของอังกฤษที่ได้รับอนุญาตให้ตั้งใน ค.ศ. 1600 ด้วยเงินทุนเพียง 1 ใน 10 เท่านั้น และพวกเดนมาร์กตั้งบริษัทใน ค.ศ.1616 ด้วยทุน 1 ใน 14 บริษัท VOC ได้พิสูจน์ว่าสามารถส่งเรือปีละสิบกว่าลำในช่วงสามปีแรก และไม่บ่อยนักที่จะต่ำกว่า 6 ลำและคนสี่พันคนในแต่ละปีตลอดทั้งศตวรรษ—แตกต่างอย่างชัดเจนจากพวกโปรตุเกสและคู่แข่งอื่นๆทั้งหมด ในทศวรรษที่สองของศตวรรษ บริษัท VOC มีเรือโดยเฉลี่ย 117 ลำไว้ใช้ ในทศวรรษที่สาม มี 148 ลำ และในทศวรรษ 1660 ยอดสูงสุด 257 ลำ (Romano 1978: 203) การรวมอำนาจทางเศรษฐกิจในแบบใหม่นี้มีผลกระทบมากที่สุดต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่ซึ่งพวกฮอลันดา (เหมือนกับพวกอังกฤษ เดนมาร์ก และฝรั่งเศส) มุ่งความสนใจแสวงหาพริกไทยและเครื่องเทศ โดยหลีกเลี่ยงศูนย์กำลังของโปรตุเกสบนฝั่งตะวันตกของอินเดีย

แม้จะมีการเข้าใจผิดและความรุนแรงมากมายในระยะต้นๆ การแข่งขันในตอนแรกระหว่างผู้มาใหม่เหล่านี้กับคนซื้อเก่าแก่ผู้เป็นที่ยอมรับกันแล้วเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับศูนย์ส่งออกของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ VOC สร้างขึ้นมาเป็นบริษัทที่มีอาวุธพร้อมก็เพื่อทำการผูกขาดทุกแห่งที่สามารถจะทำได้ เป้าหมายแรกก็คือที่มั่นอื่นๆของพวกโปรตุเกสในมาลลยู ใน ค.ศ. 1605 พวกฮอลันดาร่วมมือกับชาวมุสลิมที่ฮึดสู้ขับไล่พวกโปรตุเกสไปจากอัมบน และได้สิทธิผูกขาดกานพลูซึ่งปลูกที่นั่นในปริมาณมากเป็นสิ่งตอบแทน บ่อมวิกตอเรียที่อัมบน ได้กลายเป็นฐานของผู้จัดการใหญ่

ปีเตอร์ โบท (Pieter Both) แต่งตั้งเมื่อ ค.ศ. 1610 ให้ดูแล “ป้อม สถานที่ต่างๆ สำนักงาน ผู้คน และ ธุรกิจ” ทั้งหมดของบริษัทในเอเชีย

เมื่อแต่งตั้ง เจน ปีเตอร์สโซน คู่น (Jan Pieterszoon Coen) เป็นผู้จัดการใหญ่ใน ค.ศ.1619 นโยบายของฮอลันดาก็แข็งแกร่งขึ้นเป็นการใช้กองกำลังที่สามารถรวบรวมได้ตามแผนยุทธศาสตร์ ณ จุดต่างๆเพื่อก่อตั้งที่มั่นและทำการผูกขาดการค้าในที่สุด ใน ค.ศ.1618 บริษัท VOC ได้เผาจาปารา เกือบทั้งเมือง และเรือทั้งหมดที่ทำเรือ ในเวลาเดียวกันก็ได้เสริมการป้องกันบ้านพักที่จาการ์ตาอันเป็น เมืองขึ้นของบันเต็น โดยไม่ฟังเสียงทักท้วงจากเจ้าเมืองบันเต็น ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1619 หลังจากการแข่งขัน 4 ทางระหว่างผู้สำเร็จราชการของบันเต็น ข้าหลวงของจาการ์ตา อังกฤษ และ ฮอลันดา คู่น ก็โจมตีเมืองนี้ด้วยเรือ 17 ลำ เผาบ้านเรือนทั้งหมด และขับไล่ประชาชนที่เหลือออกไป เมืองนี้ก็ได้เป็นฐานที่เขาสรางป้อมอันมั่นคงที่ไม่อาจโจมตีให้แตกได้เพื่อควบคุมการค้าของเอเชีย

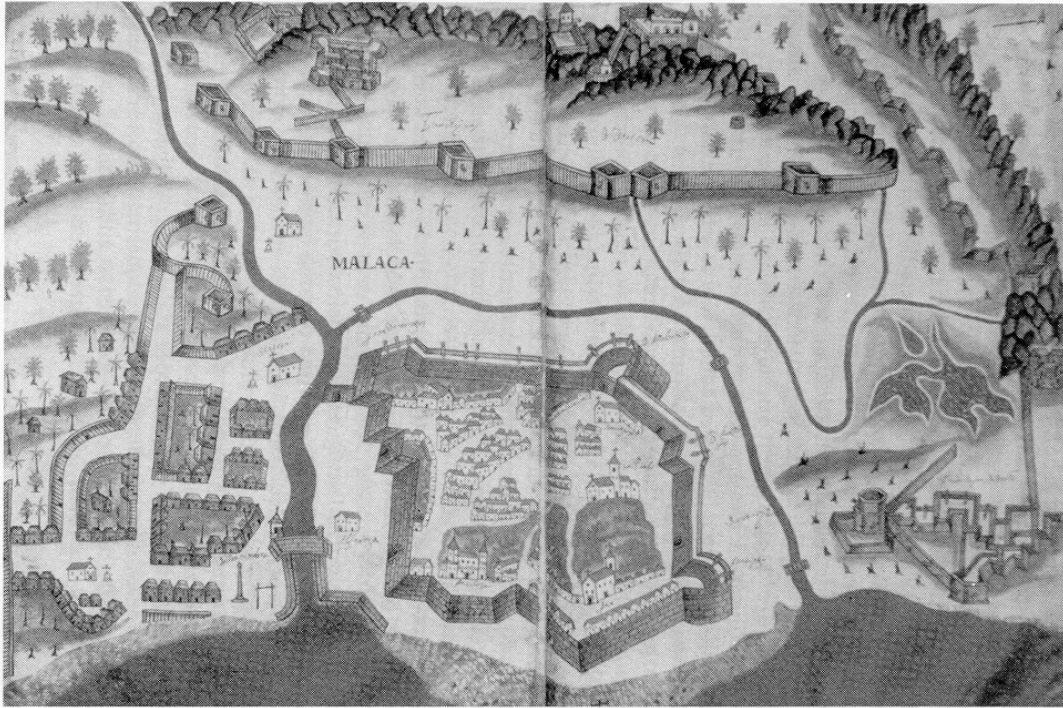
คู่น ตกใจเมื่อรู้ว่ามี การลงนามในสนธิสัญญาในยุโรป เมื่อเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1619 ให้ อังกฤษและฮอลันดาร่วมมือกันในตะวันออก แบ่งภาระในการปฏิบัติงานทางทหารเท่าๆกัน โดยได้ พริกไทยที่มีอยู่คนละครึ่งและอังกฤษได้เครื่องเทศจากมาลลิกา หนึ่งในสาม เนื่องด้วยกำลังที่เหนือกว่า ของฮอลันดาในน่านน้ำอินโดนีเซีย และคู่นตั้งใจที่จะใช้กำลังนี้ให้ได้ประโยชน์สูงสุด สนธิสัญญาไม่สามารถหยุดยั้งความขัดแย้งระหว่างอังกฤษและฮอลันดาได้ ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1621 คู่นำกอง เรือ 12 ลำไปพิชิตหมู่เกาะเล็กๆ 5 เกาะที่รวมกันเป็นบันดา หมู่เกาะนี้เป็นตัวอย่างของรูปแบบการ ปกครองพหุนิยมโดยมีคณะมนตรีซึ่งประกอบด้วยขุนนางผู้เป็นตัวแทนของเกาะที่ผลิตลูกจันทน์เทศแต่ ละเกาะ คู่นเป็นผู้อำนวยการ ต้องเจรจากับคนหลายคน จึงตัดสินใจที่จะกำจัดออกไปทั้งหมด ประชากร เกือบทั้งหมดที่มีอยู่ประมาณ 15,000 คน ถูกสังหาร จับไปเป็นทาสในปัตตาเวีย หรือทิ้งไว้ให้จมน้ำใน ท้องที่โดดเดี่ยวห่างไกล แล้วคู่นก็ได้นำพวกใหม่เข้ามาตั้งถิ่นฐานใหม่ในแหล่งลูกจันทน์เทศของโลก ได้แก่เกาะตรกราวฮอลันดากับพวกคนงานผู้ส่งผลผลิตทั้งหมดให้แก่ VOC

หากจะมีจุดหักเหในการต่อสู้ระหว่างรัฐการค้าแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่กำลังก้าวหน้าใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอำนาจทางทะเลของยุโรป ก็คงจะเป็น ค.ศ.1629 การรวมอำนาจที่ เข้มขันที่สุดสองจุดในกลุ่มหมู่เกาะคืออาเจะห์ของ อิสกันดาร์ มูดา และมาตารัมของสุลต่านอาอุง ทั้ง สองรัฐพ่ายแพ้อย่างขมขื่นในปีนั้นและไม่สามารถฟื้นขึ้นมาอีกเลย ทางด้านเศรษฐกิจก็เช่นกัน ค.ศ.1629 ก็อยู่ตรงปลายช่วงที่การค้าของเอเชียเติบโตอย่างรวดเร็ว กระแสของการค้าขึ้นสูงสุดใน ทศวรรษ 1620 และทศวรรษต่อมาเป็นเรื่องของการพ่ายแพ้และปฏิบัติการของกองระวังหลังของฝ่าย ผู้มีอำนาจทางการค้า

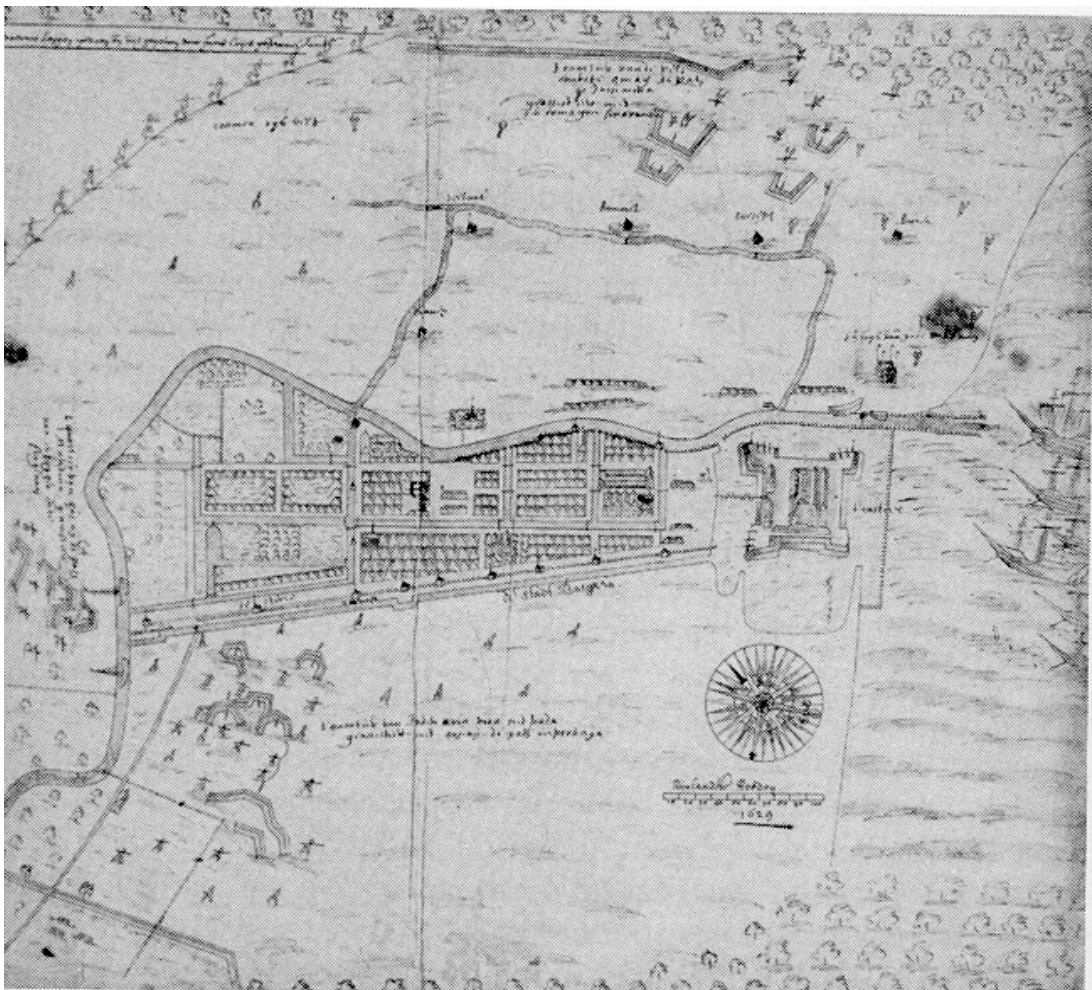
มะละกาของโปรตุเกสเป็นศัตรูสำคัญของอาเจะห์ ตั้งแต่เริ่มตั้งเป็นรัฐในปกครองของสุลต่าน เมื่อศตวรรษที่ 16 ทั้งสองแข่งขันกันในการค้าข้ามมหาสมุทรอินเดีย ทั้งยังเป็นคู่แข่งที่จะดึงดูดผล ผลิตของรัฐมลายูต่างๆ ที่อยู่รอบๆช่องแคบมะละกา รัชสมัยของอิสกันดาร์ มูดาอาจถือได้ว่าเป็นระยะ

ตระเตรียมอันยาวนานเพื่อบรรลุเป้าหมายที่สุลต่านองค์ก่อนๆไม่สามารถทำได้สำเร็จ คือการขับไล่พวกโปรตุเกสออกไปอย่างเด็ดขาด หลังการโจมตีมะละกาครั้งแรกที่ไม่ได้ผลใน ค.ศ. 1616 สุลต่านก็ดำเนินการอย่างเป็นระบบมากขึ้น พระองค์ล้อมป้อมปราการของโปรตุเกสไว้ขณะที่รวบรวมกำลังพล ยึดปะหังใน ค.ศ. 1618 เกดะห์ใน ค.ศ. 1619 และเประซึ่งอุดมไปด้วยดีบุกใน ค.ศ. 1620 ส่วนยะโฮร์นั้นพระองค์ปล้นเมืองซ้ำอยู่หลายครั้ง แต่การกระทำเช่นนี้มีแต่ทำให้ชาวมลายูในเมืองโกรธแค้น พระองค์เท่านั้น ใน ค.ศ. 1629 การตระเตรียมของพระองค์เสร็จเรียบร้อย และได้ส่ง “กองเรือที่ดีที่สุดในที่เคยเห็นมาในเอเชีย เต็มไปด้วยปืนใหญ่ทั้งขนาดใหญ่และเล็ก” มีคนเกือบสองหมื่น และเรือ 236 ลำ รวมทั้งเรือแกลลีย์มที่มากี่กล่าวถึงข้างต้น (Carreiro 1630: 113) กองทหารล้อมมะละกาทางบกเป็นเวลาสามเดือน ตั้งค่ายล้อมและวางปืนใหญ่ห่างจากกำแพงเมืองในระยะยิงของปืนคาบสมุทร (รูปที่ 37) แต่ไม่สามารถหยุดยั้งการส่งเสบียงทางทะเลได้เลย มีการต่อสู้กันอย่างนองเลือดหลายครั้งบริเวณกำแพง แต่ไม่มีการแพ้หรือชนะอย่างเด็ดขาด และเมื่อกำลังเสริมคือทัพเรือใหญ่ของโปรตุเกสมาถึง การปิดล้อมก็เลิกไป ทัพเรือซึ่งมีเรือมลายู 150 ลำจากยะโฮร์และปัตตานีร่วมด้วย ได้พลิกสถานการณ์จากหน้ามือเป็นหลังมือโดยคุมทัพเรืออาเจห์ให้อยู่ในแม่น้ำเล็ก ๆ ที่ใช้เป็นฐาน กองทัพอันยิ่งใหญ่ของ อาเจห์ทั้งหมดถูกสังหาร ถูกจับ หรือกระจัดกระจายกันไปในป่ามลายู (เพ็งอ้าง; Pinto da Fonseca 1630) หลังจากนั้นมาปฏิบัติการของอาเจห์โดยหลักแล้วเป็นความพยายามที่จะตั้งรับเพื่อยับยั้งการค่อยๆแบ่งแยกอาณาจักรอันกว้างใหญ่ไพศาลออกเป็นส่วนๆ

พวกโปรตุเกสเชื่อว่า อิสกันดาร์ มูดา ได้ส่งคณะทูตไปมาตารัมเพื่อยุติข้าวชาวลหลังไหลไปยังมะละกา และประสานการปฏิบัติการร่วมกันต่อสู้พวกนอกศาสนา (Pinto da Fonseca 1629) แต่เรื่องที่สุดต่าณากุง เป็นกังวลไม่ใช่โปรตุเกส แต่เป็นศัตรูร่วมกันคือฮอลันดา เริ่มตั้งแต่ ค.ศ. 1619 พวกอังกฤษรายงานว่า “พระองค์ตรัสกับพวกขุนนางอยู่หลายครั้งว่าจากการตามีหนามที่เท้า ซึ่งพระองค์เองจะต้องพยายามดึงออกให้ได้โดยเกรงว่าจะเป็นอันตรายไปทั้งตัว หนามนี้คือป้อมปราการของชาวฮอลันดาผู้ที่เสริมกำลังป้องกันตนเอง (โดยการติดสินบน) ให้มั่นคงจนไม่ยำเกรงพระองค์หรือประเทศของพระองค์ แต่ยังทำทนายพระองค์อีกด้วย” (Pring 1619: 292) สุลต่านอาุงก็ปฏิบัติการอย่างมีหลักเกณฑ์เหมือนกัน เริ่มด้วยการปราบปรามรัฐเมืองท่าตามฝั่งทะเลตอนเหนือที่เป็นอิสระ หลังจากสุระบารัฐสุดท้ายที่เข้มแข็งที่สุดถูกทำลายไปใน ค.ศ. 1625 อาุงหันมาที่ ปัตตาเวีย ชื่อใหม่ที่พวกฮอลันดาได้ตั้งให้ศูนย์ปฏิบัติงานของตน ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1628 พระองค์ได้เข้าโจมตีปัตตาเวียทั้งทางบกและทางน้ำ ซึ่งใกล้จะแตกมากกว่าครั้งใดจนกระทั่งพวกอังกฤษมาตีได้ใน ค.ศ. 1811 อาุงมีคำสั่งให้ยกเลิกการปิดล้อมเมืองที่ไม่ประสบความสำเร็จในเดือนธันวาคม หลังจากสั่งให้ประหารนายทหารของพระองค์หลายร้อยคน ในปีต่อมาได้ส่งกองทัพที่ใหญ่กว่าเดิมมาอีก (รูปที่ 38) แต่กองทัพนี้ก็สลายตัวไปเพราะความอดอยากและโรคภัย หลังจากที่ถูกฮอลันดาทำลายเสบียงอาหาร ดังนั้นจึงไม่มีที่ท่าว่าจะเป็นอันตรายต่อป้อมปราการแต่อย่างใด

รูปที่ 37 การปิดล้อมมะละกาโดยอาเจหิโน ค.ศ. 1629 ป้อมปราการของโปรตุเกสมีรั้วล้อมและปืนใหญ่ตั้งตระหง่าน

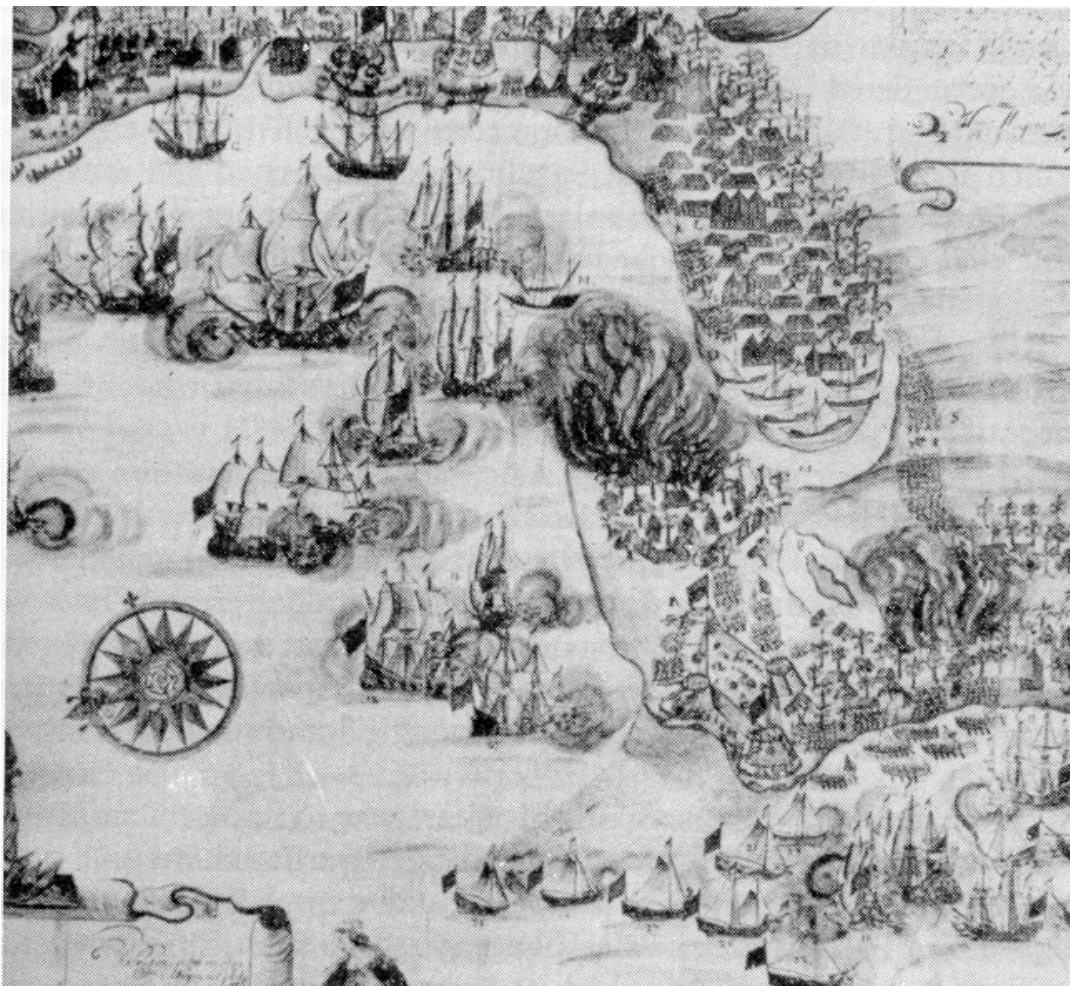
รูปที่ 38 การปิดล้อมปัตตาเวียโดยมาตารัม ใน ค.ศ. 1629 ทะเลและทิศเหนืออยู่ด้านขวามือ

ที่มั่นของบริษัท VOC ในชวาไม่เคยถูกคุกคามอย่างจริงจังอีกเลย ซึ่งก็หมายความว่าความฝันของสุลต่านอางูที่จะรวมชวาไม่มีทางที่จะเป็นไปได้ แต่กลับเป็น VOC ซึ่งในที่สุดก็ได้มารับบทบาทนี้ โดยควบคุมความสัมพันธ์ภายนอกของชวาและการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นอันเป็นผลตามมา ในช่วงทศวรรษ 1630 ราชสำนักมาตารัมลงความเห็นว่ ปัตตาเวียของฮอลันดานั้นไม่สามารถทำลายได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องหาทางปรับให้เข้ากับโลกทัศน์ของชวา อามังกูรัตผู้สืบราชสมบัติต่อจากสุลต่านอางู สงบศึกกับ VOC ตอนต้นรัชสมัยของพระองค์ใน ค.ศ. 1646 ทำสนธิสัญญาที่อาจถือว่าเป็นการตกลงกับประเทศราชของพระองค์ซึ่งมีอำนาจปกครองแคว้นชายฝั่งทะเลที่ทำกำไรงามแต่ป่าเถื่อน

หลังจากที่ได้ทำการผูกขาดลูกจันทน์เทศกับบันดาแล้ว VOC ก็พุ่งเป้าต่อไปที่กานพลู “พันธมิตร” ชาวอังกฤษที่สร้างความอึดอัดก็ถูกขจัดไปจากการแข่งขันโดยตรงเมื่อสมาชิกของสถานการค้าทั้งหมดในอัมบนถูกจำคุกและ 21 คนในจำนวนนี้ถูกประหารใน ค.ศ. 1623 ในข้อหาวางแผนมุ่งร้ายชาวฮอลันดา ต่อจากนั้นมา VOC วางแผนที่มุ่งจะรวมการปลูกกานพลูในพื้นที่ของอัมบนที่สามารถควบคุมได้ดีที่สุดและพยายามทำลายกานพลูในที่อื่นๆ การผูกขาดเช่นนี้คุกคามผลประโยชน์ของทั้งผู้ผลิตและพ่อค้า และพวกฮอลันดาต้องต่อสู้ในการรบที่รุนแรงต่อเนื่องกันเป็นชุดเพื่อให้การผูกขาดดำเนินไปได้

เตรินาเตอยู่ใต้อิทธิพลของ VOC ตั้งแต่ทศวรรษ 1620 และป้อมปราการของสเปนในตีโดเร ที่อยู่ใกล้ๆ ไม่สามารถช่วยคู่แข่งของตนได้มากนัก มะละกาของโปรตุเกส ศูนย์ถ่ายสินค้าสำคัญแห่งหนึ่งสำหรับเครื่องเทศซึ่งไม่ใช่ของฮอลันดาที่เดินทางไปตะวันตกเสียแก่พวกฮอลันดาที่มาปิดล้อมเมืองใน ค.ศ. 1641 ศูนย์ใหม่สำหรับผู้ต่อต้านการผูกขาดของ VOC เกิดขึ้นที่มะกัสซาร์ บริษัทอังกฤษ และเดนมาร์ก นิคมใหญ่ของชาวโปรตุเกส และตัวแทนจากกอลคอนดาและอาเจะห์ ต่างซื้อกานพลูที่ศูนย์นี้ ขณะที่พ่อค้ามุสลิมใช้ชื่อชาติพันธุ์ทั่วไปว่า “มลายู” หลีกเลี่ยงการปิดล้อมของฮอลันดาเพื่อนำกานพลูมาที่นี่ ในมาลากูการต่อต้านรวมจุดอยู่บริเวณ ฮีตู ศูนย์มุสลิมในตอนเหนือของอัมบนในช่วง ค.ศ. 1641 – 45 และนิคมโฮอาโมอัล ของเตรินาเตใน ค.ศ. 1650 – 56 เมื่อถึง ค.ศ. 1656 VOC ได้ปราบปรามการต่อต้านที่ใช้อาวุธเช่นนี้อย่างราบคาบ ประชากรของโฮอาโมอัลถูกย้ายออกไปและต้นกานพลูถูกทำลายลงหมด สุลต่านแห่งเตรินาเตถูกผูกมัดโดยสนธิสัญญาซึ่งมีเงื่อนไขให้พระองค์ร่วมมือในการทำลายต้นกานพลูทั้งหมดที่อยู่นอกการควบคุมของ VOC ในอัมบน การผูกขาดได้เป็นไปอย่างสมบูรณ์

หลายคนที่ต่อต้านการอยู่ใต้การปกครองของฮอลันดา เป็นต้นว่า ริจาลี (Rijali) ผู้บันทึกเหตุการณ์จากฝ่ายมุสลิม ก็ได้ลี้ภัยมาพำนักในมะกัสซาร์ เป็นธรรมดาที่การค้าของนครแห่งนี้จะอ่อนลง . หลัง ค.ศ.1656 เพราะความยากลำบากกว่าจะได้กานพลูมา แต่ก็ยังมีบทบาทสำคัญในการค้าขาย i ทางไกลโดยการรับช่วงผ้าอินเดียนไปยังมะนิลาและจีน รวมทั้งอินโดนีเซียตะวันออก เมืองนี้จึงเป็นเสมือนหนามที่สีข้างของ VOC แต่ก็แข็งแกร่งเกินกว่าจะทำลายโดยตรงในสนามรบ ความเป็นผู้นำที่

รูปที่ 39 การโจมตีมะกัสซาร์ของฮอลันดาใน ค.ศ. 1660 เห็นป้อมปานะกุกังที่อยู่ตอนล่างถูกจุดไฟไหม้ และไฟไหม้โรงเก็บเรือหลวงที่อยู่เหนือขึ้นไป ด้านบนตรงกลางคือป้อมชมเบอาปูซึ่งตั้งอยู่ระหว่างปากน้ำ

เฉียบแหลมเป็นพิเศษของมะกัสซาร์ในช่วงปีต้นๆได้อ่อนลงในสมัยสุลต่าน ฮาซานุดดิน (1653 – 69) มีการช่วยราษฎรชาวบูกิส และ VOC สลับกับการผูกมิตร ใน ค.ศ.1660 ขณะที่ฮาซานุดดิน มัวยุ่งกับการรับมือพวกกบฏในโบเน และมันดาร์ (Mandar) กองเรือของ VOC โจมตีและยึด ปันนะกุกัง (Pannakkukang) หนึ่งในบรรดาป้อมที่ป้องกันทางเข้าเมืองทางใต้ (รูปที่ 39) และใช้ข้อได้เปรียบนี้บีบบังคับให้รับข้อเรียกร้องในเรื่องการค้า

ความไม่พอใจของชาวบูกิสนั้นคนที่เป็นผู้นำคือเจ้าชายที่รู้จักกันในชื่อ อารุง ปาละกกา เจ้าชายองค์นี้ไปหลบภัยที่ปัตตาเวียเมื่อ ค.ศ.1663 หลังจากที่น่าพวกบูกิสกบฏต่อมะกัสซาร์ โดยไม่

ประสบความสำเร็จเมื่อสามปีก่อน พวกฮอลันดาทดสอบความแกร่งกล้าของกลุ่มที่ติดตามเจ้าชายในการรบครั้งหนึ่งที่ศูนย์มีนังกาเบาของเมืองเปา (Pau) ใน ค.ศ.1666 และผลงานเป็นที่ประทับใจ ต่อมาในปีเดียวกันก็พร้อมที่จะเริ่มการโจมตีมะกัสซาร์ครั้งใหญ่ กองเรือ 21 ลำและทหารฮอลันดาเพียง 600 คน ร่วมด้วยชาวอัมบนและพวกบูกิส ที่เป็นบริวารของ อารุง ปาละกักา จำนวนมาก ก็ชนะกองทหารขนาดใหญ่กว่าของมะกัสซาร์ที่กำลังปิดล้อมบุตรน ชาวบูกิสที่เป็นทหารอยู่เกือบครึ่งหนึ่งในกองทัพ มะกัสซาร์เริ่มหนีไปเข้ากับอารุง ปาละกักา เป็นจำนวนมาก แล้วการรบก็ได้เคลื่อนไปยังตัวเมือง มะกัสซาร์ พวกมะกัสซาร์ก็แพ้อีกหลังการรบอย่างหนักและถูกบังคับให้ลงนามในสนธิสัญญาบูงายา (Bungaya) ที่อัมปยศ ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1667 ชาวอังกฤษ ชาวโปรตุเกส และชาวยุโรปชาติอื่นๆต้องออกไปจากเมือง มะกัสซาร์ถูกบังคับให้จ่ายค่าเสียหายจำนวนมาก สละตำแหน่งเจ้านายเหนือหัวของดินแดนต่างๆนอกเหนือจากมะกัสซาร์และยินยอมให้ VOC เข้ายึดป้อม อุจุงปันดัง (Ujung Pandang) ที่ป้องกันทางเข้าเมืองหลวงทางด้านเหนือ ซึ่ง สปีลมัน (Speelman) ผู้บัญชาการชาวฮอลันดา ได้เสริมให้แข็งแรงขึ้นแล้วเปลี่ยนชื่อเป็น ป้อมรอตเตอร์ดัม ตามชื่อเมืองที่เขาเกิด สันติภาพนี้คงอยู่ไม่ได้ และในเดือนมิถุนายน 1669 พวกพันธมิตรก็เข้าจู่โจม ซอมบาปู (Sombaopu) ที่มั่นสำคัญของมะกัสซาร์ ทหารฮอลันดาใช้กระสุน 30,000 ลูกยิงในการสู้รบครั้งนี้และชุดอุโมงค์ได้กำแพงเพื่อระเบิดส่วนหนึ่งของกำแพง แต่ผู้ที่ก่อให้เกิดการบาดเจ็บล้มตายส่วนใหญ่ก็คือพวกบูกิส ของอารุง ปาละกักา (Andaya 1981: 130 – 33)

นี่คืออวสานของศูนย์ค้าขายศูนย์สุดท้ายที่ควบคุมโดยชาวเอเชียทางตะวันออกของชาวเหมือนกับมะละกาก่อนหน้านี้ และบนดินในเวลาต่อมา มะกัสซาร์ถูกลดลงเป็นแค่เมืองหน้าด่านของบริษัท VOC ที่มีความสำคัญในระดับท้องถิ่นเท่านั้น พวกที่ค้าขายทางไกลชาวอังกฤษ โปรตุเกส และมุสลิมต้องหันกลับมายัง บันเต็น เขมร หรือ อยุธยา เมื่อการควบคุมเครื่องเทศของมาลากูอยู่ในมือ VOC อย่างสมบูรณ์แล้ว เป้าหมายต่อไปก็คือการจัดหาพริกไทย ซึ่งยากแก่การผูกขาดมากกว่าเพราะแพร่กระจายอยู่ในเมืองท่าน้อยใหญ่สิบกว่าเมือง

กลยุทธ์ที่ VOC นิยมในการแสวงหาสินค้านี้คือหา “ราชาของบริษัท” ที่สามารถข่มขู่ให้ชาวฮอลันดามีสิทธิแต่ผู้เดียวที่จะซื้อพริกไทยเป็นสินค้าส่งออกในราคาต่ำและนำเข้าผ้าอินเดียมาขายในราคาสูง สุลต่านแห่งปาเล็มบัง ยอมรับสัญญานี้ภายใต้การกดดันใน ค.ศ. 1642 แต่ไม่พอใจในผลที่ตามมา เรือฮอลันดาถูกโจมตีและพ่อค้าถูกสังหารที่ปาเล็มบังใน ค.ศ.1657 และบริษัท VOC ตอบโต้ใน ค.ศ.1679 โดยทำลายเมือง จัดตั้งที่มั่นของฮอลันดาขึ้นมาใหม่ และกวาดล้างเรื่องการผูกขาดของฮอลันดา การทำเช่นนี้ได้ทำให้พริกไทยในท้องถิ่นส่วนใหญ่ไปยังจัมบี การมีชาวอังกฤษอยู่ที่นั่นได้ทำให้ราคาพริกไทยสูงจนกระทั่ง ค.ศ.1679 เมื่อเมืองถูกทำลายโดยการโจมตีของยะโฮร์ ความวุ่นวายยังคงเกิดขึ้นเรื่อยๆในจัมบี จนถึง ค.ศ. 1687 เมื่อ VOC ส่งกองกำลังไปยึดเมืองและตั้ง “ราชาของบริษัท” โดยมีเงื่อนไขการผูกขาดสินค้าตามปรกติ

รางวัลที่แท้จริงก็คือบันเตินเมืองท่าที่ส่งออกพริกไทยที่ใหญ่ที่สุดเมื่อกลางศตวรรษที่ 17 และทำหายนับแต่เวียงซึ่งอยู่ใกล้กันตลอดเวลา ในรัชสมัยของสุลต่านอับดุลฟาตัท อาเก็ง (1651 – 82) ผู้ได้ขาด บันเตินเป็นศูนย์อีกแห่งหนึ่งสำหรับการค้าทางไกล เช่นเดียวกับที่เป็นแรงบันดาลใจสำหรับผู้ต่อต้านการครอบงำทางการค้าของ VOC แต่บันเตินก็แตกกันเองภายใน โดยราชสำนักส่วนหนึ่งสนับสนุนมกุฎราชกุมาร และมีนโยบายประนีประนอมกับพวกฮอลันดา ใน ค.ศ.1680 เมื่อความสัมพันธ์ของสุลต่านกับปัตตาเวียไปถึงขั้นการสู้รบอย่างเปิดเผย เจ้าชายผู้เอาใจออกห่างก็กักขังสุลต่านอาเก็งในพระราชวังของพระองค์เอง และเข้าปกครองประเทศ แต่ผู้สนับสนุนเจ้าชายนั้นเป็นส่วนน้อย และทุกครั้งก็ให้สัมปทานแก่ VOC เพื่อตอบแทนที่ให้ความช่วยเหลือ ศัตรูภายในของพระองค์ก็เพิ่มเป็นทวีคูณ ในเดือนมีนาคม ค.ศ.1682 สุลต่านผู้ชราได้กลับมาใช้อำนาจอย่างจริงจังอีก VOC ก็เข้ามาแทรกแซง โดยมีเงื่อนไขให้เจ้าชายเป็นราชาของบริษัทย่างสมบูรณ์ มีการทำสงครามอันยาวนานและรุนแรงกว่าสุลต่าน อาเก็ง จะยอมจำนนในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1683 บันเตินเป็นอิสระก็แต่ในนามเท่านั้น โดยทำสัญญาให้พริกไทยแก่ VOC แต่ผู้เดียว

สุลต่านอาเก็งดูเหมือนว่าจะเป็นที่รวมของจิตวิญญาณของความเป็นอิสระ ธุรกิจการค้า และการสรรค์สร้างทางเทคนิค โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากการถูกทำลายอย่างรวดเร็วด้วยน้ำมือของชาวฮอลันดา เหมือนกับพระนารายณ์แห่งสยามผู้ร่วมสมัยกับพระองค์ การทูตอันซับซ้อน และการพ่ายแพ้ที่น่าประทับใจกระตุ้นความเห็นอกเห็นใจของชาวยุโรป อาเก็งเป็นวีรบุรุษในโศกนาฏกรรมเลื่องชื่อของฮอลันดาใน ค.ศ. 1769 ดูเหมือนจะเป็นชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คนแรกที่ได้รับการยกย่องเช่นนี้ (Zwier van Haren 1769; Lombard 1990 I: 40) นักประวัติศาสตร์ผู้เชี่ยวชาญสมัยอาณานิคมในศตวรรษที่ 19 พักการบรรยายเรื่องการก้าวขึ้นสู่อำนาจของฮอลันดาเพื่อกล่าวคำสรรเสริญซึ่งปรากฏไม่บ่อยนักแก่ “ประมุขผู้พยายามที่จะรักษาประเทศของพระองค์ให้ปลอดภัยจากอิทธิพลและการผูกขาดของต่างชาติ . . . ผู้พ่ายแพ้เพื่อหลักการของพระองค์เอง ราชผู้เป็นอิสระองค์สุดท้ายของชาว” (de Jong 1862 – 68 VII: clxviii)

พวกฮอลันดาไม่เคยควบคุมตลาดพริกไทยนานาชาติได้อย่างเต็มที่ ชาวจีนยังคงซื้อพริกไทยจากท่าเรืออิสระในคาบสมุทรมลายูและบอร์เนียวต่อไป นอกเหนือจาก VOC ในปัตตาเวีย และพวกเขายังคงรักษาส่วนแบ่งตลาดยุโรปโดยเปลี่ยนฐานการปฏิบัติงานจากบันเติน ไปยังชายฝั่งตะวันตกเฉียงใต้ของสุมาตรา แต่การทำลายบันเตินและมะกัสซาร์ เมืองการค้านานาชาติมีความสำคัญอย่างใหญ่หลวงต่อวิวัฒนาการของสังคมที่เมืองทั้งสองเป็นหัวใจ จากการเป็นศูนย์ที่ก้าวหน้าที่สุดในกลุ่มหมู่เกาะ ที่ซึ่งความคิดใหม่ๆ จะถูกตีความและปรับเปลี่ยนให้อยู่ในรูปแบบของอินโดนีเซีย ก็ได้กลายเป็นถิ่นไร้ความเจริญที่มีแต่ความขมขื่น ระบายความผิดหวังออกมาในการต่อต้านอำนาจของพวกฮอลันดา แต่ไม่สนใจในแนวความคิด “สมัยใหม่” อีกต่อไปเมื่อห่อหุ้มด้วยเครื่องแต่งกายของ ผู้พิชิต

การเดินทางของมอญและชาวอับแสง

การสรุปว่าความเจริญอย่างไม่หยุดยั้งของบริษัทอินเดียตะวันออกของฮอลันดาเป็นคำอธิบายที่เพียงพอสำหรับการล่มสลายของชนบะประเพณีของเมืองและการเดินเรือของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะง่ายเกินไป อาจะห์และเมืองค้าขายที่แผ่นดินใหญ่ไม่ได้ถูกพิชิตโดยชาวยุโรป—วิวัฒนาการที่ซับซ้อนกว่าของเมืองเหล่านี้จะพูดถึงในภายหลัง ชัยชนะสำคัญๆ เช่น ของ VOC จะไม่มีทางเป็นไปได้เลยหากไม่มีพันธมิตรชาวเอเชีย ในบรรดาการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุด การเข้ามาเกี่ยวพันของชาวยุโรปก็ไม่มีอะไรมานอกจากทำให้ตาซึ่งระหว่างกองกำลังเอเชียที่ต่อสู้กันเองไป บทบาทของชาวยุโรปในการหน่วงเหนี่ยวที่มีผลลึกลับและยาวนานที่สุดสองกรณีในการค้าของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะก็เป็นไปอย่างอ้อมๆ เท่านั้น ตัวละครสองตัวในวงการค้าที่แข็งแกร่งที่สุดของภูมิภาค ได้แก่ชาวมอญแห่งหงสาวดี และชาวชาวแถบปาซีซีร์ (ฝั่งทะเลตอนเหนือของชาว) หายไปจากการค้าระหว่างประเทศ

ความสำคัญของสองกลุ่มนี้ในการค้าทางไกลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เมื่อชาวโปรตุเกสพวกแรกพรรณนาไว้ ได้กล่าวอย่างชัดเจนแล้วในบทที่ 1 กองเรือลำเภาที่ใหญ่ที่สุดอยู่ในมือของชาวชาว รวมทั้งพวกชาวในมะละกาด้วย ลำเภาหลายลำสร้างที่เมืองท่าของหงสาวดีด้วยไม้สักคุณภาพดีของพม่า พวกมอญในเมืองท่าเหล่านี้เดินเรือของตนเองไปมะละกา บางครั้งก็ขายเรือที่นั่น บางครั้งก็กลับมาพร้อมกับสินค้า ในช่วงที่หงสาวดีรุ่งเรืองที่สุดในฐานะราชอาณาจักรอันกว้างใหญ่ของพระเจ้าบุเรงนอง ก็ดำเนินการค้าที่มีขอบเขตกว้างขวางขึ้นในอ่าวเบงกอล ใน ค.ศ. 1574 มีบันทึกว่ากษัตริย์มีบัญชาให้สร้างเรือใหญ่ 7 ลำ “แต่ละลำยาว 63 ศอก และ กว้าง 16 ศอก” (30 x 8 เมตรโดยประมาณ) เพื่อดำเนินการค้าโพ้นทะเลของพระองค์ (Lieberman 1984: 320) มีการสร้างเรือใหญ่ขนาด 500 ตันสองสามลำเมื่อตอนปลายศตวรรษ ด้วยเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่ชาวมอญ (หรือชาวพะโคตามที่รู้จักกันในหมู่ชาวต่างประเทศ) ยังคงแล่นเรือไปไกลถึงอาจะห์ และ บันเต็น

ภายใต้การปกครองที่นำมาซึ่งความหายนะของพระเจ้านันทบุเรง (1581 – 99) สิ้นทรัพย์มหาศาลของหงสาวดีและท่าเรือในอ่าวเบงกอลหมดไปกับการทำสงครามเพื่อรักษาอาณาจักรอันกว้างใหญ่เกินไปของบุเรงนอง อู กาลา (1711: 103) ผู้บันทึกพงศาวดาร เชื่อว่ากษัตริย์องค์นี้สูญเสียอำนาจเพราะการกดขี่อย่างทารุณของพระองค์เอง “พระองค์ไม่เคารพพระสงฆ์หรือเห็นคุณค่าในชีวิตของราษฎร” เมืองท่า คอสมีร์ (พะลิม) และมะละเกาะ เริ่มต้นด้วยการต่อต้านการเกณฑ์แรงงานของนันทบุเรง แล้วถูกทำลายและสูญเสียพลเมืองไปโดยสิ้นเชิง เพื่อหลบหนีการรับราชการทหารในกองทัพของนันทบุเรง ชาวมอญหลายพันคนหนีไปยังประเทศเพื่อนบ้าน กล่าวกันว่า

มี 120,000 คนในลาว 20,000 คนในยะไข่ และ มากกว่า 100,000 คนในสยาม (du Jarric 1608 – 14 I: 623, 626) ในช่วงสามปีสุดท้ายของศตวรรษ เมืองหงสาวดีถูกปิดล้อมโดยเพื่อนบ้านที่เคย ถูกลัทธิพม่าโจมตี และชนบทได้รับความเสียหายร้ายแรง ในที่สุดเมืองหงสาวดีก็เสียแก่ตองอูและ ยะไข่ที่เคยเป็นพันธมิตรกัน เมื่อ ค.ศ. 1599 กองทัพทั้งสองได้กวาดเอาเข้าของที่เคลื่อนย้ายไปได้ ของประชากรที่ยังเหลืออยู่และทรัพย์สินในบริเวณชายฝั่ง

โบเวส บาดหลวงเยชูลิสต์ รายงานเกี่ยวกับเมืองหลวงเก่าใน ค.ศ. 1600 ว่า “ดูเหมือนทั้ง ประเทศจะกลายเป็นที่รกร้าง และไม่มีผู้คนหลงเหลืออยู่ในราชอาณาจักรหงสาวดีแห่งนี้ ถนนทุก สายโดยเฉพาะที่ไปยังวัดมีกะโหลกศีรษะและศพของชาวหงสาวดีผู้เคราะห์ร้ายกระจัดกระจายอยู่ ทั่วไป คนเหล่านี้บ้างก็เสียชีวิตเพราะความอดอยาก บ้างก็เพราะความผิดของตนเอง สังหารกันและ กัน บ้างก็ถูกล้างโดยคำสั่งของกษัตริย์ให้โยนพวกนี้ลงในแม่น้ำซึ่งเรือเก็บบจะผ่านไปไม่ได้ แม้ จะใช้เรือเล็กเพราะศพจำนวนมากมาย” (อ้าง du Jarric 1608 – 14 III: 842) ผู้บันทึกพงศาวดาร ของพม่ายอมรับว่าชนบท “มีความเคลือบแคลงสงสัยพวกมอญ” และเริ่มรังเกียจคนเหล่านี้ (U Kala 1711: 93) ขณะที่ชาวโปรตุเกสร่วมสมัยคนหนึ่งเชื่อว่ากษัตริย์ตั้งใจกำจัดพวกมอญให้หมดสิ้น ไป ผลก็คือ “พลเมืองผู้เคราะห์ร้ายถูกสังหาร คฤหาสน์ของขุนนางที่ยิ่งใหญ่และทรงอำนาจก็ได้ กลายเป็นที่อาศัยของเสือและสัตว์ป่าอื่นๆ โดยไม่มีร่องรอยหลงเหลืออยู่ นอกจากเจ้าถ่านที่นำขนลุก ขนพอง และความเจ็บปวดเวทียิ่งที่ปกคลุมโลกซึ่งมนุษย์ไม่สามารถจินตนาการได้” (“Kingdom of Pegu” 1605: 111) ตามหลักฐานชั้นสองหรือสาม โพลริส (1615: 52 – 55) เชื่อว่าเหตุการณ์ เหล่านี้ “ทำให้ชาว หงสาวดีสูญเสียชีวิตไปหลายล้านคน” ส่วนใหญ่จากความอดอยากและโรคภัยไข้ เจ็บที่ตามมาด้วยความสยดสยองของสงคราม

กษัตริย์แห่งยะไข่ทั้งนายทหารรับจ้างชาวโปรตุเกสคนหนึ่งของเขาชื่อ เฟลิเป เดบริโต (Felipe de Brito) ให้เป็นผู้บัญชาการของสิริเยม ซึ่งได้กลายเป็นเมืองท่าสำคัญที่สุดของพื้นที่มอญ แต่บริโต ปกป้องตนเองอยู่ในเมืองท่านี้และปกครองแบบนครรัฐอิสระจนกระทั่ง ค.ศ.1613 ด้วยความ ช่วยเหลือเล็กน้อยจากพวกโปรตุเกสที่ กัว ในช่วงนี้การค้าขายกับดินแดนภายในปรากฏว่าเกือบจะ หยุดไปเลย และการควบคุมเส้นทางข้ามคาบสมุทรไปยังอ่าวไทยที่ทำกำไรอย่างมากดูเหมือนว่าตก ไปอยู่กับสยามและพ่อค้าชาวมุสลิมอินเดีย ไม่มีการกล่าวถึงพวกมอญในหงสาวดีในฐานะพ่อค้าคน กลางในการค้าทางทะเลนอกท้องที่ของตนอีกเลย

เมืองท่าที่เจริญรุ่งเรืองตามชายฝั่งทางเหนือของชาวส่งออกข้าวและเสบียงอาหารอื่นๆของ ชาวไปทั่วกลุ่มหมู่เกาะโดยแลกเปลี่ยน กับผ้าอินเดียจากอาเจะห์และมะละกา และกับเครื่องเทศจาก มาลากา บริษัท VOC มักจะโจมตีเรือของพวกชาวตรงๆ โดยเฉพาะเมื่อทำลายทุกอย่างที่ทำเรือเมือง จาปาราใน ค.ศ.1618 ที่สำคัญยิ่งกว่านั้นก็คือการที่พวกฮอลันดาทำให้ท่าเรือตามชายฝั่งทางเหนือ ของชวายากจนลงโดยพยายามวางระบบที่จะตัดเส้นเลือดทางการค้าของเมืองท่าเหล่านี้เพื่อส่งเสริม

การผูกขาดของฮอลันดาในมาลัคกาและเพื่อโคดเดียมะละกาของโปรตุเกส ในช่วงทศวรรษ 1620 มะกัสซาร์ได้มาแทนที่ เกรซิก และ สุระบายาในการจัดหาเสบียงที่สำคัญและศูนย์ค้าขายสำหรับ อินโดนีเซียตะวันออก

แต่ภัยสำคัญที่คุกคามเมืองบริเวณฝั่งเหนือของชวา เช่นเดียวกับศูนย์มอญ มาจากภายใน สุลต่านอางแห่งมาตารัม (1613 – 46) มุ่งมั่นที่จะจัดตั้งรัฐที่เป็นเอกภาพ มีศูนย์อยู่ที่ราชธานีของ พระองค์ซึ่งอยู่ใกล้เมืองยักยาร์ตาในปัจจุบัน พระองค์พิชิตและทำลายล้างเมืองลาเซ็ม ใน ค.ศ. 1616 เมืองปาสุรวนใน ค.ศ. 1616 – 17 และเมืองตุนันใน ค.ศ. 1619 เข้าควบคุมป่าไม้สักและอยู่ต่อเรือที่ต่อเรือส่วนใหญ่ในชวา มาตุราถูกปราบใน ค.ศ. 1624 และหลังการสู้รบเป็นเวลาหลายปีกลุ่ม เมืองท่าที่เจริญรุ่งเรืองบริเวณช่องแคบมาตุรา—สุระบายา เกรซิก และ เซดาเย—ถูกพิชิตใน ค.ศ. 1625 เป็นครั้งแรกในสองศตวรรษที่ศูนย์ค้าขายตามชายฝั่งทะเลปกครองโดยราชวงศ์ที่อยู่ส่วนในของประเทศ และเป็นผู้ไม่มีความสนใจในการค้า “เราเป็นเจ้าชายและทหาร” อางกล่าว “ไม่ใช่พ่อค้าเหมือนเจ้าชายของผู้อื่นๆของชวา” (อ้าง Musselman 1963: 313)

แต่สุลต่านอางแตกต่างจากผู้สืบทอดตำแหน่งองค์ต่อไป พระองค์สนพระทัยที่จะมีอำนาจทางทะเล จึงบำรุงรักษากองทัพเรือขนาดใหญ่ และไปตีได้ชุกาตานา (บอร์เนียวตะวันตก) ใน ค.ศ. 1622 และคุกคามปัตตาเวียหลายครั้งหลายครา พระองค์ยังสนพระทัยที่จะผูกขาดการส่งออกข้าว ผ่านจาปารา อันเป็นอาวุธทางการเมืองที่สามารถใช้สู้กับปัตตาเวียของฮอลันดา และ มะละกาของโปรตุเกส แต่ทายาทของพระองค์ คือ อามังกูรัตที่ 1 (1646 – 77) ตามที่เราได้ตั้งข้อสังเกตไว้ข้างต้น เลือกที่จะประกาศให้ทำลายเรือของชวาทั้งหมดใน ค.ศ. 1655 มากกว่าจะให้มีโอกาสไปเสริมกำลังของศัตรูภายในของพระองค์ เป็นธรรมดาที่พ่อค้าชาวชวาจะย้ายการปฏิบัติงานไปยังศูนย์อื่นๆ เช่น บันจาร์มาซิน บันเต็น ปาเล็มบัง ปัตตานี และ มะกัสซาร์ ที่ซึ่งพวกเขามักจะปรับตัวกลมกลืนเข้ากับชุมชน “มลายู” แต่ในบ้านเกิดของพวกเขาในชวาตะวันออกและชวากลาง มีการบันทึกว่าชาวชวา “นอกจากจะโง่เขลาอย่างมากเมื่ออยู่ทะเลแล้ว ตอนนี่ยังไม่มีเรือของตนเองเลย” (อ้าง Schrieke 1925: 79)

ค.ศ. 1677 เป็นปีหัวเลี้ยวหัวต่อสำหรับราชวงศ์มาตารัม พวกกบฏที่นำโดย ตูนาจาเยา (Trunajaya) ยึดได้เมืองหลวงที่เปเลเร็ด (Plered) สุลต่านอามังกูรัตที่ 1 ลี้ภัยพระชนม์ในต่างแดนที่เตกัล (Tegal) โอรสของพระองค์ อามังกูรัตที่ 2 (1677 – 1703) ยินยอมให้ทุกสิ่งทุกอย่างที่บริษัทต้องการเพื่อจะได้กำลัगतหารสนับสนุนให้ได้บัลลังก์คืน เป็นต้นว่าการผูกขาดในการนำเข้าผ้าและฝิ่น แต่ผู้เดียว เช่นผ้าจะเข้ามาไม่ได้หากไม่มีตราของ VOC การผูกขาดอย่างสมบูรณ์ในการส่งออกข้าว และน้ำตาล โดยต้องส่งข้าว 4000 เกวียน (9500 ตัน) ทุกปีในราคาตลาด การกีดกันพ่อค้ารายอื่นๆ ออกไปหมดไม่ว่าจะเป็นชาวยุโรปหรือเอเชีย และการยกเซมารัง และ เมืองท่าอื่นๆทางชายฝั่งด้าน

เหนือให้ VOC จนกว่ารายได้จากเมืองเหล่านี้จะใช้นี้สงครามหมด (Hageman 1859: 323 – 25; Ricklefs 1981: 72 – 73)

อันที่จริงแล้วข้อตกลงต่างๆเหล่านี้กว่าจะเรียบร้อยสมบูรณ์ VOC ก็ต้องรบซ้ำแล้วซ้ำอีกเพื่อบังคับให้ได้มา เนื่องด้วยบริษัทบังคับใช้อำนาจในบริเวณชายฝั่งชวาตอนเหนืออย่างค่อยเป็นค่อยไป หลังจากการสู้รบและกดขี่มาหลายทศวรรษ กิจกรรมการค้าก็ฟื้นในพื้นทีนี้ ส่วนชาวชวานับแต่นั้นเป็นต้นมาก็มีชื่อในดินแดนได้ลุ่มเรื่องความรังเกียจการออกทะเล ความอ่อนแอของชนชั้นค้าขาย และลักษณะลำดับชั้นของสังคม

“วิกฤติการณ์”ของศตวรรษที่ 17

การถอยหลังทางการค้าของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในศตวรรษที่ 17 มักจะอธิบายกันในเรื่องของชัยชนะด้านการทหารและเศรษฐกิจของ VOC และบางทีก็เพิ่มความเจริญของรัฐที่อยู่ลึกเข้าไป ที่มีพื้นฐานทางการเกษตรและมีความสนใจด้านการค้าน้อยกว่า ปัจจัยเหล่านี้ดูเหมือนจะเป็นลักษณะเฉพาะในสภาพการณ์ทางประวัติศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และกลุ่มหมู่เกาะ โดยเฉพาะ ซึ่งเป็นที่รวมอำนาจของพวกฮอลันดา และระบอบการปกครองท้องถิ่นที่ไม่มั่นคงเฉพาะอย่างยิ่งจากการกดดันเรื่องการผูกขาด แต่ความคล้ายคลึงกันกับส่วนอื่นๆของโลกก็ไม่สามารถจะมองข้ามได้ หลังจากการมีปฏิกริยากับโลกภายนอกอย่างเข้มข้นเป็นเวลาสามทศวรรษ ญี่ปุ่นในศตวรรษ 1630 ก็ห้ามไม่ให้ประชาชนของตนเดินทางไปไต้หวันและจำกัดขอบเขตการค้าต่างประเทศอยู่เฉพาะกับเรือของจีนและฮอลันดาที่เมืองนางะซากิ จีนก็ประสบชะตากรรมอันรุนแรงในศตวรรษ 1630 และ 1640 ทุพภิกขภัย การลดลงของประชากร และการแตกแยกภายใน ลงเอยด้วยการล่มสลายของราชวงศ์หมิง ใน ค.ศ. 1644 และแทนที่ด้วยราชวงศ์ชิง (Qing) ประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี สเปน และ ตุรกี ต่างก็ปั่นป่วนไปด้วยสงครามกลางเมืองที่นำมาซึ่งความหายนะในช่วง ค.ศ.1620 – 50 และสามประเทศหลังได้สูญเสียความมั่งคั่งและสถานภาพในโลกไป ประชากรของอังกฤษ ซึ่งเพิ่มขึ้นระหว่างร้อยละ 0.5 และ 1.0 ต่อปีตลอดศตวรรษที่ 16 อันเป็นระยะแผ่ขยาย ชะลอตัวลงอย่างเห็นได้ชัดตั้งแต่ ค.ศ.1600 และ ลดลงอย่างมากตั้งแต่ ค.ศ.1656 ถึง 1686 (Schofield 1983: 268) แม้ว่าประชากรในส่วนอื่นๆไม่มีหลักฐานเอกสารดีเท่า ไม่มีข้อสงสัยเลยว่าประชากรลดลงอย่างมากในฝรั่งเศส ฮอลแลนด์ เดนมาร์ก และเยอรมนี เช่นเดียวกับจีนในครึ่งหลังของศตวรรษ ขณะที่การถอยหลังเกิดเร็วขึ้นในอิตาลีและสเปน การถดถอยที่เกิดกับประชากรในส่วนอื่นๆของโลกติดตามมาด้วยการลดลงในราคาของข้าวและของจำเป็นอื่นๆ หลังจากราคาสินค้าเพื่อเป็นช่วงยาวตลอด “ศตวรรษที่ 16 อันยาวนาน”

ความสอดคล้องกันโดยบังเอิญอย่างน่าสนใจในหลายๆส่วนของโลกที่การขยายตัวในศตวรรษที่ 16 ตามมาด้วยวิกฤติในศตวรรษที่ 17 ได้นำไปสู่ความอดสาหัสทางวิชาการที่ก้าวหน้าในความพยายามที่จะหาคำอธิบายโดยรวม ทฤษฎีแรกๆสุดมุ่งความสนใจไปยังปรากฏการณ์การเมือง—สำหรับ โรแลนด์ มุสนีแอร์ (Roland Mousnier) ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างขุนนางและชนชั้นกลาง และการบ่อนทำลายแนวคิดที่ครอบงำเหนือชาติต่างๆ ทั้งในจักรวรรดิและศาสนจักรโดยพลังชาตินิยมที่กำลังเกิดขึ้น สำหรับ ฮิว เทวอร์-โรเปอ (1959) คือสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่หนักตรงส่วนบนของ “รัฐสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการ” ซึ่งมีกองทัพ ระบบข้าราชการประจำ และการเก็บภาษีที่ขยายวงกว้างขึ้น สำหรับกลุ่มนักวิชาการผู้ได้อิทธิพลลัทธิมากซ์ซึ่งเห็นได้ชัดเจนที่สุดใน เอริก ฮอบสบอม (1954) แต่ เพอร์รี แอนเดอร์สัน (1974) และบาร์ริงตัน มัวร์ (1966) ครอบคลุมหัวข้อต่างๆ มากที่สุด ปรากฏการณ์เหล่านั้นเป็นความเจ็บปวดตอมนำเนิดโลกสมัยใหม่ เมื่อ “ในที่สุดทุนนิยมก็โผล่ออกมาจากดักแด้ของระบอบฟิวดัลโบราณ” (Schöffer 1978: 88) โรเบิร์ต แมนโดร และคนอื่นๆได้หันไปพิจารณาปัจจัยทางวัฒนธรรม โดยมองว่ายุคบารอก เป็นการแสดงถึง “ความปวดร้าวของยุคโรแมนติก” ของวัฒนธรรมยุโรปในช่วงวิกฤติ เมื่อไม่นานมานี้ แจ็ก โกลสตัน (1988) ได้ให้เหตุผลสำหรับสามประเทศที่แตกต่างกัน—อังกฤษ ตุรกี และจีน—ว่าความกดดันจากประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ต่อแหล่งธัญญาหารที่มีจำกัด ซึ่งดันราคาพืชผลให้สูงขึ้นในศตวรรษที่ 16 และลดลงตามส่วนในศตวรรษที่ 17¹

ประเด็นต่างๆเหล่านี้หลายประเด็นชวนให้คิดถึงหลักฐานจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะทฤษฎีของ เทวอร์-โรเปอ ที่ว่ามีความไม่มั่นคงแฝงอยู่ในทรัพยากรที่ขยายตัวอย่างมาก ซึ่งถูกฉกฉวยโดยรัฐที่มีอำนาจเด็ดขาด ได้ให้ความรู้ความเข้าใจสยาม อาเจะห์ และ บันเต็นในเชิงเปรียบเทียบที่น่าสนใจ แต่จากทฤษฎีต่างๆที่เสนอมามีเพียงสองทฤษฎีเท่านั้นที่ดูเหมือนว่าจะครอบคลุมไปได้ทั่ว และวัดได้พอสมควรที่ทำให้เราสามารถกล่าวด้วยความมั่นใจว่าไม่มีสิ่งอื่นใดนอกเหนือจากความบังเอิญซึ่งกำลังปฏิบัติงานอยู่หรือไม่ ทฤษฎีแรกมุ่งความสนใจไปยังภาวะชบเซาในการค้าโลกและดัชนีการเงินในช่วง ค.ศ. 1620 – 50 ส่วนหนึ่งเกิดจากปริมาณของเงินและทองสำหรับหล่อลื่นที่ลดลง อีกทฤษฎีหนึ่งก็คือปริมาณข้อมูลที่เพิ่มขึ้นด้านความเปลี่ยนแปลงในสภาพลมฟ้าอากาศของโลก ซึ่งทำให้เห็นชัดว่าผิวโลกเย็นลงมากในศตวรรษที่ 17

การลดลงของการค้า

¹ การอภิปรายกันนี้เป็นประเด็นนี้ ส่วนใหญ่ได้จัดพิมพ์ใหม่หรือสรุปเพื่อความสะดวกใน Aston 1965 และ Parker and Smith 1978 สำหรับเอเชีย Modern Asian Studies ฉบับพิเศษ 24:4 (1990) พิจารณาลักษณะสำหรับจีน ญี่ปุ่น เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเอเชียใต้

แม้ว่าจะมีการถกเถียงกันอยู่ถึงจุดวิกฤติที่แน่นอน แต่ก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ว่าการถดถอยของการค้าเห็นได้ชัดในครึ่งแรกของศตวรรษที่ 17 ในเรื่องนี้มีหลักฐานอย่างดีที่สุดจากดัชนีที่สำคัญของการค้ายุโรป เช่น จำนวนเรือค้าขายของเซวิล (Seville) ลดลงตั้งแต่ ค.ศ. 1622 เรือของฮอลันดาที่ไป

ทะเลบอลติก ตั้งแต่ ค.ศ. 1620 การค้าของดานซิกตั้งแต่ ค.ศ. 1623 การค้าของเวนิสและการผลิตผ้าตั้งแต่ประมาณ ค.ศ. 1610 การผลิตสิ่งทอของ ไคเดน และสบูของอัมสเตอร์ดัมตั้งแต่ ค.ศ. 1620 การส่งออกขนแกะของอังกฤษตั้งแต่ ค.ศ. 1614 ค่าจ้างที่แท้จริงของอังกฤษตั้งแต่ประมาณ ค.ศ. 1590 เป็นต้น ราคาสินค้าในยุโรปที่สูงขึ้นเป็นเวลาหนึ่งศตวรรษส่วนใหญ่จะลดลงประมาณ ค.ศ. 1640 (Brown and Hopkins 1956: 302; Braudel 1966: 894, 1240 – 42; Romano 1978)

สาเหตุที่ชัดเจนสาเหตุหนึ่งของการถดถอยในการค้าคือสงครามที่ปะทุขึ้นอีกครั้งระหว่าง สเปนและเนเธอร์แลนด์ใน ค.ศ. 1621 ซึ่งทำลายการค้าของฮอลันดาที่ไปยังคาบสมุทร และแถบเมดิเตอร์เรเนียนและทำให้สเปนดิ่งลงไปในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ (Israel 1989: 124 – 56) สาเหตุที่ล้าลึกยิ่งกว่านั้นอาจเป็นวิกฤติด้านการเกษตร ซึ่งมีแต่ฮอลแลนด์และอังกฤษเท่านั้นที่สามารถหลีกเลี่ยงได้สำเร็จ วิกฤตินี้ยังทำให้เศรษฐกิจเมดิเตอร์เรเนียนไม่สามารถฟื้นตัวได้รวดเร็วตั้งแต่ทศวรรษ 1620 (Romano 1978: 202 – 03) ปรากฏการณ์ที่สำคัญซึ่งไม่มีความเคลือบแคลงสงสัยอีกต่อไปแล้วว่าเกิดขึ้นจริง แต่ผลยังเป็นที่ยกเถียงกันอยู่มากก็คือความล้มเหลวหลัง ค.ศ. 1630 ในด้านผลผลิตของเงินจากโปโตซี (ในที่ซึ่งตอนนั้นเป็นปรูของสเปน) แม้แต่เมื่อนำผลผลิตจากเหมืองเม็กซิโกที่แน่นอนมากกว่ามารวมด้วย การผลิตเงินในอเมริกาก็ยังลดลงร้อยละ 0.3 ทุกปีตลอดช่วง ค.ศ. 1628 – 97 แตกต่างจากการเติบโตอย่างน่าทึ่งก่อนหน้านี้ และการขยายตัวอย่างสม่ำเสมอหลังช่วงนี้ (Garner 1988: 900 – 02)

ภายนอกยุโรปและโลกใหม่ที่ทวีปอเมริกาเหนือและใต้ ผลของการถดถอยทางเศรษฐกิจไม่ชัดเจนเท่าใดนัก แดร์มีญี (1964 I: 99) วินิจฉัยว่า “ในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วไปซึ่งเป็นสภาพของโลกในศตวรรษที่ 17 วิกฤติของจีนนั้นสาหัสที่สุด” และมีข้อสงสัยน้อยกว่า สาเหตุก็คือการลดลงอย่างฮวบฮาบของการนำเข้าเงินเพื่อเติมเชื้อเพลิงให้เศรษฐกิจที่อยู่ในภาวะเครื่องร้อนเกินไป (Atwell 1986) อาจมีเหตุผลดีในกรณีที่ว่าผลต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างน้อยก็สาหัสพอๆกัน แต่สภาพทางด้านนิเวศที่เหมาะสมของภูมิภาคนี้ ทำให้ผลทางด้านการลดลงของประชากรรุนแรงน้อยกว่าการหันหลังให้กับการพัวพันทางการค้า

เนื่องจากทั้งเงินสเปนและเงินญี่ปุ่นไหลไปยังจีนผ่านทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผลต่อเมืองท่าในดินแดนใต้ลมนั้นลึกซึ้ง ขณะที่มีการส่งเงินในรูปแบบของเหรียญโดยเฉลี่ยกว่า 23 ตันจากเม็กซิโกมายังมะนิลาทุกปีในทศวรรษ 1620 แต่ปริมาณนี้ก็ลดลงเป็น 18 ตันในทศวรรษ 1630 และ 10 ตันในทศวรรษต่อมา เช่นที่เราเห็นในบทที่ 1 แม้ว่าการลดลงนี้ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะจำนวนเรือ

ของจีนที่ไปถึงมะนิลาลดลงในวิกฤติของราชวงศ์หมิงช่วงสุดท้าย แต่ปริมาณสินค้าที่ขนส่งทางเรือก็ได้กลับมาถึงระดับสูงสุดของช่วง ค.ศ.1610 – 30 เมื่อจีนฟื้นตัว—จริงๆแล้วกว่าจะถึงระดับนั้นก็เลยเข้าไปในศตวรรษที่ 18 พอสมควรแล้ว

การค้าของโปรตุเกสและเงินที่ส่งไปเอเชียในรูปเหรียญก็ลดลงอย่างรวดเร็วหลัง ค.ศ. 1600 และสาขาการค้าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่มะละกาประสบการขาดทุนเมื่อถึง ค.ศ. 1630 (Disney 1978: 51 – 54) แม้แต่บริษัท VOC ซึ่งเป็น “ผู้ชนะ” อย่างมีต้องสงสัยในวิกฤติของศตวรรษที่ 17 ในเอเชีย ก็นำเงินแท่งไปตะวันออกในช่วง ค.ศ.1630 – 60 น้อยกว่าที่นำไปในทศวรรษ 1620 ใน ค.ศ.1652 ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าเป็นปีพิเศษ จริงๆแล้ว VOC ได้เงินและทองมากกว่าร้อยละ 80 ของที่ต้องการจากเอเชีย (Glamann 1981: 59) ก่อน ค.ศ. 1668 แหล่งเงินใหญ่ที่สุดสำหรับ VOC เช่นเดียวกับเอเชียโดยทั่วไป ก็คือญี่ปุ่น ผลผลิตของเหมืองบนเกาะซะโดะ(Sado) ใกล้เคียงกับของโบโตชิ อย่างน่าประหลาด และเพิ่มขึ้นอย่างน่าทึ่งในช่วงเวลาเดียวกัน ค.ศ. 1590 – 1630 เชื่อกันว่าการส่งออกเงินของญี่ปุ่นขึ้นสูงถึง 150 เมตริกตันต่อปีในทศวรรษ 1620 เพียงเพื่อจะลดลงมาต่ำกว่าครึ่งของปริมาณนั้นเมื่อถึงทศวรรษ 1640 (ดูตารางที่ 3 ข้างต้น) ขณะที่การส่งออกเงินถูกห้ามอย่างเด็ดขาดใน ค.ศ.1668 ตามที่ได้อธิบายไว้ในบทที่ 1 ยุคที่เศรษฐกิจเฟื่องฟูและพองสบู่แตกที่น่าสนใจนี้มีผลโดยตรงต่อเมืองท่าของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่ซึ่งมีการแลกเปลี่ยนของญี่ปุ่นกับผ้าไหมจีน และหนังงาช้างและเครื่องเทศของท้องถิ่น ประกาศห้ามการค้าโพ้นทะเลของญี่ปุ่นใน ค.ศ. 1635 และการกลับมาแลกเปลี่ยนสินค้ากันใหม่ระหว่างจีนและญี่ปุ่นโดยตรง (แม้จะควบคุมอย่างเข้มงวด) โดยทางเรือสำเภาจีนซึ่งไปค้าขายที่เมืองนางะซะกิ มีผลร้ายแรงต่อเศรษฐกิจของเมืองทั้งหลายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การที่ VOC ได้เอกสิทธิ์เข้าถึงแร่ของญี่ปุ่นผ่านทางสถานีการค้าที่ เดชิมะ (Deshima) มีผลสำคัญต่อความสำเร็จของฮอลันดาในด้านเศรษฐกิจโลกในเอเชีย

การค้าของจีนที่ไปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีส่วนอย่างมากต่อการเฟื่องฟูของเศรษฐกิจระหว่าง ค.ศ.1570 – 1630 ก็ประสบภาวะตกต่ำในช่วงที่จีนมีปัญหาดอนกลางศตวรรษ ขณะที่สำเภา 117 ลำได้ใบอนุญาตให้เดินทางไปได้ได้ใน ค.ศ.1597 และอาจมากกว่าจำนวนนั้นในทศวรรษต่อมา (ดูบทที่ 1) แต่เมื่อมีการรื้อฟื้นระบบออกใบอนุญาตช่วงสั้นๆ ก็มีเพียง 39 ใบเท่านั้นใน ค.ศ. 1639 ในจำนวนนี้ สองใบสามใบสำหรับเมืองท่าเอ็นเคลฟ ของยุโรป—16 ใบสำหรับมะนิลา และ 8 ใบสำหรับ ปัตตาเวีย ในบรรดาเมืองท่าเอเชีย มีโคชินจีนเท่านั้น (8ใบ) ที่ได้รับการจัดสรรให้มากกว่าสองใบ (van Diemen 1639: 21) แต่ ค.ศ.1639 ก็ยังเป็นปีที่ดีอีกปีหนึ่งสำหรับกลางศตวรรษที่ 17 ในปีนั้นมีบันทึกในมะนิลาว่ามีเรือจากจีนแผ่นดินใหญ่หรือไต้หวันมาถึง 34 ลำ (Chaunu 1960: 148) ซึ่งชวนให้คิดว่าการค้าสำเภาที่ได้รับอนุมัติเป็นทางการอาจเป็นเพียงครั้งหนึ่งของจำนวนรวม หลังจากนี้การล่มสลายดำเนินไปอย่างไม่หยุดยั้ง โดยเฉลี่ยเรือจากท่าเมืองจีนมาถึงมะนิลาเพียงปี

ละ 7 ลำในช่วง ค.ศ. 1644 – 81 และน้อยกว่า 5 ลำ ไปถึงปัตตาเวีย ซึ่งได้กลายมาเป็นจุดหมายปลายทางหลักของจีนสำหรับหมู่เกาะทางใต้ (Chaunu 1960: 148 – 75; Blussé 1986: 115 – 20)

แม้ว่าส่วนต่างๆของเศรษฐกิจโลกส่วนใหญ่จะสะดุดในช่วงนี้ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถูกกระทบอย่างแรงเป็นพิเศษเมื่อส่วนแบ่งของขนมพายหดตัวลดลง ภูมิภาคนี้ได้ประโยชน์มากกว่าส่วนอื่นๆจากยุคการค้าเฟื่องฟูระหว่าง ค.ศ. 1570 – 1630 การแข่งขันระหว่างชาติเพื่อผลผลิตของที่นี่ถึงจุดสูงสุดในทศวรรษ 1620 เมื่อพริกไทยและเครื่องเทศของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีค่าเกินครึ่งของสินค้าที่ฮอลันดา อังกฤษ โปรตุเกส และฝรั่งเศสนำกลับจากเอเชีย ขณะที่การค้าระหว่างจีนและญี่ปุ่นก็ดำเนินไปในเมืองท่าของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ใน ค.ศ. 1635 ชาวญี่ปุ่นเลิกมาภูมิภาคนี้เลยทีเดียว ขณะที่ความต้องการสินค้าของจีนก็ลดลงอย่างรุนแรง เพราะวิกฤติในทศวรรษ 1640 สำหรับชาวยุโรป ความสนใจที่มุ่งไปยังเครื่องเทศและพริกไทยของกลุ่มหมู่เกาะในตอนแรกก็มีความสนใจในสินค้าอื่นๆของเอเชียเข้ามาแทน โดยเฉพาะผ้าและครามจากอินเดีย เครื่องเทศของมาลูปรวมทั้งพริกไทย ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งเป็นสินค้าหลักของฮอลันดาร้อยละ 68 ในช่วง ค.ศ. 1648 – 50 ลดลงมาเป็นร้อยละ 23 ในช่วง ค.ศ. 1698 – 1700 และจากสินค้าปริมาณไม่บรรจุหีบห่อของอังกฤษลดลงมาเหลือประมาณ ร้อยละ 2 หลังจากที่ถูกกีดกันทางเข้าบ้านดินใน ค.ศ. 1682 (Chaudhuri 1978: 508 – 10; Bruijn, Gastra, and Schöffer 1987: 192)

ในบรรดาเมืองท่าของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีแต่ปัตตาเวียของฮอลันดาเท่านั้นที่เติบโตขึ้นในครึ่งหลังของศตวรรษ แม้ว่ามะนิลาของสเปนจะถูกแรงกดดันน้อยกว่าศูนย์ค้าขายของเอเชียส่วนใหญ่ การค้าของมะนิลาที่ลดลงอย่างเห็นได้ชัด เช่นที่ตัวเลขของ เซาญู (Chaunu 1960: 78, 82) ได้แสดงให้เห็นอย่างเพียงพอ

ตาราง 9 สินค้านำเข้าของมะนิลา เฉลี่ยในระยะห้าปีคิดเป็นเงินเรียล

	สินค้าเข้า	ภาษีศุลกากร
1601 – 05	179,168	43,037
1606 – 10	239,832	42,982
1611 – 15	474,866	70,356
1616 – 20	615,599	51,437
1621 – 25	ไม่มีตัวเลข	
1626 – 30	492,866	25,720
1631 – 35	567,813	42,194
1636 – 40	577,813	31,037

1641 – 45	566,208	22,075
1646 – 50	379,535	14,316
1651 – 55	192,094	7,504
1656 – 60	214,904	6,676
1661 – 65	277,736	4,858
1666 – 70	186,177	3,884

ภาวะถดถอยในมะนิลา เช่นเดียวกับท่าเรือที่ปกครองโดยชาวเอเชีย ไม่ได้กระตือรือร้นเมื่อจีนได้ปรับปรุงการค้าให้ดีขึ้นหลังจากที่ถึงจุดต่ำสุดในทศวรรษ 1640 และโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากราชวงศ์แมนจูปราบกบฏเจิ้ง (Koxinga) ได้สำเร็จและเปิดการค้าใน ค.ศ.1684 ตามที่จะพิจารณากันต่อไป พ่อค้าสำเภากิจงานได้ดีกว่าพวกเอเชียอื่นๆ ในกลางศตวรรษที่ 17 อย่างไรก็ตาม สาขาที่มีตัวเลขซึ่งเชื่อถือได้เหลืออยู่แห่งเดียว แสดงว่าการค้าสำเภากิจงานที่ญี่ปุ่นอนุญาตให้มา นางะซะกิด้วยเงื่อนไขที่เข้มงวด ลดลงที่เซมรและที่ปัตตานีหลัง ค.ศ. 1660 ที่โคชินจีน หลัง ค.ศ. 1680 และที่อยุธยาหลัง ค.ศ.1689 (ตารางที่ 10)

การที่ VOC จัดการผูกขาดลูกจันทน์เทศและเปลือกจันทน์เทศอย่างได้ผลใน ค.ศ. 1621 และรุดหน้าไปครอบครองมณฑลพม่าระหว่าง ค.ศ. 1640 และ 1653 เป็นภัยพิบัติที่ร้ายแรงที่สุดสำหรับการค้าของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แม้ว่าปริมาณที่เกี่ยวข้องนั้นจะน้อยกว่าพริกไทยมากนัก รายการเหล่านี้เป็นสินค้าหลักของ “การค้าทางไกล” อยู่หลายศตวรรษ ต้องผ่านสิบกว่ามือเมื่อเดินทางจากผู้ผลิตในมาลากูไปตลาดที่ชาวหรือช่องแคบมะละกา และจากที่นั่นก็เคลื่อนต่อไปยังอินเดีย ตะวันออกกลาง ยุโรป หรือจีน ทั้งราคาและปริมาณสำหรับเครื่องเทศเหล่านี้อยู่ในระดับสูงสุดในช่วง 25 ปีแรกของศตวรรษที่ 17 เพราะพวกยุโรปเหนือแข่งแย่งสินค้ากันเองและกับผู้ซื้อประจำเก่าชาวจีน โปรตุเกส และ มุสลิม ที่มาปักหลักอยู่แล้ว ก่อนจะมาถึงช่วงนี้ เรื่องที่ว่างานพลูและลูกจันทน์เทศปลูกกันแต่ในอินโดนีเซียตะวันออก ได้ดึงดูดความมั่งคั่งมาทางตะวันออกทำให้เมืองท่าสิบกว่าแห่งตามเส้นทางการค้ากระปรี้กระเปร่าขึ้น ทันทิที่พวกฮอลันดาผูกขาด กำหนดราคาสำหรับผู้ปลูกไว้ในระดับต่ำสุด และพ่อค้าคนกลางชาวเอเชียและท่าเรือต่างๆ ถูกตัดออกไปจากส่วนแบ่งในผลกำไร พอถึงกลางศตวรรษที่ 17 พวกฮอลันดาสามารถขายเครื่องเทศในยุโรปในราคาประมาณ 17 เท่า และในอินเดียประมาณ 14 เท่าของราคาที่ซื้อใน มาลากูโดยที่ไม่มีส่วนใดของผลกำไรผ่านมือชาวเอเชียเลย (Masselman 1963: 459; Knaap 1987: 253)

กลางศตวรรษที่ 17 ถือได้ว่าเป็นวิกฤติการณ์ทางการค้าของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยไม่ต้องสงสัย ในช่วงอันยากลำบากเพราะราคาที่ต่ำลงและความต้องการของทั้งจีนและยุโรปที่ลดลง ไม่มีที่ให้ผู้ชนะมากกว่าหนึ่งคน และผู้ชนะก็คือ VOC กำไรของบริษัทนี้อยู่ในระดับสูงสุดตรงกับช่วง

วิกฤติในส่วนอื่นๆของเศรษฐกิจโลก ราคาหุ้นของ VOC ในตลาดหุ้นของฮัมสเตอร์ดัม สูงตลอดช่วง ค.ศ.1640 – 71 โดยสูงเป็นประวัติการณ์ใน ค.ศ.1648 และ 1671 (Israel 1989: 186, 255, 330) แต่เพราะต้นทุนดำเนินการด้านการทหารและการบริหารสูงมาก VOC จะทำกำไรเช่นนั้นได้ก็โดยการใช้อำนาจเลือกกำหนดเงื่อนไขในการผูกขาด ตัวละครอื่นๆทั้งหมดในการค้าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ต่างก็ขาดทุน ได้แก่ สเปน โปรตุเกส คุชราต เบงกอล จีน ญี่ปุ่น และ อังกฤษ และที่สูญเสียมากที่สุดคือกลุ่มการค้าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บริษัท VOC เองก็ประสบกับภาวะชบเซาในช่วงต่อมาบ้าง เมื่อสินค้าจากกลับจากปัตตาเวียลดระดับลงไปในช่วง ค.ศ.1660 – 1700 (Bruijne, Gastra, ตารางที่ 10 การค้าสำเภาจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไปยังเมืองนางะซะกิ

	ดังกี	โคชินจีน	เขมร	สยาม	ปัตตานี	บันเต็น	รวมของ เอเชีย	ทำเรือ ฮอลันดา
1651 – 60	15	40	37	28	20	1	141	2
1661 – 70	6	43	24	26	9		108	14
1671 – 80	8	41	10	26	2	1	88	38
1681 – 90	12	25	9	31	9		86	23
1691 – 1700	6	29	23	19	7	1	85	18
1701 – 10	3	12	1	11	2		29	2

แหล่งข้อมูล: ได้มาจากการตีค่าตัวเลขของ Li Tana ที่รวบรวมโดย Iwao Seiichi ในงานของ Li 1992:70

and Schöffner 1987: 176 – 79) และสาเหตุส่วนหนึ่งอาจมาจากการเสื่อมลงของการค้าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ VOC เคยพึ่งพามาก่อน

ภูมิอากาศ

เหตุผลโดยรวมอย่างแท้จริงของ “วิกฤติทั่วไป” เป็นเรื่องที่เข้าใจกันน้อยที่สุด—กล่าวคือ อุณหภูมิที่ค่อยๆลดลงระหว่างศตวรรษที่ 17 (อาจเกิดจาก กิจกรรมดวงตะวันต่ำสุดของมอนเดอร์) ซึ่งถึงระดับต่ำสุดในหลายส่วนของซีกโลกเหนือประมาณ ค.ศ.1690 ก่อนที่จะเริ่มเกิดแนวโน้มสมัยใหม่ที่โลกอุ่นขึ้น หลักฐานที่เพิ่มพูนขึ้นเมื่อเร็วๆนี้ยืนยันทั้งลักษณะที่อากาศเย็นลงครอบคลุมไปทั่วโลก และผลในทางลบของอุณหภูมิที่ลดลงมีต่อการเก็บเกี่ยวและผลิตผลของธัญพืชในเขตอบอุ่นทางซีกโลกเหนือ (Braudel 1979 I: 46 – 51; Lamb 1982: 201 – 30, 272 – 309; Galloway 1986) ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งย่อนไปกว่ากันก็คือหลักฐานที่ว่าในช่วงที่อุณหภูมิของโลกลดลง สภาพลมฟ้าอากาศแปรปรวนมากที่สุด (Lamb 1982: 219 – 20; Galloway 1986: 20) การวิจัยคู่ขนานเรื่องผลของการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่สม่ำเสมอระยะสั้น ได้พิสูจน์ให้เห็นสหสัมพันธ์ระหว่าง

เหตุการณ์ เอลนีโญ และช่วงฝนแล้งในชวา (Quinn et al. 1978) แม้ว่าปฏิภณระหว่างกันของวัฏจักรระยะสั้นและระยะยาวในพื้นที่เขตร้อนเช่นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังเป็นเรื่องที่รู้กันน้อยมาก แต่ก็ไม่มีข้อสงสัยอีกต่อไปแล้วว่าปัจจัยด้านภูมิอากาศของโลกมีอิทธิพลต่อการตายจากโรคภัยไข้เจ็บและความอดอยากที่เกิดจากฝนแล้ง

ผลของยุคน้ำแข็งน้อยต่อเขตร้อนขึ้นยังไม่ชัดเจน แต่คงจะมีความหลากหลายมากขึ้นในการเปลี่ยนแปลงระยะสั้นของลมฟ้าอากาศ ข้อมูลอย่างต่อเนื่องเป็นระบบด้านภูมิอากาศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่จะช่วยบอกว่า ศตวรรษที่ 17 เป็นช่วงยากลำบากในด้านลมฟ้าอากาศสำหรับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือไม่อยู่น้อย ที่ดีที่สุดก็คือข้อมูลวงปีต้นไม้ที่นาทิงของแบร์ลาซ (Berlage) จากป่าสักของชวากลางตะวันออกเฉียงใต้ให้ระดับฝนสัมพัทธ์สำหรับทุกปีระหว่าง ค.ศ. 1514 และ 1929 (Lamb 1977 II: 603 – 04) ข้อมูลนี้แสดงว่า ค.ศ.1598 – 1679 เป็นช่วงที่เลวร้ายที่สุดในแง่ปริมาณน้ำฝนที่บันทึกไว้ในช่วงเวลา 415 ปี ในช่วงแล้ง 82 ปีนี้ มีเพียง 13 ปีเท่านั้นที่ถึงระดับเฉลี่ยของน้ำฝนในเวลา 4 ศตวรรษ ระหว่าง ค.ศ.1643 และ 1671 ไม่มีแม้แต่ปีเดียวที่ถึงระดับเฉลี่ย ซึ่งแสดงว่าระยะนี้เป็นทศวรรษวิกฤติที่สุด (ดูรูปที่ 39 ข้างต้น)

การที่จะแยกการแปรปรวนระยะยาวจากการแปรปรวนระยะสั้นและการหาข้อสรุปสำหรับพื้นที่ข้างเคียงจากข้อมูลในเขตเรimbang) ของชวาเต็มไปด้วยความยากลำบาก แหล่งอื่นๆก็แสดงเค้าสหสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลของแบร์ลาซ เรื่องช่วงแล้งในชวาและวิกฤติการณ์ในพื้นที่กว้างขึ้นในกลุ่มหมู่เกาะ อันที่จริงเราอาจคาดว่าตามพื้นที่เหล่านั้นในกลุ่มหมู่เกาะทางตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งการอยู่รอดขึ้นอยู่กับสมดุลอันบอบบางระหว่างมรสุมหน้าฝนและหน้าแล้ง ปีที่ฝนน้อยจะทำให้หน้าแล้งยาวขึ้นอย่างน่ากลัวอันตราย ทำให้การเพาะปลูกไม่ได้ผล เกิดความอดอยาก บ่อน้ำแห้งและสกปรก และมีโรคระบาด

ช่วงแล้งอย่างวิกฤติครั้งแรกในชุดข้อมูลของแบร์ลาซ คือ ค.ศ. 1605 – 16 แต่ละปีในช่วงนี้ต่ำกว่าระดับเฉลี่ยอย่างเห็นได้ชัด และ ค.ศ.1606 เป็นปีแล้งที่สุดอันดับสอง (รองจาก 1603) ที่มีการบันทึกตั้งแต่ ค.ศ. 1580 แม้ว่าแหล่งข้อมูลเชิงพรรณนามีไม่มากนักในช่วงนี้ แหล่งข้อมูลของทั้งฮอลันดาและมลายูบันทึกว่า ค.ศ.1606 – 08 เป็นปีที่เกิดทุพภิกขภัยร้ายแรงในอาเจะห์ (ส่วนหนึ่งเกิดจากสงคราม) ทำให้ผู้คนเสียชีวิตไปมาก (Verhoeff 1611: 242; Raniri 1644: 34) ช่วงเวลาที่เลวร้ายนี้อาจช่วยอธิบายโรคระบาดที่เล่ากันว่าทำให้ประชากรของเกาะลดลงไปสามในสี่ใน ค.ศ. 1614 และ “การลดประชากรครั้งใหญ่” ใน มาลุกู ตอนเหนือซึ่ง Reael (1618: 87) เชื่อว่าส่วนใหญ่เป็นเพราะการสงคราม

แม้ว่าผลผลิตข้าวที่มะกัสซาร์จะต่ำใน ค.ศ.1624 และเกิดโรคระบาดรุนแรงที่ชวาใน ค.ศ. 1624 – 25 (Reid 1988: 60) แต่ตามข้อมูลวงปีต้นไม้ของชวา ทศวรรษ 1620 เมื่อเทียบกับแล้วดูเหมือนจะไม่รุนแรง ช่วงที่เลวร้ายต่อไปในชุดข้อมูลของแบร์ลาซ เป็นช่วงที่สั้นกว่าตั้งแต่ ค.ศ.1633

ถึง 1638 โดยที่ ค.ศ.1634 และ 1637 เป็นปีที่เลวร้ายที่สุด เรื่องนี้อาจเกี่ยวข้องกับการขาดแคลนข้าวตามรายงานสำหรับบาห์ลีใน ค.ศ. 1633² ช่วงฝนแล้งที่ มาลากูใน ค.ศ. 1636 (Gardenijs 1636: 152) และโรคระบาดร้ายแรงในมะกัสซาร์ใน ค.ศ. 1636 ที่เล่ากันว่ามีคนตายหกหมื่นคนในสี่สิบวัน (Reid 1988: 61) ถึงแม้ว่าสยามจะประสบช่วงฝนแล้งอันยาวนานและผลผลิตตกต่ำเหมือนกันใน ค.ศ. 1633 แต่ควรจะถือว่าเป็นส่วนของลมฟ้าอากาศในอีกวัฏจักรหนึ่ง

ตามที่กล่าวข้างต้น สิ่งที่น่าตื่นตาตื่นใจที่สุดในข้อมูลชุดแบร์ลาซก็คือช่วงแล้งรุนแรงที่ปรากฏตั้งแต่ ค.ศ. 1647 ถึง 1671 ความสำคัญของข้อมูลนี้มีการยืนยันจากช่วงฝนแล้งที่บันทึกใน ค.ศ. 1657 (*Dagh Register* 1656 – 59: 155) และ “หน้าแล้งครั้งใหญ่” ช่วง ค.ศ.1660 – 61 ที่บันทึกว่าเกิดในบอร์เนียว อัมบน และ “ส่วนใหญ่ของกลุ่มหมู่เกาะอินเดีย” ในปาเล็มบังที่ซึ่งน้ำในแม่น้ำอยู่ในระดับต่ำมากจนเรือพวกฮอลันดาไม่สามารถผ่านไปได้ (Coolhaas 1968: 321) ระดับต่ำสุดของช่วงนี้อยู่ใน ค.ศ.1664 และ 1665 อันเป็นปีที่แห้งแล้งที่สุดในชุด 400 ปีของวงปีต้นไม้ในชวา ในปีที่สองซึ่งเลวร้ายที่สุดในช่วง 3 ปี ก็เกิดการระบาดของโรคที่อาจจะร้ายแรงที่สุดของศตวรรษซึ่งมีผลกระทบกลุ่มหมู่เกาะส่วนใหญ่ กล่าวกันว่าประชากรของทั้งพื้นที่มะกัสซาร์ และชวา “ลดลงไปอย่างมาก” เพราะการระบาดนี้ อีกทั้งบาห์ลีและฝั่งตะวันตกของสุมาตราก็ได้รับผลกระทบด้วย (Reid 1988: 61)

ในที่สุดข้อมูลจากวงปีของต้นไม้ก็เผยให้เห็นช่วงแล้งจัดที่สั้นกว่าใน ค.ศ. 1673 – 75 ที่แสดงให้เห็นชัดในข้อสังเกตของฮอลันดา มาตราัมประสบภาวะอดอยากและโรคภัยไข้เจ็บตลอดช่วง ค.ศ. 1674 – 76 ผลผลิตข้าวของจัมบี ชัมบาวา และซูลาเวซีได้ตกต่ำใน ค.ศ. 1674 และ ในซูลาเวซีได้ (อีกครั้ง) และปาเล็มบังใน ค.ศ.1675 ขณะที่น้ำในแม่น้ำมุซี ก็ลดลงต่ำเกินกว่าจะเดินเรือได้ มาตราัมประสบภาวะอดอยากและโรคภัยไข้เจ็บตลอด ค.ศ. 1674 – 76 และ มาลากูใน ค.ศ.1675 (Coolhaas 1971: 2, 3, 21, 38, 84, 110; Ricklefs 1981: 70) แม้ว่าพ่อค้าชาวฮอลันดามักจะบันทึกวิกฤติเหล่านี้เฉพาะเมื่อคนของพวกตนหรือพรรคพวกเสียชีวิต หรือเมื่อราคาข้าวที่สูงในท้องที่เฉพาะแห่งกระทบการคิดคำนวณทางการค้าของพวกตน มีหลักฐานสนับสนุนเพียงพอที่แสดงว่าลมฟ้าอากาศที่แห้งแล้งอย่างผิดปกติที่บันทึกอยู่ในวงปีของต้นไม้ได้ทำให้การตายเพิ่มขึ้นอย่างมาก

เราไม่อาจคาดหวังให้ผืนแผ่นดินภาคพื้นทวีปของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนเหนือเป็นไปตามรูปแบบปริมาณฝนของชวาแบบง่ายๆ แต่การเย็นลงของโลกก็ดูเหมือนจะสร้างสภาวะการผันแปรที่ผิดปกติในส่วนอื่นๆของโลกด้วย ตลอดช่วง ค.ศ. 1626 – 40 จีนประสบความยากลำบากที่ผิดปกติ “โดยที่ฝนแล้งอย่างรุนแรงตามมาด้วยน้ำท่วมครั้งใหญ่” ประมาณการบางรายแสดงว่าปรากฏการณ์เหล่านี้มีผลให้ประชากรจีนลดลงร้อยละ 40 ระหว่าง ค.ศ. 1585 และ 1645

² สำหรับเหตุการณ์ครั้งนี้และภัยพิบัติอื่นๆ หากไม่ได้รับแหล่งข้อมูลในช่วง 1624 – 61 ผมต้องขอบคุณ Peter Boomgaard เพราะบทความที่ไม่ได้ตีพิมพ์เรื่องหนึ่งของเขา สืบหาข้อมูลของปีเหล่านี้ที่บันทึกอยู่ใน *Dagh-Register*

(Wakeman 1985 I: 7 – 8) มีรายงานท้องถิ่นที่ละเอียดสำหรับจีนชายฝั่งตอนใต้ (กวางตุ้ง และ ฟูเจียน) ซึ่งแสดงไว้อย่างน่าสนใจว่ามีฝนแล้งรุนแรงในช่วงที่เลวร้ายที่สุดของวงปีต้นไม้ของชาว— ค.ศ.1664 และ 1665 แต่ช่วงที่แห้งแล้งที่สุดติดต่อกันในทางใต้ของจีนอยู่ในทศวรรษ 1640 และอีกครั้งหนึ่งในทศวรรษ 1680 (Zhongyang Qixiang 1981: 323 – 26) ซึ่งพอจะเข้าใจได้ว่าสัมพันธ์กับวิกฤติของเวียดนามมากกว่าวิกฤติที่อื่นๆในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาวะอดอยากที่รุนแรงที่สุดในตังกี๋ย ที่เป็นผลจากฝนแล้งดูเหมือนจะเกิดใน ค.ศ. 1641 ขณะที่พงศาวดารราชวงศ์เหิงย่นชวนให้คิดว่าช่วง ค.ศ.1641 – 1700 เป็นช่วงที่ดินฟ้าอากาศรุนแรงมากในโคชินจีน โดยมีการบันทึกปีวิกฤติไว้ถึง 20 ปี³

พม่าและตะวันตกของสยามดูเหมือนจะมีรูปแบบภูมิอากาศระยะยาวคล้ายกับตะวันออกเฉียงใต้ของอินเดียมากกว่าส่วนอื่นๆของภูมิภาค ในอินเดียโดยรวมแล้วปีที่เลวร้ายที่สุดคือ ค.ศ. 1630 และ 1631 ซึ่งเป็น “ภาวะอดอยากของอินเดียที่ยอมรับเกือบจะทั่วไปว่ามีพลังทำลายล้างมากที่สุดในด้านสมัยใหม่” และคร่ำหวอดคนประมาณสามล้านในกัลกัตตาแห่งเดียว (Disney 1984; cf. Raychaudhuri 1962: 38 – 39) ภาวะนั้นขยายไปยังชายฝั่งตะวันออกของอินเดียและเลยเข้าไปในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่พูดกันว่ามีคนเสียชีวิตในพม่าและยะไข่จำนวนมากใน ค.ศ.1631 – 32 (Hall 1939: 140 – 41) และช่วงฝนแล้งที่ทอดเวลายาวทำลายผลผลิตข้าวของ ค.ศ.1633 ในสยามส่วนใหญ่ ใน ค.ศ. 1660 – 61 ฝนแล้งอันน่ากลัวก็โจมตีอินเดียได้ โดยเฉพาะที่ ทันจอร์ (Tanjore) ที่ซึ่ง “ภาวะอดอยากได้เพิ่มความรุนแรงขึ้นจนคร่ำหวอดผู้คนหมดไปทั้งหมู่บ้าน ทั้งตำบล และ ทั้งเมือง จนแทบจะไม่มีใครเหลือ คนตายอยู่ในถ้ำน้ำที่แห้งผาก” (Maetsuyker 1661: 355) นี่ก็มีผลในพม่าบ้างเหมือนกัน ที่ซึ่ง ค.ศ.1661 เป็นที่รู้กันว่าราคาข้าวสูงมาก

ตามมาตรฐานของอินเดีย จีน และยุโรปในศตวรรษที่ 17 ภาวะอดอยากที่เกิดจากลมฟ้าอากาศ ดูเหมือนเมื่อเทียบกันแล้วเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะอยู่ระดับปานกลาง ตามที่ได้ชี้ให้เห็นในเล่มที่ 1 (Reid 1988: 19) ชาวยุโรปมีความเห็นว่าภูมิภาคนี้โชคดีในแง่ของภูมิอากาศ และความอุดมสมบูรณ์ของอาหารที่จะเอามาทดแทนได้แม้ว่าการผลิตข้าวจะล้มเหลว ดังนั้นการบ่งบอกข้างต้นถึงการตายที่ผิดปกติจากวิกฤติโดยเฉพาะใน ค.ศ.1640 – 75 ดูเหมือนจะเป็นปัจจัยที่ฟังไม่ขึ้นในอันที่จะอธิบายการถดถอยทางการเมืองและเศรษฐกิจในวงกว้าง หากไม่เป็นเพราะหลักฐานอันหนักแน่นเรื่องประชากรลดลงในช่วงเวลาเดียวกัน เมื่อพิจารณาการสูญเสียประชากรแยกเป็นกรณีๆไป การสงครามก็ดูเหมือนจะเป็นสาเหตุที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุด แต่ระเบียบประชากรโดยรวมชี้ว่า

³ ผมเป็นหนี้ Li Tina เรื่องข้อมูลเวียดนาม วิทยานิพนธ์ของเขาเมื่อไม่นานมานี้ เรื่องโคชินจีนในศตวรรษที่ 17 และ 18 ทำให้ต้องอ่านข้อมูลทั้งจากแหล่งเวียดนามและจีนอย่างละเอียด ดู Li 1992: 15 – 18 ประกอบ

การคาดคะเนระหว่างพื้นที่ต่างๆของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และรูปแบบในวงกว้างทั่วโลกเช่นนี้
จำเป็นที่จะต้องมองหาคำอธิบายทางภูมิอากาศและเศรษฐกิจด้วย

ข้อมูลด้านประชากรสำหรับศตวรรษที่ 17 มีไม่มากนัก และที่ดีที่สุดได้มาจากพื้นที่ที่ควบคุม
อย่างใกล้ชิดโดยชาวยุโรป และด้วยเหตุนี้จึงไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นแบบฉบับ พวกสเปนเก็บรายชื่อ
ของหน่วยส่วยของฟิลิปปินส์จำนวนมาก (tributos) ในรูปของแรงงานและภาษีที่ลูกซอน และวีซายา
ซึ่งอาจรวมยอดได้ดังนี้ (หน่วยส่วยหนึ่งหน่วยอาจเทียบได้กับ 4 หรือ 5 คน)⁴

1586	145,700
1591	166,903
1608	125,196
1621	130,938
1655	108,277
1686	121,000
1742	184,814

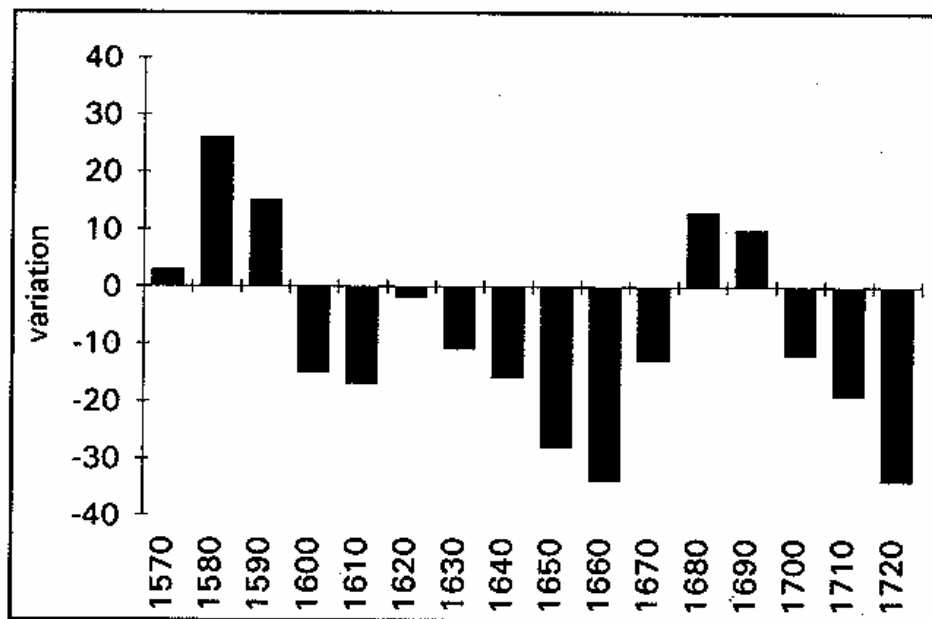
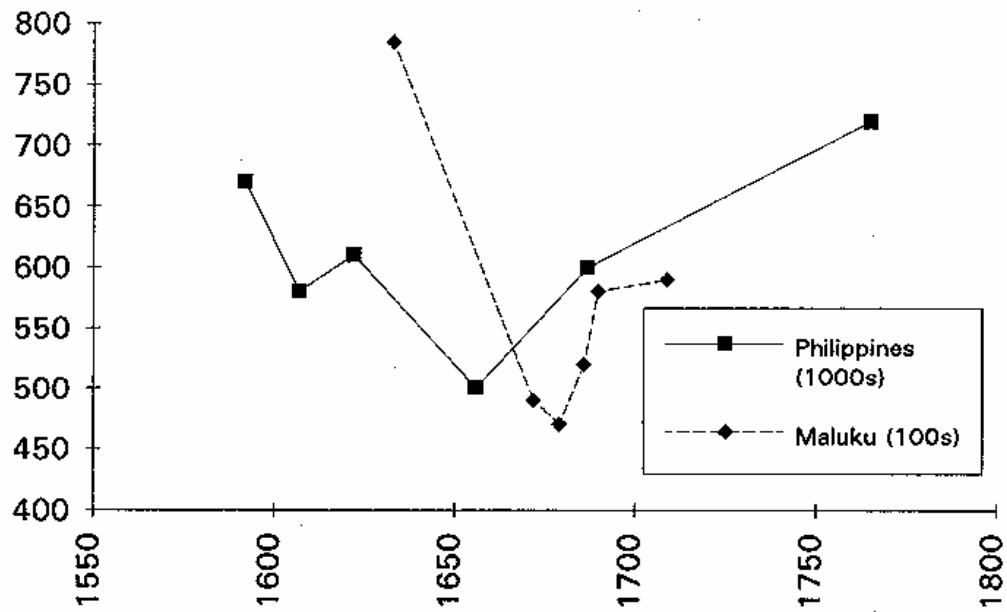
ตารางที่ 11 ประชากร มาลูลู กกลาง

	อัมบน	เลอาเซ	รวม
1634	22,670	18,565	41,235
1671	19,338	15,973	35,311
1674 (ต่ำสุด)	17,609	16,596	34,205
1680	18,486	17,288	35,774
1685	19,262	18,847	38,109
1690	21,075	21,142	42,217
1695	22,167	20,940	43,107
1708	21,140	21,343	42,483

⁴ ผมได้ตัวเลขเหล่านี้จากNorman Owen ผู้ติดตามตัวเลขที่ให้โดย Phelan (1959: 100) ซึ่งเป็นที่รู้กันดีว่าย้อนกลับ
อย่างรอบคอบสุดขุมไปถึงแหล่งที่มาใน Blair และ Robertson ดูเหมือนว่า Phelan ได้ใช้ตัวคูณต่างกันในช่วงเวลา
ที่ต่างกันในการเปลี่ยนหน่วยส่วยเป็นประชากร ซึ่งอาจจะเกิดจากความรู้สึกรว่าการสูญเสียประชากรจำนวนมากๆ
เหล่านี้ไม่น่าเชื่อ

รายงานของบาทหลวงเยซูอิตเรื่องเกาะคริสเตียน แห่งซีเยา นอกฝั่งซูลาเวซี ตะวันออกเฉียงเหนือให้รูปแบบ
ประชากรในทำนองเดียวกัน : 1588, 2,400; 1612, 3,000; 1631, 7,000; 1645, 3,000; 1676, 5,500 (Jacobs
1987)

การสูญเสียนี้บางส่วนอาจอธิบายได้ว่าเป็นเพราะพวกฟิลิปปินส์หลบหนีการรุกรานของสเปนเข้าไปตามเขาที่ไม่มีการควบคุม แต่การสูญเสียร้อยละ 35 ระหว่าง ค.ศ. 1591 และ 1655 มากเกินกว่าจะเป็นเพราะสาเหตุนี้เพียงประการเดียว ปรากฏการณ์นี้ตรงกันข้ามกับการเติบโตอย่างรวดเร็วของประชากรฟิลิปปินส์ในเวลาต่อมา ตามตัวเลขเหล่านี้ก็จะเป็นร้อยละ 0.35 ต่อปีหลัง ค.ศ. 1655 และ 0.76 หลัง ค.ศ. 1686 การพิชิตของสเปนที่ตามมาด้วยการเก็บภาษีอย่างสูงเนื่องจากความจำเป็น

รูปที่ 40 วิถีการดำเนินชีวิตในศตวรรษที่ 17 ตามที่สะท้อนในตัวชี้บ่งชี้ด้านประชากรและภูมิอากาศ (ก) ประชากรของฟิลิปปินส์ (หลักพัน) และพื้นที่อัมบน (หลักร้อย) (ข) การเติบโตของวงปีของต้นไม้ในชาว ความเปลี่ยนแปลงเป็นทศวรรษจากค่าเฉลี่ยในช่วงสี่ร้อยปี ในทศวรรษเริ่มในปีที่ระบุ

ในการทำสงครามต่อเนื่องกับพวกฮอลันดา (1609 – 48) และการล่มของการค้าของจีนตอนกลาง ศตวรรษที่ 17 อาจมีส่วนในการลดลงอย่างน่าสนใจนี้ แต่การประจวบกันกับเวลาและข้อมูลด้าน ภูมิอากาศนั้นยากที่จะมองข้ามไปได้

ตัวเลขประชากรเพิ่มเติม (ตารางที่ 11) ที่มีอยู่สำหรับหมู่เกาะ อัมบน และเลอาเซ ในมาลุก กลาง เมื่อเทียบกับแล้วหมู่เกาะเหล่านี้ถูกควบคุมอย่างพิถีพิถันโดย VOC เพราะเป็นศูนย์รวมการปลูก พริกไทยของบริษัท คนาป (Knapp) กล่าวว่า การลดลงกลางศตวรรษนี้เป็นเพราะสงครามอันร้ายกาจ ของพวกฮอลันดาที่จะควบคุมหมู่เกาะที่ปลูกกานพลู (1641 – 56) และการระบาดของโรคครั้งใหญ่ ซึ่ง อาจเป็นมาลาเรีย ใน ค.ศ.1656 - 58 แม้ว่าเหตุการณ์เหล่านี้ อาจเป็นสาเหตุ แต่ก็ไม่ได้อธิบายว่า ทำไมประชากรยังคงลดลงต่อไป หลังที่สถาปนาสันติภาพเนเธอร์แลนด์ (*pax neerlandica*) ใน ค.ศ. 1656 แล้ว โดยลงไปถึงระดับต่ำสุดที่อัมบน ใน ค.ศ.1674 ที่ด้าน “ตะวันตก” ของหมู่เกาะอัมบน ใน ค.ศ. 1673 และ ที่หมู่เกาะเลอาเซ ใน ค.ศ.1672 การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของพลเมืองประมาณร้อยละ 1 ต่อปี ทำให้ประชากรในเขตอัมบนกลับสู่ระดับปรกติในสองทศวรรษต่อมา (Knaap 1987: 109)

นี่เป็นข้อมูลสองชุดที่พอจะเชื่อถือได้เป็นระยะๆอย่างสม่ำเสมอตลอดศตวรรษที่ 17 และ ความสอดคล้องกันคงจะทำให้เกิดการคาดเดาเกี่ยวกับปัจจัยทั้งทางเศรษฐกิจและภูมิอากาศ (รูปที่ 40) มีสิ่งบ่งชี้ที่น่าทึ่งเรื่องการลดลงของประชากรในรัฐที่ใหญ่กว่า แม้ว่าตัวเลขจะไม่แน่นอนหรือ เป็นระบบพอที่จะกล่าวด้วยความมั่นใจว่าเกิดขึ้นเมื่อใด พื้นที่หลักของมาตารัม (ส่วนใหญ่ของชาว กลางและตะวันออกโดยไม่รวมชายฝั่งทางเหนือของชาว) คิดจากทะเบียนผู้เสียภาษีใน ค.ศ. 1631 เป็น 500,000 จาจะห์ (*cacah* /ครัวเรือนที่ต้องชำระภาษี) อาจเป็น 3 ล้านคน เมื่อตอนที่แบ่ง อาณาจักรใน ค.ศ.1755 ดูเหมือนจะมีเพียง 172,500 จาจะห์ ตัวเลขแรกเห็นชัดว่าทำให้เป็นไป ตามสัญญาณมหามงในแง่ดีที่สุด และต้องไม่ถือเป็นจริงเป็นจันัก แต่ ริกเคิลส์ (1986) ได้ ชี้ให้เห็นอย่างน่าเชื่อถือว่า ตัวเลขของท้องถิ่นตามแบบดั้งเดิมที่มีการปรับปรุงแก้ไขระหว่าง ค.ศ.1651 และ 1755 แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มการลดลงอย่างสม่ำเสมอ เริ่มด้วยการลดลงครั้งใหญ่ที่ มีรายงานใน ค.ศ. 1678 หลังจากสัญญาสันติภาพจีอันตี ใน ค.ศ.1755 ก็มีการเพิ่มของประชากร เหมือนกับที่เริ่มก่อนหน้านี้ใน ฟิลิปปินส์ (และเป็นการชั่วคราวใน มาลุก)

ในดินดอนสามเหลี่ยมของแม่น้ำแดง ซึ่งเมื่อเทียบแล้วค่อนข้างจะหนาแน่น ดินแดนใจกลาง ของเวียดนามที่ชาวต่างชาติเรียกว่า ตังเกีย หลักฐานการเสียภาษี (Li 1992: 27) แสดงการขึ้นๆลงๆ ที่น่าทึ่ง ของจำนวนหมู่บ้านที่บันทึกไว้เพื่อวัตถุประสงค์ด้านรายได้

1417	3,385
1490	7,950
1539	10,228

1634 – 43	8,671
ทศวรรษ 1730	11,766
1810	10,635

เพราะเราไม่อาจแน่ใจได้ว่าหมู่บ้านในพื้นที่ปกครองยังคงมีขนาดที่พอเทียบเคียงกันได้ตลอดสมัย ตัวเลขเหล่านี้ไม่ได้เป็นตัวชี้บอกที่พอเพียง แต่การเติบโตอย่างรวดเร็ว (ร้อยละ 0.5 ต่อปี) ในช่วง ศตวรรษที่ 15 ที่รุ่งเรืองและสงบสุขนั้นน่าสนใจ เช่นเดียวกับการลดลงหลัง ค.ศ.1539 หลักฐานอื่นๆ ทำให้เป็นไปได้ว่าการลดลงส่วนใหญ่เกิดขึ้นในช่วงสงครามกลางเมืองที่ทารุณโหดร้ายระหว่างราชวงศ์ตรินห์ และ ราชวงศ์หมัก (1545 – 92) ซึ่งก็ไปเกี่ยวกับปีแห่งความหายนะที่ร้ายแรงที่สุด ต่อเนื่องกันตามที่จดไว้ในบันทึกเหตุการณ์ประจำปี—1559, 1561, 1570, 1571, 1572, 1586, 1588, 1589, 1592, 1594, 1595, 1596, 1597 การตกต่ำของผลผลิต ความอดอยาก และโรคภัยไข้เจ็บในปีเหล่านี้แต่ละปีคร่าชีวิตผู้คนจำนวนมากในพื้นที่บางแห่ง และผลักดันบางพวกให้อพยพไปยังชายแดนทางใต้หรือที่อื่น (Le 1917: 248 – 49; Li 1992: 15 – 18) ขณะที่เราคาดหวังว่าประชากรจะเพิ่มขึ้นอีกครั้งหลังช่วงเวลาที่น่าสะเพ็งกลัวนี้ แต่ก็ได้เป็นเช่นนั้นในศตวรรษที่ 17 (ถ้าบันทึกของหมู่บ้านสอดคล้องกับประชากร) แสดงว่าสภาพของชนบทยังคงย่ำแย่ลงไปมากกว่าที่เคยเป็นก่อน ค.ศ. 1539

การผสมผสานของปัจจัยต่างๆ เป็นต้นว่าบรรยากาศการค้าโลกที่เอื้ออำนวยน้อยลงแรงกดดันจากการผูกขาดของฮอลันดา ความพ่ายแพ้ในการรบ และลมฟ้าอากาศที่เมื่อเทียบกันแล้วค่อนข้างจะแปรปรวนมีฝนแล้งอยู่บ่อยๆ รวมกันทำให้เกิดวิกฤติการณ์ร้ายแรงที่ผิดปกติสำหรับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนกลางศตวรรษที่ 17 โอกาสสำหรับการค้าที่ลดลงไปเห็นชัดเจนยิ่งขึ้นระหว่าง ค.ศ.1630 และ 1650 ขณะที่ภูมิภาคอาจจะเลวร้ายที่สุดในทศวรรษ 1650 และ 1660 ผลกระทบของวิกฤติการณ์นี้สังเกตเห็นได้ในข้อมูลเรื่องประชากร เช่นที่ปรากฏ แต่ผลระยะยาวที่สำคัญที่สุดอาจเป็นการปรับเปลี่ยนสังคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไปสู่การพึ่งพาอาศัยตนเองมากขึ้นและเพิ่มความไม่ไว้วางใจในตลาดนานาชาติ

การถอนตัวจากเศรษฐกิจโลก

การค้ามิได้ให้ผลกำไรมากนัก

สหายข้า แม้ว่าคุณจะปลูกพริกไทย

ถ้าหากไม่มีข้าวในประเทศ . . .

ผ้าโพกสีม่วง หรือกริชดำมทองจะมีประโยชน์อะไร

ถ้าหากไม่มีข้าวในประเทศ

ผู้ครองประเทศและเจ้านายจะสูญเสียความยิ่งใหญ่ของตน . . .

แม้ว่าท่านจะมีทองมากมาย จะมีประโยชน์อะไรหากท่านไม่มีอะไรจะกิน

—Hikayat Pocus Mohamat: 166 – 67

แต่โชคชะตาก็เล่นตลก ผู้ที่มีทรัพยากรที่มีค่าที่สุดเป็นพวกแรกที่ถูกต้องให้สรุปว่าตนไม่ควรจะไปยุ่งกับการพัฒนาทรัพยากรเหล่านี้ อย่างเช่นชาวฟิลิปปินส์หยุดนำทองมาใช้ประโยชน์เมื่อเห็นว่ามันดึงดูดความสนใจอย่างผิดธรรมชาติของพวกเขาจนเกินไปที่คอยมาปล้นสะดม (Loarca 1582: 51. 53; Morga 1609: 261) ผู้ปลูกเครื่องเทศก็ประจักษ์ในศตวรรษที่ 17 ว่าโชคของตนนั้นไม่ได้ดีเสมอไป ชาวเกาะบันดาประสบเคราะห์กรรมร้ายแรงที่สุด—ในความเป็นจริงแล้วพวกเขาถูกทำลายล้างในฐานะพลเมืองใน ค.ศ. 1620 – 23 ด้วยความมุ่งมั่นของพวกฮอลันดาที่จะควบคุมต้นจันทน์เทศที่มีค่าประชาชนของเกาะเตรนาเต ดีโดเร บาจัน และมาก็อัน ในมาลากูตอนเหนือผู้ผูกขาดจัดหาแกนพลูสำหรับโลกมาจนถึงศตวรรษที่ 16 กลับเป็นปรปักษ์กับเครื่องเทศในต้นทศวรรษ 17 ความโหดร้ายทารุณของสงครามระหว่าง เตร์นาเต ที่สเปนหนุนและ ดีโดเร ที่ฮอลันดาสนับสนุน ในสองทศวรรษแรกของศตวรรษนั้นเป็นเหตุผลสำคัญที่สุดที่ทำให้ชาวมาลากู หันหลังให้กับการปลูกแกนพลูด้วยความหวังว่าจะสามารถหลีกเลี่ยงการทำลายล้างได้ (Meilink-Roelofs 1969: 216) ส่วนบริษัท VOC นอกจากจะซื้อแกนพลูในราคาที่ต่ำกว่าราคาตลาดยังทำให้ราคาข้าวสูงขึ้น 5 เท่าหลังจากที่รับช่วงการจัดหาสินค้าให้กับหมู่เกาะจากพวกชวาและมลายูที่แข่งขันกันอย่างมาก ผลก็คือการเลิกปลูกพืชเศรษฐกิจในมาลากูเหนือทั้งหมด “เราได้เห็นด้วยตาของเราเองว่าทุกหนแห่งพวกเขาปลูกข้าวเต็มทั้งแปลง นอกเหนือจากสวนของพวกเขาซึ่งไม่นิยมทำกันในช่วงที่ทำการค้ากับต่างชาติ เพราะคนพวกนี้ . . . จ่ายข้าวและสาคร อาหารหลักของเกาะเหล่านี้ ด้วยแกนพลูในราคาพอสมควรและหาได้ง่ายดาย แต่ปัจจุบันนี้เพื่อหลีกเลี่ยงราคาที่สูง พวกเขาก็ปลูกเองเช่นข้าว หรือไม่ก็ไปหาเอาที่อื่น อย่างในกรณีของสาคร ซึ่งไปเอามาจาก ซูลา ตาลิยาบู รวมทั้งหมู่เกาะบาจัน” (Reael 1618: 89) ถึงแม้ว่าอัมบน จะชดเชยการผลิตแกนพลูที่ลดลงในมาลากูตอนเหนือ แต่ไม่ช้า อัมบนก็ประสบเคราะห์กรรมจากสงคราม และการมุ่งมั่นในการผูกขาด ประชากรลดลง เช่นที่เราเห็น และผลผลิตแกนพลูก็เหมือนกัน (Knaap 1987: 234)

พวกอื่นๆก็ได้รับบทเรียนที่ชัดเจน เมื่อพ่อค้าชาวฮอลันดามาเยือนมากินดาเนาใน ค.ศ. 1686 มีคนบอกเขาว่า “จันทน์เทศและแกนพลูปลูกที่นี่ได้เหมือนกับที่ในมาลากู แต่ตอนนี้ไม่มีแล้ว เพราะพระราชอาของค์ก่อนให้ทำลายหมดก่อนจะสิ้นพระชนม์ พระองค์เกรงว่าบริษัทฮอลันดาจะมารบกับพวกเขาเพราะสินค้านี้” (Brouwer, อ้าง Laarhoven-Casino 1985: 368; cf. Dampier 1697: 218)

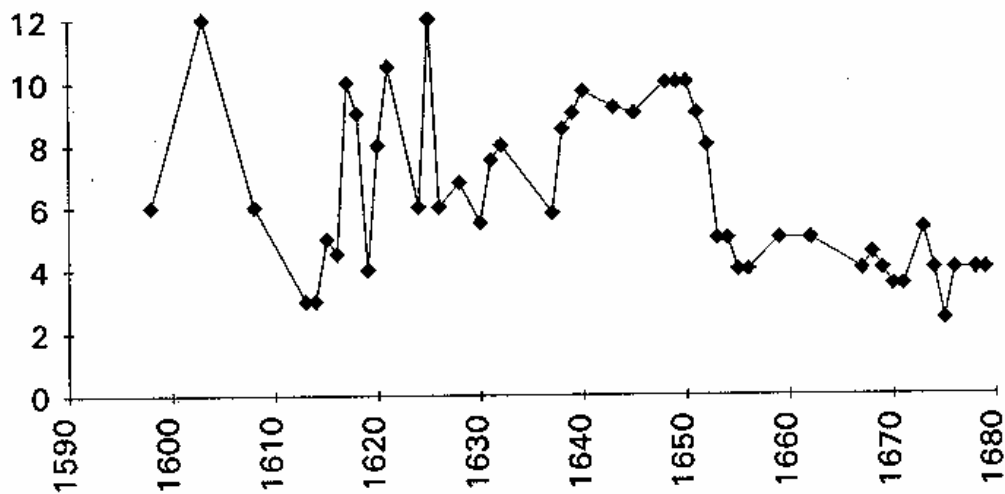
การปลูกพริกไทยก็เหมือนกัน หมดความน่าสนใจไปเมื่อเป็นที่ประจักษ์ว่าราคาสูงในช่วง ค.ศ.1616 – 50 ลื่นสุดลงแล้ว ระหว่าง ค.ศ.1650 และ 1653 ราคาที่จ่ายซื้อพริกไทยในตลาดเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ตกลงครึ่งหนึ่ง ในทศวรรษ 1670 ปริมาณสินค้ามีเกินความต้องการของตลาด อย่างมากมาย ราคาพริกไทยในฮอลแลนด์ตกลงไป 4 ใน 5 อยู่ระยะหนึ่ง และราคาซื้อในเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้เหลือเพียงหนึ่งในสี่ของที่ซื้อขายกันในทศวรรษ 1640 (Coolhaas 1971: 275; ดูรูป 41)

ผู้ครองรัฐบางคนตัดสินใจห้ามปลูกพริกไทยเพราะรู้สึกว่าจะต้องพึ่งตนเองมากขึ้นใน ยามคับขัน ในช่วงต้นๆของศตวรรษ (คงจะระหว่างทศวรรษใน ค.ศ.1606 – 09) สุลต่านแห่ง อาเจห์ได้ออกคำสั่งให้ทำลายต้นพริกไทยในพื้นที่ชานเมืองหลวงเพราะราชฎารของพระองค์ “ไม่หา ความเพลิดเพลินจากสิ่งอื่นใดเลย และละเลยการทำให้ไถนา จนทุกปีมีการขาดแคลนอาหารอย่าง มาก” (Beaulieu 1666: 98 – 99; cf. van den Broecke 1634 I: 174) พวกอังกฤษเชื่อว่าบันเด็น ตัดต้นพริกไทยทิ้งราวๆ ค.ศ.1620 ด้วยความหวังว่าการทำเช่นนี้จะสนับสนุนให้พวกฮอลันดาและ อังกฤษปล่อยให้อาณาจักรของสุลต่านอยู่อย่างสงบ (Guillot 1992: 43) แต่เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงคง จะเป็นแค่เหตุผลเสริม

หลายรัฐถูกบังคับให้เปลี่ยนจากพืชเศรษฐกิจมาเป็นอาหารหลักโดยการปิดล้อมด้วยเรือ ซึ่งเป็นอาวุธที่บริษัท VOC นิยมใช้กับเมืองที่ต้องพึ่งอาหารนำเข้า บันเด็นเป็นเมืองท่าที่ถูกกระแทกแบบ นี้บ่อยครั้งที่สุด และในทศวรรษ 1630 ก็มีการเปลี่ยนไปปลูกข้าวอย่างกว้างขวาง ไม่ใช่ว่าคนเราจะ เปลี่ยนหนทางทำมาหากินไปได้หมดทุกคน และพวกอังกฤษร้องทุกข์ว่า “การหยุดปลูกพริกไทยเป็น เวลายาวนาน ซึ่งเป็นสินค้าที่ซื้อขายกันเพียงตัวเดียวที่นี้ ทำให้ผู้คนจนลงอย่างมาก จนหลายคนไม่มี ทางหากินอย่างอื่นนอกจากลักขโมย” (Willoughby 1635: 154) สุลต่านแห่งมาเกินดาเนารับสั่งกับ พวกฮอลันดาใน ค.ศ. 1699 ว่า “พระองค์ห้ามไม่ให้ปลูก [พริกไทย] อีกต่อไป เพื่อว่าจะได้ไม่ต้องเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับสงคราม ไม่ว่าจะกับบริษัท [ฮอลันดา] หรือกับผู้ทรงอำนาจสูงสุดอื่นๆ” (Silver 1699: 110) ประมุขอื่นๆ เค่นกำไรที่ค่อยๆลดลงจากการปลูกพริกไทยอย่างหนักจนทำให้หมดไปอย่าง ลิ่นเชิง ความพยายามแบบจนตรอกของสุลต่านแห่ง ปาเล็มบังที่จะผูกขาดการจัดหาพริกไทยเพื่อ ไม่ให้ราคาตกต่อไปอีกในทศวรรษ 1670 ได้ลดปริมาณจากผู้ปลูกลงอย่างมาก (Coolhaas 1968: 882, 902, 920) นโยบายในทำนองเดียวกันของจัมปีและบันเด็นดังได้กล่าวถึงมาแล้ว

การตื่นขึ้นมาเผชิญความจริงเรื่องการปลูกพริกไทยเมื่อตอนปลายศตวรรษเห็นได้ชัดเจนยิ่ง ในงานเขียนของมลายูที่สะท้อนความกังวลของบรรดาผู้นำในราชสำนักที่ถูกคุกคามจากความไม่ มั่นคงของการปลูกพริกไทย ที่บันจาร์มาซินบันทึกเหตุการณ์ของราชสำนักขอรับรองว่า

ขอผู้คนที่ไต่ในประเศนี้จอยาปลุกพริกไทย เช่นที่ำกันไน จัมปี และปาเล็มบัง ประเทศดังกว่าอาจปลุกพริกไทยเพื่อเงินโดยมุ่งที่จะร่ำรวย ไม่ต้องสงสัยเลยว่าในที่สุดพวกเขาก็จะพบกับความหายนะ จะมีการคบคิดวาง

รูปที่ 41 ราคาที่จ่ายซื้อพริกไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเรียลต่อหาบ แหล่งที่มา: 1599-1620, Meilink-Roelofs 1962: 248-49, 260, 281, 393-94; van den Broecke 1634 I: 178 *LREIC III*: 227, หลัง 1620, Coolhaas 1960, 1964, 1968 และ 1971 รวมทั้ง Mundy 1667: 338 และ SP สำหรับช่วง 1630-32

แผนร้ายและอาหารจะมีราคาแพง... กฏข้อบังคับต่างๆจะอยู่ในภาวะยุ่งเหยิง เพราะคนในเมืองหลวงก็จะไม่รับความเคารพจากคนในชนบท เจ้าหน้าที่ของพระราชาก็จะไม่เป็นที่เกรงกลัวของพวกที่อยู่ตามภูเขา... ถ้าหากปลูก [พริกไทยเกินความต้องการใช้ในครัวเรือน] มากขึ้น ด้วยความมุ่งหมายที่จะทำเงิน ก็จะนำความทุกข์ยากมาสู่บ้านเมือง... คำสั่งจากเบื้องบนก็จะไม่มีการรับไปปฏิบัติเพราะผู้คนกลัวอดตายกับพระราช (Hikayat Banjar: 330, 442)

มีการแสดงความคิดเห็นในทำนองเดียวกันนี้ในอาเจห์ศตวรรษที่ 18 เช่นที่ยกมาเป็นคำเกริ่นของตอนนี้ แต่ว่าบุคคลสำคัญในราชสำนักไม่เพียงต้องการกลับไปพึ่งพาตนเองมากขึ้นเมื่อคำนึงถึงอันตรายและความไม่มั่นคงของตลาด แต่ยังพยายามแสวงหาระเบียบสังคมที่มีเสถียรภาพกว่า ที่ซึ่งผู้ปลูกพืชเศรษฐกิจและพ่อค้าที่ร่ำรวยขึ้นมาใหม่ๆ ไม่เป็นภัยคุกคามสถานะภาพของพวกเขา

พริกไทยเป็นสินค้าส่งออกที่มีค่าที่สุดของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุคการค้า เมื่อราคายังคงสูงอยู่ในทศวรรษ 1640 พืชนี้เพียงอย่างเดียวก็สามารถทำเงินเทียบเท่ากับเงิน 25 ตัน เงินที่ได้มานี้ส่วนใหญ่ใช้ไปกับสินค้านำเข้า ผลผลิตยังคงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ แม้ว่าราคาจะลดลงจนกระทั่งราวๆ ค.ศ. 1670 เมื่อมีการส่งออกพริกไทยกว่า 8000 ตัน ในแต่ละปี หลังจากนั้นทั้งปริมาณและราคาก็ตกลงอย่างรุนแรงและเกษตรกรชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เริ่มกลับไปปลูกพืชยังชีพอย่างกว้างขวางขึ้น ผลกระทบจากการสูญเสียผลกำไรจากเครื่องเทศของมาลูปูเป็นที่รู้กันมาก่อน และการค้าจีน-ญี่ปุ่น

อยู่ในภาวะวิกฤติในทศวรรษ 1640 ผลของรายได้ที่ลดลงจากสินค้าส่งออกเห็นได้ชัดในความสามารถที่ลดลงในการซื้อผ้านำเข้าจากอินเดีย

ผ้าที่นำเข้ามายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่ในระดับสูงสุดระหว่าง ค.ศ. 1620 – 50 (บทที่ 1) ราวๆหนึ่งล้านห้าแสนชิ้นต่อปี มูลค่า (ตามราคาที่ใช้โคโรมันเดล) เทียบเท่ากับเงินประมาณ 40 ตัน ในครึ่งหลังของศตวรรษราคาส่งสูงขึ้นเป็นพิเศษในอินเดีย เช่นเดียวกับที่ราคาพริกไทยตกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่ฝั่งทะเลโคโรมันเดลอันเป็นแหล่งผ้าที่สำคัญ ราคาซื้อเพิ่มขึ้นร้อยละ 45 ระหว่าง ค.ศ. 1665 และ 1700 (Lieberman 1984: 160) เพราะการผูกขาดเกือบสมบูรณ์ของ VOC ในเมืองท่าหลายเมืองในกลุ่มหมู่เกาะ ราคาที่นั่นเพิ่มสูงขึ้น ไม่น่าแปลกใจเลยที่ใน ค.ศ. 1703 VOC ขายที่กลุ่มหมู่เกาะน้อยกว่าใน ค.ศ. 1652 ร้อยละ 20 (Laarhoven 1988) ปริมาณการขายของ VOC ให้แก่เรือจากเมืองท่าของกลุ่มหมู่เกาะที่มาเยือนปัตตาเวีย เพื่อซื้อผ้าอินเดียลดลงอย่างรวดเร็วกว่า เป็นร้อยละ 43 ระหว่าง ค.ศ. 1665 – 69 และ 1679 – 81 และลดครึ่งหนึ่งในช่วง 20 ปีต่อมา (Nagtegaal 1988: 181 – 82; Rontoandro 1988: 61) เพราะจำนวนสินค้าของ คุชราต เบงกอล อังกฤษ และโปรตุเกส ลดลงอย่างรุนแรงตอนกลางศตวรรษ ไม่มีข้อสงสัยเลยที่ว่าปริมาณการใช้ผ้าอินเดียของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยรวมตกลงอย่างมาก

พ่อค้าชาวฮอลันดาและอังกฤษร้องทุกข์บ่อยมากขึ้นเรื่อยๆว่าประชาชนในกลุ่มหมู่เกาะยากจนลงเพราะเสียการส่งออก จนไม่สามารถซื้อผ้าอินเดียได้อีกต่อไป หลังจากที่พวกเขาฮอลันดาปิดล้อมและการค้าพริกไทยชะงักลงสองทศวรรษ ประชากรของบันเติน “แต่ก่อนมั่งคั่งและฟุ่มเฟือยในเรื่องเสื้อผ้าเครื่องแต่งตัวประจำวัน ตอนนี้ [รู้สึก] ยากจนและน่าหดหู่มาก” ใน ค.ศ. 1634 และผู้คนจำเป็นต้องทอผ้าใช้เอง (Philip Lucasz, 1634, อ้าง Meilink-Roelofs 1962: 258; cf. Hoare 1632: 89) ในชวากลางและตะวันออกใน ค.ศ. 1684 “ชาวชาวผู้ยากจนและขัดสนอันเนื่องมาจากสงครามและการจลาจลที่ไม่สิ้นสุด ถูกบีบบังคับให้ต้องหันไปทอผ้า ไม่เพียงแต่สำหรับตัวเองใช้ แต่เพื่อขายในที่อื่นๆด้วย” (Camphuys 1984: 673; cf. Coolhaas 1971: 711; Coolhaas 1975: 287, 427) ในทศวรรษ 1670 และ 1680 หลังจากที่ VOC พิฆาตมะกัสซาร์ และทำให้การค้าเครื่องเทศของเมืองนี้จบลง กล่าวกันว่าชาวบูกิสและมะกัสซาร์ กลับมาทอผ้าใหม่เพราะไม่มีเงินซื้อผ้าอินเดียอีกต่อไปแล้ว (Coolhaas 1971: 139, 246, 336, 715) ทั้งชาวชวาและ มะกัสซาร์ เริ่มนำผ้าที่ถูกรวบรวมไปขายตามกลุ่มหมู่เกาะ เพิ่มความนิยมในผ้าลายตาหมากรุกของ เซลยาร์ และผ้าบาติกของชวา และมีผ้าถูกรวบรวมให้เลือกสำหรับประชากรที่ยากจน ประชากรของ จัมบี และปาเล็มบังเริ่มซื้อผ้าของชวาในทศวรรษ 1690 และทอผ้าใช้เอง เพราะไม่สามารถที่จะซื้อผ้าอินเดียซึ่งพวกเขาฮอลันดาผูกขาดการจัดหาเมื่อมาถึง ค.ศ. 1683 (Coolhaas 1975: 754; Andaya 1989: 38 – 40)

อีกายัต บันจาร (330) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงนี้ในแง่คตินิยมว่า เป็นส่วนหนึ่งของการ ปฏิเสธเศรษฐกิจในระบบตลาดเสรี “เมื่อใดที่ผู้คนแต่งตัวตามแบบของประเทศอื่น เป็นที่แน่นอนว่า ความหายหน้าจะมาถึงประเทศนั้น” ข้าหลวงใหญ่ของฮอลันดาเสนอปัญหาในอีกรูปหนึ่ง

การทอผ้าใช้เองเป็นสิ่งที่ทำกันมาเพื่อความสะดวกของประชาชนทั่วไปตั้งแต่สมัยโบราณในหมู่ชาวชวาและชาว ตะวันออกส่วนใหญ่ แต่เนื่องด้วยประเทศเหล่านี้สมัยก่อนเจริญกว่าสมัยนี้ คนเหล่านี้ส่วนใหญ่ชวนขายหาผ้า ไโครมันเดล และ สุรัต [สำหรับใช้ประจำวัน] ไม่ใช่ของฟุ่มเฟือย และจ่ายเงินจำนวนมากสำหรับผ้านี้ ... ปัจจุบันนี้ ประเทศรอบๆ ส่วนใหญ่ยากจนลง และผ้าจากชายฝั่ง [ไโครมันเดล] และ สุรัต ถูกจำกัดวงว่าเป็นของที่พวกมั่งมีใช้ (van Outhoorn 1693: 639)

สองสามปีต่อมาเจ้าหน้าที่ฮอลันดาอีกคนหนึ่งซึ่งถึงความไปไม่ได้ที่จะขัดขวางชาวชวาไม่ให้ปลูก ฝ้ายและทอผ้าแทนที่จะซื้อจากชาวฮอลันดา “ไม่ใช่อะไรอื่น แต่ความยากจนเป็นเหตุผลที่แท้จริงที่ การซื้อขายผ้าที่ดีที่สุดจากชายฝั่ง [ไโครมันเดล] และ สุรัต ลดลงทุกวัน ขณะที่เมื่อเทียบกันแล้วการ ทอผ้าใช้เองมากขึ้นเรื่อยๆ เพราะคนยากจนเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ” (Chastelein 1704, อ้าง Rouffaer 1904: 3)

เมื่อการค้าทำให้ชีวิตแค้นหนาศรที่ตั้งอยู่ริมทะเลลดลงไป เมืองก็สูญเสียประชากรและความ เป็นศูนย์กลางไปด้วย เมืองใหญ่ทุกเมืองนอกจากเมืองหลวงของเวียดนามถูกพิชิตและปล้นสะดม ณ ช่วงใดช่วงหนึ่งในศตวรรษที่ 16 และ 17 (ดูแผนที่ 5 ข้างต้น) ทั้งสอง เป็นกรณีพิเศษในฐานะรัฐ เอเซียตะวันออกเฉียงใต้ที่รวมศูนย์อำนาจมากที่สุด และเป็นรัฐที่สนใจในการค้านานาชาติน้อยที่สุด แต่กระนั้นประชากรของเมืองนี้ก็ดูเหมือนจะลดลงจากระดับสูงสุดในศตวรรษที่ 15—ด้วยเหตุผลที่ มักจะกล่าวกันในเรื่องของการเมือง (Nguyen 1970: 111 – 13; Hanoi 1977: 40 – 52) ในกรณีสำคัญ อื่นๆ ก็มีแต่อยุธยาเท่านั้น ที่ถูกพม่าทำลายล้างใน ค.ศ.1569 แล้วกลับฟื้นมีจำนวนประชากรเท่าเดิม ความหายหน้าที่เกิดกับเมืองอื่นๆ อาจมองได้ว่าเป็นวิกฤติในแนวโน้มแฝงที่ต่อต้านเมืองซึ่งมีการค้าทาง ทะเลเป็นฐาน ด้วยเหตุนี้ประชากรเมืองของยุคการค้าจึงไม่ฟื้นกลับมาเหมือนเดิม

มะละกาถูกลดประชากรไปประมาณหนึ่งในสี่อันเป็นผลมาจากการพิชิตของโปรตุเกสใน ค.ศ.1511 และเพิ่งจะฟื้นได้ระดับเดิมในสมัยของเรานี้อย่างเดียว บรูไนเล็กลงไปมากหลังจากถูกพวกสเปน ทำลายใน ค.ศ.1579 แม้ว่าผู้พิชิตจะมีได้พำนักที่นั่น หงสาวดีไม่ได้กลับมาเป็นเมืองใหญ่อีกเลย หลังประสบการณ์อันโหดร้ายของ ค.ศ.1598 – 1599 และผู้สังเกตการณ์ในศตวรรษต่อมาได้แต่ พิศวงในขนาดของกำแพงที่ปรักหักพัง สุระบายาที่เชื่อกันว่ามีประชากร 50,000 คนก่อนถูกมาตารัม ทำลายใน ค.ศ.1621 – 25 ไม่ได้ฟื้นไปถึงระดับนั้นอีกจนกระทั่งศตวรรษที่ 19 มะกัสซาร์และบันเต็น ที่ถูกพวกฮอลันดาพิชิตใน ค.ศ.1666 – 69 และ 1682 ตามลำดับ ได้สูญเสียเหตุผลทางเศรษฐกิจและ การเมืองในการที่จะดำรงอยู่ และประชากรลดลงจนเหลือไม่เกินหนึ่งในสี่ของจำนวนที่มีแต่ก่อน

หน้าที่ทางเศรษฐกิจของศูนย์ถ่ายสินค้าเหล่านี้ส่วนหนึ่งดำเนินไปโดยเมืองในปกครองของยุโรปที่รับช่วงการค้าทางไกลที่ทำกำไรสูงมากที่สุดของภูมิภาค เพราะมีบทบาทน้อยมากในฐานะศูนย์ทางการเมืองและวัฒนธรรมสำหรับบริเวณหลังเมืองท่า อีกทั้งไม่สนับสนุนการหลั่งไหลเข้ามาของชาวเอเชียในอุปถัมภ์ที่เมืองเก่าได้ดึงดูดหรือบีบบังคับให้เข้ามา เมืองใหม่เหล่านี้จึงเล็กกว่าเมืองเดิมมาก มะละกาของโปรตุเกสไม่เคยมีพลเมืองเกินสามหมื่นคน และแม้แต่ปัตตาเวีย มีคนอาศัยภายในกำแพงไม่ค่อยถึงสามหมื่นคนในครึ่งหลังของศตวรรษที่ 17 ขณะที่ครองการค้าทางทะเลของเอเชีย ชีวิตการค้าและค่านิยมชาวเมืองที่เฟื่องฟูอยู่หลังกำแพงของเมืองอาณานิคมเหล่านี้มีอิทธิพลน้อยมากต่อประชากรส่วนใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

โลกเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีเมืองเป็นศูนย์รวมที่พรรณนาไว้ในบทที่ 2 ได้หมดสิ้นไปแล้ว พอถึง ค.ศ. 1700 เมื่อมีข้อมูลการสำรวจสำมะโนประชากรในปลายศตวรรษที่ 19 ภูมิภาคนี้ก็ได้เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นเมืองน้อยที่สุดในโลกแห่งหนึ่ง

ปฏิริยาต่อการสูญเสียรายได้จากการค้า

รัฐบนแผ่นดินใหญ่และอาเงห์แข็งเกร่งเพียงพอในด้านการทหาร หรือไม่ก็ไม่สนใจในการค้าพอจึงได้หลีกเลี่ยงชะตากรรมของ มะกัสซาร์และบันเติน ทุกรัฐยังคงรักษาความเป็นอิสระและเสรีที่จะค้าขายกับใครก็ได้ตามที่ต้องการ แต่กระนั้นรัฐเหล่านี้ก็ยังประสบวิกฤติการณ์ในศตวรรษที่ 17 ที่ทำให้ถอยจากการพึ่งพาการค้ากับต่างชาติโดยเฉพาะชาวยุโรป หลังจากการทำลายหงสาวดีใน ค.ศ. 1598 – 99 และการผจญภัยในเวลาต่อมาของ เฟลิเป เด บริโต ในสิริเยียม กษัตริย์ราชวงศ์ตองอูที่กลับมาครองพม่าย้ายเมืองหลวงอย่างแน่นแฟ้นมายังอังวะ เมืองใจกลางพื้นที่ปลูกข้าวของพม่าตอนบน ใน ค.ศ. 1635 อยุธยาใน “การปฏิวัติ ค.ศ. 1688” ได้ไล่พ่อค้าชาวฝรั่งเศส ออกนอกประเทศ และคุมขังพวกนักศาสนา ลดขอบเขตการติดต่อกับชาวยุโรปอื่นๆลง และสละการเป็นหนึ่งในบรรดาศูนย์ค้าขายที่สำคัญแห่งหนึ่งของเอเชีย ส่วนรัฐเวียดนามทั้งสองเพิ่มสิ่งกีดขวางในทางการค้ากับ ยุโรปตอนปลายศตวรรษ ลาวก็เช่นเดียวกับอาเงห์ ตกอยู่ในภาวะแตกแยกกัน หลังยุคทองช่วงสั้นๆในต้นศตวรรษที่ 17 ความเป็นอิสระของจามปาก็ได้จบลง ส่วนของเขมรนั้นก็อยู่ในอันตรายอย่างหนักจากการแทรกแซงทางทหารซ้ำแล้วซ้ำอีกจากเพื่อนบ้าน

นักเขียนชาวยุโรปรุ่นแรกๆมักจะมองปรากฏการณ์เหล่านี้ในแง่ลบว่าเป็นความพยายามที่พ่ายแพ้แก่ตนเองในการแยกตัวออกจากโลกสมัยใหม่ ในความเห็นของ ฮอลล์ (1955: 378) “ไม่มีกษัตริย์ [พม่า] องค์ใดหลัง พระเจ้าอนอคเปตลุน (1606 – 29) ที่เห็นคุณค่าของการค้าโพ้นทะเล . . . ดังนั้นราชวงศ์จึงถอยกลับไปยังประเพณีนิยมและลัทธิแยกอยู่โดดเดี่ยว” ฮัตชินสัน (1940 : 192)

มิได้มีความเห็นดีไปกว่ากันเกี่ยวกับ “จิตวิญญาณของการพึ่งพาตัวเองอย่างคนตาบอดและเยอหัง” ในสยามหลัง ค.ศ. 1688 ด้วยเหตุผลหลายประการ เมื่อไม่นานมานี้ได้มีการประเมินการพัฒนาเหล่านี้ใหม่ในเชิงบวกมากขึ้น (Lieberman 1991, 1993; Pombejra 1993)

ประการแรก การพิจารณาอย่างกว้างขึ้นว่ารัฐต่างๆมีปฏิริยาต่อวิกฤติในศตวรรษที่ 17 อย่างไรทำให้ไม่มีข้อสงสัยเลยว่าญี่ปุ่นเป็นรัฐเดียวที่รอดมาได้เป็นอย่างดีที่สุดในเอเชีย เช่นเดียวกับ ฮอลแลนด์ในยุโรป (Atwell 1986: 226 – 27) เป็นเรื่องแปลกที่ ค.ศ. 1635 ปี “การถอย” ของพม่าไปยังป้อมปราการในอังวะ ก็เป็นปีที่ชาวญี่ปุ่นถูกห้ามไม่ให้เดินทางไปต่างประเทศเหมือนกัน หนึ่งในมาตรการชุดที่โชกุน โดกุกะวะ สั่งในทศวรรษ 1630 เพื่อจำกัดการติดต่อกับโลกภายนอก แต่งานค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ได้แสดงว่าทั้งการค้าและการติดต่อทางวัฒนธรรมยังดำเนินอยู่ต่อไป และสภาพความสงบภายในและตลาดที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งสร้างโดย โดกุกะวะเอื้อต่อการสะสมเงินทุนและการเพิ่มความสามารถในการผลิต (Innes 1980; Smith 1988; Hayami 1989) การถอนตัวออกจากการค้าต่างประเทศบ้างได้กลายเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาในแง่การเมือง พุดง่ายๆก็คือ เมื่อการค้านั้นได้มาเกี่ยวข้องกับข้อเรียกร้องของชาวยุโรปที่หนุนด้วยการทหาร—เพื่อเสรีภาพในการนับถือศาสนา หรือ สิทธิพิเศษของฝ่ายไอบีเรียนและฝรั่งเศส เพื่อการผูกขาดทางฝ่ายบริษัทของฮอลันดาและอังกฤษ

ประการที่สอง การที่นักเขียนตะวันตกมุ่งความสนใจไปยังความสัมพันธ์กับชาวยุโรปให้เรื่องเพียงครั้งเดียวเท่านั้น แม้ว่าตัวละครชาวยุโรปที่สำคัญจะถูกขับออกจากรัฐบนแผ่นดินใหญ่ หรือเลิกพยายามที่จะฝ่าฟันอุปสรรคที่เข้ามาขวางทาง การค้าขายของเอกชนจีนพื้นตัวทุกหนแห่งตอนปลายศตวรรษ พ้อค้าคนกลางชาวจีนมีความสำคัญมากที่สุดในประเทศแถบทะเลจีนใต้ โดยเฉพาะประเทศเวียดนามทั้งสองที่ซึ่งเสื้อผ้าไหมเป็นที่นิยม และที่นี้ความสนใจในผ้าอินเดียที่นำเข้ามาจากตะวันตกไม่เคยมีมากนัก วิกฤติการณ์ในศตวรรษที่ 17 จะมีผลเสียหายต่อเศรษฐกิจของรัฐเช่นนี้อย่างไร

ในเวียดนามผลกระทบสำคัญของช่วงเศรษฐกิจเฟื่องฟูก็คือการค้าจีน-ญี่ปุ่นที่ดำเนินอยู่ที่ฮอยอันในโคชินจีน ช่วง ค.ศ. 1600 – 35 การสั่งหยุดกิจการนี้โดยโชกุนโดกุกะวะ ในทศวรรษ 1630 คงจะเป็นการถอยหลังที่สำคัญ พวกฮอลันดาเข้าไปในรัฐเวียดนามทั้งสองได้เพราะไปแทนพวกญี่ปุ่น โดยนำเข้าเงิน ทองแดง และเหรียญทองแดงญี่ปุ่น และส่งออกไหมไปนางะซากิ บริษัท VOC มีสถานการค้าในโคชินจีนระหว่าง ค.ศ. 1633 – 41 และ 1651 – 54 รวมทั้งสถานการค้าถาวรในตั้งเกียรระหว่าง ค.ศ. 1627 – 1700 การทำสงครามเกือบจะต่อเนื่องระหว่างสองรัฐในช่วง ค.ศ. 1627 – 79 ก่อให้เกิดแหล่งที่สนใจในสินค้านำเข้าจากต่างประเทศอีกแหล่งหนึ่ง โดยพวกโปรตุเกสจัดหาอาวุธปืน ให้แก่ราชวงศ์เหียน และพวกฮอลันดาจัดหาให้แก่ราชวงศ์ตริन्ह พวกฮอลันดาร้องทุกข์อย่างขมขื่นเรื่องสภาพอันยากลำบากสำหรับการค้าในรัฐทั้งสองเช่นที่พวกอังกฤษ เคยทำมาแล้วขณะที่

ทดลอง ค้าขายในช่วงสั้นๆกับตั้งเกีย ระหว่าง ค.ศ.1672 – 97 ชาวเวียดนามคงจะเห็นว่าพวกป่าเถื่อนจากตะวันตกน่ารำคาญและชอบเรียกร้อง จึงชอบที่จะซื้อขายสินค้าจำเป็นกับพ่อค้าชาวจีนมากกว่า การค้าสำเภายังคงดำเนินไปอย่างเข้มแข็งและอาจจะเพิ่มขึ้นหลัง ค.ศ.1684 แต่การยุบสาขาการค้าอื่นๆได้ทำให้แหล่งรายได้ที่ใหญ่ที่สุดของรัฐหมดไปและปล่อยให้รัฐเวียดนามพึ่งสินค้าและความคิดจากแหล่งเดียวมากขึ้น

นักประวัติศาสตร์ชาวเวียดนามซึ่งส่วนใหญ่จะถือตามพงศาวดาร บรรยายว่าครั้งแรกของศตวรรษที่ 18 เป็นการเกิดอย่างต่อเนื่องของภัยพิบัติ ทุพภิกขภัย และการลุกฮือของชาวไร่ ชาวนา ที่นำไปสู่การพังทลายของระบอบการปกครองของทั้งราชวงศ์ตρινห์ และราชวงศ์เหงียน ก่อนมรสุมจากกฎใหญ่เตียเซิน (Le 1987:303 – 12; Nguyen 1987: 109) เหตุผลอันเป็นมูลเหตุของภัยพิบัติเหล่านี้ยังคงไม่กระจ่าง ในทางเหนือดูเหมือนว่าระบอบการปกครองของราชวงศ์ตรินห์ จะสูญเสียความสามารถที่จะระดมกำลังประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อบำรุงรักษาเขื่อน ส่วนทางใต้การลดลงของรายได้จากการค้าทำให้ราชวงศ์เหงียน เพิ่มการเก็บภาษีที่ดินและส่วยจากพื้นที่ดอน ซึ่งพวกเขาไม่สามารถทำได้อย่างต่อเนื่องเป็นระยะยาว แม้ว่ารัฐเวียดนามทั้งสองต่างทำให้ ฝ่ายตรงข้ามหมดกำลังลงกับการสงครามในส่วนใหญ่ของศตวรรษที่ 17 สงครามอาจให้วินัยและแรงกระตุ้นที่จะทำสิ่งใหม่ๆที่สันติภาพไม่ได้ให้

ในพม่าไม่มีข้อสงสัยเลยว่าศตวรรษที่ 17 เป็นเวลาที่เลวร้ายมากสำหรับการค้าทางทะเล ไม่เพียงแต่ว่าพวกอังกฤษจะถอนสถานีการค้าไปใน ค.ศ.1657 และ VOC ถอนของตนไปใน ค.ศ. 1679 หลังหนึ่งทศวรรษและสี่ทศวรรษตามลำดับของการต่อสู้กับวิธีการปฏิบัติที่อยู่ในวงจำกัดและการค้าที่ไม่ทำกำไร การทำลายล้างการค้าของพวกมอญโพ้นทะเลมีผลถาวร ทั้งการหลบหนีของชาวมอญอีกหลายพันคนเข้าไปยังสยามในช่วงการก่อกบฏและการปราบปรามต่อมาเป็นระยะๆในทศวรรษ 1660 และ 1750 ทำให้ชนชั้นพ่อค้าของพม่าลดลงไปอย่างมาก ไลเบอร์แมน (1984: 156 – 57; 1991: 14 – 15) สันนิษฐานว่าการค้าต่างประเทศกับเมืองท่าบนดินดอนสามเหลี่ยมของพม่าฟื้นขึ้นมาบ้างในทศวรรษ 1660 แต่กว่าการค้านี้จะกลับไปถึงระดับศตวรรษที่ 16 ก็หลัง ค.ศ.1800

แต่ไลเบอร์แมน ได้แย้งแนวคิดของฮอลล์ (1955: 380) “ภาวะซบเซาอันยาวนาน” ในพม่าตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 17 แม้ว่าพื้นที่ชายทะเลของดินดอนสามเหลี่ยมจะอยู่ในภาวะยุ่งเหยิง แต่ประชากรของพื้นที่ใจกลางของพม่าตอนบนก็ขยายตัวอย่างช้าๆ มีเมืองที่จัดตลาดนัดเพิ่มขึ้นทั้งในด้านจำนวนและขนาด และเศรษฐกิจในระบบการค้าภายในประเทศที่ฐานเป็นเงินได้เติบโตขึ้นในความซับซ้อน ในที่สุดก็มีการขยายตัวในการค้าของจีน ไม่ใช่ทางทะเลเช่นในเวียดนาม แต่เป็นเส้นทางกองเกวียนเข้าไปยังยูนนาน พอถึง ค.ศ.1830 การค้านี้อาจหมายถึงระดับครึ่งหนึ่งหรือสองในสามของการค้าทางทะเล และชาวพม่าเริ่มสวมเสื้อผ้าใหม่จีนกันอย่างแพร่หลายขึ้น (Lieberman 1991: 15 – 16)

ถ้าไลเบอร์แมนถูก เหตุผลบางข้อสำหรับญี่ปุ่นในช่วงนี้ก็อาจจะใช้ได้กับการถอยของพม่า ออกจากปฏิกิริยาทางทะเลอย่างเข้มข้นกับโลกภายนอก แต่ต่างจากญี่ปุ่น พม่าเพิ่มผลผลิตไม่ได้เร็วเท่ากับประชากร แม้จะมีการมุ่งความสนใจไปที่การเกษตรมากยิ่งขึ้นหลัง ค.ศ.1600 การเพาะปลูกไม่ได้ผล และความอดอยากเกิดบ่อยครั้งขึ้นเรื่อยๆ ในช่วง ค.ศ.1661 – 1740 เมื่ออำนาจของกษัตริย์ไม่มากพอที่จะดูแลให้มีการบำรุงรักษาคลองชลประทาน (Lieberman 1991: 15 – 16)

รายได้ของอยุธยาขึ้นแน่นอนว่าลดลงไปอย่างมากในทศวรรษ 1640 จากการหยุดเดินเรือโดยตรงของญี่ปุ่นและการเดินเรือที่ลดลงอย่างมากของจีน แต่สยามก็มีช่วงที่รุ่งเรืองเป็นพิเศษตอนปลายในแผ่นดินพระนารายณ์ (1656 – 88) ราชธานีของพระองค์คงความเป็นเมืองท่าอิสระอยู่ได้ก็เพราะความพยายามถ่วงอิทธิพลของต่างชาติกลุ่มหนึ่งกับอีกกลุ่มหนึ่งอย่างเต็มที่มากขึ้นเรื่อยๆ เมื่อศูนย์ถ่วงสินค้าใหญ่ๆ ของเอเชียสำหรับการค้าทางไกล มะกัสซาร์ บันเต็น และอาเจะห์ ต้องเสียไป เพราะการกีดกันของฮอลันดา อยุธยาที่มีความสำคัญมากยิ่งขึ้นสำหรับผู้ค้าที่ไม่ใช่ฮอลันดา หลังจากที่มะกัสซาร์พ่ายแพ้ครั้งแรกต่อการรวมตัวกันของฮอลันดาและบูกิส พ่อค้าชาวอังกฤษที่นั่นเสนอให้ย้ายไปอยุธยาที่ซึ่งพวกโปรตุเกสและมุสลิมกำลังมุ่งหน้าไปกันแล้ว “เนื่องจากสงครามที่เพิ่งผ่านไป ในเขมรได้ย้ายการค้าออกไปจากภูเขาเถื่อนนี้แล้วก็ยกไปที่นั่น [สยาม] และพวกโปรตุเกสและมลายู [แห่งมะกัสซาร์] ผู้ร่ำรวยที่สุดตั้งใจจะให้มันเป็นสถานการค้าของพวกเขา” (อ้าง Boxer 1967: 28)

พอถึง ค.ศ. 1664 เมื่อ VOC ปิดล้อมราชธานีเพื่อบีบบังคับพระนารายณ์ให้ยกการผูกขาดการส่งออกหนึ่งกวางไปญี่ปุ่นของพระองค์ซึ่งทำกำไรงามให้ อันตรายอันอาจเกิดจากบริษัทยุโรปนั้นชัดเจน พระนารายณ์หันไปทั้งทางอังกฤษและฝรั่งเศสให้มาถ่วงน้ำหนักการกีดกันเรื่องการผูกขาดของฮอลันดา ราวๆ ค.ศ. 1680 ดูเหมือนกับว่าบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษอาจจะมาทำเช่นนั้นได้ โดยเฉพาะเมื่อชาวกรีกผู้มีความสามารถพิเศษ คอนสแตนส์ ฟอลคอน (ชื่อเดิม คอนสแตนติน ไฮราซี) อยู่ในความอุปการะของอังกฤษเข้ารับราชการในสยามและได้เลื่อนตำแหน่งอย่างรวดเร็ว แต่ปรากฏว่าพวกอังกฤษชอบหาเรื่องทะเลาะจนเหลือที่จะทน พ่อค้าสองคนที่ ฟอลคอนและชาวสยามไวใจ—แซมวอล ไวต์ (Samuel White) และ ริชาร์ด เบิร์นابی (Richard Burnaby)—ลาออกจากบริษัทอินเดียของอังกฤษและรู้สึกขมขื่นมากขึ้นกับตัวแทนที่เป็นเจ้าหน้าที่ของบริษัทในมัทราส ใน ค.ศ.1683 เบิร์นابی ได้รับแต่งตั้งเป็นข้าหลวงเมืองมะริด โดยมี ไวต์ เป็น ะหับันดาร์ (เจ้าท่า) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแผนของฟอลคอนที่จะจัดระบบการค้าของพระนารายณ์กับอินเดียโดยใช้ความชำนาญพิเศษของชาวยุโรป ใน ค.ศ.1687 ป้อมเซนต์ จอร์จ ที่มัทราส เกิดฉันทมิตรกับเพื่อนร่วมชาติสองคนผู้หลงผิดอย่างมหันตจนประกาศสงครามกับสยามและพยายามจะยึดมะริด แต่ก็ได้ล้มเลิกไป (Anderson 1890)

เหตุการณ์นี้ทำให้ฟอลคอนไม่มีทางเลือกมากนัก นอกจากพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ของฝรั่งเศส ผู้ที่เขาเสนอยกสงขลาให้ใน ค.ศ.1685 เพื่อแลกกับการช่วยต่อต้านฮอลันดาและอังกฤษ ใน ค.ศ.1687

กองเรือฝรั่งเศสซึ่งประกอบด้วยเรือรบหกลำเดินทางมาสยามเพื่อสนับสนุนสัมพันธไมตรีใหม่ โดยที่ชาวไทยไม่รู้เรื่อง ฝรั่งเศสตัดสินใจว่าต้องการบางกอก (ทางเข้าเมืองหลวงและแม่น้ำ) มากกว่าสงขลา พร้อมทั้งกองทหารมาประจำที่มะริด ตอนนี้อยากจะปกครองอังกฤษมาก และการแต่งงานกับหญิงญี่ปุ่นผู้เคร่งศาสนาิกายคาทอลิกได้ทำให้เขากลับคืนเข้าศาสนาจักร และโดยเฉพาะความหวังว่าบาทหลวงเยซูอิตจะทำให้พระนารายณ์เปลี่ยนศาสนาได้ในที่สุด เขาจึงได้โน้มน้าวให้พระองค์รับข้อเรียกร้องของฝรั่งเศสซึ่งไม่เป็นที่ยิน เมื่อมีทหารฝรั่งเศส 600 คนในประเทศและพลคอนดอนดูเหมือนว่าควบคุมนโยบายของพระนารายณ์ ความขุ่นเคืองชาวยุโรปก็ขึ้นถึงระดับอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน

ปฏิกริยาเกิดขึ้นในรูปรัฐประหารในเดือนเมษายน ค.ศ. 1688 ระหว่างที่พระนารายณ์ประชวรขั้นสุดท้าย เพราะพระองค์ไม่มีโอรส การสืบราชสมบัติจึงไม่ชัดเจน เจ้ากรมช้างหลวง ออกพระเพทราชาได้ใช้ประโยชน์จากความรู้สึกต่อต้านชาวต่างชาติของพระภิกษุสงฆ์ และสามัญชนชาวเมืองในการดำเนินงานของตน ในเดือนเมษายนเขายึดวังหลวงที่ลพบุรี (ละโว้) และสั่งฆ่าพลคอนและพระอนุชาของพระนารายณ์ (และอาจจะเป็นรัชทายาท) สององค์ เมื่อพระนารายณ์สวรรคตในเดือนกรกฎาคม พระเพทราชาขึ้นครองราชย์ กองทหารฝรั่งเศสถูกปิดล้อมทันทีและเมื่อถึงปลาย ค.ศ.1688 ก็ถูกบีบให้ออกไปด้วยความรู้สึกที่ไม่เต็มใจนัก จนเกิดการใช้ความรุนแรงกับชาวต่างชาติอีกรอบหนึ่งโดยเฉพาะนักสอนคริสต์ศาสนิกายคาทอลิก (de Bèze 1691; Le Blanc 1692; Turpin 1771; Pombejra 1993: 252)

การเปลี่ยนราชวงศ์เป็นการบ่งบอกถึงการถอยหลังของนโยบายต่างประเทศ สำหรับเวลาที่เหลืออยู่ของสมัยอยุธยา สยามเก็บตัวห่างจากการพัวพันกับชาวยุโรป กษัตริย์มิได้ตั้งใจที่จะแสวงหาการแยกอยู่โดดเดี่ยว ราชสำนักยังต้องการรายได้และสินค้าที่มาจากการค้าขายและยังคงใช้พวกมุสลิม อินเดีย และจีน (เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ) ดำเนินการค้า การค้าขายยังคงดำเนินต่อไป แต่ก็ลดลงในปริมาณโดยรวม และเปลี่ยนไปสู่รูปแบบเอเชียตะวันออกที่ต้องพึ่งพาการค้าสำเภาจีน

หลัง ค.ศ.1688 มีแต่ VOC เท่านั้นที่ยังคงอยู่จากกลุ่มผู้ค้าชาวยุโรปรายใหญ่ และร้องทุกข์อยู่ตลอดเวลาเกี่ยวกับความหวังทางการค้า และปิดสำนักงานชั่วคราวใน ค.ศ. 1705 และ 1741 (Pombejra 1993: 266) การค้าของมุสลิมอินเดียยังคงดำเนินไปตามทางลงที่เริ่มมาในทศวรรษ 1680 แม้แต่การค้าของสาขาจีนก็ทรุดลงอย่างหนักในรัชสมัยของพระเพทราชา (1688 – 1703) ก่อนที่จะเติบโตสูงขึ้นถึงระดับใหม่ ๆ ในศตวรรษที่ 18 ⁵ การค้าที่อาศัยเครื่องบรรณาการไปจีนหยุดพัก

⁵ สารสิน วีรผล (1977: 54 – 55) ได้แย้งว่าการขยายตัวอย่างรวดเร็วของการค้าสำเภาจีนชดเชยการลดลงในการค้ากับยุโรปและอินเดียหลัง ค.ศ. 1688 แต่ตัวเลขของเขาก็แสดงการลดลงอย่างสม่ำเสมอจากสำเภาจีน 14 – 15 ลำต่อปีใน ค.ศ. 1689 มาเหลือเพียง 1 ลำใน ค.ศ.1701 ก่อนการฟื้นตัวในศตวรรษที่ 18 รายงานของฮอลันดาลงรายการสำเภาไปเยือนอยุธยาประมาณ 10 ลำต่อปีใน ค.ศ.1658 และ 1659 (Coolhaas 1968: 193, 257)

ไปโดยสิ้นเชิงในรัชสมัยนี้ และการเดินเรือประเภทโตเซน (จีน) ด้วยสำเภาจีนระหว่างอยุธยาและ
นางะซะกิดลง อยุธยาได้กลายเป็นศูนย์ถ่ายสินค้าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่สำคัญสำหรับเรือ
โตเซน ตอนปลายรัชสมัยพระนารายณ์ ดังดูได้จากคู่แข่งคือเขมรและปัตตานี แต่ในทศวรรษ
1690 เรือโตเซนส่วนใหญ่ ทั้งอยุธยาเพื่อไปเขมรอีก (ดู ตาราง 10) การค้าของหลวงยังคงใช้คนจีน
ในการเดินทางไปตะวันออก และมุสลิมอินเดียไปยังตะวันตก แต่กษัตริย์และพระโอรสได้หาทางส่ง
เรือไปจีนได้เพียง 4 ลำ (รวมกับสองลำไปมะนิลา และหนึ่งลำไป ตังเกี๋ย) ในช่วง ค.ศ.1689 – 97 และ
หลังจากนั้นก็ไม่มีอีกเลย ในปีท้ายๆของสมัยพระเพทราชา เรือของพระองค์ 4 ลำ มุ่งดำเนินการด้าน
การทูตที่ปัตตานี (1702 และ 1703) และสุรัต (Pombejra 1993: 261 – 62)

ความเป็นจริงปรากฏว่าแม้การเดินเรือของจีนมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะเพิ่มขึ้น
โดยทั่วไปหลัง ค.ศ.1684 เมื่อคำสั่งห้ามการค้าโพ้นทะเลยกเลิกไป แต่ก็ไม่สามารถยับยั้งการยุบตัว
ของการค้าในรัชสมัยของพระเพทราชา ประเทศประสบความยุ่งยากจากสงคราม และ การกบฏใน
โคราช ปัตตานี และ ลิกอร์ ประมาณ ค.ศ.1700 นักสอนศาสนาชาวฝรั่งเศสได้บันทึกเรื่องการล่ม
สลายของการค้าไว้—“พ่อค้าตกอยู่ในสภาพทุกข์เข็ญอย่างใหญ่หลวง ชาวต่างชาติไม่มาอีกต่อไป ปี
นี้เราเห็นเรือสำเภาจีนเพียง 3 หรือ 4 ลำ มีสินค้าไม่มากนัก” (อ้าง Pombejra 1993) สิ่ง que แสดงให้
เห็นอย่างชัดเจนถึงการลดลงของการค้าต่างประเทศคือการขาดแคลนเงินอย่างรุนแรงตลอดรัชกาล
แม้ว่าการส่งออกข้าวในรัชสมัยพระเจ้าท้ายสระ (1709 – 33) จะยกการค้าสำเภาจีนขึ้นสูงถึงระดับ
ใหม่ อยุธยาขณะนั้นเป็นเมืองหน้าด่านของเครือข่ายการค้าของจีนมากกว่าศูนย์ถ่ายสินค้านานา
ชาติที่สำคัญ แม้แต่กับต้นเรือสำเภาจีนกับในรัชสมัยนี้เรื่องความยากจนที่เห็นอยู่ทั่วไปและ
การลดลงของการค้าในท่าเรือของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แผ่นดินใหญ่ (เรือจากสยามและเขมร ค.ศ.
1717 ในงานของ Ishii ที่กำลังตีพิมพ์)

การที่จะประเมินว่าการถดถอยนี้มีผลต่อการพัฒนาภายในอย่างไรนั้นเป็นเรื่องยากกว่า แต่
ที่น่าสนใจอย่างมากก็คือความคล้ายคลึงกันกับพม่าและเวียดนามเหนือ ในวิธีที่สยามสูญเสีย
ความสามารถควบคุมแรงงานระหว่างครึ่งแรกของศตวรรษที่ 18 ซึ่งนำไปสู่ความอ่อนแอ และการ
แตกแยกเป็นก๊กเป็นเหล่าที่ศูนย์กลาง (Rabibhadana 1969: 34 – 38; Wyatt 1982: 129 – 30)
สถาบันแห่งการรวมศูนย์ควบคุมที่สะสมมาในช่วงสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไม่แข็งแกร่งพอที่จะรอด
จากการสูญเสียรายได้จากภายนอก—ซึ่งแตกต่างจากญี่ปุ่นอย่างน่าสนใจเช่นกัน

ทางเลือกที่จะถอยจากการพึ่งพาการค้านานาชาติหรือวางใจในสำเภาจีนที่เป็นอันตราย
น้อยกว่า ไม่มีสำหรับรัฐในกลุ่มหมู่เกาะ รัฐเหล่านี้ส่วนใหญ่สร้างขึ้นมาจากการค้าและมีทรัพยากร

ประมาณ 20 ใน ค.ศ. 1695 และ อีก 10 ลำ ใน ค.ศ.1697 (Pombejra 1993: 263) สำหรับปีท้ายๆของสมัยพระ
นารายณ์ขาดข้อมูลที่แน่นอน แต่ตอนนั้นการค้าของจีนดูเหมือนว่าจะขึ้นถึงระดับสูงสุดของศตวรรษที่ 17

ทดแทนน้อยมากที่จะคงอยู่ได้โดยไม่มีการค้า เมื่อเสียการค้าทางไกลที่ทำกำไรมากที่สุดแก่ VOC ผลก็คือการกระจายอำนาจไปยังตระกูลต่างๆในท้องถิ่น

ในชวา อาณาจักรที่รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสุลต่านอากุลแตกแยกออกไปในปลายยุค
ทศวรรษของอามังกรัต ที่ 1 ใน ค.ศ.1677 การสู้รบมีอยู่ตลอดเวลาโดยที่ VOC แสดงบทบาทสำคัญ
จนกระทั่ง ค.ศ.1755 การแบ่งแยกชวาเป็นการถาวรก็ถูกกำหนดโดยสนธิสัญญาสันติภาพ
“ฮอลันดา” ในบาหลี อาณาจักรเดียวที่ชาวต่างชาติค้าขายด้วยในครั้งแรกของศตวรรษ มีราชธานี
อันน่าประทับใจที่ เกลเกล (Gelgel) ก็เริ่มแตกแยกประมาณ ค.ศ.1650 และเมื่อถึง ค.ศ.1700 มี
อาณาจักรที่แยกกันอย่างชัดเจน 8 อาณาจักร โดยมีการรับรองอาณาจักรหนึ่งในจำนวนนี้พอเป็นพิธี
ด้วยอาวุธทางศาสนา—เดวา อากุล (Creese 1991) ความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วไปในแนวที่จะ
กำหนดให้ เตร์นาเต มีอำนาจทางการเมืองเหนือมาลุกูใน ค.ศ.1580 – 1600 และมะกัสซาร์มีอำนาจ
เหนือซูลาเวซีได้ใน ค.ศ.1600 – 60 ก็ถูกพลิกกลับหลังจากที่ฮอลันดาเข้ามาครอบงำราชธานีเหล่านี้

เมืองท่าแม่น้ำอีกจำนวนมากมาเกิดขึ้นมาเป็นรัฐขนาดใหญ่พอประมาณด้วยรายได้จาก
การค้าในยุคการค้า โดยเฉพาะอาเจห์ ปาเล็มบัง จัมปี บันจาร์มาซิน บรูไน ยะโฮร์ ปัตตานี และ
มาเกียนาเนนาในช่วงศตวรรษที่ 17 รัฐเหล่านี้ส่วนใหญ่สูญเสียความสามารถที่จะทำให้ หมู่บ้านหลัง
เมืองท่ามีความกลัวเกรงและดึงดูดเรือมายังเมืองท่าใหญ่เพื่อผลิตผลของทั้งภูมิภาค ทุกแห่งยังคงอยู่
ต่อไปในฐานะอาณาจักรสุลต่านที่สำคัญ—รัศมีของความรุ่งเรืองในอดีตช่วยขัดเซยการขาดอำนาจ
ควบคุมทางการเมือง

ดูจะไม่ถูกต้องหากจะเรียกกระบวนการนี้ว่าเป็น “การทำให้เป็นระบบฟิวดัลอีกครั้งหนึ่ง”
หรือพิจารณาว่าเป็นการกลับไปสู่การเมืองที่มั่นคงแบบเก่า รัฐเหล่านี้ส่วนใหญ่มิได้มีอยู่ก่อน แต่ถือ
กำเนิดขึ้นมาหลังยุคการค้า ได้มีการสร้างเอกลักษณ์เป็นการถาวร แม้แต่ในบรรดาหัวหน้ากลุ่ม
ต่างๆที่เป็นองค์ประกอบในทางปฏิบัติก็ดำเนินการตามวิถีทางของตนจนถึง ค.ศ.1700 ส่วนใหญ่
เกิดขึ้นในช่วงสั้นๆที่รัฐท่าเรือเฟื่องฟู ชำราชากรที่ได้รับรางวัลจากการรับใช้รัฐที่รวมกันเป็นเอกภาพ
ในรูปของผลประโยชน์จากที่ดิน ได้ตั้งตนเป็นหัวหน้าที่สืบตำแหน่งตามสายโลหิต แต่ก็ยังคงให้
ความสำคัญกับการแต่งตั้งแต่แรกเริ่มโดยกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ ทุกคนพูดภาษาเดียวกันในความหมาย
ตามตัวอักษร และในเชิงอุปมา ทุกคนยอมรับว่าตนเป็นทายาทร่วมกันของชนบประเพณีที่ถูกต้องซึ่ง
ในโลกแห่งอุดมการณ์ควรจะรวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว

ในกลุ่มหมู่เกาะ รัฐที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดในการอ้างไว้ซึ่งความเป็นอิสระในการ
ดำเนินงานและสถานภาพของการเป็นท่าเรือนานาชาติที่สำคัญคืออาเจห์ ชะตากรรมของอาเจห์
เป็นอุทาหรณ์ แม้จะสุดโต่งไปบ้างเพราะว่าไม่เคยอาศัยระบบแม่น้ำสายเดียว ระบบการรวมศูนย์
อำนาจปกครองคงดำรงอยู่ระยะหนึ่งหลังการสิ้นพระชนม์ของอิสกันดาร์ มูดาผู้ก่อตั้งรัฐ ใน ค.ศ.1636
จนถึงช่วงที่พวกฮอลันดาปิดล้อมเมืองตัดกำลังอย่างต่อเนื่องในทศวรรษ 1650 อาเจห์ยังคงส่ง

พริกไทยจากฝั่งตะวันตกและดีบุกของเประไปยังเมืองหลวงได้ซึ่งเป็นการยืนยันตำแหน่งเมืองท่า
ชั้นหนึ่งบนฝั่งตะวันออกของอ่าวเบงกอล เมื่อสิ้นทศวรรษ VOC ได้เข้าควบคุมผลผลิตดีบุกของเประ
อย่างแท้จริง และใน ค.ศ.1663 ได้บังคับเอาท่าเรือมีนังกาเบาบนฝั่งทะเลตะวันตกซึ่งไม่พอใจการ
ควบคุมของอาจะห์มาโดยตลอด ดอบบิน (1983: 73 – 83) ได้ชี้ว่าแม่นายน้้ำซื้อขายชาวมินังกา
เบาไม่กี่คนที่ได้ผลประโยชน์ในตอนแรกโดยตัดสินใจร่วมชะตากรรมกับพวกฮอลันดา เมื่อถึงปลาย
ศตวรรษก็ถูกทำลายโดยการผูกขาดของ VOC และพวกมีนังกาเบาต้องกลับไปสู่เศรษฐกิจแบบพึ่งพา
ตัวเองมากขึ้น ในที่สุดเดลี รัฐเล็กๆในสุมาตราตะวันออกก็ถูกฮือต่อต้านการควบคุมของ อาจะห์ใน
ค.ศ.1668 (Coolhaas 1968: 665, 723)

รัชสมัยของราชินีอาจะห์องค์แรก ทัจ อัล-อาลัม (1641 – 75) มีความเด่นเรื่องความสงบและ
เจริญรุ่งเรืองในช่วงที่ยุ้งยากลำบาก แต่ก็ได้ทำให้การกระจายอำนาจที่เป็นลักษณะเด่นของช่วงสอง
ศตวรรษต่อมาเป็นที่ยอมรับกัน บรรดานักรบชั้นผู้นำ (อูลีบาลัง) ที่อิสกันดาร์ มูดาปูนาบำเหน็จรางวัล
โดยยกที่ดินให้เพื่อจะได้มาแทนอำนาจพวกขุนนางวาณิช ที่กลายเป็นสถาบัน นักรบเหล่านี้ได้กลาย
มาเป็น เทศาภิบาลท้องถิ่นในสมัยราชินี ทัจ อัล-อาลัม ตอนนี้พวกเขาเห็นคุณค่าของที่ดินดั้งเดิม
(ชารากาตา) ที่อิสกันดาร์ มูดาประทานให้ชั่วคราวว่าเป็นกฎบัตรแห่งสิทธิที่ตกทอดแก่ผู้สืบสายโลหิต
เมื่อราชินีต่อมาแต่ละองค์สิ้นพระชนม์ การรวมกันเป็นกลุ่มต่างๆของพวกนักรบก่อให้เกิดความ
สับสนวุ่นวายในเมืองหลวงเมื่อพยายามเสนอคนของตนขึ้นครองบัลลังก์ เพื่อต่อต้านพวกขุนนางใน
เมืองที่โอนเอียงไปทางราชินีอีกองค์หนึ่ง ในที่สุดความสำเร็จของคนพวกนี้ในการฟื้นฟูการปกครอง
โดยบุรุษใน ค.ศ. 1699 ไม่ได้ทำให้เกิดความมั่นคงมากขึ้น สงครามกลางเมืองครั้งใหญ่เรื่องการ
สืบราชสมบัติได้ทำให้เกิดการแตกแยกในทศวรรษ 1720 และเมื่อความสงบกลับคืนมาในทศวรรษ
1730 อำนาจของอูลีบาลังบางคน “ที่จะแต่งตั้งหรือถอดถอนสุลต่าน” ก็เป็นที่ยอมรับการเปลี่ยนจาก
“อัตตาธิป ไตยท่าเรือ” มาเป็นการกระจายอำนาจที่มีความคล้ายคลึงกับระบบฟิวดัลก็สำเร็จในเวลา
ไม่ถึงหนึ่งศตวรรษ การคลายอำนาจแสดงออกทางด้านวัฒนธรรมในการเฟื่องฟูอย่างฉับพลันของ
วรรณกรรมภาษาอาจะห์ (ต้นฉบับตัวเขียนเท่าที่หาได้อยู่ใน ค.ศ.1663 – 64) แต่ในยุคครึ่งเรื่องที่สุด
ทางการเมืองและวรรณกรรม อาจะห์จะแสดงออกเป็นภาษามลายูเท่านั้นซึ่งเป็นภาษาของการค้า
และของศาสนาอิสลาม (Ito and Reid 1985: 205 – 08)

รูปแบบนี้เกิดขึ้นแล้วซ้ำอีกในหลายรัฐ ไม่เพียงแต่ในกลุ่มหมู่เกาะ อาณาจักรล้านช้าง (ลาว)
สลายลงอย่างกระทันหันผิดปกติเมื่อกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ สุริยวงศา สวรรคตใน ค.ศ.1694 หลังจากการ
พิพาทอย่างรุนแรงเรื่องการสืบราชสมบัติ เมื่อถึง ค.ศ.1707 ราชอาณาจักรก็ถูกแบ่งเป็นการถาวร โดย
มีราชวงศ์ที่หลวงพระบาง ที่เวียงจันทน์ และ ที่จำปาศักดิ์ ความเป็นเอกภาพภายในของยะไข่ก็ยังคง
อยู่ต่อหลังการสูญเสียการค้าในทศวรรษ 1660 ได้ไม่นานนัก ตลอดช่วง ค.ศ.1684 – 1710 บัลลังก์
เป็นของเล่นของเหล่าทหารรักษาพระองค์ผู้เป็นนักแม่นธนูมุสลิมต่างชาติ และไม่เคยได้มีเอกภาพ

กลับคืนมาก่อนที่ถูกพม่าพิชิตใน ค.ศ.1785 ประวัติศาสตร์ของเขมรก่อน ค.ศ.1660 ก็เป็นเรื่องที่เจ็บปวด และยิ่งเจ็บปวดขึ้นอีกเมื่อเมืองท่าแม่น้ำเสียมลงจนไม่มีความสำคัญ การแตกแยกภายในเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ การแทรกแซงของสยามและเวียดนามที่ตามมาทำให้ประเทศนี้ต้องยอมแพ้อย่างราบคาบ

การบรรยายภาพการเปลี่ยนแปลงนี้ในแง่ลบดูจะง่ายเกินไป เหมือนกับว่าระบบการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจที่แข็งแกร่งโดยมีประมุขที่ร่ำรวยเป็นแกนหลักของความผาสุกเพียงอย่างเดียว เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว ศตวรรษที่ 18 สงบมากกว่าศตวรรษที่ 17 ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และการจากไปของประมุขที่มีอำนาจเด็ดขาดไม่ได้ทำให้คนทั่วไปเกิดความเสียหาย ยุคการค้าทำให้เกิดสิ่งใหม่ๆ และการหยิบบ่มทางวัฒนธรรมอย่างมาก แต่ช่วงที่ปฏิกริยากับโลกภายนอกที่ตามมานั้นไม่ลึกซึ้งเท่า มีความพิเศษที่ศิลปะและวรรณกรรมอันยอดเยี่ยมของสยาม พม่า เวียดนาม และชาวประเด็นสำคัญก็คือมีการเปลี่ยนทิศทางในศตวรรษที่ 17 ซึ่งไม่ได้เปลี่ยนกลับจนกระทั่งศตวรรษที่ 20

การค้าขายของจีนและการแยกตัวทางเชื้อชาติ

ชาวจีนอยู่ในเอเชียเหมือนชาวยิวในยุโรป กระจายไปทุกหนแห่งที่จะทำได้ . . . ชาวจีนมักจะกล่าวอยู่เป็นประจำในรูปของภาษิตว่า ชาตินี้ๆทุกชาติตาบอดในเรื่องการค้า มีพวกฮอลันดาเท่านั้นที่มีตาข้างเดียว ส่วนพวกเรามีสองตา

—Savory 1723 I: 1174

การค้าทางไกลในเอเชียเพียงภาคเดียวที่ชาวยุโรปไม่สามารถเข้าไปจัดตั้งได้ก็คือการค้ากับจีน นอกจากที่มาเก๊าขึ้นปกครองของโปรตุเกส เมืองนี้มีบทบาทน้อยเกือบทุกสมัย ชาวยุโรปถูกปฏิเสธเด็ดขาดไม่ให้เข้าไปยังราชอาณาจักรกลาง (หมายถึงจีน) แม้แต่กวางตุ้งซึ่งในที่สุดก็เปิดรับชาวตะวันตกเมื่อ ค.ศ. 1684 อัตราภาษีศุลกากรที่เลือกปฏิบัติต่อเรือติดใบแบบยุโรปทำให้เป็นที่แน่นอนว่าสำเภากิจจีนยังคงดำเนินการขนส่งสินค้าของจีนส่วนใหญ่ไปได้อีกหนึ่งศตวรรษ นอกจากนี้การที่ญี่ปุ่นปิดประเทศยดเว้นเรือของฮอลันดาและจีนใน ค.ศ.1635 การค้าสำเภาก็ได้เปรียบมากในการเข้าถึงสินค้าแร่ต่างๆของญี่ปุ่น เพราะเหตุเหล่านี้การค้าของจีนจึงไม่ค่อยถูกระทบหนัก จากการแข่งขันของยุโรป หลังภาวะเศรษฐกิจตกต่ำเมื่อกลางศตวรรษอันเป็นผลมาจากการล่มสลายของราชวงศ์หมิง และการต่อสู้อันยาวนานของราชวงศ์แมนจูใหม่ที่จะควบคุมการค้าของจีนตามมณฑลริมทะเลทางใต้ที่ไปยังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เริ่มเพิ่มขึ้นในทศวรรษ 1680 ประมาณระยะเดียวกันนี้ชาวยุโรปและเอเชียตะวันตกเกือบถูกบีบออกไปจากการค้าของอยุธยา เขมร และรัฐเวียดนามทั้งสอง

ในต้นทศวรรษ 1600 จีนเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุดในบรรดาพ่อค้าต่างชาติในรัฐเวียดนาม ฟิลิปปีนส์ ปัตตานี และบันเติน ในอยุธยาอาจมีคนจีนเป็นจำนวนมาก แต่มั้งคั้งน้อยกว่าพวกมุสลิม อินเดียเมื่อตอนต้นศตวรรษ และเมื่อถึงตอนปลาย คนจีนก็ได้กลายเป็นพวกที่สำคัญที่สุด ประเมิน การของศตวรรษที่ 17 ระบุจำนวนชายจีนผู้ใหญ่ในอยุธยา และบันเติน ว่าประมาณ 3000 คน ใน มะนิลาจำนวนขึ้นๆลงๆ ตามนโยบายของทางการ แต่ขึ้นถึง 23,000 คนใน ค.ศ. 1603 เมื่อชาวจีน ส่วนใหญ่เสียชีวิตระหว่างการสังหารหมู่ที่น่าสยดสยองที่มะนิลา ใน ฮอยอัน เมืองท่าของโคชินจีน มี คนจีนประมาณ 5000 คนในทศวรรษ 1640 และมากกว่านั้นตอนปลายศตวรรษ (Fransisco 1642: 122; Chen 1974: 16 – 17)

ขณะที่ศตวรรษที่ 17 คืบหน้าไป ชาวจีนที่คงอยู่ที่เมืองท่าของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แทรก ซึมลึกเข้าไปเรื่อยๆในดินแดนหลังศูนย์ค้าขายใหญ่ ในบันเตินประมาณ ค.ศ.1600 ชาวจีนได้เริ่ม กว้านซื้อพริกไทยในพื้นที่ตอนใต้ที่ลึกเข้าไปห่างจากฝั่งทะเลหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อเอาไปขายต่อไม่แต่ กับชาวจีนแต่กับใครก็ได้ที่จ่ายราคาดี (Scott 1606: 136; Meilink-Roelofs 1969: 246 – 47; รูปที่ 42) ในทศวรรษ 1620 เรือแบบเดียวกันเกิดในจัมบี และปาเล็มบัง ชาวจีนซึ่งตามปรกติจะมีภรรยา ชาวสุมาตราช่วยในตลาด นำเอาผ้าเข้ามาซื้อลึกเข้าไปในท้องที่ห่างจากทะเลเพื่อแลกพริกไทยกับผู้ปลูก พอถึง ค.ศ.1636 พ่อค้าชาวฮอลันดาคิดว่าชาวมินังกาเบาคงจะไม่นำพริกไทยของตนมาที่ตลาดจัมบี อีกเลย เพราะ “ตอนนี้เคยตัวมากที่ให้คนจีนนำสินค้ามาให้” (Brouwer 1636: 541; cf. Andaya 1989: 36 – 37) พอถึง ค.ศ.1700 คนจีนได้เข้ามาตั้งบ้านเรือนในเมืองที่จัดตลาดนัดทั่วฟิลิปปินส์ (de la Costa 1965: 74 – 75) ในซัมบ็อก ตลาดน้ำ ที่เขมรตอนเหนือ (ใกล้ Kratie ในปัจจุบัน) ใน ค.ศ. 1641 วุสทอฟฟ์ (1642: 157) พบว่าประชากร

มีเขมรน้อยกว่าจีนผู้คุมการค้าส่วนใหญ่ในชนบทรอบๆ เช่นหนังกวางซึ่งรวมประมาณ 20,000 ขึ้นต่อปี . . . ชาวจีน จะเดินทางด้วยเกวียนและเรือไปกว้านซื้อโดยเที่ยวตามหา เพราะเขามาขายที่ตลาดน้อยมาก . . . [พวกเขาซื้อ] ทอง นอแรด และงาช้าง โดยแลกกับเกลือ เครื่องถ้วยชาม เหล็ก และ ฆ้องสำริดขนาดเล็ก . . . คนพวกนี้ต้องจ่ายสูงมาก สำหรับการทำการไร่ร้อยละ 9 หรือ 10 ด้วยการเจ็บป่วยร้ายแรงและสภาพที่ดูเหมือนผีเพราะพื้นที่ไม่ถูกสุขลักษณะ และน้ำไม่ดี

เมื่อแรกชาวยุโรปไม่พอใจข้อได้เปรียบจากการแข่งขันที่เครือข่ายเช่นนี้ให้แก่คนจีนในฐานะผู้ซื้อสินค้า ส่งออก แต่พอถึงทศวรรษที่สามของศตวรรษ พวกฮอลันดาและอังกฤษก็ได้เริ่มสร้างภาวะอยู่ร่วมกัน กับชาวจีนที่มีภูมิลาเนาในท้องถิ่น สามารถทำการค้าทางไกลปริมาณมากๆโดยการสะสมสินค้า พื้นเมืองเพื่อแลกเปลี่ยนกับผ้า แม้แต่เครือข่ายการเดินทางท้องถิ่นที่บริการเมืองในปกครองของยุโรป ก็อยู่ในความครอบงำของคนจีนมากขึ้นเรื่อยๆ เรือเล็กนับร้อยที่บรรทุกเกลือจากชาวตะวันออกไปยัง มะละกาของฮอลันดา ร้อยละ 40 เป็นของคนจีน และร้อยละ 46 เป็นของคนอินโดนีเซียใน ค.ศ.

รูปที่ 42 รูปพ่อค้าจีนในบันไดตามความคิดของช่าง แกะสลักชาวฮอลันดา ค.ศ. 1596 พ่อค้าคนสำคัญ อยู่ซ้ายมือ ภรรยาชาวชวาของเขาอยู่ตรงกลาง และขวามือคือพ่อค้าที่ซื้อพริกไทยจากชาวไร่อ้อยลึกเข้าไป ชาวจีนเหล่านี้ขมวดผมไว้กลางศีรษะแบบหมิง ไม่ได้ไว้เปียตามรูป 43 ที่ราชวงศ์แมนจูกำหนดใน ค.ศ. 1644

1699 – 1700 สามสิบหกปีต่อมาสัดส่วนนี้เปลี่ยนเป็นร้อยละ 53 และร้อยละ 28 (Knaap and Nagtegal 1991: 140)

ในเมืองต่างๆ ชาวจีนที่เข้ามาพำนักอาศัยจะเป็นช่างฝีมือที่ได้รับการยกย่องสูงมาก ตอนปลายศตวรรษที่ 17 เมื่อได้รับอนุญาตให้ทำการค้าในอาเจะห์ แคมปีเยร์ (1699: 94 – 95) ได้บรรยายถึง “ช่างเครื่อง ช่างไม้ ช่างทำเครื่องเรือน ช่างทาสี ฯลฯ” ผู้มากับเรือของจีนและเปลี่ยนย่านคนจีนให้เป็นใจกลางเมืองที่พลุกพล่านมากในช่วงสองสามเดือนที่คนพวกนี้มาอยู่ คนจีนที่มาภูมิภาคนี้ก็ยังมาเป็นคนทำเหมืองและถลุงแร่เงินในพม่าตอนเหนือ และทองแดงในเวียตนามเหนือด้วย ในศตวรรษที่ 18 คนพวกนี้เริ่มครอบงำการทำเหมืองดีบุกและเหมืองทองในโลกมลายู งานที่ก่อนหน้านี้สงวนไว้ในวงของคนท้องถิ่น

การเข้ามาของแรงงานฝีมือและการทำงานอย่างขยันขันแข็งเป็นการกระตุ้นหรือบีบคั้นเศรษฐกิจของพื้นเมืองหรือไม่ คำถามนี้ไม่สามารถตอบอย่างชัดเจนสำหรับชาวจีนได้มากไปกว่าสำหรับชาวยุโรป คำตอบขึ้นอยู่กับระดับของการผสมกลมกลืนหรือสิ่งที่กีดขวางการนี้ ตามที่ได้ชี้ให้เห็นจากตัวอย่างของสำเนาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (บทที่ 1) และการยืมทางด้านการค้าและวิทยาการต่างๆ มากมายในศตวรรษที่ 15 และ 16 วัฒนธรรมเมืองและการค้าได้ประโยชน์อย่างใหญ่หลวงจากการได้พบปะกับชาวจีนอพยพ ตราบเท่าที่คนจีนแต่งงานเข้าไปในสังคมท้องถิ่นและยอมรับบรรทัดฐานทาง

ศาสนาและสังคมของสังคมนั้น พวกเขาได้ช่วยสร้างวัฒนธรรมเมืองและการค้าที่แข็งแกร่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่แนวโน้มนี้ลดลงอย่างน่าสังเกตในปลายศตวรรษที่ 17

การย้ายไปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของพ่อค้าและช่างฝีมือชาวจีนคือคักเป็นพิเศษใน ศตวรรษท้ายๆของศตวรรษที่ 17 การเดินทางไปได้ง่ายขึ้นเพราะการค้ากับต่างประเทศทำได้ถูกต้อง ตามกฎหมายใน ค.ศ.1684 แต่หลายคนก็จากไปเพราะได้สนับสนุน เจิ้งเจินกง (Koxinga) ในการต่อต้านรัฐบาลแมนจู คนผู้นี้มีฐานต่อสู้นอกประเทศเป็นเวลายาวนาน และไม่ยอมรับการพ่ายแพ้ การอพยพของชาวจีนที่เกิดขึ้นเป็นพักๆก่อนหน้านี้ เช่นที่เป็นผลมาจากการเดินทางสำรวจทางการค้าของรัฐในสมัยของจักรพรรดิ หย่งเล่อ (1402 – 24) ถูกตัดขาดจากรากเหง้าจีนและผสมกลมกลืนไปกับอภิชนในวงการค้าของเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภายในหนึ่งหรือสองชั่วคน แต่มีเหตุผลใหม่ๆที่เหตุใดปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงไม่เกิดในโอกาสนี้ ประการแรกการผ่อนปรนของราชวงศ์ชิง ในเรื่องประกาศห้ามการค้าโพ้นทะเลหมายความว่าตอนนี้อาจกลับไปจีนได้ อย่างน้อยก็ในทาง ทฤษฎี ขณะที่การติดต่อกับผู้อพยพใหม่ๆเป็นไปอย่างต่อเนื่องไม่มากนักน้อย ประการที่สอง ผู้สนับสนุน เจิ้งเจินกง ที่จงรักภักดีต่อราชวงศ์ หมิง เห็นว่าจุดยืนของตนนั้นให้ความชอบธรรมเป็น ครั้งแรกแก่ความเป็นจีนนอกประเทศจีน ประการสุดท้ายท่าเรือที่อยู่ในปกครองของชาวยุโรปสร้าง สภาวะที่ขัดขวางการผสมกลมกลืนกัน

เหตุผลสองประการแรกใช้ได้กับคาบสมุทรอินโดจีน และบอร์เนียวตะวันตกโดยเฉพาะที่ซึ่งมี การตั้งรัฐการค้าโดยชาวจีนต่อเนื่องกัน ใน ค.ศ.1679 ที่เมืองท่าฮอยอัน ในโคชินจีน เรือสำเภา ประมาณ 70 ลำและทหาร 3000 คนจากกองทัพที่พ่ายแพ้ของเจิ้ง ที่ได้ตัดสินใจจะรับราชการกับ ราชวงศ์เหิงย่น ผู้ครองเวียดนามใต้แทนที่จะรับใช้แมนจู กษัตริย์เหิงย่นส่งพวกเขาไปอยู่ที่บริเวณ สามเหลี่ยมดินดอนแม่โขงซึ่งเพิ่งจะแย่งชิงได้มาจากเขมร คนพวกนี้ได้มาตั้งถิ่นฐานในบริเวณไซ่ง่อน และไม-โท (My-Tho) และเปลี่ยนพื้นที่มาเป็นตลาดคักคัก มีพวกมลายู เขมร และยุโรป รวมทั้ง เวียดนามมาเยือนเป็นประจำ จริงๆแล้วพื้นที่เหล่านี้เป็นมณฑลอิสระ ซึ่งยังมิได้รวมเข้าไปในการ บริหารของราชวงศ์เหิงย่น จนกระทั่ง ค.ศ.1732 (Chen 1979: 1535 – 37; Le 1971: 267)

ไกลออกไปทางตะวันตกของฝั่งทะเลเขมร บทบาทในทำนองเดียวกันนี้แสดงโดย หมักกู (Mac Cuu) ผู้นี้จากกวางตุ้ง บ้านเกิดของเขา ใน ค.ศ.1671 ไปรับราชการเป็นเจ้าหน้าที่การค้าที่ ราชสำนัก พนมเปญ ประมาณ ค.ศ.1700 เขาได้ผูกขาดรายได้จากการพนันที่ ฮาเตียน (Ha Tien) เมืองท่า ซึ่งตอนนั้นมีลักษณะเป็นชายแดนมีโจรสลัดอยู่บ้าง หมักกู ประสบความสำเร็จ ดึงดูดชาว กวางตุ้งอื่นๆ รวมทั้งชาวเวียดนามและเขมรที่หลบหนีเรื่องยุ่งยากของราชวงศ์ และสร้างรัฐเล็กๆซึ่ง รวมเมืองท่าที่เรียงรายตามชายฝั่งตะวันออกของอ่าวสยาม ใน ค.ศ.1708 หมักกู ย้ายมาสวมักัด ต่อโคชินจีนที่มีอำนาจขึ้นมา แต่ก็ยังคงรักษากองทหารและโครงสร้างการปกครองของเขาเอาไว้ จนกระทั่งเสียชีวิตไปใน ค.ศ.1735 หมักเตียนตู (Mac Thien-tu) บุตรชายลูกครึ่งจีน-เวียดนามของ

เขาก็รักษาขนบประเพณีต่อไป ทำเหรียญกษาปณ์ สร้างป้อมปราการ ทำแผนผังตลาด และแม้แต่ดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างอิสระที่มักจะต่อต้านสยามและเข้าแทรกแซงในเขมรอยู่บ่อยครั้ง ในเมืองหลวง เขายื่นกรานที่จะให้ข้าราชการของเขาสวมเสื้อผ้าแบบหมิง สร้างอาคารแบบจีน และจัดตั้งวัดและโรงเรียนในลัทธิขงจื๊อ ชัยชนะของกบฏเต๋ยเจิน เท่านั้นที่สามารถขับไล่เขาออกจากเมืองฮาเตียน หรือบันทายมาศได้ (Chen 1979: 1537 – 43)

ที่กลุ่มหมู่เกาะชาวโปรตุเกสในทศวรรษ 1510 ได้พบอภิสิทธิ์ชนชาวชวาและมลายูตามชายฝั่งที่นิยมการค้า คนพวกนี้มีสายเลือดจีนที่เกิดจากการอพยพเข้ามาในศตวรรษก่อนหน้านั้น แต่พวกเขาไม่ได้เห็นกลุ่มชาวจีนซึ่งเข้ามาพำนักอาศัยที่แตกต่างอย่างชัดเจนทางด้านวัฒนธรรม ตรงกันข้าม ชาวฮอลันดาและอังกฤษประมาณ ค.ศ.1600 พบนิคมชาวจีนขนาดใหญ่ในบันเต็น นอกเหนือจากกลุ่มเล็กๆในที่อื่นๆ ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากที่ราชวงศ์หมิงเริ่มออกใบอนุญาตให้เดินทางไปไต้หวัน ค.ศ.1567 ที่บันเต็นมีคนจีนประมาณสามพันคนในย่านที่แยกต่างหากนอกกำแพงเมืองไปทางทิศตะวันตก อยู่บ้านที่สร้างด้วยอิฐแตกต่างไปจากบ้านแบบชวา มีวัดของตนเอง ธรรมเนียมเรื่องงานศพ ภาษาและการเขียน คณะเจ้าและผู้แสดงแบบอื่นๆ พวกเขาสวมเสื้อผ้าที่แตกต่างอย่างชัดเจน ไว้ผมยาวและขมวดไว้บนศีรษะ เล่ากันว่าคนพวกนี้ส่งกำไรส่วนใหญ่กลับไปจีน มีความตึงเครียดทางสังคมอย่างมากระหว่างคนจีนกับประชากรท้องถิ่น (Lodewycksz 1598: 124 – 25; Scott 1606: 174 – 76) แม้ว่าพวกคนจีนจะหานางบำเรอหรือภรรยาชั่วคราวจากประชากรอินโดนีเซีย แต่ก็คาดหวังว่าในที่สุดก็จะทิ้งไปและกลับบ้าน แต่ก็มียุโรปหลายคนรับศาสนาอิสลาม แต่คราวนี้เป็นก้าวโดยเจตนาออกจากวัฒนธรรมหนึ่งรวมทั้งความจงรักภักดีไปยังอีกวัฒนธรรมหนึ่ง เช่นที่ สก็อตต์ (1606: 174) กล่าวไว้ ชาวจีนไม่เคยเย่อหยิ่งเกินกว่าจะรับงานที่ได้ผลกำไรเลย “นอกจากว่าจะกลายเป็นชาวชวา (อย่างทีหลายคนเป็นเมื่อกระทำการฆาตกรรมหรือความชั่วช้าอย่างอื่น)” พวกเขาจะตัดผม เปลี่ยนการแต่งกาย และกลายเป็นคนที่หึงหวะใส่พอๆกับชาวชวาและลี้ภัยความคิดที่จะกลับไปเมืองจีน

การแยกตัวออกเป็นเรื่องที่ชาวฮอลันดาสนับสนุนในปัตตาเวียและเมืองบริวาร เช่นที่เห็นได้ในขอบเขตที่เล็กกว่าแต่ก็ยังคงชัดเจน โดยชาวสเปนในมะนิลา ชาวฮอลันดาเทิดทูนความแตกต่างทางเชื้อชาติสำหรับแต่ละกลุ่ม โดยการมีย่านที่อยู่ เครื่องแต่งกาย โครงสร้างด้านการปกครอง และศาสนาแตกต่างออกไปเช่นที่ ฮอดเลย์ (1988) ได้ชี้ว่า ในกรณีของ จีเรบน เป็นเรื่องยากที่จะยังคงฝักใฝ่ในสองวัฒนธรรมอยู่เมื่อพวกฮอลันดาเป็นเบี้ยบน กลุ่มเปอรานากัน ซึ่งได้แก่ชาวจีนมุสลิมที่ปรับตัวผสมกลมกลืนก็ได้หายไป ผู้ที่ต้องการจะดำเนินงานด้านการค้าจะต้องเรียกตนเองว่าชาวจีน ส่วนผู้ที่จะมีตำแหน่งในราชการต้องเรียกตนเองว่าชาวชวา

พวกสเปนคาดหวังให้ชาวจีนระดับผู้นำในฟิลิปปินส์เปลี่ยนมาเป็นคริสต์ศาสนิกชนและรับการแต่งกายของสเปน (รูปที่ 43) แต่ก็สะดอกสำหรับพวกตนอีกเหมือนกันที่จะให้คนจีนยังมีความ

แตกต่างกันอยู่ มีประโยชน์ในฐานะคนกลางและไม่มีทางเป็นไปได้ที่จะเข้าไปร่วมกันทำการต่อต้านชาวยุโรปที่มีจำนวนน้อยมาก การเข้ามาของชาวตะวันตกกระตุ้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และคนภายนอกให้เป็นในแนวทวิภาค ซึ่งกิจกรรมเศรษฐกิจของชาวยุโรปและจีนหันเหไปจากของชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การร้องทุกข์ของชาวยุโรปแรกสุดมาจากซานเมืองมะนิลาที่ว่า “ความเกียจคร้าน” และการพึ่งพาอาศัยผู้อื่นของชาวฟิลิปปินส์และสเปนเป็นเพราะความขยันของคนจีน (de Rojas 1586: 270; Morga 1609: 225)

ทั้งมะนิลาและ ปัตตาเวีย พึ่งพาพ่อค้าจีนสำหรับการนำเข้าสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภค และยังอาศัยชาวจีนพื้นเมืองในฐานะช่างฝีมือ กรรมกร คนปลูกผักขายที่ตลาด คนทำขนมปัง และบทบาทอื่นๆที่ทำให้เกิดผลผลิต ในปัตตาเวีย ชาวจีนได้รับอนุญาตให้ตั้งถิ่นฐานภายในกำแพงเมืองมีจำนวนร้อยละ 39 ของพลเมืองใน ค.ศ. 1699 ที่มะนิลาพวกคนจีนต้องรวมกันอยู่ที่ ปาร์ยัน นอกกำแพง พวกฮอลันดา และแม้แต่พวกสเปน ผู้เคยมีประสบการณ์ในการโจมตีของจีนมีความรู้สึกสองจิตสองใจอย่างยิ่งเรื่องการพึ่งพาความขยันขันแข็งของคนจีนผู้บุกเบิกนิคม ความตึงเครียดที่ น่ากลัวมากเกิดขึ้นในการกวาดล้างกลุ่มคนจีนในเมืองทั้งสอง (หกกุ่มในมะนิลา หนึ่งกลุ่มใน ปัตตาเวียใน ค.ศ. 1740) แต่ตามที่ มอร์กา (1609: 225) ได้บันทึกไว้หลังการกวาดล้างในมะนิลา “เมืองตกอยู่ในภาวะยากลำบาก เพราะเมื่อไม่มีพวกซังเลเย [คนจีน] ก็ไม่มีอาหารกินและไม่มีรองเท้าใส่” ชาวยุโรปรู้ว่าพวกเขาไม่สามารถสร้างเมือง ดำเนินการค้าขาย หรือหาของกินของใช้ประจำวันได้หากไม่มีชาวจีน ข้อดีของชาวจีนนั้นไม่เพียงแต่ขยันขันแข็งเท่านั้น แต่ยังรักสงบด้วย ชาวยุโรปเหนือเปรียบเทียบความนอบน้อมของคนจีนต่อขุนนางผู้ไว้ตัวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับการแสดงออกของชาวยิวในยุโรป—“เหมือนพวกยิว [คนจีน] ดำรงชีวิตหมอบก้มหัวให้คนเหล่านี้ แต่ฉกทรัพย์สินของพวกเขาส่งไปเมืองจีน” (Scott 1606: 174; cf. Pyrard 1619 II: 163)

สำหรับชาวจีนแล้ว เมืองท่าที่ควบคุมโดยชาวยุโรปมีความน่าสนใจอยู่สองประการ กล่าวคือ เมืองเหล่านี้เป็นศูนย์ค้าขายนานาชาติใหม่ที่สะดวก โดยเฉพาะเป็นแหล่งของเงินจากอเมริกาและญี่ปุ่นซึ่งเป็นที่ต้องการอย่างมากในจีน และยังมีสภาพแวดล้อมที่เทียบแล้วมันคง เป็นที่ซึ่งคนจีนสามารถจะกลายเป็นคนร่ำรวยและถึงขนาดมีอิทธิพลได้โดยไม่ต้องเสียความเป็นจีน ปัตตาเวียมะนิลา และเมืองบรีวาร (มะละกาของฮอลันดา มะกัสซาร์ และ เซมารัง อีโล-อีโล ของสเปน และซัมโบอันกา) ได้กลายเป็นศูนย์ของเครือข่ายการค้าของจีน ซึ่งสนับสนุนแม้แต่ชาวจีนที่อยู่ในรัฐที่ปกครองโดยชาวเอเชียให้รักษาเอกลักษณ์ของจีนไว้

การรวมตัวของชาวจีนในจุดสำคัญๆภายใต้การควบคุมของท้องถิ่น ในอยุธยา และ ฮอยอัน มีขนาดใหญ่พอที่จะคงความแตกต่างทางวัฒนธรรมไว้ได้ แต่บรรดาหัวหน้าก็ตระหนักว่าต้องปรับตัวเป็นไทยหรือเวียดนามในระดับหนึ่ง และเข้ารับราชการเป็นเจ้าหน้าที่ในราชสำนักเพื่อปกป้องและพัฒนาผลประโยชน์ของตน ดังนั้นการโยกความมีเชื้อสายจีนกับการค้าและเอเชีย

ตะวันออกเฉียงใต้กับการดำรงตำแหน่งของทางการจึงไม่เคยชัดเจนเลยภายใต้การปกครองของ
ท้องถิ่น

รูปที่ 43 ชาวจีนกลุ่มต่างๆในฟิลิปปินส์ จากซ้าย: คนจีนที่นับถือคริสต์ศาสนา ผู้ได้รับเครื่องแต่งกาย
สเปนและตัดเปีย บุคคลสำคัญจีน “ผู้ไม่มีศาสนา” ชาวประมง และ กุลี ถือไม้คาน

แต่ก็เริ่มเกิดขึ้นอย่างช้าๆ

ขั้นตอนสำคัญที่ก้าวไปสู่การแยกหน้าที่ย่างชัดเจนตามเชื้อชาติคือการเสนอใช้ระบบการ
มอบการเก็บรายได้ของรัฐให้แก่ผู้ผูกขาดภาษีชาวจีน จนกระทั่งกลางศตวรรษรัฐเอเซียตะวันออก
เฉียงใต้ได้มอบพื้นที่ต่างๆให้แก่ขุนนางที่รับผิดชอบทางด้านเศรษฐกิจ รวมทั้งชาวต่างชาติหลายคน
แต่คาดหวังว่ารายได้จากพื้นที่เหล่านี้จะเข้ามาที่กษัตริย์—หักเปอร์เซ็นต์ และของขวัญกับประโยชน์
พิเศษต่างๆ แต่ตรงกันข้าม ผู้ผูกขาดภาษีจะเก็บอากรท่าเรือ ภาษีตลาด หรือเกลือ ผืน และรายได้
การพนันหลังจากจ่ายเงินตามจำนวนที่กำหนดไว้แก่ประมุขของรัฐล่วงหน้า วิธีการนี้มีประสิทธิภาพ
พอสมควรสำหรับประมุขที่จะดึงเอารายได้มาก่อนจากธุรกิจของชาวจีนโดยไม่ต้องเอาตัวเองไปยุ่ง
เกี่ยวกับความลึกซึ้งของการค้า แต่เนื่องด้วยระบบให้อำนาจอย่างมหาศาลด้านเศรษฐกิจแก่ผู้
ผูกขาดภาษีชาวจีน พ่อค้าท้องถิ่นมักจะหมดความสำคัญลงไป

ชาวฮอลันดาได้พัฒนาระบบผูกขาดการเก็บรายได้ที่มีประสิทธิภาพที่สุดระบบหนึ่งในยุโรป
ซึ่งจำกัดวงการทุจริตโดยจัดประมูลการผูกขาดให้แก่ผู้เสนอราคาสูงสุดทุกปี ได้มีการนำระบบนี้มาใช้
ในเอเซียตะวันออกเฉียงใต้ และชาวจีนในท้องถิ่นที่ดูเหมือนจะชื่นชอบโอกาสซึ่งระบบหยิบยื่นให้ที่จะ

บริหารกิจการด้านเศรษฐกิจของตนในราคาตายตัว ภายในสองทศวรรษแรกที่ปัตตาเวียกลายเป็นเมืองฮอลันดา ได้มีการพัฒนาระบบโดยที่สิทธิการผูกขาดการดำเนินกิจการ ค่าผ่านทาง ตลาด โกดังสินค้า โรงบ่อน โรงละคร ร้านขายเล่า และบริการอื่นๆของเมืองที่ให้ผลกำไรอีกมากมาย จะประมูลกันทุกปีโดยชาวจีนระดับผู้นำ วิธีการนี้ทำเงิน 59,000 กิลเดอร์ ให้ ปัตตาเวีย ใน ค.ศ.1639 และ 211,000 กิลเดอร์ ภายใน ค.ศ.1656 (Coolhaas 1964: 5 – 6, 60 – 61) เมื่อพวกฮอลันดาขยายอำนาจไปถึงเมืองท่าอื่นๆในกลุ่มหมู่เกาะ ระบบนี้ก็ตามไปด้วย

ความสัมพันธ์ทางการเงินระหว่างอำนาจทางการเมืองและธุรกิจของชาวจีนในรูปแบบนี้ได้ให้ประโยชน์อย่างมากแก่ประมุขของท้องถิ่นที่กลไกในการบริหารมีประสิทธิภาพน้อยกว่าของ VOC เสียอีกในการเก็บภาษีเช่นนี้โดยตรง ในชาวจุติกฤตคือตอนเริ่มรัชสมัยของอาณาจักรที่ 2 ใน ค.ศ. 1677 – 78 เมื่อประมุขของคัมภีร์ VOC อย่างเต็มที่ที่จะเอาราชอาณาจักรคืนมา และจำนองเมืองท่าของพระองค์กับบริษัทเพื่อจ่ายเป็นค่าช่วยเหลือ ตั้งแต่นั้นมารายได้ของเมืองเหล่านี้ก็ให้ชาวจีนผูกขาดไปหมดในแบบของฮอลันดา (Carey 1984: 24 – 25; Nagtegaal 1988: 84 – 85) การผูกขาดการเก็บภาษีน่าสนใจมากสำหรับประมุขของชาวผู้ยากจนลง มีการนำไปใช้กับท้องที่ห่างไกลทะเล ใน ค.ศ. 1700 มีการจัดตั้งด่านเก็บค่าผ่านทางและให้ชาวจีนผูกขาดถือว่าเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะหารายได้ (de Haan 1912 III: 182)

พ่อค้าชาวจีนเองคงจะได้นำระบบนี้ไปยังรัฐอื่นๆที่ชาวเอเชียปกครองเอง โดยเฉพาะสยามและเขมร ในสยามศตวรรษที่ 18 รายได้จากเมืองท่า การพนัน การทำเหมืองดีบุก และแม้แต่การเป็นข้าหลวงมณฑลทางใต้ที่ให้ผลผลิตมากมายก็ให้คนจีนผูกขาดไปโดยแลกกับการจ่ายเงินข้าหลวงเป็นรายปี (Skinner 1957: 20)

การพัฒนาเช่นนี้ทำให้เป็นการง่ายขึ้นสำหรับประมุขของรัฐที่จะถอยออกมาจากธุรกิจการค้าโดยสิ้นเชิง คนจีนที่ผูกขาดการเก็บรายได้กลายเป็นแขกสำคัญของราชสำนัก และในระดับนี้ก็ต้องใช้เสื้อผ้า ภาษาและกิริยามารยาทซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในสังคมชั้นสูง คนเหล่านี้เป็นนายหน้าวัฒนธรรมแบบฉบับระหว่างโลกของราชสำนักท้องถิ่นที่เป็นอิสระในเรื่องอื่นๆกับชุมชนเมืองของจีนที่ทำการค้า ความร่ำรวยและอำนาจทางเศรษฐกิจของคนพวกนี้ไม่ได้คุกคามประมุขของรัฐโดยตรง แต่ในระยะยาวการผูกขาดเก็บรายได้ของคนจีนได้ทำให้ช่องว่างระหว่างประชากรท้องถิ่นและการค้าขนาดใหญ่กว้างขึ้นอย่างไม่ต้องสงสัย แต่ความสำคัญอาจจะอยู่ที่ชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้บางกลุ่มที่จิตวิญญาณของผู้ประกอบการยังคงอยู่ ถูกกระทบโดยการผูกขาดการเก็บภาษีของคนจีนไม่มากนัก คงจะเป็นเพราะอยู่ห่างไกลเช่น พวกมิงกะเบา บาตะกั และ ไตราจัน หรือเพราะความเป็นปักษ์ทางศาสนาและวัฒนธรรม เช่นพวกอาเจะห์ บูกิส และเตาซุก

ที่มันสุดท้ายของการค้าอิสลาม 1650 – 88

ผมพบว่าชาวมลายูโดยทั่วไปเป็นศัตรูที่ไม่ยอมโอนอ่อนต่อพวกฮอลันดา และทั้งหมดนี้ดูเหมือนจะเกิดจากความปรารถนาอย่างจริงจังที่จะมีการค้าเสรีซึ่งถูกขัดขวางโดยพวกฮอลันดา ไม่ใช่แต่ที่นี้ [สุมาตรา] เท่านั้น แต่ในหมู่เกาะเครื่องเทศและในอื่นๆที่พวกนี้มีอิทธิพล

Dampier 1699: 83

จุดเปลี่ยนของยุคการค้ามาจากการพ่ายแพ้ของอาเจะห์และมาตารัมใน ค.ศ. 1629 ตั้งแต่ ค.ศ. 1650 การเสื่อมลงเป็นที่ชัดเจนต่อทุกคน ทศวรรษ 1680 ก็ได้เห็นอาการเจ็บปวดทรมานยิ่งขึ้น ตรีพุด ด้วยการผูกขาดกานพลูและลูกจันทน์เทศ และป้อมปราการเรียงรายตั้งแต่มะละกาจนถึง อัมบน เมื่อถึงกลางศตวรรษ VOC ก็ได้กลายเป็นผู้มีอำนาจทางการค้าและกองทัพเรือที่สำคัญของ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รัฐต่างๆ ซึ่งมีบริเวณหลังเมืองท่าที่สำคัญด้านการเกษตรได้ปรับตัวเข้ากับ สถานการณ์นี้ตามแนวทางที่เราได้เห็น กล่าวคืออำนาจทางทะเลของยุโรปไม่ได้เป็นภัยคุกคามตน โดยตรง สำหรับผู้ที่ดำรงชีวิตอยู่ด้วยการค้าโดยเฉพาะ คือ ชุนนางวานิชของเมืองท่า นะกัโฮดา ผู้ ปลุกพริกไทย และผู้ซื้อขายสินค้า เกิดความขัดแย้งโดยตรง ด้วยเหตุที่กลุ่มคนเหล่านี้เป็นส่วนที่ เห็นชัดว่ามีลักษณะของมุสลิมมากที่สุดของประชากร จึงแสดงการต่อต้านออกมาในแบบมุสลิมเป็น ส่วนใหญ่ สำหรับพวกฮอลันดาแล้วดูเหมือนจะมีการวางแผนคิดร้ายของ “โปป [อุลามา]” ทุกหนแห่ง คงมีแต่ VOC เท่านั้น ที่ปฏิบัติการในลักษณะเป็นเอกภาพ พวกคู่แข่งพูดถึงการร่วมมือกันแต่ไม่เคย ทำได้เลย

อาเจะห์เป็นศูนย์รวมโดยธรรมชาติของขบวนการเช่นนี้ แม้ว่าราชินีและอัครมหาเสนาบดีถูก บีบคั้นโดย VOC ใน ค.ศ. 1650 ให้มอบดินจากเประ เมืองขึ้นของอาเจะห์ ครั้งหนึ่งแก่บริษัท ช้อ ตกลงที่หลัศักดิ์ศรีเช่นนี้ปรากฏว่าไม่เป็นที่พอใจอย่างมากในเมือง พวกลักษณะมาณาทำการ รัฐประหารใน ค.ศ. 1651 ถอดอัครมหาเสนาบดี เป็นดาฮารา ศรี มหาราชา ธิบ “อาวุธและช้าง ทั้งหมด” ยิ่งถูกเขยซึ่งเป็นผู้สนับสนุนคนสำคัญของเขาขณะที่เขาขี่ช้างไปราชสำนัก เมื่อพวก ต่อต้านฮอลันดายึดอำนาจได้ในที่สุด ก็ดำเนินการกวาดล้างชุนนางในเขตพริกไทยทางฝั่งตะวันตก คนเหล่านั้นถูกสงสัยว่าร่วมมือในเรื่องข้อเรียกร้องของฮอลันดาและอังกฤษเพื่อการค้าโดยตรง (Reniers 1651: 511 – 15, 519 – 21) การโจมตีบ้านพักคนงานของฮอลันดาที่เประปีเดียวกันนั้น เมื่อลูกจ้าง VOC ยึดกลับคนถูกสังหารอาจเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์เหล่านี้

ความสัมพันธ์ระหว่าง VOC และอาเจะห์ ยังแปรปรวนอย่างรุนแรงเกือบตลอดทศวรรษ 1650 แต่อาเจะห์มิได้ดำเนินการโดยลำพัง ไม่นานหลังจากขึ้นครองบัลลังก์ที่แก้ว (มะกัสซาร์) สุลต่าน ฮาซา

นุดิน ได้รับสั่งกับทูตโปรตุเกสว่า กาดิแห่งเม็กกะได้เขียนถึงกษัตริย์อิสลามในดินแดนใต้ลม— อาजेห์ ยะโฮร์ มาตารัม บันเต็น และ มะกัสซาร์—ชักชวนให้ปฏิบัติการร่วมกันเพื่อลงโทษพวก ฮอลันดาสำหรับความเสียหายที่ได้ก่อกับชาวมุสลิม สุลต่านแห่งบันเต็นได้ส่งทูตไปยังฮาซานุดดินใน ปัตตานี แนะนำว่าแม้มาตารัมจะเย็นชากับข้อเสนอก็ดี แต่บันเต็นตั้งใจจะโจมตี ปัตตานี และอาजेห์ เพื่อปิดล้อมมะละกาของฮอลันดา ส่วน ฮาซานุดดินเองก็จะรั้งความมาลิกุลของฮอลันดาอีกต่อไป (Cabral 1655; Macassar Factory 1655) เจ้าของเรือชาวมลายูคนหนึ่งมาถึงบันเต็นจากอาजेห์ บอกข่าวว่า อาजेห์ ปัตตานี เประ และ ยะโฮร์ ต่างตกลงกันว่าจะขับไล่พวกฮอลันดาออกไป ส่วน บันเต็นและมะกัสซาร์ ก็จะทำตามในไม่ช้า (Bantam Agency 1656) แม้แต่อามังกูรัตที่ 1 แห่ง มาตารัมที่สั่งทหารหมู่ฮูลามาส่วนใหญ่ในราชอาณาจักรของพระองค์ก็รู้สึกสะเทือนใจในคำพยากรณ์ ที่ว่าพระผู้เป็นเจ้าจะประทานชัยชนะแก่รัฐมุสลิมถ้าร่วมกันต่อต้านพวกฮอลันดา พระองค์ปิดเมือง ท่าไม่ให้เรือฮอลันดาเข้าใน ค.ศ. 1655 – 57 และแลกเปลี่ยนทูตกับมะกัสซาร์ แต่ก็ไม่อยู่ในฐานะที่จะ ดำเนินการที่รุนแรงกว่านั้น (de Graaf 1961: 103 – 05)

นี่เป็นโอกาสสุดท้ายที่ประมุขมุสลิมได้จังหวะที่จะร่วมมือกันก่อนที่การอยู่รอดในฐานะผู้มี อำนาจทางการเมืองจะเป็นปัญหา ความพยายามครั้งต่อๆมาที่จะป้องกันชุมชนการค้าเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะจาก VOC เป็นงานของกลุ่มที่เล็กลงไปเรื่อยๆ เป็นพวกคนที่ถูกเนรเทศ พ่อค้า และ ฮูลามา ปฏิบัติการของพวกมุสลิมช่วงนี้จะต้องแยกออกจากความเป็นรัฐอิสลามซึ่งขึ้นถึง ระดับสูงสุด ประมาณทศวรรษ 1640 ซึ่งได้พิจารณาแล้วในบทที่ 3

ชาวมะกัสซาร์ผู้ชอบต่อสู้และหยิ่งในศักดิ์ศรีที่กระจายกันไป มักจะเป็นศูนย์ของกระบวนการ เหล่านี้หลังจากที่การร่วมนำกำลังกันของฮอลันดา-บุกิส ได้พิชิตบ้านเกิดของพวกเขาวงศ์อย่างเด็ดขาดใน ค.ศ. 1699 แหล่งหลบภัยที่ชัดเจนสำหรับชาวมะกัสซาร์ คือ บันเต็น ซึ่งทำงานร่วมกับมะกัสซาร์ ที่จะ รักษาเครือข่ายการค้าเครื่องเทศของมุสลิมให้คงอยู่ ในบรรดาขุนนางที่บันเต็นต้อนรับอย่างแข็งขัน ใน ค.ศ. 1671 บุคคลที่มีอิทธิพลและเป็นที่เคารพนับถือมากที่สุดคือซีค ยูเซฟ ผู้คงแก่เรียนมุสลิม เขาได้ศึกษากับฮูลามาคนสำคัญของเม็กกะอยู่ประมาณ 20 ปีก่อนเดินทางกลับในทศวรรษ 1660 เพื่อกระตุ้นจิตวิญญาณของมะกัสซาร์ ที่บันเต็นเขาได้รับการเคารพนับถือมากพอที่จะได้รับอนุญาต ให้แต่งงานกับน้องสาว ของสุลต่าน อับดุลฟาตห์ อาเก็ง และเขายังคงเป็นแรงจูงใจการต่อต้าน VOC ของบันเต็น จนกระทั่งถูกจับและเนรเทศไปลังกาใน ค.ศ. 1684 แต่นักประวัติศาสตร์ผู้นำของ มะกัสซาร์ วิวาทกับราชสำนักบันเต็นเรื่องสถานการณ์และในที่สุดก็ออกจากเมืองไปเมื่อ ค.ศ. 1673 – 74 เพื่อไปหาที่พึ่งพิงใหม่ในมุมตะวันออกเฉียงใต้ของชวา ชายเขตของการต่อสู้ในหมู่ชาวชวา บาห์ลี และ มาตูรา

ที่นักรบมะกัสซาร์ก็ได้ทำงานเป็นพันธมิตรและหน่วยจู่โจมของกองทัพของ ระเด่น ตรุนาจา ยา (Raden Trunajaya) เจ้าชายแห่งมาตูราผู้อยู่ในระหว่างการปลุกระดมส่วนต่างๆที่แปลกแยกไป

เพราะนโยบายที่กดขี่ของอามังกูร์ตที่ 1 แห่ง มาตารัม ตูรนาจายา ผู้ที่ประเทศถูกมาตารัม พิชิตและพระชนกถูกปลงพระชนม์ที่ราชสำนักของอามังกูร์ตได้หนีจากเมืองหลวงไปยังเต็มบายัต สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ซึ่งอยู่ใกล้ๆ พื้นที่นี้เป็นศูนย์ของศาสนาที่ต่อต้านราชสำนักมาเป็นเวลานาน ผู้นำด้านจิตวิญญาณของที่นี่ในตอนนั้นก็คือ ระเด่น กาโจรัน (Raden Kajoran) ผู้ทำนายว่า ตูรนาจายา จะมีชื่อเสียงเกียรติยศในอนาคต และยกย่องให้แต่งงานด้วย นี่เป็นการยืนยันว่าพวกมุสลิมสนับสนุนการกบฏที่กำลังลุกลาม การล่มสลายของอาณาจักรของอามังกูร์ตก็เริ่มเป็นที่ประจักษ์เมื่อแม้แต่พระโอรสผู้เป็นมกุฎราชกุมารก็เข้าร่วมกับพวกกบฏอย่างลับๆ ใน ค.ศ. 1670 เพื่อเร่งให้พระบิดาลิ้นพระชนม์เร็วขึ้น (Ricklefs 1981: 69 – 70)

กบฏตูรนาจายา รุนแรงที่สุดใน ค.ศ. 1675 เมื่อชาวมะกัสซาร์ทำลายราบเมืองท่าสำคัญๆ ของชาวตะวันตก รวมทั้งสุระบายา ทำให้เมืองเหล่านี้ไร้การป้องกันต่อต้านชาวมาดูราชของตูรนาจายา ที่เข้ามายึดครอง ขุนนางมุสลิมคนสำคัญ แถบปาซีซีร์ (ชายฝั่งทะเลชวาด้านเหนือ) ผู้นำแห่ง กิริอำนาจยพรพวกกบฏด้วยเหตุผลว่า มาตารัมได้สมยอมกับพวกฮอลันดานอกศาสนา กองกำลังของตูรนาจายาเช่นฆ่ากองทัพมาตารัมที่ส่งมาปราบเขาในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1676 ทำให้ อามังกูร์ตที่ 1 ไม่มีที่พึ่งอื่นนอกจาก VOC สัมพันธภาพอันน่าอัปยศที่พระองค์ลงนามกับบริษัทในเดือนกุมภาพันธ์ 1677 ทำให้ความเป็นอิสลามและความเชื่อในยุคนั้นที่รุ่งโรจน์ของการกบฏเด่นชัดขึ้น—โดยเฉพาะเมื่อศตวรรษสิ้นสุดลงในเดือนมีนาคม 1677 ตามปฏิทินชวา ซึ่งนำไปสู่ความคาดหวังว่าจะมีการเปลี่ยนราชวงศ์ แรงที่สะท้อนการกระตุ้นของศาสนาอิสลามและความเชื่อในยุคนั้นสัมผัสได้ในคาบสมุทรมลายูที่ซึ่ง “ผู้แสดงอภินิหาร” จาก มินังกาเบา ได้รับการสถาปนาเป็นกษัตริย์โดยรัฐเล็กๆ รอบมละกาของฮอลันดาและปิดล้อมป้อมปราการที่นั่นใน ค.ศ. 1677 ด้วยกองทัพมลายู 3000 คน (Kathirithamby-Wells 1970: 50)

พวกฮอลันดาเริ่มการช่วยเหลือสุลต่านอามังกูร์ตโดยยึดเมืองที่มีความสำคัญมากที่สุดสำหรับตนเอง—สุระบายา การกระทำเช่นนี้ไม่ได้ช่วยอามังกูร์ตผู้ที่อยู่ในอุปการะแต่อย่างใด สุลต่านต้องหนีออกจากเมืองหลวงในเดือนมิถุนายนและสิ้นพระชนม์ในเดือนต่อมาที่ เตกัล มกุฎราชกุมารเห็นว่าพระองค์ไม่มีโอกาสที่จะข่มตูรนาจายาผู้มีชัยได้ นอกจากจะเป็น “ราชาของบริษัท” ในฐานะอามังกูร์ตที่ 2 VOC พร้อมด้วยพันธมิตรชาวบูกิส อัมบน และชวาก็เริ่มการสู้รบอันยาวนานและยากเย็นในนามของสุลต่าน ในที่สุดก็จับตูรนาจายา ได้เมื่อปลาย ค.ศ. 1679 และส่งให้ อามังกูร์ตที่ 2 ผู้ใช้กริชแทงเขาด้วยพระองค์เองในเดือนกันยายน ค.ศ. 1680 กองกำลังของ VOC ได้สังหารระเด่น กาโจรัน แห่งเต็มบายัตไปแล้วเมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 1679 ตอนนั้นการต่อต้านของพวกมุสลิมก็ไปรวมกันในบริเวณที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุดของชวา—เขากิริ ใกล้สุระบายา หลังการรบอย่างดุเดือด ผู้นำด้านจิตวิญญาณแห่ง กิริ และครอบครัวของเขาส่วนใหญ่ถูกสังหารโดยกองกำลังที่นำโดยชาวฮอลันดา (Ricklefs 1981: 72 – 73)

มีผู้เห็นอกเห็นใจปฏิบัติการของตูลูนาจายามากที่บันเต็น เช่นเดียวกับศูนย์อิสลามอื่นๆ แต่อาณาจักรสุลต่านแห่งนี้ไม่ได้โจมตี VOC อย่างเปิดเผยจนกระทั่ง ค.ศ. 1680 เมื่อหัวหน้าพวกมาตุราถูกกำจัดไปจากเวที การหลั่งศักดิ์ศรีของบันเต็นด้วยน้ำมือของ VOC ใน ค.ศ. 1682 และการสังหารหมู่ที่มาเยือนชาวบันเต็นผู้รักชาติเพราะความอาฆาตพยาบาทของสุลต่านหนุ่มกับพวกฮอลันดาและพันธมิตรอื่นๆ ก่อให้เกิดความขุ่นเคืองใจที่เกาะกินลึกในบันเต็นเท่ากับ ที่มะกัสซาร์ในสมัยก่อน “ชาวซวา [แห่งบันเต็น] ทนชาวฮอลันดาไม่ค่อยจะได้เป็นเวลานานพอสมควร และจริงๆ แล้วความเกลียดชังของคนเหล่านี้ที่มีต่อพวกเรามิใช่ว่าจะปราศจากมูลเหตุ . . . ชาวบันเต็น . . . ไม่มีวิธีอื่นที่จะแสดงความขุ่นเคืองนอกจากทำหน้าตาเบี่ยงเบนเมื่อเดินผ่านและบางทีก็ถ่มน้ำลายรด เพื่อหัดให้คนพวกนี้ละทิ้งธรรมเนียมที่ไม่น่าดูนี้ เราตกลงกันในหมู่พวกเราว่าต้องไม่ปล่อยให้ใครผ่านไปไม่ว่าแก่หรือหนุ่ม ผู้หญิงหรือผู้ชาย โดยไม่ต้อยที่หูอย่างแรง” (Fryke 1692: 74) เป็นเวลาหลายปีหลังชัยชนะพวกฮอลันดาตกเป็นเป้าของการโจมตีอย่างบ้าดีเดือดหรือซุ่มโจมตีทำร้ายบริเวณบันเต็น อันเป็นการท้าทายการลงโทษที่น่าสยดสยองยิ่งขึ้นจากสุลต่านที่ฮอลันดาสนับสนุน เมืองปัตตาเวียเองก็ถูกรบกวณโดยการโจมตีอย่างลับๆ และการคบคิดกันต่อต้านชาวฮอลันดา (เพ็งอ้าง: 71 – 73, 81, 121, 147, 151; Tachard 1688: 101 – 02)

นี่ก็คือภูมิหลังสำหรับช่วงหลังสุดในการต่อต้านของพวกมุสลิมที่น่าสลดใจยิ่ง โดยเฉพาะในบริเวณสุมาตราใต้ที่บันเต็นมีอิทธิพลมากที่สุด ซึ่งอาจถูกกระตุ้นต่อไปอีกโดยการมาถึงอาเจห์โดยไม่คาดหมายของคณะทูตระดับสูงจากซาริฟแห่งเม็กกะใน ค.ศ. 1683 ทูตคณะนี้เดิมตั้งใจให้ไปเฝ้าจักรพรรดิเอารังเซบ แห่งโมกุล (Mughal Emperor Aurangzeb) แต่ก็มี การต้อนรับที่ดีกว่ามากในดินแดนใต้ลม (Snouck Hurgronie 1888) มูลเหตุมาจากการสูญเสียอันเป็นรูปธรรมที่ชาวมุสลิมผู้ทำการค้าได้ประสบ ใน ค.ศ. 1685 นักผจญภัยผู้มีอำนาจลึกลับซึ่งมีอยู่ทั่วไปในประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้คนหนึ่งเริ่มดึงดูดผู้สนับสนุนชาวมะกัสซาร์ มินังกาเบา บันเต็น และมลายูมายังฐานของเขาที่เกาะเบลีตุง เขาเรียกตัวเองว่า อะห์มัด ชะห์ บิน อิสกันดาร์ (Ahmad Shah bin Iskandar) และใช้สมญาว่า ยัง ดีเปรตวน ราชา ซักตี (Yang dipertuan Raja Sakti คือ “กษัตริย์ผู้มีอาภรณ์เกินได้ที่เรียกว่าเจ้านาย) และอ้างว่าเป็นกษัตริย์ที่ชอบธรรมของมินังกาเบา และผู้สืบสกุลโดยตรงของ อิสกันดาร์ ดซุลการ์ไบน (Iskandar Dzulkarnain คือ อเล็กซานเดอร์มหาราชในรูปแบบอิสลามที่ทรงพลัง) จากเกาะเบลีตุง เขาได้รับการสนับสนุนจากประมุขของปาเล็มบังและ จัมบี—ทั้งสองเมืองนี้ถูกบีบอย่างหนักหน่วงโดยแรงกดดันเรื่องผูกขาดของพวกฮอลันดา เขาส่งสาส์นไปยังประมุขของอาเจห์ และมาตารัม รวมทั้งบรรดาหัวหน้าบริเวณชายฝั่งของสุมาตราตะวันตก และบอร์เนียวใต้ และแม้แต่กษัตริย์ของสยามเชิญชวนให้สนับสนุนหน้าที่อันศักดิ์สิทธิ์ของเขาที่จะขับไล่พวกฮอลันดาไปจากกลุ่มหมู่เกาะ (Kathirithamby-Wells 1980: 51 – 55)

เขาระดมความช่วยเหลืออย่างรวดเร็ว กล่าวกันว่าได้คนสี่พันคนและเรือสามร้อยลำใน ค.ศ. 1685 อามังกูร์ที่ 2 แห่ง มาตารัมผู้รู้สึกระคายเคืองภายใต้เงื่อนไขของสัมพันธภาพกับ VOC ที่บ้านทอนกำลัง ได้ตอบอะห์มัด ชะห์ โดยเชิญ ให้มาเมืองการ์ตาซุรา เพื่อเป็นผู้นำการทำสงครามอันศักดิ์สิทธิ์ ด้วยความตื่นตระหนกอย่างแท้จริง ในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1686 พวกฮอลันดาก็ได้ส่งกองทหารของตนเองและของประมุขหนุ่มแห่งบันเต็นผู้อยู่ในความอุปถัมภ์ไปยังเบลิตุง เมื่อไม่สามารถหา อะห์มัด ชะห์ ได้ก็ส่งกองทหารไปอีกกองหนึ่งเพื่อติดตามประมุขผู้วิเศษที่มาโปรดโลกทั่วสุมาตราได้ตอนปลาย ค.ศ.1686 และต้น ค.ศ.1687 แล้วก็พบว่าประชาชนในท้องถิ่นให้การสนับสนุน อะห์มัด ชะห์ อย่างเต็มที่ ไม่ต้องสงสัยเลยว่าส่วนหนึ่งเป็นเพราะรัศมีอันศักดิ์สิทธิ์ของเขา แต่ส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะเขาทำหายากการผูกขาดพริกไทยอันเข้มงวดที่ VOC กำหนดให้ใช้ที่บันเต็น ด้วยเหตุผลเดียวกันนี้พวกอังกฤษให้ที่พักรับแกละอะห์มัด ชะห์ เมื่อเขามาถึงฐานรวบรวมพริกไทยแห่งใหม่ที่เบ็งกูเลน ในสุมาตราตะวันตกเฉียงใต้ ในเดือนมีนาคม ค.ศ.1687 อะห์มัด ชะห์ ประสบความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ที่จัมปี เขาจะให้เจ้าเมืองยึดที่พักคนงานของฮอลันดา แต่ก็ถูกขับออกจากอำนาจโดยกองทหาร VOC ในเดือนกันยายน ค.ศ.1687 และอีกแห่งหนึ่งที่ท่าลัมปุง แห่ง ซีเลบาร์ ที่นี้กองทหารของเขาได้จับไล่หรือสังหารผู้แทนทั้งหมดของระบอบการปกครองของบันเต็น ที่สนับสนุนฮอลันดา ในเดือนมกราคม ค.ศ.1688 (Kathirithamby-Wells 1970: 57 – 67; Andaya 1993: 18)

ในที่สุดขบวนการของ ราชชา ชักตี ก็ค่อยๆสลายตัวไปในสุมาตราในช่วงต้นของทศวรรษ 1690 เมื่อไปหมกมุ่นกับความขัดแย้งต่างๆของท้องถิ่น ซึ่งการต่อต้านพวกฮอลันดาเป็นเสมือนด้ายเพียงเส้นเดียวเท่านั้น แต่ระหว่างนั้นสิ่งที่ทำให้ VOC ตกใจกลัวก็คือเขาชนะใจกับตัน จองเกอร์ อัมบอน (Jonker Ambon) นักרבอินโดนีเซียที่รับเงินเดือนของบริษัทและเป็นไวยาวัจกรที่ผู้คนหนึ่งไปร่วมอุดมการณ์ด้วย จองเกอร์ เป็นหัวหน้าหน่วยงานของบริษัทที่อัมบอน ตั้งแต่ ค.ศ. 1665 และปฏิบัติงานโดดเด่นเป็นพิเศษในการต่อสู้ศัตรูของพวกฮอลันดาเช่น มะกัสซาร์ บันเต็น และแม้กระทั่งตูลูนาจายา ผู้ที่เขาจับได้ด้วยตนเอง แต่ในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1689 พวกฮอลันดาได้พบหลักฐานว่า จองเกอร์ ได้กลายเป็นสมาชิกที่มีศรัทธาแก่กล้าของลัทธิบูชา ราชชา ชักตี และเป็นหัวหน้าคบคิดกับชาวมะกัสซาร์ บุกิส บาห์ลี และ อัมบอนในปัตตาเวีย ที่จะสังหารหมู่ประชากรยุโรปในเมือง เชื่อกันว่า อามังกูร์ที่ 2 ก็มีส่วนในการสมคบคิดกันนี้ แต่ไม่มีกำลังพอที่จะส่งเสริมแผนการนี้มากนัก อีกครั้งหนึ่งขบวนการหากเรียกได้เช่นนั้น ก็ตกเป็นเหยื่อการปราบปรามของฮอลันดาอย่างรวดเร็ว กับตันจองเกอร์ ถูกตามจับและสังหาร เอาศีรษะมาเสียบประจานในปัตตาเวีย เพื่อยับยั้งผู้ที่คิดจะตามอย่างเขา (Kathirithamby-Wells 1970: 62 – 63; Ricklefs 1981: 80 – 81)

ถึงแม้ว่าขบวนการชุดนี้จะประสบเคราะห์กรรม แต่ก็มีผลสะท้อนในส่วนต่างๆของภูมิภาค เมื่อถึงระดับสูงสุดใน ค.ศ.1688 ราชินีองค์ที่สองของอาเจห์ อินายัต ชะห์ (Inayat Shah) สิ้นพระชนม์ ความยุ่งเหยิงจลาจลวุ่นวายเกิดขึ้นในท้องถิ่นของเมืองหลวงระหว่างกลุ่มนานาชาติที่

ทรงอำนาจและผู้ที่แสวงหาการปกครองในรูปแบบของอิสลามที่แท้จริง ที่นั่นผู้คนปล่อยให้
บาทหลวงนิกายฟรานซิสกันอยู่ดูแลชาวคาทอลิกต่างชาติที่มีอยู่ประมาณร้อยคนมาตั้งแต่ ค.ศ.1668
ในช่วงนั้นบาทหลวงถูกจับ ถูก شکن และเกือบถูกตัดศีรษะ ท่านกับชาวคริสต์ระดับผู้นำต้องไป
ซ่อนบนเรือจนกระทั่งความวุ่นวายสงบลงและราชินีองค์ใหม่ขึ้นครองบัลลังก์ (Meersman 1967: 123
– 30)

ดูจะเป็นเรื่องแปลกที่ ราชาชักตี ส่งสาส์นไปยังกษัตริย์พุทธ พระนารายณ์แห่งสยาม
หลังจากเสียบันเตินไป อยู่อยุธยาได้กลายเป็นที่พักพิงของพวกมุสลิมและพวกอื่นๆที่พยายามจะทำให้
บทบาทอันแข็งขันของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในการค้าทางไกล เต็มไปด้วยชีวิตชีวาอีกต่อไป
ตามที่กล่าวไว้ในบทที่ 3 ว่าขุนนางมะกัสซาร์ และ จามบางคนเป็นคนสำคัญในชุมชนมุสลิม
ตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งมีบทบาทสำคัญที่ราชสำนักพระนารายณ์และอำรรักษ์าวัฒนธรรมหนึ่งคือ
มลายู-มุสลิมให้คงอยู่ต่อไปในเมืองหลวงของสยาม คนเหล่านี้อาจจะเป็นห่วงโซ่ที่นำพา หรือ
เสนอแนะสาส์นของ อะห์มัด ชะห์ บางทีสาส์นนี้เองและเฉพาะอย่างยิ่งบรรยากาศของความ
คาดหวังว่าจะมีผู้มาโปรดโลกที่อยู่เบื้องหลังสาส์นฉบับนี้ คงจะมีบทบาทในการกระตุ้น “กบฏมะกัส
ซาร์” ใน ค.ศ.1686 ที่คงจะยึดพระราชวังของสยามได้ หากทหารฝรั่งเศสไม่ได้เข้ามาขัดขวาง (ดูบทที่
3)

การตัดศีรษะพวกหัวหน้ากบฏเสียประจานอย่างน่าสยดสยองในย่านที่อยู่ของพวก
มะกัสซาร์ ที่ถูกทำลายล้าง ไม่ได้ยุติการติดต่อบรรยากาศระหว่างเมืองหลวงที่เหลือของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
ซึ่งมีบทบาทในการค้า ผู้ทรงความรู้คนหนึ่งจากสุรัต กล่าวกันว่าเป็นอาจารย์ ของ เอรังเซ็บ
จักรพรรดิ โมกุล ได้ไปเยือนสยาม รวมทั้งยะโฮร์ จัมปี และ ชวาใน ค.ศ.1687 พวกฮอลันดาคิดว่า
เขาไปปลุกจิตวิญญาณการขัดขึ้นของอิสลามให้ต่อต้าน VOC หลังจากนั้นไม่นาน อามังกูรัตที่ 2 ก็
ได้ส่งสาส์นถึงพระนารายณ์ด้วยเนื้อหาทำนองเดียวกัน ถ้าสายลับของฮอลันดาเชื่อถือได้ จริงๆแล้ว
พระนารายณ์ก็ทรงกังวลเรื่องอำนาจทางการค้าและทหารอยู่ในมือของ VOC แต่การกบฏของพวก
มะกัสซาร์ ได้ทำให้พระองค์หมางเมินกับพวกมลายูและมุสลิมอย่างจริงจัง และผลักดันให้พระองค์ไป
ใกล้ชิดกับพวกฝรั่งเศส ในเดือนมกราคม 1688 กษัตริย์ยะโฮร์เขียนสาส์นถึงพระนารายณ์แสดง
ความประหลาดใจว่า “กษัตริย์ที่สุขุมรอบรู้เช่นพระองค์จะเรียกชาวต่างชาติให้เข้ามาในประเทศ ผู้ที่
พระองค์ไม่สามารถไล่ไปให้พ้นได้เมื่อไม่ต้องการ” และเสนอที่จะช่วยไล่ทหารฝรั่งเศสออกไป ใน
เดือนเดียวกันชาวมลายูเชื้อสายไทยคนหนึ่งพยายามอย่างบ้าระห่ำที่จะขอเฝ้าพระนารายณ์เพื่อ
ถวายหลักฐานว่าพวกฝรั่งเศสและพอลคอนกำลังวางแผนคิดร้ายต่อกษัตริย์ เสรีภาพ และศาสนาของ
สยาม บุคคลผู้นี้ถูกทรมานและโยนให้เสียกินในใจกลางย่านคนมลายู เพื่อกำจัดความคิดทำนอง
เดียวกันนี้ (Le Blanc 1692 I: 26 – 30)

ปฏิกิริยาในทางบวกระหว่างการค้านานาชาติ ศาสนาที่มีคัมภีร์ และสมบูรณาญาสิทธิราชย์
ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ขยายตัวจบลงแล้ว—และยุคการค้าก็จบลงด้วย

ความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลง

ยุคการค้าได้เปลี่ยนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และทำให้ภูมิภาคนี้แสดงบทบาทสำคัญในการค้าโลก ดินแดนใต้ลอมอยู่ในตำแหน่งเหมาะที่จะได้ประโยชน์จากขยายตัวอย่างมากของการค้าโลกซึ่งเป็นลักษณะของ “ศตวรรษที่ 16 อันยาวนาน” กานพลู ลูกจันทน์เทศ พริกไทยและไม้หอมเป็นสินค้าหลักๆของการค้าทางไกล ลักษณะทางภูมิศาสตร์เปิดพื้นที่เหล่านี้แก่การค้าทางเรือโดยเฉพาะ ระบบการเมืองก็เปิดรับอิทธิพลจากภายนอกเป็นพิเศษ

ไม่น่าแปลกใจที่ตอนต้นยุคนี้ หลักฐานด้านเอกสารมีน้อยกว่าตอนปลายยุค แต่ปริมาณของเครื่องเทศของมาลลิกู ที่มาถึงเมดิเตอร์เรเนียนเพิ่มขึ้นอย่างมาก การส่งออกเรือจีนขนาดใหญ่ไปยังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และการเริ่มส่งออกพริกไทยจำนวนมากดูเหมือนจะบ่งบอกว่าจุดหักเหที่สำคัญอยู่ประมาณ ค.ศ 1400 ช่วงสูงสุดของดรชนีการค้าที่ขยายตัวอาจกล่าวได้ด้วยความมั่นใจว่าอยู่ระหว่าง ค.ศ.1570 – 1630 แต่หลัง ค.ศ.1600 การขยายตัวของส่งออกและนำเข้าอย่างต่อเนื่องเกิดพร้อมๆกับการถอยหลังทางด้านการทหารสำหรับศูนย์ค้าขายพื้นเมือง ได้แก่ การทำลายเมืองหงสาวดีใน ค.ศ.1599 และเมืองท่าของชาวใน ช่วง ค.ศ.1620 – 25 การยึดหมู่เกาะบันดาที่ผลิตลูกจันทน์เทศโดยพวกฮอลันดาใน ค.ศ. 1621 ความพยายามอย่างสูงที่จะขับไล่ชาวยุโรปจากมะละกาและ ปัตตาเวีย ประสบการพ่ายแพ้อย่างยับเยิน เนื่องด้วยดรชนีการค้าก็ลดลงประมาณ ค.ศ. 1630 ผมขอเสนอว่า ค.ศ.1629 เหมาะที่สุดที่จะเป็นจุดหักเหของยุคการค้า แม้ว่าจักราชจะยังย่างกรายมาไม่ถึงจนกระทั่งทศวรรษ 1680

ระหว่างยุคนี้ ทั้งภูมิภาคได้เปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง ส่วนใหญ่แล้วเป็นไปในทิศทางของการทำให้เป็นการพาณิชย์ การทำให้เป็นเมือง การรวมเข้าสู่ศูนย์กลางของรัฐ และศาสนาที่สอนศีลธรรม และยืนยันความถูกต้องจากภายนอก อันที่จริงก็เป็นการกล่าวโดยรวมที่ใช้ได้กับพื้นที่กว้างใหญ่และช่วงเวลาที่ยาวนาน ซึ่งมักจะมีการขัดแย้งโดยกระแสน้ำไหลและกระแสน้ำวนของเหตุการณ์จำเพาะ แต่ไม่ว่าจะใช้มาตรฐานใด อัตราความเร็วของการเปลี่ยนแปลงโดยรวมแล้วผิดปกติมาก เมืองใหม่และรัฐใหม่เจริญรุ่งเรือง ชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถูกพาเข้ามาในขอบเขตของศาสนาสากลที่ยึดคัมภีร์เป็นหลัก และประชากรในอัตราส่วนที่สูงมากต้องพึ่งพาการค้านานาชาติในเรื่องการทำมาหากิน เครื่องนุ่งห่ม และของใช้ประจำวัน และแม้แต่อาหาร

ลัทธิมากซ์และชาตินิยมหนึ่งชั่วคนมาแล้วได้ร่วมกันชี้แจงว่ามีวิวัฒนาการตาม “ธรรมชาติ” ในสังคมเอเชียไปสู่ทุนนิยม ซึ่งถูกขัดจังหวะไประยะหนึ่งในตอนต้นของสมัยใหม่โดยปฏิบัติการอันบิดเบี้ยวของลัทธิอาณานิคม เป็นที่น่ายินดีที่ไม่ค่อยจะถกเถียงกันแล้วว่าทุนนิยมเป็นขั้นตอนหนึ่งที่ทุกสังคมต้องมุ่งหวังว่าจะผ่าน แยกจากระบบฟิวดัลของยุโรป และสังคมนิยมตามคำพยากรณ์ของมากซ์ที่ตามธรรมเนียมแล้วจะจัดทุนนิยมให้อยู่ระหว่างกลาง ทุนนิยมสูญญเสียประโยชน์ในการจัดประเภท เช่นที่ โบรเดล (1979 II: 239) ได้ชี้ให้เห็นว่า ทุนนิยม (ศัพท์ที่ คาร์ล มากซ์ไม่เคยใช้เลย) ไม่มีอยู่ในสังคมก่อนยุคอุตสาหกรรมนอกจากจะเป็น “โลกต่างหาก แตกต่าง และอันที่จริงแล้วเป็นสิ่งแปลกปลอมในบริบททางสังคมและเศรษฐกิจที่ล้อมรอบ” ความจริง คำในรูปคุณศัพท์ที่มีประโยชน์กว่า—มีตัวละครนายทุนอยู่บ้าง (โดยเฉพาะในการค้าทางไกล) สถาบันนายทุน และวิธีของนายทุนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เช่นเดียวกับในยุโรป และที่อื่น มีปฏิสัมพันธ์กับการซื้อขายและการผลิตในรูปแบบอื่นๆที่หลากหลาย เมื่อพิจารณาในแง่นี้ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขณะที่อยู่ระดับสูงสุดของยุคการค้าได้ก้าวไปไกลกว่าส่วนใหญ่ของโลกตามวิถีทางที่อาศัยการค้าทางทะเลแต่ไม่สู้ไกลนักด้านการสะสมและระดมเงินทุนในมือของเอกชนและองค์การ

อีกนัยหนึ่งสถาบันเงินทุนที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในศตวรรษที่ 17 และอาจจะของโลกคือบริษัทอีสต์อินเดียของฮอลันดา เครื่องเทศที่โลกต้องการซึ่งกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นการพาณิชย์เกือบตลอดยุคการค้า สนับสนุนมหาอำนาจนายทุนประเทศแรกให้ตั้งฐานปฏิบัติงานแห่งแรกในเอเชียที่ชวา ชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ผู้ทำการค้าทางทะเลมิได้เป็นพวกเดียวที่พ่ายแพ้แก่การค้าที่อุดมไปด้วยเงินทุนและเกาะกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น ยุโรปส่วนใหญ่ก็ประสบชะตากรรมเดียวกัน (Israel 1989) แต่การพ่ายแพ้ของชาวเอเชียเป็นการถาวรมากกว่า ทั้งนี้เป็นเพราะการค้าทางทะเลมีบทบาทสำคัญยิ่งในดินแดนได้ลม

ที่แปลกก็คือ มีความคล้ายคลึงกันระหว่างเมืองการค้าที่ปากแม่น้ำไรน์ในศตวรรษที่ 16 และเมืองเช่นมะละกา (ก่อน ค.ศ. 1511) ปัตตานี จาปารา เดมะร์ก และ เกรซีก ความร่ำรวยจากการค้าขายทำให้เมืองเหล่านี้สามารถจัดการบริหารไปได้โดยไม่ต้องอาศัยอำนาจของอาณาจักรที่มีขนาดใหญ่กว่า แต่จะส่งบรรณาการไปให้อาณาจักรใหญ่ไว้เป็นประกัน แต่ความมหัสจรรย์ของเมืองฮอลันดาก็คือการผสมผสานของการกระจายอำนาจและการเกาะกลุ่มกัน เมืองเหล่านี้สามารถปฏิบัติงานข้างนอกด้วยเอกภาพในวัตถุประสงค์อย่างไม่เคยมีมาก่อน โดยเฉพาะในเอเชีย ขณะที่รวมเงินทุนและแรงงานในประเทศเข้าด้วยกันในโครงสร้างที่ซับซ้อนตามกฎหมาย เมืองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความสนใจเหมือนกันอยู่บ้างในการดำเนินงานอย่างราบรื่นของตลาด ความปลอดภัยของทรัพย์สิน และหลักนิติธรรม แต่ความต่างแบบกันทำให้ยากยิ่งขึ้นที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว เมืองเหล่านี้ไม่มีโอกาสที่จะอยู่รอดในการแข่งขันอย่างดุเดือดของศตวรรษที่ 17 นอกจากจะรวมกันเป็นรัฐที่แข็งแกร่งขึ้นด้วยความสนใจที่แตกต่างกันไป

ยุคการค้าสิ้นสุดลงในวิกฤตการณ์ศตวรรษที่ 17 เมื่อเมืองการค้าที่ปกครองโดยชาวเอเชียได้สูญเสียตำแหน่งไปทั้งในด้านการค้าโลกและภายในสังคมของตนเอง วิกฤตครั้งนั้นมีผลถาวรกว่าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และอาจจะในเอเชียโดยรวม มากกว่าในยุโรป ได้มีการคำนวณว่าบทบาทของเอเชียในการค้าทางไกลระหว่างทวีปลดลงทั้งในศตวรรษที่ 17 และ 18 แต่ยุโรปแค่ขบเซาในศตวรรษที่ 17 เท่านั้นและพุ่งขึ้นอีกในศตวรรษที่ 18 (Wallerstein II: 17 – 18) ผลกระทบรุนแรงที่สุดในดินแดนได้ลม เนื่องด้วยผ้าอินเดียและชาจีนเป็นสินค้าส่งออกของเอเชียที่ขยายตัวขึ้นหลัง ค.ศ. 1650 ขณะที่เครื่องเทศของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ลดลง

แต่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุดในระยะยาวไม่ใช่การค้าที่ลดลงอย่างสิ้นเชิง แต่ความสำคัญที่ลดลงในเรื่องการค้า พ่อค้า ความนิยมในเมือง และความเป็นนานาชาติในชีวิตของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ยุคการค้ามีลักษณะเด่นที่การเปลี่ยนแปลงใหม่ๆเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ มีการดัดแปลงและรวมความคิดใหม่ๆอยู่เรื่อยๆ เมืองตลาดที่มีคนหลายเชื้อชาติได้กำหนดจังหวะการเปลี่ยนแปลงนี้ และทำให้ชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เข้ามาพัวพันกับโลกของการค้าไม่ว่าจะดีเลวอย่างไร ศตวรรษที่ 17 ไม่เพียงแต่แสดงถึงการถอยจากการพึ่งพาสถาบันนานาชาติ แต่บ่งบอกถึงความไม่เชื่อใจในความคิดจากภายนอกมากขึ้น การลำดับชั้นที่เคร่งครัดซึ่งหล่อหลอมในเข้าของการแข่งขันเรื่องการค้า อาวุธ และบริวาร กลับหันไปยึดในเชิงสัญลักษณ์ ความเป็นเลิศของตนในแวดวงที่การแข่งขันรุนแรงน้อยกว่า

ที่เห็นชัดที่สุดแต่ก็ลึกซึ้งที่สุดเหมือนกัน คือความเปลี่ยนแปลงของยุคการค้าอยู่ในเรื่องของศาสนา และความนึกคิด การเปลี่ยนความภักดีทางศาสนาส่วนใหญ่มักจะถาวร ชุมชนต่างๆคงเป็นมุสลิม คริสเตียน พุทธนิกายเถรวาท หรือ ขงจื้อ และในระดับหนึ่งเอกลักษณ์ต่างๆนี้แยกชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จากกัน และรวมคนพวกนี้กับผู้ร่วมศาสนาในที่อื่นๆของโลก แต่หากเรามองหลังป้ายที่บอกว่าผู้คนเชื่ออะไรหรือปฏิบัติอย่างไร ก็จะพบว่าในยุคการค้านี้มีการหมดความเลื่อมใสอย่างชัดเจนกับโลกแห่งวัตถุ ระยะทางที่เพิ่มขึ้นระหว่างปุถุชนและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และมาตรฐานภายนอกด้านศีลธรรมส่วนตัวที่สูงขึ้น รวมทั้งสัมพันธภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้นระหว่างรัฐที่ขยายตัวและบรรทัดฐานด้านศาสนาจากภายนอก

ในขอบเขตความเข้าใจอันซับซ้อนของมนุษย์ เช่นในมิติส่วนนอกที่การค้าและอำนาจตัดกัน วิกฤตการณ์ในศตวรรษที่ 17 บอถึงการเปลี่ยนทิศทางที่ไม่ได้ย้อนกลับมาจนกระทั่งช่วงวิกฤตอีกครั้งหนึ่งเมื่อกลางศตวรรษที่ 20 เริ่มต้นด้วยพื้นที่ที่สามารถวัดได้มากขึ้น เมืองการค้าสากลไม่ได้ครอบงำชีวิตของชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่ว่าจะในด้านประชากร เศรษฐกิจ หรือวัฒนธรรมระหว่างปลายศตวรรษที่ 17 และกลางศตวรรษที่ 20 เช่นที่เคยทำมาก่อนหรือตั้งแต่นั้นมา การกลับมาเข้ามาของรัฐท้องถิ่นเพื่อควบคุมทรัพยากรสำคัญๆและเส้นเลือดการค้าของภูมิภาคอาจทำได้สำเร็จหากไม่มีการถูกลูกฮืออย่างกว้างขวางในช่วงชีวิตของผมเอง แต่ในที่สุดก็ทำให้เกิดการเติบโตทาง

เศรษฐกิจ การทำให้เป็นเมือง การรวบอำนาจปกครองของรัฐ และการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตและวิธีนึกคิดขึ้นอีกช่วงหนึ่ง การเปลี่ยนความเชื่อและค่านิยมในสมัยของเราเอง แม้จะเกิดขึ้นภายในความเลื่อมใสในศาสนาที่มีระเบียบแบบแผน ก็ลึกซึ้งไม่น้อยไปกว่าในยุคการค้า นี่ก็เป็นอีกครั้งหนึ่งที่บรรทัดฐานในเรื่องศีลธรรมของแต่ละบุคคลที่มาจากภายนอกได้ก้าวหน้าทั้งทางโลกแห่งเวทมนต์ผี สางเทวดา และรัฐที่ขยายตัวได้สร้างสัมพันธภาพกับบรรทัดฐานภายนอกเหล่านี้—ไม่เพียงแต่ศาสนาที่มีคัมภีร์ แต่ภาวะของความทันสมัย วิทยาศาสตร์ สุขอนามัย การพัฒนา ชานินิยม—เพื่อรวมเอกลักษณ์ต่างๆมากมายเข้าด้วยกัน

ผมไม่ได้มีความประสงค์ที่จะทำให้ยุคการค้ามีเสน่ห์น่าสนใจหรือให้ภาพการสิ้นสุดของยุคว่าเป็นความพ่ายแพ้หรือล้มเหลว การเกี่ยวข้อที่เข้มข้นน้อยลงกับระบบการค้าและกฎหมายที่สำคัญของโลกในศตวรรษที่ 18 และแม้แต่ในศตวรรษที่ 19 ทั้งๆ ที่มีลักษณะอาณานิคมครอบคลุมนอยู่ ได้รักษาความหลากหลายอย่างน่าพิศวงของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไว้ และอาจทำให้ผู้คนสามารถดำรงชีวิตที่สงบกว่าและน่าพอใจมากกว่า ความแตกต่างกันในมาตรฐานการครองชีพระหว่างเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และยุโรปไม่เด่นชัดจนกระทั่งศตวรรษที่ 19 สิ่งที่แจ่มชัดก่อนสิ้นศตวรรษที่ 17 ก็คือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะไม่เดินต่อไปตามทางของรัฐที่เข้มแข็งมุ่งมั่นในอันที่จะเรียกร้องส่วนแบ่งของการค้าโลก

เนื่องด้วยในปัจจุบันภูมิภาคนี้ได้กลับมาเดินทางนั้น (อีกครั้งหนึ่งไม่ว่าจะดีหรือร้าย) ยุคแรกของการค้าตอนนี้มีความสัมพันธ์กับปัญหาโดยตรง ขณะที่ชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กำลังสร้างปัจจุบันของตนใหม่อย่างน่าระทึกใจ พวกเขาไม่ควรจะถูกยับยั้งโดยอดีตที่พ่วงไปกับความทรงจำเรื่องการกระจายอำนาจทางการเมือง การจัดระดับชั้นของสังคม และการยอมลงให้ผู้อื่นด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ ยุคก่อนนี้ให้หลักฐานมากมายสำหรับการสนองตอบที่สร้างสรรค์ต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจ ความหลากหลายในรูปแบบสังคม ความหลากหลายของความเป็นไปได้ทางการเมืองและกฎหมาย...

ภาคผนวก: ราชวงศ์สำคัญๆในยุครัตนโกสินทร์

ปีด้านซ้ายมือเป็นปีขึ้นครองราชย์

พม่า

ราชวงศ์มอญแห่งหงสาวดี

- 1 1453 [พระนาง] เช็งสอญ (Shinsawbu)
- 2 1472 ธรรมเจดีย์ (Dammazedi) พระภิกษุ ต่อมาอภิเษกกับธิดาของ 1
- 3 1492 บินยารัน (Binnyaran) โอรสของ 2
- 4 1526 ตากายูปี (Takayutpi) โอรสของ 3

หงสาวดีเสียแก่ราชวงศ์ตองอูแห่งพม่า ค.ศ. 1539

ราชวงศ์ตองอูแห่งพม่า

- 5 1486 มิงยิโนโย (Mingyinyo) ตีพม่าตอนกลางได้
- 6 1531 ตะเบงชะเวตี้ (Tabinshwehti) โอรสของ 5 ตีหงสาวดีได้ ค.ศ.1539 และสถาปนาให้เป็นเมืองหลวง ใน ค.ศ.1546
- 7 1551 บุนเรนนอง (Bayinnaung) พระเชษฐภคินีของ 6
- 8 1581 นันทบุเรง (Nandabayin) โอรสของ 7 ช่วงว่างระหว่างรัชกาล ค.ศ.1599 – 1606
- 9 1606 อนอคเปตลุน (Anaukpetlun) นั้ดดาของ 8 ถูกปลงพระชนม์ ค.ศ.1628
- 10 1629 สลุน (Thalun) อนุชาของ 9 ย้ายราชธานีไปอังวะ ค.ศ.1635
- 11 1648 ปินดาเล (Pindale) โอรสของ 10

อยุธยา (สยาม)

- 1 1409 พระอินทราชา
- 2 1424 พระบรมราชา โอรสของ 1
- 3 1448 พระบรมไตรโลกนาถ โอรสของ 2
- 4 1488 พระอินทราชา โอรสของ 3
- 5 1491 พระรามาธิบดี โอรสของ 3

- 6 1529 พระบรมราชา โอรสของ 5
- 7 1533 เจ้าฟ้ารัชฎา โอรสผู้เยาว์ของ 6 ถูกปลงพระชนม์ โดย 8
- 8 1534 พระชัยราชา โอรสของ 5
- 9 1546 พระยอดฟ้า (11 ชันษา) ถูกพระมารดาปลงพระชนม์ด้วยยาพิษ
- 10 1548 ขุนวรวงษา ชิงบัลลังก์ ถูกปลงพระชนม์
- 11 1548 พระมหาจักรพรรดิ โอรสของ 5
- 12 1569 พระมหินทร์ โอรสของ 11 และเป็นผู้สำเร็จราชการของ 11 ตั้งแต่ ค.ศ.1565 ถูกพม่า
กุมตัวไปเมื่อยึดอยุธยาได้ใน ค.ศ. 1569
- 13 1569 พระมหาธรรมราชา ในอาณัติของพม่าจนกระทั่ง ค.ศ.1584
- 14 1590 พระนเรศวร โอรสของ 13
- 15 1605 พระเอกาทศรถ โอรสของ 13
- 16 1610/11 พระเจ้าทรงธรรม โอรสของ 15
- 17 1628 พระเชษฐราชา โอรสของ 16 ถูกปลงพระชนม์โดย 19
- 18 1629 พระอาทิตย์ โอรสของ 16 ถูกปลงพระชนม์ โดย 19
- 19 1629 พระเจ้าปราสาททอง ลูกพี่ลูกน้องของ 16 ซึ่งราชบัลลังก์
- 20 1656 เจ้าฟ้าชัย โอรสของ 19 ถูกปลงพระชนม์
- 21 1656 พระสุธรรมราชา อนุชาของ 19 ถูกปลงพระชนม์
- 22 1657 พระนารายณ์ โอรสของ 19
- 23 1688 (ถึง 1703) พระเพทราชา น้องบุญธรรมของ 22

เขมร

(ปีส่วนใหญ่หนึ่ยังเป็นปัญหาอยู่)

- 1 1417 พญาสัต สละราชสมบัติ
- 2 1463 นารายณ์ราชา โอรสของ 1
- 3 1468 ศรีราชา โอรสของ 1 ถูกเนรเทศไปสยาม
- 4 1486 ธรรมราชา โอรสของ 1
- 5 1504 สุกันทรปาตา (บานา ธรรมขัตติยา) Sugandhapada (Bana Tamkhattiya)
โอรสของ 4
- 6 1513 กาน (Kan) ซึ่งราชบัลลังก์ ถูกปลงพระชนม์โดย 7

ที่ ละแวก

- 7 1529 จันทรราชา (Candaraja) โอรสของ 4
- 8 1568 ปรมราชา (Pararaja) โอรสของ 7
- 9 1579 ปรมราชาที่ 2 (พระสัตธา) [Paramaraja (Brah Sattha)] โอรสของ 8 หนีพวกสยามไปลาว สิ้นพระชนม์ 1595

ที่ ศรีสันธอ (Srei Santhor)

- 10 1594 ราม มหาบพิตร (ราม เจริญ ไบร) [Ram Mahapabitr (Ram Joen Brai)] ถูกปลงพระชนม์โดยพวกสเปน 1596
- 11 1597 ปรมราชา ที่ 3 (เจ้าพญา ทั่น) [Paramaraja III (Cau Bana Tan')] ถูกปลงพระชนม์โดยพวกมุสลิม
- 12 1590 ปรมราชาที่ 4 (เจ้าพญาอัน) [Paramaraja IV (Cau Bana An)] ถูกปลงพระชนม์โดยสามีที่ถูกละเมิดสิทธิ์
- 13 1600 แก้วฟ้า (เจ้าพญาโนม) [Kaeu Hva (Cau Bana Nom)] โอรสของ 9 ถูกปลงพระชนม์โดย 14
- 14 1601 ปรมราชาที่ 5 (ศรีสุริยบัน) [Paramaraja V (Sri Suriyabarn)] สละราชสมบัติ

ที่ อุดง (Oudong)

- 15 1619 ชัยเชษฐา (Jayajettha) โอรสของ 14
- 16 1627 ศรีธรรมราชา เจ้าพญา ตู [Sri Dhammaraja (Cau Bana Tu)]
- 17 1632 อังคันราชา (เจ้าพญา นู) [Ang Dan Raja (Cau Bana Nu)]
- 18 1640 ปทุมราชา (องค์นาม) [Padumaraja (Ang Nam)]
- 19 1642 รามาริบดี (เจ้าพญาจัน) [Ramadhipati (Cau Bana Can)] ราชอาภิษาม (Raja Ibrahim)
- 20 1659 ปรมราชาที่ 5 (องค์ สุริ) [Paramaraja V (Ang Sur)]
- 21 1672 ปทุมราชาที่ 2 (ศรีชัยเชษฐ) [Padumaraja II (Sri Jeyajetth)]
- 22 1673 (จนถึง 1677) แก้วฟ้า ที่ 2 (องค์จี) [Kaeu Hva II (Ang Ji)]

เวียดนาม

ราชวงศ์ เล

- 1 1428 เล เล่ย (Le Loi) เริ่มก่อกบฏ ค.ศ.1418 ขับไล่จีนออกไป ค.ศ.1428
- 2 1433 เล ไข่ ตง ไอรสของ 1
- 3 1443 เล เย็น ตง ไอรสผู้เยาว์ของ 2 ถูกปลงพระชนม์โดย 4
- 4 1505 เล หี่ เย็น ไอรสของ 4 ถูกปลงพระชนม์
- 5 1460 เล ท่าง ตง ไอรสของ 2
- 6 1498 เล เหียน ตง (Le Hien Tong) ไอรสของ 5
- 7 1505 เล ตู้ก ตง (Le Tuc Ton) ไอรสของ 6 ถูกโค่นโดย 8
- 8 1509 เล เตื่อง ดู้ก (Le Tuong Duc)
- 9 1516 เทริน เกา (Tran Cao)
- 10 1516 เล เจี้ยว ตง (Le Chieu Ton) ปลงพระชนม์เองตามคำสั่งของ หมัก (Mac) 1527
- 11 1533 เล เตรง ตง (Le Trang Ton) สถาปนาขึ้นเป็นกษัตริย์โดยไม่มีอำนาจอย่างแท้จริง เช่นเดียวกับเจ้านายในราชวงศ์เลที่สืบราชสมบัติต่อมาจนถึง ค.ศ. 1804

ราชวงศ์หมัก (Mac)

- 1 1527 หมักดังซุง (Mac Dang Dung) เป็นจักรพรรดิ
- 2 1530 หมักดังดวนห์ (Mac Dang Doanh) ไอรสของ 11 เป็นจักรพรรดิ
- 3 1540 หมักฟุกหาย (Mac Phuc Hai) ในดั่งเกีย
- 4 1546 หมักฟุกเหวียน (Mac Phuc Nguyen) ในดั่งเกีย
- 5 1562 หมักโม่วเห็บ (Mac Mau Hop) ในดั่งเกีย

ราชวงศ์หมักถูกขับจากฮานอยโดยสกุลตริन्ह ค.ศ. 1592

สกุลตริन्ह (ครองดั่งเกียในนามของของราชวงศ์เล)

- 1 1519 ตริन्ह เกียม (Trinh Kiem) ครอง เห่ง-อาน (Nghe-an) และ ทานห์-ฮวา (Thanh-hoa) เท่านั้น
- 2 1569 ตริन्हโก้ย (Trinh Coi) ครอง เห่ง-อาน และ ทานห์-ฮวา เท่านั้น
- 3 1570 ตริन्हต่ง (Trinh Tong) ยึดฮานอย ค.ศ.1592
- 4 1623 ตริन्हจ้าง (Trinh Trang)
- 5 1657 ตริन्हตัก (Trinh Tac)
- 6 1682 ตริन्हก๊น (Trinh Con)

ปัตตานี

- 1 c1540 สุลต่านมุดฮัฟฟาร์ ชะห์ (Mudhaffar Syah) สิ้นพระชนม์ ขณะโจมตีอยุธยา
- 2 1564 สุลต่านมันซูร์ ชะห์ (Manzur Syah) อนุชาของ 1
- 3 1542 สุลต่านปาตีก์ สยาม (Patik Siam) โอรสของ 1 พระชนมายุ 9 ชันษา พระมาตุจฉาเป็นผู้สำเร็จราชการ ถูกปลงพระชนม์
- 4 1573 สุลต่านบะห์ดูร์ (Bahdur) โอรสของ 2 ถูกปลงพระชนม์
- 5 1584 ราชีนี ราชาอีเจา (Raja Ijau) ธิดาของ 2
- 6 1616 ราชีนี ราชาปู้ (Raja Biru) ธิดาของ 2
- 7 1624 ราชีนี ราชาอุงู (Raja Ungu) ธิดาของ 2 อภิเษกสมรสกับสุลต่านปะหัง
- 8 1636 ราชีนี ราชากูนิง (Raja Kuning) ธิดาของ 7 ครั้งแรกอภิเษกสมรสกับสุลต่านยะโฮร์ และต่อมากับอนุชาของสุลต่าน คงครองราชย์มาจนถึงทศวรรษ 1650 หลังจากนั้นก็เกิดภาวะยุ่งเหยิง

มลายูผู้ครองมะละกาและยะโฮร์-รีเอา

- 1 c1390 ปรมศวร (Paremeswara) ย้ายมามะละกาจากสิงคโปร์
- 2 1414 สุลต่านเมกัต อิสกันดา ชะห์ (Megat Iskanda Syah) โอรสของ 1
- 3 1423/4 ศรีมหาราชา (สุลต่าน มุฮัมมัด ชะห์ /Muhammad Syah)
- 4 1444 ศรีปรมศวร เดวา ชะห์ (Sri Paremeswara Dewa Syah) โอรสของ 3 ถูกปลงพระชนม์ขณะยังทรงพระเยาว์ ในความดูแลของราชาแห่งโรกัน (Rokan)
- 5 1446 สุลต่าน มุซัฟฟาร์ ชะห์ (Muzaffar Shah) โอรสของ 3
- 6 1459 สุลต่านมันซูร์ ชะห์ (Mansur Shah) โอรสของ 5
- 7 1477 สุลต่านอาเลอาด-ดิน รียายัต ชะห์ (Ala'ud-din Ri'ayat Syah) โอรสของ 6
- 8 1488 สุลต่าน มะห์มุด ชะห์ (Mahmud Syah) โอรสของ 7 เสียมะละกาแก่โปรตุเกส ค.ศ. 1511 บันเต็นเป็นเมืองหลวงจนกระทั่งโปรตุเกสตีได้ใน ค.ศ. 1526 สิ้นพระชนม์ ขณะลี้ภัยที่กัมปาร์
- 9 1530 สุลต่าน อาเลอาด-ดิน รียายัต ชะห์ ที่ 2 (Alau'd-din Ri'ayat Syah II) โอรสของ 8 ยะโฮร์เป็นเมืองหลวง สิ้นพระชนม์ขณะถูกคุมขังที่อาเจห์
- 10 1564 สุลต่านมุซัฟฟาร์ (Musuffar) โอรสของ 9
- 11 1580 สุลต่าน अबดุล จาลิล ชะห์ (Abdu'l Jalil Syah) นั้ดดาของ 9
- 12 1580 สุลต่านอาลี จาลา अबดุล จาลิล รียายัต ชะห์ (Ali Jala Abdu'l Jalil Ri'ayat Shah) พระขามาดาของ 9

13	1597	สุลต่าน อาเลาะห์-ดิน รียัต ชะห์ (Alau'd-din Ri'yat Syah) โอรสของ 12
14	1613	สุลต่าน อับดุลละห์ มาอาัยัต ชะห์ (Abdu'llah Ma'ayat Syah) โอรสของ 12
15	1623	สุลต่าน อับดุล จาลิล ชะห์ (Abdul Jalil Syah) โอรสของ 13
16	1677	สุลต่าน อิบราฮิม ชะห์ (Ibrahim Syah) นั้ดดาของ 14

อาจะห์

1	1515	สุลต่านอาลี มุกฮายัต ชะห์ (Ali Mughayat Syah) โอรสของสุลต่านซัมซุ ชะห์ (Syamsu Syah)
2	1530	สุลต่าน ซาลาฮุด ดิน (Salahu'd-din) โอรสของ 1
3	1539	สุลต่าน อาเลาะห์-ดิน รียายัต ชะห์ อัล-กาฮาร์ (Alau'd-din Ri'ayat Syah al- Kahar) โอรสของ 1
4	1571	สุลต่านอาลี รียายัต ชะห์ (Ali Ri'ayat Syah) โอรสของ 3
5	1579	สุลต่านมุดา (Muda) โอรสผู้ทรงพระเยาว์ของ 4 ถูกปลงพระชนม์
6	1579	ราชา เสรี อาลัม (Seri Alam) โอรสของ 3 ถูกปลงพระชนม์
7	1579	ราชา ไชนัล อาบีดิน (Zainal 'Abidin) นั้ดดาของ 3 ถูกปลงพระชนม์
8	1580	สุลต่าน อาเลาะห์-ดิน เประก (Alau'd-din Perak) (มันซูร์ ชะห์ [Mansur Syah]) ถูกปลงพระชนม์
9	1586	สุลต่านอาลี รียายัต (Ali Ri'ayat)
10	1589	สุลต่าน อาเลาะห์-ดิน รียายัต ชะห์ ไชยิด อัล-มุกัมมิล (Alau'd-din Ri'ayat Syah Sayyid al-Mukammil) ลักษณะมาณผู้สูงอายุ; ถูกถอด
11	1604	สุลต่าน อาลี รียายัต ชะห์ (Ali Ri'ayat Syah) โอรสของ 10
12	1607	สุลต่านอิสกันดา มุดา โจฮัน เบร์เดาลัต (Iskandar Muda Johan Berdaulat) (เปอร์กาซา อาลัม[Perkasa Alam]) นั้ดดาของ 10
13	1636	สุลต่านอิสกันดา ธานี (Iskanda Thani) แห่งปะหัง พระสวามีของ 14
14	1641	ราชินี แทจ อัล อาลัม ซาฟียัต อัลด-ดิน (Taj al-Alam Safiyyat ad-din) ธิดาของ 12
15	1675	ราชินี นูร์ อัล อาลัม (Nur al-Alam)
16	1678	ราชินี อินายัต ชะห์ ซากีอัต อัลด ดิน (Inayat Syah Zakiat ad-din)
17	1688	ราชินี กามาลัต ชะห์ (Kamalat Syah)

ชวา (กลาง)

เดมะเก้

- 1 c1480 ชาวจีนมุสลิม อาจเป็น เจ็ก โกโป (Cek Ko-po)
- 2 c1490 อาร์ยา ซุมังซัง (Arya Sumangsang) (ชื่อจีน จูจู่[Cu-cu]) โอรสของ 1 ไปรตุเกส รู้จักในชื่อ ปาเต โรดิม (Pate Rodim)
- 3 1504 เตร็งกานา (Trenggana) สุลต่านแห่งเดมะเก้ สิ้นพระชนม์ 1546

ปาจัง

- 4 1581 สุลต่าน จากา ดิงกิรี (Jaka-Tingkir) พระขามาดาของ 3 (?) สิ้นพระชนม์ 1587?

มาตารัม

- 5 1584 ปาเน็มบาฮัน เสนาปตี อิงกาลากา (Panembahan Senapati Ingalaga) ตีปาจังได้ ค.ศ.1587 และเดมะเก้ ค.ศ.1588
- 6 1601 ปาเน็มบาฮัน เซดา อิง กรัปยะก (Panembahan Seda Ing Krapyak) โอรสของ 5
- 7 1613 ปาเน็มบาฮัน อางุง (Panembahan Agung) รับตำแหน่ง ชูชูฮันัน ค.ศ.1624 และ สุลต่าน ค.ศ.1641
- 8 1646 ชูชูฮันัน อามังกูรัตที่ 1 (Amangkurat I) โอรสของ 7
- 9 1677 (จนถึง ค.ศ.1703) ชูชูฮันัน อามังกูรัตที่ 2 (Amangkurat II) โอรสของ 8

บันเต็น

- 1 1525 นูรุลละห์ (Nurullah) แห่งปาไซ (ฮุหนัน ภูเขา จาตี [Sunan Gunung Jati])
 - 2 1552 ฮุซันุดดีน (Hasanuddin) โอรสของ 1
 - 3 1570 โมลานา ยูซุฟ (Molana Yusuf) โอรสของ 2
 - 4 1580 โมลานา มุฮัมมัด (Molana Muhammad) พระชนม์ 9 พรรษา โอรสของ 3
 - 5 1596 สุลต่านอับดุล กาดิรี (Abdul Kadir) พระชนม์ 4 พรรษา ได้ตำแหน่งสุลต่าน ค.ศ.1638
 - 6 1651 สุลต่านอับดุลฟาตะห์ อาเก็ง (Abdulfatah Ageng) (สุลต่าน ตีร์ตายาซา [Tirtayasa]) ถูก VOC จับ ค.ศ.1683
 - 7 1680 สุลต่านฮาจี (Haji) โอรสของ 6 ตี้อย่างเดียว 6 จนกระทั่ง VOC ตีได้ใน ค.ศ. 1682 สิ้นพระชนม์ ค.ศ. 1687
-

มะกัสซาร์ (Goa/Tallo')

กัว (GOA)	ตัลโละก์ (TALLO')
G1 1511 ตูมาปาริชี กัลโลนา (Tumaparsi' Kallona)	
G2 1548 ตูนีปาลังกา (Tunipallangga) ไอรสของ G1	T1 1547 ตูเม่งการี มักโกอายัง (Tumenanga ri Makkoayang) เสนาบดีของกัว 1566 - 77
G3 1566 ตูนีปัตตา (อี ตาจีบารานี) (Tunibatta [I Tajibarani]) ไอรสของ G1 สิ้นพระชนม์ในสงคราม	
G4 1566 ตูนีจัลโละก์ (Tunijallo') ไอรสของ 3 ถูกสังหารโดยทาส	T2 1577 อี ซัมโบ (I Sambo) ธิดาของ T1 ชายาของ G4
G5 1590 ตูนีปาซูลู (Tunipasulu') ไอรสของ G4 และ T2 อ้างมีสิทธิปกครองตัลโละก์ ถูกโค่นอำนาจ	
G6 1593 ตูเม่งการี เกากันนา (Tumenganga ri Gaukanna) (สุลต่าน อาเลาดีน [Sultan Alauddin]) ไอรสของ G4 และ T2	T3 1593 การาเอ็ง มาโตอายา (Karaeng Matoaya) (สุลต่าน อาวาล อัล อิสลาม [Sultan Awwal-al-Islam]) ไอรสของ T1 เสนาบดีของกัว 1593-1637
G7 1639 รีปาปัน บาตูเร (Ripapan Bature) (สุลต่าน โมฮัมมัด ซาอิด [Sultan Mohammad Said]) ไอรสของ G6	T4 1637 ตูมานังการี ตีมอร์ (Tumananga ri Timore) (สุลต่าน มุซซาฟาร์ [Sultan Muzhafar]) ไอรสของ T3
G8 1653 ตูเม่งการี บัลลา ปังกานา (Tumenanga ri balla Pangkana) (สุลต่าน ฮาซันุดดีน [Sultan Hasanuddin]) ลาออกหลังจากฮอลันดาได้ชัยชนะ ค.ศ.1669	[1639 ตูเม่งการี บันโตบิราเอ็ง (Tumenanga ri Bantobiraeng) (การาเอ็ง ปัตติงกัลโลอั้ง /Karaeng Pattingalloang) ไอรสของ T3 เสนาบดีของกัว 1639-54]
	T5 1641 ตูเม่งการี ลัมปันนา (Tumenanga ri Lampanna) (สุลต่าน ฮารูน อัล ราซิด [Sultan Harun al-Rashid])

ข้อเสนอแนะในการอ่าน

ในหนังสือเล่มนี้ผมได้อ้างอิงเอกสารชั้นต้นทุกที่ที่สามารถจะทำได้และใช้รูปแบบตัวเลข กล่าวคือระบุผู้เขียนคนแรกและปีของงานต้นฉบับ แทนที่จะเป็นงานของบรรณาธิการ วิธีนี้ทำให้ผมไม่ค่อยมีโอกาสที่จะได้กล่าวถึงหรือรับว่าผมเป็นหนี้บุญคุณงานของคนรุ่นก่อนและเพื่อนร่วมงานในแขนงวิชานี้ ซึ่งถ้าหากไม่มีท่านเหล่านี้แล้ว งานของผมคงจะไม่มีโอกาสเกิดขึ้นได้เลย

บรรณาธิการผู้เชี่ยวชาญและนักแปลงานที่เขียนเป็นภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นคนกลางที่จะขาดเสียมิได้ระหว่างนักประวัติศาสตร์และแหล่งข้อมูลท้องถิ่น หนังสือสมัยศตวรรษที่ 19 ที่ยังหลงเหลืออยู่ส่วนใหญ่และงานที่ต้องใช้ความอุตสาหะพยายามและละเอียดรอบคอบในการพิสูจน์ว่าเอกสารที่ดูเหมือนว่าจะเป็นต้นฉบับนั้นเป็นของแท้ ช่อมสราง และทำให้เอกสารเหล่านั้นมีความหมาย สำหรับผมแล้วผลงานของดรูว์ส (Drewes) ปีโกด (Pigeaud) และริคเคิลส์ (Ricklefs) มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับหนังสือภาษาชวา ของแบร็กเกิล (Brakel) บราวน์ (Brown) อิสกันดาร์ (Iskandar) กัสซิมอะห์มัด (Kassim Ahmad) แมทเทซัน (Matheson) นาฏอิบ อัล อัดดัส (Naguib Al-Attas) แรส (Ras) สกินเนอร์ (Skinner) ตีวู (Teeuw) และวินสเต็ดต์ (Winstedt) สำหรับหนังสือภาษามลายู ของดรูว์ส และซีเกลสำหรับหนังสือภาษาอาเจะห์ ของอับดุลเราะฮิม (Abdurrahim) ลิชต์วูต์ (Ligtvoet) แมตเทส (Matthes) และ Noorduyt สำหรับหนังสือภาษาซูลาเวซี ของแฟรงก์เฟอ์เตอร์ (Frankfurter) นอตตัน (Notton) และไวแอตต์ (Wyatt) สำหรับหนังสือภาษาไทย ของเฟอร์นิวัลล์ (Furnivall) ทัน ตุน (Than Tun) และ อุ ขิ่น ซอ (U Khin Soe) สำหรับหนังสือพม่า Mak Phoeun และ Khin Sok สำหรับพงศาวดารขอม (กัมพูชา) และของราฟาเอล (Rafael) และโรซาลอส (Rosales) สำหรับงานของพวกเขาที่เกี่ยวกับภาษาตากาล็อก

เอกสารต้นฉบับภาษาจีนในเรื่องเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่จะขาดเสียไม่ได้ คนที่มีได้เป็นผู้เชี่ยวชาญก็สามารถใช้ประโยชน์ได้เพราะ ชูเนเวลด์ท์ (Groeneveldt) มิลล์ (Mills) ร็อกฮิลล์ (Rockhill) หวาง (Wang) และวีตเลย์ (Wheatley) ขณะที่เจฟฟรีย์ เวด (Geoffrey Wade) ได้รับความอันหนักหน่วงคือแปลข้อความในส่วนของ *Ming Shi Lu* ที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับภูมิภาคนี้ เอกสารของริวกิวแปลโดยอะสึชิ โกะบะตะ (Atsushi Kobata) และมิตสึกุ มะสึดะ (Mitsugu Matsuda) (1969) รายงานของสำเภากิจนที่มาถึงนงะซะกิในช่วง ค.ศ. 1640 – 1740 เรนอิชิ อุระ (Ren'ichi Ura) ได้ทำ

หน้าที่บรรณาธิการ และเมื่อเร็ว ๆ นี้โยะเนะโอะ อิชิอิ (Yoneo Ishii) ก็ได้แปลหลายฉบับแล้ว (กำลังอยู่ในขั้นตอนการพิมพ์)

เอกสารต้นฉบับของยุโรปได้มีการตรวจ เรียบเรียง และจัดพิมพ์เป็นจำนวนมากกว่า ได้มีงานพิมพ์ฉบับสมัยใหม่ของผู้บันทึกเหตุการณ์ชาวโปรตุเกสและสเปน เป็นส่วนใหญ่ แต่ในบรรดา งานของโปรตุเกส มีที่ดีที่สุดเท่านั้น—ของโตเม ปิเรส (Tomé Pires) เม็นเดส ปินโต (Mendes Pinto) และของกัลวาโอ (Galvão) —ที่ได้แปลเป็นภาษาอังกฤษ งานรวบรวมเอกสารข้อมูลภาษาสเปนเป็นภาษาอังกฤษที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งคือหนังสือชุด หมู่เกาะฟิลิปปินส์ ซึ่งมี 55 เล่ม แปลโดยแบลร์ (Blair) และ โรเบิร์ตสัน (Robertson) (1903 – 09) ส่วนจดหมายของพวกนักสอนศาสนา ก็ได้มีการตรวจ และเตรียมต้นฉบับด้วยความรักและชื่นชมโดย อาร์ตูร์ เด ซา (Artur de Sá) (1954 – 58) แกร์เบอฟ์ (Querbeuf) (1781) วิกกี (Wicki) (1950) และ เจคอบส์ (Jacobs) (1974)

ตั้งแต่ ค.ศ. 1596 บันทึกของฮอลันดาให้รายงานที่ละเอียดและครอบคลุมภูมิภาคนี้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในเรื่องการค้า มีการรวบรวมเรื่องราวการเดินทางในระยะต้นๆเพื่อการตีพิมพ์เป็นครั้งแรกโดยไอแซก คอมเมลิน (Isaac Commelin) ใน *Begin ende Voortgangh* (1646) และปัจจุบันนี้ได้มีการเตรียมต้นฉบับเพื่อการพิมพ์อีกครั้งหนึ่งตามหลักวิชาการโดย Linschoten-Vereniging หนังสือชุด *Dagh-Register* บัตตาเวียซึ่งมี 31 เล่มให้รายงานที่ดียิ่งเรื่องการเคลื่อนไหวของเรือในช่วง ค.ศ. 1624 – 82 ข้อความที่คัดมาจากจดหมายเหตุของ VOC 13 เล่มมี J.K.J. de Jonge (1862 – 88) เป็นบรรณาธิการ จดหมายของ แจน ปีเตอร์ส์โซน คูณ (Jan Pieterszoon Coen) จัดพิมพ์โดย เอช ที โคลินบรานเดอร์ (H.T. Colenbrander) [และ ดับเบิลยู พี เอช คูลฮาาส (W. Ph. Coolhaas) รับงานต่อมา] เป็นหนังสือ 7 เล่มที่หนามาก (1919 – 53) คูลฮาาสยังรับผิดชอบหนังสือแปดเล่มแรกของชุด *Generale Missiven* (1919 – 53) ครอบคลุมช่วง ค.ศ. 1610 – 1729

เอกสารภาษาอังกฤษเรื่องเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่พิมพ์ออกมาอย่างน่าพอใจครอบคลุมเพียงสองทศวรรษแรกเท่านั้นในชื่อว่า *Letters Received by the East India Company from its Servants in the East* โดยมี เอฟ ซี แคนเวอร์ธ (F.C. Danvers) เป็นบรรณาธิการ (1896 – 1902—ในที่นี่ใช้อักษรย่อ *LREIC*) แต่ข้อมูลก็สามารถเก็บมาได้มากมายจาก *Calendar of State Papers, Colonial Series* ที่ ดับเบิลยู เอ็น เซนส์เบอรี (W. N. Sainsbury) (ในที่นี่ใช้อักษรย่อ *SP*) และที่แน่นอนก็คือ เรื่องการเดินทางที่สมาคม Hakluyt Society จัดพิมพ์

เรามีความเข้าใจประวัติศาสตร์ของภูมิภาคนี้ได้ดีขึ้นจากประวัติศาสตร์ของชาติต่างๆโดยนักวิชาการที่ปรากฏเป็นจำนวนมากเมื่อไม่นานมานี้ โดยเฉพาะที่เป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับการทำงานชิ้นนี้คือผลงานของไวแอตต์ (Wyatt) (1982) เรื่องประเทศไทย ไลเบอร์แมน (Lieberman) (1984) เรื่องพม่า แชนด์เลอร์ (Chandler) (1983) เรื่องเขมร วิกเคิลส์

(Ricklef)(1981) เรื่องอินโดนีเซีย เดอ ลา คอสตา (de la Costa) (1965) เรื่องฟิลิปปินส์ และ เล
ตันห์ กอย (Le Thanh Koi) (1971) เรื่องเวียดนาม งานค้นคว้าบุกเบิก ที่มีคุณภาพของสังคมหนึ่ง
สังคมใดโดยเฉพาะก็เริ่มมีออกมา อันดายา (Andaya) ศึกษา ชูลาเวซีใต้ (1981) ลอมบาร์ด
(Lombard) (1967) และอิโตะ (Ito) (1984) ศึกษาอาเจะห์ เดอ กราฟ (de Graaf) (1958, 1961,
1962) และ ต่อมา นักเตกาล (Nagtegal) (1988) ศึกษา มาตารัม คาทิริทัมบี-เวลล์
(Kathirithamby-Wells)(1990) และ กียอต (Guillot)(1989) ศึกษาบันเต็น และอัมบน เซ็น ชิงโฮ
(Chen Chingho)(1974) และ ลี ทานา (Li Tina)(1992) ศึกษาโคชินจีน

ที่น่าสังเกตก็คือมีงานน้อยมากที่ให้ภาพรวมประวัติศาสตร์ของภูมิภาคนี้นอกจากเรื่องอาณานิคมซึ่งเป็นส่วนสำคัญ การถกเถียงที่กำลังดำเนินอยู่ส่วนใหญ่จะวนเวียนอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างระบบเศรษฐกิจของภูมิภาคเอเชียและความเจริญก้าวหน้าของทุนนิยมในยุโรป นักสังคมวิทยาชาวฮอลันดาสองคน บี เจ โอ ชรีค (B.J.O. Schrieke) (1925, 1943) และ เจ ซี วัน เลอร์ (J.C. van Leur) (1934) เริ่มการถกเถียงในเรื่องน่านน้ำอินโดนีเซียก่อนสงครามด้วยผลงานที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางจากงานแปลเป็นภาษาอังกฤษในทศวรรษ 1950 ส่วนชรีคก็ได้ชี้ถึงการยุบตัวของกาเดินเรือของชาวในศตวรรษที่ 17 วัน เลอร์มีความประสงค์ที่จะลดความรุนแรงของผลกระทบจากโปรตุเกสและบริษัท VOC และให้เหตุผลสนับสนุนว่าการค้าของเอเชียมีความต่อเนื่องมาจนล่วงเข้าศตวรรษที่ 18 แล้ว แต่เขาก็ระบุลักษณะการค้าของเอเชียว่าโดยเนื้อแท้แล้วไม่แตกต่างจากการ “เร่ขายของ” โดยมีพ่อค้าจำนวนมากบรรทุกสินค้าฟุ่มเฟือยในปริมาณที่ไม่มากนัก ได้มีการพิจารณาแนวคิดเหล่านี้ในเชิงประจักษ์โดยเอ็ม เอ พี ไมลิงค์-รูลอฟสกี (1962) ผู้สรุปว่าพ่อค้าเอเชียหลากหลายมากกว่าที่ วันเลอรัยยอมรับ และว่าความสำคัญของคนพวกนี้ได้ลดลงไปในศตวรรษที่ 17 แต่แม้จะอยู่ในระดับสูงสุดก็ยังไม่ได้ผลประโยชน์ต่างๆที่พ่อค้าชาวยุโรปได้รับเช่นการคุ้มครองทรัพย์สินตามกฎหมาย

งานต่อมาในทำนองนี้มักจะอยู่ในระดับท้องถิ่น (เช่นที่ได้กล่าวมาข้างต้น) หรือในวงที่กว้างกว่าที่ทอดข้ามมหาสมุทรอินเดีย ตัวอย่างที่เด่นชัดในการนำวิธีกำหนดแก้ไขจำนวนของกลุ่มแอนนัลลิสต์มาใช้กับเอเชียคือ Magalhães-Godinho (1969) Chaunu (1960) และหนังสือสองเล่มของโชดฮูรี (Chaudhuri) เรื่องบริษัทอังกฤษ (1965, 1978) งานจำนวนมากที่ใช้รายงานอันสูงค่าของ VOC—สตีเนการ์ด (Steensgaard) (1973) กลาแมนน์ (Glamann) (1958) Bruijn, กาสตรา (Gaastra) และโชฟเฟอร์ (Schöffner) (1979 – 87) วิลส์ (Wills) (1974) และบลูเซ (Blussé) (1986)—มักจะเน้นความเปลี่ยนแปลงที่ระบบโลกของฮอลันดาได้นำเข้ามาในเอเชีย มีการใช้หลักการที่ละเอียดซับซ้อนยิ่งขึ้นกับประวัติศาสตร์การเดินทางของอินเดียโดยงานเมื่อเร็วๆ นี้ของดัสกุปตา (DasGupta)(1982) ปราแคช (Prakash)(1979) เรย์โชดฮูรี(Raychaudhuri) (1962) อะราซารัตนาม (Arasaratnam)(1986) และ ชูบราหมันยาม (Subrahmanyam) (1990) สามคนหลังศึกษา

การค้าของฝั่งทะเลโคโรมันเดลที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพราะผลงาน
เช่นนี้จึงเป็นที่แน่ชัดยิ่งขึ้นในปัจจุบันนี้ว่าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีปฏิกริยาอย่างไรกับเศรษฐกิจโลก
จากการมองรูปแบบการขยายตัวและหดตัวในระยะยาว แต่ไม่ได้มีการสรุปอะไรมากนักสำหรับ
ประวัติศาสตร์ของภูมิภาค

ถึงแม้ว่าทั้งซีกและวันเลอร์จะพยายามโยงการเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามกับการ
เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ หลังจากนั้นงานเขียนด้านศาสนา/ภูมิปัญญา และเศรษฐกิจก็แยกจาก
กัน จอนส์ (1961) ได้เสนอประเด็นอย่างหนักแน่นที่สุดซึ่งมาจากข้อมูลในงานเรื่องอิสลามที่เขียน
เป็นภาษามลายูและเชื่อว่าผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการทำให้เปลี่ยนมาถือศาสนาอิสลามคือพวกซูฟีที่
สัญจรไปทั่ว ฟาติมี (Fatimi) (1963) ไปไกลกว่านั้นอีกและชี้ให้เห็นความสำคัญของชาวมุสลิมและจีน
มุสลิมในการทำให้กลุ่มหมู่เกาะหันมานับถือศาสนาอิสลาม ในงานที่ยังเป็นที่ถกเถียงกันของกราฟ
(Graaf) และปีโกด (Pigeaud) (1984) จะพบเหตุผลหลายประการมากที่สนับสนุนว่าชาวจีนมี
บทบาทสำคัญในการนี้ ข้อมูลสำหรับฟิลิปปินส์มีมากกว่ามาก Majul (1973) และ เดอ ลา คอสตา
(de la Costa) (1967) ได้ให้ทรรศนะทางเลือกด้านการแข่งขันกันระหว่างมุสลิม-คริสต์ในมินดาเนา
คำอธิบายของ Phelan เรื่องกระบวนการเปลี่ยนให้มานับถือคริสต์ศาสนาที่ฟิลิปปินส์ยังคงน่าเชื่อถือ
แต่ซูมาเชอร์ (Schumacher) (1968) ได้ขยายเรื่องต่อไปอีก ส่วนชาตินิยมที่ซับซ้อนของราฟาเอล
(Rafael) (1988) ได้ก่อให้เกิดคำถามใหม่ๆ

งานที่น่าสนใจที่สุดเรื่องกลุ่มหมู่เกาะเป็นงานซึ่งทำโดยกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับงานวารสาร
Archipel ที่ปารีส โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เดนิส ลอมบาร์ด (Denys Lombard) คล็อด กิโยต์ (Claude
Guillet) และปีแยร์ อีฟส์ มงกูแอง (Pierre-Yve Manguin) มีวารสาร *Archipel* ฉบับพิเศษที่สำคัญๆ
ว่าด้วยเรื่องการค้าและการเดินเรือ (ฉบับที่ 18, 1979) และเมืองต่างๆ (ฉบับที่ 16, 1988 และ 37,
1989) ผลการศึกษาชุด 3 เล่มของลอมบาร์ด (1990) ได้พิมพ์ออกมาแล้ว เป็นความพยายามที่
ยิ่งใหญ่ที่สุดเท่าที่มีอยู่ในตอนนี้ ที่รวมการศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและภูมิปัญญากับสภาพ
เศรษฐกิจและการเมืองที่เปลี่ยนแปลง ถึงแม้ว่างานนี้จะระบุว่าจำกัดขอบเขตอยู่กับเรื่องของชาว แต่
ก็มีนัยในวงที่กว้างกว่ามาก

อักษรย่อ

AHR	<i>American Historical Review</i>
ANU	Australian National University
ARA	Algemene Rijksarchief, The Hague
BEFEO	<i>Bulletin de l'Ecole Francaise d'Extreme-Orient</i> , Hanoi and Paris
BKI	<i>Bijdragen tot de Taal-, Land-, en Volkenkunde</i> , published by the KITLV, Leiden
CSSH	<i>Comparative Studies in Society and History</i>
CUP	Cambridge University Press
EIC	East India Company
EFEO	Ecole Francaise d'Extreme-Orient, Hanoi and Paris
ENI	<i>Encyclopedie van Nederlandsch-Indie</i> , 4 vols., The Hague, Martinus Nijhoff, 1899-1905
IOL	India Office Library, London
JAS	<i>Journal of Asian Studies</i> , Ann Arbor
JBRS	<i>Journal of the Burma Research Society</i> , Rangoon
JEEH	<i>Journal of European Economic History</i>
JMBRAS	<i>Journal of the Malayan/Malaysian Branch, Royal Asiatic Society</i> , Singapore and Kuala Lumpur
JRAS	<i>Journal of the Royal Asiatic Society</i> , London
JSEAH	<i>Journal of Southeast Asian History</i> , Singapore
JSEAS	<i>Journal of Southeast Asian Studies</i> , Singapore
JSS	<i>Journal of the Siam Society</i> , Bangkok
KITLV	Koninklijk Instituut voor Taal-, Land-, en Volkenkunde, Leiden

<i>LREIC</i>	<i>Letters Received by the East India Company from Its Servants in the East</i> , ed. F. C. Denvers, 6 vols., London, Sampson, Low, Marston, 1896 – 1902
MBRAS	Malaysian Branch, Royal Asiatic Society
OUP	Oxford University Press
<i>RIMA</i>	<i>Review of Indonesian and Malayan Studies</i> , Sydney
<i>SP</i>	<i>Calendar of State Papers, Colonial Series, East Indies, China and Japan</i> , ed. W. N. Sainsbury, 5 vols., London, Longman, 1862 – 92
<i>T.Aard.G.</i>	<i>Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap</i>
<i>TBG</i>	<i>Tijdschrift voor Indische Taal-, Land-, en Volkenkunde</i> , published by the Koninklijk Bataviaasch Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen, Batavia
<i>VBG</i>	<i>Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap</i>
VOC	Vereenigde Oost-Indische Companignie

คำศัพท์

alun-alun (ชวา) อาลุน-อาลุน ลานหรือจัตุรัสด้านเหนือของพระราชวังชวา
amok (มลายู) อะโมะกะ อะมอก การโจมตีอย่างบ้าคลั่ง
batik (ชวา) บาติก วิธีย้อมผ้าโดยเคลือบส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดสีด้วยขี้ผึ้ง
berhala (สันสกฤต/มลายู) เบอรฺฮาลา รูปนุชา
berkat (อาหรับ/มลายู) เบร์กัต พรจากพระเจ้า
cash (แองโกล-อินเดียน) แคช เหรียญค่าต่ำทำด้วยทองแดงหรือส่วนผสมของดีบุกและตะกั่ว
โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหรียญแปะของจีน ศัพท์คำนี้มาจาก *caixes* ของโปรตุเกส คงจะได้มาจาก
ภาคใต้ของอินเดีย สุมาตรา หรือ มะละกา ซึ่งในที่สุดแล้วก็เป็คำที่มีรากเป็นสันสกฤต ดู *picis*
dalem (ชวา/มลายู) ดาเล็ม วัง
dar ul-Islam (อาหรับ) ดาร์ อูล์-อิสลาม “ที่พำนักของอิสลาม” ส่วนของโลกที่อยู่ในอำนาจ
ปกครองและกฎหมายของมุสลิม
dirham (อาหรับ/อาเจะห์) ดิรฮัม เหรียญทองขนาดเล็ก ดู *mas*
estado da India (โปรตุเกส) เอสตาโด ดา อินเดีย รัฐวิสาหกิจของโปรตุเกสในเอเชีย
picis (ชวา/มลายู) ปีจิส เหรียญค่าต่ำ ทำด้วยตะกั่ว ตะกั่วกับดีบุก หรือทองแดง มีรูตรงกลางเพื่อ
ร้อยเป็นพวงได้สะดวก ดู *cash*
imam (อาหรับ/มลายู) อิมาม ผู้นำสวดในศาสนาอิสลาม
jihad (อาหรับ) จิฮาด สงครามศักดิ์สิทธิ์
jong (ชวา/มลายู) จง เรือสำเภา เรือค้าขายขนาดใหญ่
jurubatu (มลายู) จูรูบาตู สร้าง หัวน้ำกลาสี ดูแลสมอเรือ และสายดึง
kadi (อาหรับ/มลายู) กาดิ ผู้พิพากษาในกฎหมายอิสลาม
kafir (อาหรับ/มลายู) กาฟิร คนนอกศาสนา ผู้ไม่นับถือพระเป็นเจ้า
kampung (มลายู) กัมปุง บริเวณ หรือเขตในเมือง
kejawan (ชวา) เกจาเว็น ความเชื่อและวัตรปฏิบัติของชวา
kiwi (มลายู) กีวี พอค้ำที่เดินทางไปต่างๆ
kota (มลายู) โกตา ป้อม ที่มั่น
kris (มลายู/ชวา) กริส กริช
laung-zat (พม่า) เรือที่ล่องในแม่น้ำอิรวดี

malim (มลายู) มาลิม ผู้นำร่อง
nakhoda (มลายู) นะกะโฮดา เจ้าของเรือ หรือตัวแทนบนเรือ จันจู้ ผู้จัดการเรือสินค้าในเรือ
nao (โปรตุเกส) เนา เรือบรรทุกสินค้าขนาดใหญ่
orangkaya (มลายู) โอริงกายา ชุนนาง ส่วนใหญ่จะร่ำรวยจากการค้า
paseban (มลายู) ปาเซบัน ประเสนัน ลาน สนามหน้าวังหรือบริเวณบ้านของชุนนาง
petak (มลายู) เปตะกั ที่กั้น โดยเฉพาะช่องในท้องเรือ
prahu (มลายู) ปราฮู เรือที่ใช้ใบ
salat (อาหรับ) ซะลัต บทสวดที่กำหนดของศาสนาอิสลาม
sangha (บาลี) สงฆ์ คณะสงฆ์ในพุทธศาสนานิกายเถรวาท
sarung (มลายู) ซารุง โสร่ง ผ้าถุง
shahada (อาหรับ) ซะฮาดะ คำประกาศความเชื่อในศาสนาอิสลาม (“ไม่มีพระเจ้าอื่นใด นอกจากพระเจ้า และพระมุฮัมมัดคือผู้สอนศาสนาของพระองค์”)
shari'a (อาหรับ/มลายู) ชารียา ประมวลกฎหมายอิสลาม
syahbandar (มลายู) ซาห์บันดา นายท่า
tukang (มลายู) ตูกัง ช่างฝีมือ หรือ เจ้าหน้าที่ดาดฟ้าบนเรือ
ulama (อาหรับ/มลายู) อุลามา ผู้ทรงความรู้ในศาสนาอิสลาม (รูปพหูพจน์ในภาษาอาหรับ แต่ในที่นี้ใช้เป็นเอกพจน์ด้วย)
undang-undang (มลายู) อุนดัง-อุนดัง [ประมวล]กฎหมาย
VOC (ฮอลันดา) บริษัทดัตช์อีสต์อินเดีย (Vereenigde Oost-Indische Compagnie)
wali (อาหรับ) วาลี ผู้แทนพระเจ้า นักบุญ โดยเฉพาะ “นักบุญทั้งเก้า” เชื่อกันว่าเป็นผู้ทำให้ชาว
เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม

มาตราชั่งตวงวัดและเงินตรา

ในศตวรรษที่ 17 เหรียญเงินจำนวนมาก นำโดยเงินเรียลของสเปนที่เชื่อถือได้ มีการกำหนดสัดส่วนของเงินที่เป็นส่วนประกอบ ก่อนหน้าการพัฒนาเช่นนี้ไม่มีค่ามาตรฐาน มาตราชั่งตวงวัดของเอเชียแตกต่างกันไปโดยเฉพาะตามเวลาและสถานที่ แม้ว่าผมได้พยายามที่จะให้ค่ามาตราชั่งตวงวัดโดยประมาณตามระบบเมตริกหรือน้ำหนักเป็นเงินเพื่อประโยชน์ในการศึกษาเปรียบเทียบ ขอให้เข้าใจว่าประมาณการที่ให้นั้นเป็นการวางนัยโดยทั่วไปที่ครอบคลุมตัวเลขที่แตกต่างกันมาก

บาฮาร์/bahar (มลายู) หน่วยน้ำหนัก (3 หาบ) แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ แต่มักจะถือว่าเท่ากับ 180 กก. สำหรับพริกไทย และ 272 กก. สำหรับกานพลู

ครุซาโด/cruzado เหรียญโปรตุเกส ถือว่าเทียบเท่า 1 เรียลสเปน คือเท่ากับเงิน 0.0255 กก.

เอคู/ecu เงินเหรียญฝรั่งเศสมีค่าเท่ากับเหรียญเรียลของสเปน

กิลเดอร์/guilder เหรียญเงินของฮอลันดา มีเงินน้ำหนักประมาณ 0.01 กก.

กาติ/kati (มลายู) หน่วยน้ำหนัก หนึ่งในร้อยของปิกุล (หาบ) 0.6 กก.

กิน/kin หน่วยน้ำหนักของญี่ปุ่น 0.567 กก.

โกยัน/koyan (มลายู) หน่วยวัดสำหรับปริมาณมากๆ 3.5 ลูกบาศก์เมตร เกลียน

จัต/kyat หน่วยน้ำหนักเงินของพม่า ประมาณ 1 ที่กัล เท่ากับเงิน 0.0163 กก.

มัส/mas (มลายู) เหรียญทองขนาดเล็ก ในอาจะหมีค่าเท่ากับหนึ่งในสี่หรือห้าของเหรียญเรียลของ สเปน ในมะกัสซาร์ มีค่าประมาณ สี่ส่วนห้า

ปิกุล/pikul (มลายู) หาบ น้ำหนักที่ชายคนหนึ่งสามารถแบกได้ สองกระสอบ 60 กก. สำหรับพริกไทย

ปอนด์/pond (ฮอลันดา) 0.495 กก.

ปอนด์/pound (อังกฤษ) 0.453 กก.

กวาน/quan หน่วยน้ำหนักสำหรับ เงินของเวียดนาม (tsien ของจีน)

กิ้นตัล/quintal (โปรตุเกส) 50 กก.

เรียล/real (สเปน) เหรียญมีค่าหนึ่งในแปด เป็นเงินน้ำหนัก 0.0255 กก.

rijksdaalder เหรียญฮอลันดามีค่าเท่ากับเรียลของสเปน 2.5 กิลเดอร์
ตาลีล/tahil (ชาว-มลายู) หรือ *ตาลีล/tael* หน่วยน้ำหนักสำหรับโลหะที่มีค่า เท่ากับหนึ่งในสิบหกของ
กะติ และสมัยก่อนจะเป็นเงินน้ำหนักเท่ากับพวงเงินอียิปต์ 600 (หรือ 1000) อัน
หน่วยของอินโดนีเซียเท่ากับ *tsein* ของจีน และ *กวาน* ของเวียดนาม ประมาณ
0.04 กก.
ทิกัล/tical (อินเดีย-อังกฤษ) หน่วยน้ำหนักเงิน
วิสส์/viss (พม่า) หน่วยน้ำหนักของพม่าเท่ากับ 100 จัต เทียบเท่า 2.4 กก.